

UNIVERSITATEA DIN BUCUREȘTI
FACULTATEA DE TEOLOGIE

EPISCOPUL MELCHISEDEC

STUDIU

ASUPRA VIETEI ȘI ACTIVITĂȚEI LUI

TEZĂ DE LICENȚĂ

DE

CONSTANTIN C. DICULESCU

BUCUREȘTI

—
TIPOGRAFIA CĂRȚILOR BISERICEȘTI

1908.

UNIVERSITATEA DIN BUCUREȘTI
FACULTATEA DE TEOLOGIE

EPISCOPUL MELCHISEDEC

STUDIU

ASUPRA VIETEI ȘI ACTIVITĂȚEI LUI

TEZĂ DE LICENȚĂ

SUSȚINUTĂ LA 1908

DE

CONSTANTIN C. DICULESCU

BUCUREȘTI

—
TIPOGRAFIA CĂRȚILOR BISERICEȘTI

1908.

COMISIUNEA EXAMINĂTOARE

Președinte, *D-l Dr. N. Dobrescu*

Membrii: { *D-l Dr. C. Chiricescu*
P. C. S. Icon. Const. Nazarie
D-l Dr. D. G. Boroianu
" " I. Mihălcescu

K. III.
5581(B)

Melchisedec J

I.

Schiță biografică.

§ 1. *Locul și timpul nașterii, familia, copilăria, creșterea și instrucțiunea.*

Cine pleacă din târgul Piatra-Neamț și merge cale de un ceas cu piciorul în direcție nord-vestică, urmând cursul sgomotos și repede al râului Cuejdiu, dă de o comună mare și frumoasă numită Gârcina. În acest sat de munte al județului Neamț, pela sfârșitul primului pătrar din secolul trecut, a văzut lumina zilei un copil, care a devenit mai târziu episcopul și scriitorul Melchisedec. Născut în 15 ale lui Fevruarie 1823¹⁾, copilul primî la botez

¹⁾ Aceasta e data care trebuie admisă. În dosarul «Documentelor științifice și actelor de serviciu ale lui Melchisedec» nu există nici un act oficial din care să se constate data nașterii sale. Pe inscripția pietrei mormântale, ca dată a nașterii lui Melchisedec, stă scris anul 1822, luna Fevruarie în 12. Această dată ca și întreaga inscripție se datorește lui V. Mandinescu, fostul director de episcopie în tot timpul episcopatului lui Melchisedec. Servindu-se de niște notițe biografice trimise tot de Mandinescu, d-l Calinderu, în *Discursul său de recepție* în Academie, a împrumutat de asemenea această dată, care apoi s'a generalizat. De altminteri, țifra de 12 Fevruarie 1822 o dedese întâi Melchisedec într'o notiță autobiografică din 1869. Tot în acel an însă, primind o scrisoare dela fratele său Ieronim, în care-i comunică notițe despre viața mamei sale, despre anul căsătoriei părinților—1819—și despre toți frații săi puși în ordinea nașterii, episcopul, luând probabil și alte informațiuni dela tatăl său—buneoară cea relativă la intervalul dintre o naștere și alta a copiilor— a revenit asupra acelei date pe care în lipsă de vreun act oficial o fixase el singur prin deducție încă de pe când era la Socola, și a înlocuit-o definitiv prin 15 Fevruarie 1823. Această ultimă dată o întâlnim mai întâi în notița autobiografică din 1871, făcută după cererea Societății academice române—(Vezi *Corespondența* cu Societatea academică română). În 1889 după cererea lui Iosif Vulcan, directorul revistei *Familia*, Melchisedec a mai compus o notiță autobiografică în care data nașterii e tot 15 Fevruarie 1823. Această notiță scrisă în formă de biografie s'a publicat în *Familia* din 1890, anul XXVI, No. 1. Originalul notiței scrisă de însuși Melchisedec se află în *Corespondențele* sale din 1889. Mandinescu referindu-se în notițele comunicate de el d-lui Calinderu numai la notița autobiografică a lui Melchisedec din 1869, înseamnă că n'a avut cunoștință de ulterioarele notițe autobiografice ale

numele de Mihail. Părinții lui erau Români neaoși din moși-strămoși. Pe tatăl său îl chemă Petru Ștefănescu și eră preot în Gârcina. Tot preot fusese și bunicul său Constantin, care la bătrânețe s'a călugărit în schitul «De peste vale» luând numele de Costandie¹⁾. Cel mai depărtat strămoș în linie bărbătească, a cărui amintire se păstrează și azi în tradițiunile familiei, e protopopul Vasile din târgul Piatra-Neamț, trăitor în prima jumătate a secolului al XVII-lea. Un fiu al acestuia, anume preotul Ion, s'a stabilit în satul Gârcina după cererea locuitorilor și fiul său Andrei, tot preot, este tatăl lui Constantin, bunicul direct al lui Mihail. Preotul Petru Ștefănescu, tatăl lui Mihail eră un membru demn al vechei preoțimi moldovene, despre care un străin—Comitele D'Hauterive, membru al Academiei franceze de inscripțiuni și frumoase arte—se exprimă astfel în 1787: «Preoții din Moldova nu sunt nici leneși, nici bogați, nici semeți. Ei nici nu trăesc măcar din serviciul lor preoțesc și trebuie să recunoaștem că sunt foarte activi și foarte modești... Uzul le încredințează sarcina de a săvârși rugăciunea publică și îndeplinesc toate amănuntele acestei îndatoriri cu zel și fără gând de câștig. Ei au paza bisericei și grija de a o îndestulă cu cele necesare cultului. Indatoririle lor cetățenești sunt de a plăti o dare anuală episcopului în eparhia căruia exercită oficiul lor preoțesc²⁾. In fine, dupăce îndeplinesc aceste datorii publice ei reintră în rândul poporenilor, cărora le dau exemplu de răbdare și de muncă. Ei sunt cei mai buni părinți, cei mai buni soți, cei mai buni săteni ai ținutului; rareori îi vezi supărând pe «ispravnici» cu pârile

episcopului. In condica disciplinară a seminarului Veniamin se spune că Melchisedec, numit pe atunci Mihail Ștefănescu, a fost primit în seminar pe ziua de 3 Decemvrie 1834 și că atunci eră în etate de 12 ani (Vezi aceasta puțin mai departe). Confruntând această relațiune cu amândouă datele de mai sus, vedem că tot ultima e cea adevărată. Intr'adevăr, data nașterii fiind 15 Fevruarie 1823, Melchisedec, la 3 Decemvrie 1834, aveă ezact 11 ani și 10 luni, ceea ce în vorbirea de toate zilele se redă todeauna prin țifra rotundă de 12 ani, etate pe care, se vede, i-a declarat-o tatăl său când l-a internat în seminar.

¹⁾ Toate noțiunile privitoare la familie mi le-a comunicat P. S. Arhiereu Valerian Râmnicianu, fratele în vieată al episcopului Melchisedec, și apoi le-am verificat prin *Pomelnicul* acestuia înserat în *Acta corespondențelor și lucrărilor sale personale* pe anul 1885.

²⁾ Această dare desființată prin Regulamentul organic, eră în valoare de 12 lei vechi și preoții o numeau cu un termen consacrat *carboava episcopului* (Comunicație orală dela P. S. Arhiereu Valerian Râmnicianu).

și nemulțumirile lor. Nu-i vei găsi niciodată nici în cârciumi, nici în «horilcăriile» satului. Poate că aceste exemple, cari bat la ochi, sunt mult mai în stare să înrâurească asupra purtării sătenilor, decât învățăturile orale, cari nu sunt nici ascultate, nici înțelese»¹⁾).

Mama lui Mihail, soție a unui astfel de preot, se numia Anastasia, și era fata lui popa Ion Focșa din Negrești, devenit la bătrânețe călugăr sub numele de Ilarion, cu metania la mănăstirea Bisericiani. Anastasia, în tot cursul vieții conjugale, dela 1819 când s'a măritat și până la 22 Mai 1868, ziua și anul morții sale²⁾, s'a distins prin virtuțile ei de soție și de mamă a 15 copii. «Pentru onoarea mamei mele — zice dânsul — nu pot a nu spune în treacăt, că ea era modelul virtuților femeii de țară și cu deosebire a soției preotului de țară»³⁾. Anii copilăriei i-a petrecut Mihail în casa părintească, împreună cu frații și surorile sale, crescând sub deaproapea îngrijire și iubire a mamei, și bucurându-se de farmecile naturei ce i le oferea satul său. În ziua de 1 Decembrie 1829, când se serbează amintirea profetului Naum, Mihail în etate de 7 ani a fost dus la școala din sat, după ce mai întâi, în dimineața acelei zile, mama sa îl pusese să facă mătânii la icoane și să se roage sfântului Naum «care deschide mintea copiilor la învățătură». Pe acele timpuri, școala din Gârcina era întreținută de clericii și locuitorii fruntași ai comunei într'o chilie din curtea bisericii, unde un călugăr din mănăstirile vecine învăța, în timpul iernei, pe copii sătenilor: citirea, orologiul, psaltirea și scrisul. La etatea de 9 ani a fost dus în târgul Piatra-Neamț și dat în școala dela biserica Sântu-Ion, unde pe lângă citire se mai învățau: cântările, rânduelile bisericesti și aritmetica. Școala aceasta se ținea într'o cameră din turnul bisericii. Tot în Piatra a mai urmat câțva timp la școala întreținută de un boer—Sulgeriul⁴⁾.

¹⁾ *Mémoire sur l'état ancien et actuel de la Moldavie par le Comte D'Hauterive*, chapitre V. Manuscriptul acestui memoriu prezentat de numitul comite principelui Alexandru Ipsilante, în 1787, a fost oferit M. S. Regelui nostru de către un ofițer francez, urmaș al lui D'Hauterive. La rândul său M. S. Regele l-a dat Academiei care l-a imprimat în 1902.

²⁾ Scrisoarea lui Ieronim către Melchisedec în *Acta corespondențelor* pe anul 1869.

³⁾ *Notiță autobiografică* inserată în acelaș loc

⁴⁾ V. Mandinescu, *Notiță biografică* inedită asupra lui Melchisedec, aflătoare în Arhiva Fundațiunei «Melchisedec» din Roman.

Părinții văzând în Mihail deșteptăciune și dor de învățatură, întăriți în aceasta și de laudele aduse băiatului de învățătorii lui de până atunci, s'au decis a-l da la o școală mai înaltă. Consecințe hotărârei luate, la finele anului 1834, părintele Ștefănescu își internează băiatul în seminarul dela Socola, instituție de aproape supravegheată pe acele timpuri de marele mitropolit al Moldovei, Veniamin Costache. Timp de 7 ani cât a învățat la seminar, Mihail Ștefănescu a fost un elev eminent, s'a bucurat de simpatia profesorilor săi, și n'a suferit niciodată vreo pedeapsă disciplinară¹⁾.

Prin Octomvrie 1841, nemulțumit atât el cât și colegii săi, de asprul tratament al directorului de atunci al seminarului, arhimandritul Vladimir Suhopan, au plecat din seminar la Iași unde s'au plâns mitropolitului, rugându-l a da ordin să li se elibereze atestate spre a ieși din seminar. Primind atestatul pe ziua de 10 Noemvrie 1841, tânărul Mihail Ștefănescu s'a dus la părinții săi în Gârcina, unde n'a stat decât puține zile, căci a fost chemat ca învățător în comuna Șerbești din județul Neamț, la școala înființată și întreținută de renumiții boeri Alexandru și Ion Canta. Meritele lui inspirară așa de multă încredere sus numiților boeri, încât aceștia aproape îl determinară a se stabili ca învățător pentru todeauna acolo, vorbindu-se chiar de căsătoria lui cu fata primarului din acel sat. Dar scris a fost ca cercul activității acestui tânăr să fie mult mai întins decât hotarele și școala unui sat.

În timpul acesta seminarul, trecând sub direcția meritului arhimandrit Filaret Scriban și primind după propunerea domnitorului Mihail Sturza numirea de *Seminaria Veniamină*²⁾, se reorganizează sub toate raporturile. S'a sporit cursul științific prin științele filozofice și prin ramurile ști-

¹⁾ În condica disciplinară a seminarului Socola de pe acele timpuri, la No 5 e trecut «Mihail Ștefănescu primit în seminarie la 1834, Decemvrie 3, în etate de 12 ani, fiul preotului Petru din Gârcina, ținutul Neamțului. La 18 Octomvrie 1841 de sineși volnicindu-se s'au dus din seminarie în Iași; apoi după jaloabă i s'au slobozit atestat la 10 Noemvrie N'au suferit nici o pedeapsă în școală. (Const. Erbiceanu, *Istoricul Seminarului Veniamin*, p. 64). În atestatul eliberat atunci stă scris «purtarea întocmai potrivită regulilor prescrie institutului seminaricesc». (Dosarul *Documentelor și actelor de serviciu ale Episcopului Melchisedec 1869*).

²⁾ Scrisoarea domnitorului Mihail Sturza către mitropolitul Veniamin dela 1 Ianuarie 1841, publicată în *Istoricul Seminarului Veniamin* de G. Adamescu, pag. 20* Anexa 1b.

ințelor teologice cari până atunci lipseau. Schimbări ne-merite se făcură și în corpul profesoral. La învitarea făcută de Epitropia seminarului tuturor elevilor cari finiseră cursul în anul precedent de a se reînturna la școală, spre a ascultă și științele adaose, zelosul Mihail n'a stat mult pe gânduri, a lăsat învățătoria și a venit din nou la seminar în toamna anului 1842. De rândul acesta, în cursul unui singur an, făcù progrese uimitoare în toate ramurile, mărimdu-și din ce în ce sfera cunoștințelor și a culturai în genere, ajutat în aceasta de unele limbi moderne, pe cari le învățase și de cele clasice, greaca și latina, pronunțând chiar un discurs în latinește¹⁾. La 13 Septemvrie 1843, i se eliberează un nou atestat de finirea cursului complet.

§ 2. *Activitatea profesorală, tunderea în monahism și complectarea studiilor.*

Directorul seminarului Veniamin, Filaret Scriban, apreciind meritele tânărului absolvent, făcù să fie numit pela finele anului 1843 profesor «suplent» la catedra de retorică, pastorală și istorie națională²⁾. În acelaș an nu mult după aceea, urmând tradițiunilor familiare³⁾ și unui îndemn lăuntric al sufletului, înrâurit poate și de protectorul său, noul profesor, în ziua de 24 Decemvrie 1843, îmbracă rasa călugărească, haină potrivită pentru ceice renunță la bunurile cu dulceață efemeră ale acestei lumi. În monahism caută unele firi alese idealurile lor scumpe, a căror reali-

¹⁾ Manuscriptul acestui discurs a fost dăruit de d-l Const. Erbiceanu Academiei române, unde căutându-l nu l-am putut găsi, probabil fiind nenumerotat.

²⁾ Decretul numirei dat de Epitropia Seminarului la finele anului 1843 se păstrează în arhiva Caselor Melchisedec din Roman. Din *Buletinul oficial al Moldovei* pe anul 1844, Septemvrie, 21 supliment la No. 75, rezultă că Melchisedec mai predă în acel an și geografia patriei: «Cuvioșia sa ierodiaconul Melchisedec paradosește ritorica, pastorală, istoria cu geografia patriei» (pag. 319). Din dosarele seminarului Veniamin pe anii următori până la 1848 inclusiv se vede că Melchisedec a predat cele trei științe: retorică, pastorală și istoria patriei afară de anul 1847, când eră «profesor supleant de retorică și istorie universală în duhul religiei strămoșești». (Dosarul seminarului Veniamin pe anul 1847, No. Arhivei 164, pag. 19).

³⁾ Nu numai unii ascendenți și rudenii colaterale după tată și după mamă, dar și frații, și surorile sale, care au trăit mai mult, au îmbrățișat monahismul. Astfel: Ion numit în călugărie Ieronim, decedat arhimandrit; P. S. Arhiereu Valerian în vieață; maica Evghenia fostă superioară la Vărătic, decedată; maica Susana, superioara mănăstirei Răsboeni, în vieață; afară de sora cea mai mică, d-na Elena Popescu, azi văduvă.

zare nu o întrevăd în sbuciumările vieții din lume. Astfel *Mihail* devine monacul *Melchisedec*, conform uzului și regulei monacale, în virtutea căreia celce intră în tagma călugărească renunță la numele cel vechiu, ca o lepădare sinceră a celor pământești și trecătoare, și adoaptă unul nou, simbolizând aceasta o îmbrățișare din toată inima a unei noi vieți curate și cerești. Noul nume, Melchisedec < מֶלֶךְ-צֶדֶק «rege-preot»¹⁾, a fost cași o prevestire a ceea ce avea să devină tânărul călugăr: o căpetenie a clerului și o ilustrație a bisericii. E făcut ierodiacon în ziua de 16 August 1844 pentru biserica Schimbarea-la-față din mănăstirea Socola. Hirotonia s'a săvârșit în biserica Albă din Iași²⁾. La 25 Decembrie 1845, Melchisedec pe lângă sarcina de suplinitor al catedrei sus amintite e numit și inspector³⁾ al seminarului, post în care mai servise câtva timp în cursul anului 1844, suplinind pe ieromonacul Isaia Teodorescu retras la mănăstirea Vorona pentru căutarea sănătății⁴⁾. Cu aceste două atribuțiuni, de profesor suplinitor și de inspector, rămase până la anul 1848. Ca inspector, locuind în seminar a fost un pedagog model: prin observațiuni minuțioase ajunsese a cunoaște caracterul fiecărui elev, așa că prin povețe aruncate în mod fin prevenea multor elevi neajunsurile firelor. Ceice au fost pe acele timpuri în seminarul Veniamin, mărturisesc că disciplina școlară a părintelui Melchisedec era o disciplină aleasă pe care nu și-o poate însuși oricine: era o artă în accepția curată a cuvântului. Fire simțitoare, ajuta la orice ocazie pe școlarii săraci și orfani, le vorbea blând și încurajător—era sprijinul și protectorul lor. Caracterul său era nobil, vorba măsurată, privirea dulce; avea o elocință convingătoare—acestea erau armele cu cari se impunea atât elevilor buni cari-l respectau și iubiau, cât și celor răi cari se îndreptau. Bun și amical cu cei buni, aspru și neînduplicat cu cei răi.

¹⁾ Etimologiceste ebraicul *melech-tadoc* înseamnă „rege al dreptății”. Cel ce a purtat întâi acest nume însă e un distins personaj din Vechiul Testament care era în acelaș timp rege al Salemului și preot al Dumnezeului celui Prealalt.

²⁾ V. Mandrinoscu, *Notiță biografică* inedită.

³⁾ Atribuțiunile inspectorului de atunci echivalează cu ale subdirectorului sau ale „spiritualului de azi. În Rusia, denumirea de inspector se păstrează până acum.

⁴⁾ *Istoricul seminarului Veniamin* de C. Erbiceanu, pag. 77.

Seminarul Veniamin nu-i ofereà însă mijloace îndestulătoare spre a-și mulțumi spiritul setos de o cultură mai înaltă. Scriban convins pe deplin, că în Melchisedec sunt întrunite deopotrivă capacitatea intelectuală cât și virtuțile morale, se decise a-și trimete fiul spiritual în streinătate pentru complectarea studiilor. Orașul ales fu Chievul¹⁾, considerat ca unul din marile centre ale ortodoxiei și de care e strâns legat prin mitropolia și academia de acolo numele ilustrului Român Petru Movilă. La începutul anului 1848 însă, mitropolitul Meletie voind a schimbă pe Scriban din postul de director, provocă prin oamenii săi neorândueli în seminar. Deoarece Melchisedec, ca profesor și ca inspector erà devotat lui Scriban și da tărie partidei acestuia, mitropolitul a găsit cu cale să-l desărcineze atât din profesorat și din postul de inspector, cât și din îndatorirea de diacon al bisericii seminarului, dându-i ordin a se retrage la mănăstirea Neamțului, **unde să petreacă până ce se va înființa seminarul științelor hotărâte pentru partea monahicească, când după vrednicie va fi întrebuințat.** De sigur, că ordinul mitropolitului a fost repede executat. Melchisedec a plecat la mănăstire luând cu dânsul și pe fratele său Vasile, care tocmai atunci absolvise cele patru clase de seminar. Din o scrisoare a sa către un profesor din seminar, se constată că el la 9 Fevruarie 1848 erà în monastirea Neamțului. Intâmplarea aceasta care distrugeà oarecum planurile sale de viitor, n'a descurajat pe Melchisedec, din contră, cum intră în mănăstire, începù a se ocupa cu studiul limbei rusești, ajutându-i la aceasta și împrejurarea că pe atunci în biserica mănăstirii Neamțului se cântă la o strană românește și la cealaltă rustește²⁾. În vara anului 1848, Moldova, dela

¹⁾ *Dosarul seminarului Veniamin pe 1847—48, «Pentru trimiterea în Rusia la Academia de Chiev a doi clirici din seminaria școalei spre săvârșirea cursului teologic».—No. Arhivei 137.*

²⁾ În mănăstire Melchisedec aveà un tratament mai bun, deosebit de al celorlalți călugări. Superiorul i-a permis să mănânce carne, lucru ce erà pe acele timpuri cu totul oprit călugărilor. Zelul lui Melchisedec pentru studiul limbei ruse, predilecția lui pentru strana unde se cântă rusește i-au atras ura partidei naționaliste din mănăstire, care în naivitatea ei, îl critică pe tema naționalismului numindu-l rus și trădător. Criticile acestea spre a ajunge la urechile lui Melchisedec se făceau mai ales când erà de față și tânărul Vasile, care le ascultă și le comunică fratelui său. (*Comunicație orală dela P. S. Arhiepiscopul Valerian Râmniceanu*).

un capăt până la altul erà bântuită de holeră și una din victimele acestui flagel a fost însuși mitropolitul Meletie ¹⁾. Melchisedec a putut acum, cu voia locotenentului de mitropolit, să se reîntoarcă, din exilul său la Iași unde pe de altă parte dascălul și protectorul care-l iubiă, a început din nou demersurile pentru trimiterea lui în Rusia. Filaret Scriban se bucură în acest timp de protecția generalului rus Alexandru Sturza, vărul domnitorului de atunci al Moldovei, Mihail Sturza. Cu acela legase Scriban o amiciție strânsă, încă de pe când erà student în Rusia. Cult și distins, Alexandru Sturza erà un bărbat iubitor de neam și având mare ascendent asupra vărului său, destinele Moldovei în mare parte erau în mâinile lui. Scriban cere și obține sprijinul acestui bărbat, care intervine pe lângă domnitor în favoarea lui Melchisedec. Toate formalitățile sunt gata și în August 1848, Melchisedec pleacă spre Chiev unde ajunge la 4 Septemvrie, acelaș an. Prin talentul și aptitudinile sale, Melchisedec a lăsat în Rusia amintiri neșterse. Cât timp a studiat la Academia din Chiev, pe lângă studiile teologice și al limbei rusești, el s'a mai ocupat serios cu studiul limbei slavone vechi și al literaturii acesteia, cu ajutorul căreia a putut să devie un eminent cercetător al istoriei trecutului nostru. Strângea cu asiduitate note istorice, filologice și arheologice, copiind din cărțile și revistele rusești orice fel de date privitoare la Români și țările lor. Amintim aci copierea din ziarul Societății istorice și arheologice din Odesa a unui act important, emanat din cancelaria lui Alexandru cel Bun ²⁾. Tot la Chiev a plănuit scrierea unor cărți didactice, pe cari le-a terminat după înapoerea sa în țară. În Academie, fiecare student erà obligat la finirea cursului să scrie o dizertație științifică asupra unei teze pe care și-o alegea singur. După modul tratării, i se da nota finală și se clasifică. Melchisedec și-a ales teza «*Probă de interpretare la cap. VII, VII și 1—8 din profetul Isaia* ³⁾. Pătrunderea cu care a stu-

¹⁾ *Cronica Romanului*, partea II, pag. 207.

²⁾ Publicat în limba originală și în traducere în *Cronica Hușilor*, Apendice, pag. 3.

³⁾ Manuscriptul în limba rusă al acestei dezertații se află în dosarul din arhiva Fundațiunii «Melchisedec» din Roman, intitulat «*Rămășițe de ocupațiuni scolastice*».

diat acest subiect precum și modul ales al expunerii a plăcut așa de mult corpului profesoral academic încât i-a acordat în 1851 titlul de Magistru în teologie și litere, cea mai înaltă distincție ce poate acorda acea universitate. La 3 Octombrie 1851, e înaintat la treapta de ieromonac, fiind hirotonit în marea lavra Pecerstca din Chiev de către mitropolitul Filaret al Chievului, cu autorizația lui Mardarie, locotenentul de mitropolit din Iași. Ca ieromonac și cu titlul de Magistru în teologie și litere dela Academia din Chiev, după ce făcuse o călătorie cu scop științific la Petersburg și Odesa ¹⁾, Melchisedec vine în patrie la începutul lui Noembrie 1851, și e decretat la seminarul Veniamin inspector și profesor de ermineutică, eclesiastică, scripturistică și omiletică ²⁾. Dela această dată începe activitatea sa literară. Timp de cinci ani cât a stat profesor aci, Melchisedec și-a văzut de cadedrà cu un zel și un devotament ce nu se poate descrie. Pierdeà nopți întregi pentru scrierea de cărți didactice cari pe atunci lipseau cu totul. Una după alta ieșiră de sub pana sa diferite manuale didactice, dintre cari unele au rămas în manuscris. Neavând cine să predeà limbile ebraică și latină se însărcină tot el și cu predarea acestor limbi, ba ce e mai mult dă și lecțiuni de franceză elevilor silitori cari doreau să învețe această limbă. Se interesă todeauna de băețit, alentați pe cari îi ajută și cu bani și cu cărți și cu îmbrăcăminte. «N'am văzut decât excepțional—zice un fost elev al său—oameni ca Preasfinția Sa, devotați cu suflet și inimă la instrucția și educația elevilor săi, filor popoului român» ³⁾. Erà foarte iubit de elevi și ca profesor și ca inspector, căci ca profesor aveà depline cunoștințe de științele ce predà, și le predà metodic și potrivit cu gradul inteligenței elevilor; iar ca inspector îngrijeà mult de buna conduită și întreținere a elevilor. Noul mitropolit al Moldovei, Sofronie Miclescu, văzându-i meritele și calitățile, și tot după recomandăția lui Filaret Saiban l-a făcut protosinghel în ziua de 6 Iunie 1852, iar la 12 Ia-

¹⁾ *Dosarul seminarului Veniamin*, No. Arhivei 137.

²⁾ *Decretul episcopiei din 4 Noembrie 1851*.

³⁾ D-nul Const. Erbiceanu, *Discurs funebru* în *Rev. Biserica ortodoxă rom.* din anul 1892 pag. 245.

nuarie 1856, acelaș mitropolit l-a ridicat la rangul de arhimandrit.

În anul 1851, domnitorul Grigore Ghica promulgase legea organizării învățământului ecleziastic. Prin paragraful II. al acestei legi se decidea înființarea a câte unui seminar inferior și pe lângă cele două episcopii: a Romanului și a Hușilor. Tocmai în 1856, episcopul de Huși, Meletie al II. Istrate, voind să reorganizeze seminarul de pe lângă episcopia sa, prin stricta aplicare a legii, cere dela mitropolitul Sofronie Miclescu a i se da ca director și profesor la seminarul său pe arhimandritul Melchisedec.

Mitropolitul primește propunerea și domnitorul Grigorie Ghica, pe baza referatului episcopului Meletie, numește pe Melchisedec, rector și profesor la seminarul din Huși, cu decretul din 5 Martie 1856. Aici cași la Socola vedem spiritul lui Melchisedec mișcând și activând totul. Prin stăruințele lui ca director, în 1857 s'a mărit bugetul seminarului așa că s'a dat posibilitatea de a se întreține un număr mai mare de elevi și de a se retribui mai bine profesorii. În consecință trebuia să se creeze și încăperi mai multe, căci cele cumpărate sub Meletie Istrate erau cu totul insuficiente. Melchisedec stăruiește la succesul acestuia, locotenentul de episcop Ghenadie Tripoleos, care cedează seminarului niște chilii din coprinsul episcopiei. De asemenea a cedat și o parte din localul episcopiei spre a se mări coprinsul seminarului. În temeiul unui raport al său către Dimitrie Cantacuzin, ministrul averilor bisericești, acesta ia deciziunea ca clădirea noilor încăperi pentru seminar să se facă din economiile ce ar rezultă din bugetul seminarului, pe lângă cari a mai adaogat o subvenție de la ministerul său ¹⁾. Ca director și profesor la Huși, Melchisedec a publicat o altă serie de cărți didactice, despre cari vom vorbi la locul respectiv.

În vara anului 1857, urmând a se face alegerile pentru divanul ad-hoc a fost convocat la Huși tot clerul din această eparhie, ca să aleagă și el pe reprezentantul său în divan. Alegerea s'a făcut în ziua de 29 August 1857 sub președința locotenentului de episcop Ghenadie Tripoleos și alesul clerului a fost arhimandritul Melchisedec.

¹⁾ Cronica Hușilor. pag. 460.

La desbaterile divanului ad-hoc, a cărui ședință de deschidere s'a ținut la 22 Septembrie 1857, Melchisedec se manifestă alături de frații Scriban ca unul din cei mai înfocați susținători ai unirei «In aceste momente mari ale națiunii—zice d-l Dimitrie A. Sturza—Melchisedec a fost la înălțimea preotului și a patriotului» ¹⁾ Modul cum trată el cestiunile venite în discuție, claritatea cu care le analizează și argumentă, pătrunderea și forma aleasă sub care le prezintă, atraseră asupra-i de atunci atențiunea bărbaților de stat, cari au recunoscut în el un patriot convins, un bărbat de o cultură superioară și un distins reprezentant al bisericei. Una după alta urmară apoi onorurile pe acest cleric luminat, care n'a știut în a lui înălțare, nici de rugăminți, nici de lingușirea care umilește, nici de favoarea oamenilor zilei.

§ 3. *Ridicarea la treapta arhieriei (20 Decembrie 1862); Locotenent de episcop la Huși (1861—1864) și Episcop al Dunărei de Jos (1864—1879).*

La finele anului 1860, având tot gradul de arhimandrit, Melchisedec e numit locotenent de episcop al eparhiei Hușilor în locul lui Calinic Hariupoleos care urmase lui Ghenație. Trei ani cât a condus această eparhie, a citit și a studiat toate documentele, de orice natură, aflate pe atunci în arhiva acelei episcopii, dela înființarea ei și până la anul 1864 ²⁾. Iată ce zice el despre acele documente: «Am găsit în ele un mare tezaur de știință istorică, arheologică, filologică etc., bine conservat într'un period de timp de aproape 300 de ani». Pe baza lor scoate monumentală operă *Cronica Hușilor și a episcopiei cu asemenea numire* publicată în anul 1869. Opul acesta i-a câștigat titlul de istoric erudit și pe baza lui, un an mai târziu—1870—Academia Română l-a chemat a face parte din membrii ei activi. Până azi, acesta e singurul caz, când un personaj bisericesc din regat s'a impus atât de mult

¹⁾ *Răspuns la discursul de recepțiune al d-lui I. Calinderu pag. 90.—*

²⁾ Documentele de prin mănăstiri au fost aduse la arhiva statului în anul 1863. *Monitorul Oficial* din 25 Iulie și 11 August; decretule din 17 Iulie și 7 August.

contemporanilor, încât a fost invitat să se prenumere printre membrii activi ai celei mai înalte instituțiuni științifice și culturale a Românilor. La 30 Decembrie 1862, i se dă demnitatea de arhieru cu titlul de Tripoleos și fu hirotonit în această calitate în mitropolia din Iași. Ca locotenent de episcop Melchisedec a stat la Huși până la 1 Noembrie 1864, când se încheie și activitatea lui de profesor.

Prin legea din 1864 s'a înființat episcopia Dunărei de Jos, cu jurisdicția peste județele Brăila, Covurluiu, Bolgrad și Ismail, cu reședința în capitala acestuia din urmă. Scopul înființării acestei episcopii era românizarea treptată a celor două județe din Basarabia română, în cari pe lângă Români sunt foarte mulți Ruși, Lipoveni și Bulgari. Prelatul cel mai indicat pentru conducerea noii episcopii era de sigur Melchisedec, care cunoștea limba rusă și dovedise că e patriot luminat. Astfel la 30 Decembrie 1864 e numit locotenent al acestei episcopii. În anul următor devine titularul ei. Solemnitatea inaugurală a noii episcopii s'a ținut în ziua de 6 Ianuarie 1865 în prezența a doi arhieri, unul delegat de mitropolia din Iași, altul de cea din București, și a unui delegat al ministerului. În discursul rostit în catedrală, Melchisedec zice că prin înființarea noii episcopii în Ismail, Basarabia se unește cu România și bisericește, că bucuria țării întregi și a Basarabiei trebuie să fie cu atât mai mare, cu cât *oarecând a fost mare și întristarea Românilor din Basarabia și din toată țara*¹⁾. Deși în Ismail nu se află nici un așezământ pentru episcopie, totuși Melchisedec prin zelul și priceperea sa a reușit în puțin timp să înzestreze Ismailul cu unul din cele mai frumoase localuri de episcopie ale țării. Catedrala episcopală era biserica numită *Soborul*, care se ridică falnic în centrul orașului pe bulevardul ce-l străbate impunând admirație trecătorilor și vizitatorilor prin splendoarea și frumusețea sa arhitectonică cât și prin bogăția odorilor sale.

La 7 Aprilie 1866, mitropolitul Moldovei, Calinic Miclescu fiind suspendat și judecat, deoarece se pusese în fruntea

¹⁾ Vezi acest discurs bogat în noțiuni istorice și plin de patriotism în *Almanahul Cultelor*, pag. 113—116.

mişcărei separatiste, Melchisedec împreună cu episcopii de Roman și de Huși e însărcinat cu gerarea afacerilor mitropoliei ¹⁾. Starea aceasta însă a ținut numai până la venirea domnitorului Carol, care a grațiat pe mitropolit. La 1868, Melchisedec a fost trimis cu Ion Cantacuzino la Petersburg într'o misiune politică, care avea de scop îmbunătățirea relațiilor țării noastre cu imperiul vecin. Grație simpatiilor de cari se bucură Melchisedec în Rusia, misiunea aceasta a avut un succes deplin ²⁾. În mijlocul celorlalte ocupațiuni ale sale ca episcop de Ismail, Melchisedec a dezvoltat și o întinsă activitate literară.

În Ismail rămase până la 1878, când în urma tractatului de Berlin, cele trei județe de peste Prut: Cahul, Bolgrad și Ismail fură luate din nou de către Ruși. În urma acestei sfășieri de teritoriu, episcopia Dunărei de Jos, văduvită de două din județele sale, fu întregită prin alipirea celor două județe de pe malul mării, Tulcea și Constanța, iar episcopul român ne mai putând rămânea în Basarabia răpită de Ruși, își mută în cursul lunii Octomvrie scaunul episcopal, precum și seminarul eparhial în Galați ³⁾. În acest oraș comercial destinat de aci înainte a fi reședință de episcop nu există nici catedrală, nici palat episcopal. Episcopul fu nevoit să închirieze niște case în centrul orașului, în mijlocul acelei vieți sgomotoase, atât de nesuferită pentru firile studioase și iubitoare de liniște ⁴⁾. Șederea în Galați eră un adevărat supliciu pentru Melchisedec, care se născuse și crescuse în niște localități dintre cele mai pitorești ale țării: în satu-i natal Gârcina și la Socola despre care păstrează amintiri plăcute până la bătrânețe ⁵⁾. În

¹⁾ *Acta corespondențelor* pe anul 1866.

²⁾ Const. C. Diculescu, *Un episod diplomatic de episcopul Melchisedec*, București, 1907.

³⁾ *Acta corespondențelor* pe anul 1878.

⁴⁾ Pentru instalarea scaunului episcopal s'a închiriat în Galați clădirea de pe strada *Mihailu Bravul*, proprietate a lui Haralamb Macri, iar pentru seminarul eparhial clădirea de pe aceeași stradă colț cu *Calea Prutului*, proprietatea lui Cuculea. (*Ibidem* și Anghel Constantinescu, *Monografia sfintei episcopii a Dunărei de jos*, București, 1906, pag. 125).

⁵⁾ Dela mânăstire—zice dânsul—se începe valea numită a Socolei, care este înconjurată de dealuri frumoase acoperite cu vii și pomi roditori și înfundată în dealul Repedeș. Valea Socolei vara și mai ales primăvara este un adevărat edem. Totul este o florărie imensă, care parfumează aerul, încântă privirea; noaptea te încântă privighetorile, care pare că s'au adunat acolo din toate părțile. Clopotele mânăstirei se pare că se trag îndoit; căci la sunetul lor răs-

timpul acesta, erà vacant scaunul episcopiei de Roman prin moartea episcopului Isaia Vicol, întâmplată la 20 Iunie 1878. Până la alegerea titularului, arhiereul Calist Băcaoanul fusese însărcinat ca locotenent de episcop, cu administrarea acestei eparhii.

§ 4. *Melchisedec e ales episcop de Roman; Călătoriile, Ultimele peripeții ale vieții și moartea sa.*

(22 Februarie 1879—† 16 Maiu, 1892)

Intrunindu-se marele colegiu electoral¹⁾ și procedându-se la alegere, Melchisedec este ales ca episcop al Romanului, cu unanimitate de voturi în 22 ale lui Februarie 1879. Trecerea la episcopia Romanului răspunde și unei pioase dorințe a sufletului său de a se apropia de căminul părintesc de care se simțea legat prin amintirile scumpe ale copilăriei și prin iubirea către ai săi și către acele locuri unde a văzut lumina zilei și unde s'a bucurat de gingășia creșterii părintești²⁾. Încă înainte de a fi ales cunoștea toate lipsurile de care suferea episcopia de Roman³⁾. Indată după confirmare, trimise la Roman bani din punga sa particulară pentru crearea unei florării, cum avusese la episcopia din Ismail, iar el mai rămase în București încă trei săptămâni pentru a lua parte la lucrările Academiei⁴⁾. În săptămâna mare de lângă Paști, Marți 3 Aprilie, Mel-

punde eco, carele se răsfrânge din dealul Repedea ca și când și acolo s'ar trage aceleaș clopote. Mănăstirea este încujurată de niște spațioase grădini și locuri întinse de gospodărie și de imblarea elevilor la aer liber și curat.— Toate acestea acum sunt rămase în isbeliște și părăsite, ca casa unei văduve sărmăne și sărăcită după moartea bărbatului ei, amenințând și casa nenorocitei a se dărâma și pustii! Vai timpuri! vai moravuri!» Melchisedec scriea acestea în 1890, într'o notiță din *Tratat despre ciustirea și închinarea icoanelor*, pag. 40.

¹⁾ Marele colegiu electoral pentru episcopi și mitropoliți se compune din membri sântului Sinod și din membri celor două corpuri legiuitoare—deputați și senatori — întruniți laolaltă sub președința de drept a mitropolitului.

²⁾ Această transferare, făcută printr'o nouă alegere, pare a fi fost determinată și de motivul contestatei canonicități a primei alegeri, pentru a nu i se mai arunca în față învinuirea că el e episcop numit ilegal de puterea civilă. (N. Dobrescu, *Episcopul Melchisedec* în *Convorbiri literare*, anul XLI, pag. 980).

³⁾ Iată cum o descrie însuși cu cinci ani mai înainte de a deveni conducătorul ei: «Astăzi episcopia Romanului se află în cea mai deplorabilă stare. Nici case episcopale, cari înadins s'au distrus de mai mulți ani; nici încăperi pentru servitorii bisericești, decât niște mizerabile resturi de chilii; nici atenanțe. Grădina, deși are o pozițiune admirabilă pe un deal pe sub care curge râul Moldova, se află de tot părăsită» (*Cronica Romanului* vol. II, pg. 151, Notă).

⁴⁾ *Correspondențele* lui din acel timp.

chisedec sosește la noua sa episcopie. În acelaș tren se întâmplase a fi și mitropolitul Moldovei. La gară, unde episcopul eră așteptat de elita și de tot poporul românesc, ambii prelați coboară din tren. Mitropolitul binecuvintează poporul și într'o mică dar caldă cuvântare recomandă Româșcanilor pe episcop, felicitându-i de a avea în mijlocul lor «pe cel mai învățat episcop al Românilor». După solemnitatea religioasă din catedrală, se dă citire decretului regal, și Melchisedec ține o predică inspirată din epistolele apostolului Pavel, pe care—dupăce dă povățuiri spirituale tuturor etăților și stărilor sociale—o termină cu următoarele cuvinte «Pe această cale (a faptelor bune), noi todeauna ne vom întâlni. Dumnezeuvoastră veți afla în mine un amic nedeslipit și serv al datorii sale, și eu în dumnevoastră frații și amicii mei cei iubiți întru numele Domnului»¹⁾. Delegațiuni ale tuturor naționalităților din Roman, precum: Armeni, Germani, Lipoveni și Ovrei au venit să ureze noului episcop bună-venire, asigurându-l de stima și respectul lor. Episcopul Melchisedec a vizitat și el bisericile de alt rit din Roman. Pretutindeni a fost primit cu o bucurie indescrisibilă, mai cu seamă de Armeni, pentru cari eră un eveniment mare și neașteptat intrarea unui episcop ortodox în biserica lor. După ce a oficiat pe rând la toate bisericile române din Roman a început a face vizite persoanelor celor mai distinse din coprinsul județului și al eparhiei sale precum: George Sturdza din Miclăușani, doamna Elena Sturdza din Dolcești, mătușa celui dintâi, marelui poet V. Alexandri dela Mircești, Petru Donici dela Valea Ursului, I. Stroi dela Păucești etc. Cu toate aceste persoane Melchisedec avea cunoștințe vechi, iar cu unele din ele avea chiar legături strânse de amicitie. În toate părțile, primirea lui eră o adevărată sărbătorire. Cele mai dese vizite le făcea episcopul la d-l George Sturdza, bărbat cult și bogat, fratele d-lui Dimitrie A. Sturdza, a cărui vestită bibliotecă a fost cercetată de laboriosul Melchisedec în anul 1883, scriind asupra ei și un studiu amănunțit²⁾. Pe lângă bibliotecă,

¹⁾ *Inedit, inserat în Acta corespondențelor de pe anul 1879*

²⁾ Publicat în *Revista pentru istorie, arheologie și filologie*, t. IV, pag. 700—713 și vol. V, pg. 142—152.

amiciția cu proprietarul, măreția castelului, frumusețea parcului, manejul și alte atracțiuni naturale, ceea ce mai atrăgea pe episcopul Melchisedec aici era religiozitatea tradițională a acestei vechi familii boeresti. Biserica de acolo aparține familiei Sturdza. Personalul bisericesc e cât se poate de bine retribuit. Toată întreținerea bisericii se face din casa proprietarului. Doamna Sturdza însăși îngrijea de avutul bisericii, ținând în a sa păstrare și veșmintele preoțești. Aproape todeauna în ziua de Sfântul Gheorghe, patronul și ziua onomastică a proprietarului, Episcopul Melchisedec oficia serviciul divin în biserica din Miclăușani¹⁾.

Duminica de dinaintea Crăciunului, Melchisedec își serba patronul. Atunci admiratorii și cei cari îi purtau recunoștință aveau ocaziune să-și manifeste iubirea lor. Seminariștii conduși de director îi țineau discursuri atingătoare. În asemenea ocaziuni «adesea am văzut lacrimi pe fața lui»—zice unul din cei ce făceau parte din încunjurimea lui²⁾. Ziua patronului său era pentru Romașcani o mare sărbătoare. Numeroși amici și cunoscuți precum și toți aceia pe cari îi crescuse și-i întreținuse—mulți la număr—îl inundau cu scrisori și felicitări din toate unghiurile țării. Astăzi aceștia ocupă înalte locuri sociale. Aceleaș dovezi de iubire și recunoștință se manifestau și la anul nou.

În ziua de 31 Decembrie 1887, Melchisedec și-a serbat jubileul de 25 de ani al arhieriei sale și de 45 de ani al apostolatului său de servitor al patriei și al bisericii. Ziarele românești, afară doar de unul³⁾, ocupate cu descrierea mărețului jubileu al papei Leon al XVIII-lea și cu alte cestiuni palpitate, n'au pomenit nimic de jubileul modest al celui mai strălucit arhieriu al regatului român. Curtea Rusiei care nu-l putuse decoră la 1868, deoarece biserica română era în conflict cu patriarhia⁴⁾, l-a felicitat acum și i-a trimis un engolpiu⁵⁾ de mare preț, ca dar împărătesc⁶⁾.

¹⁾ Relațiunile acestea mi-au fost comunicate de părintele Isidor Bușilă, fostul arhidiacon al lui Melchisedec și de d-l Ion Mihăilescu, fostul om de casă.

²⁾ D-l Ion Mihăilescu.

³⁾ Ziarul *Epoca* din 31 Decembrie 1887.

⁴⁾ «... că împăratul dorește să-mi dea un semn de onoare, dar este silit de aceste circumstanțe a temporiza până ce se vor împacă trebile bisericești». (Const. Diculescu. *Un episod diplomatic de Melchisedec* pag. 17.

⁵⁾ Testamentul lui Melchisedec, pg. 6.

⁶⁾ Împăraților imperiului moscovit todeauna le-a plăcut să se intituleze pro-

Cât timp a fost episcop de Roman, Melchisedec a făcut mai multe călătorii cu scop științific în afară de hotarele regatului român. În toamna anului 1882, însoțit de V. Mandinescu, directorul episcopiei, și de profesorul Gr. Crețu, face o călătorie pe la mănăstirile românești din Bucovina. În această călătorie, Melchisedec a făcut cercetări istorice și arheologice asupra mănăstirilor Putna, Sucevița, Dragomirna precum și asupra unor orașe din Bucovina ca Suceava și Radauți. Descrierea călătoriei și rezultatul cercetărilor s'au publicat sub titlul de «O vizită la câteva mănăstiri și biserici antice din Bucovina»¹⁾. În această descriere vorbește cu multă pietate de mănăstirea Putna, unde se află mormântul lui Ștefan cel Mare: «Apropierea de mormântul lui zice Melchisedec — îți umple sufletul de niște mișcări launtrice, cari te transpoartă în trecutul glorios al țării, condusă de acest extraordinar bărbat, mare erou și mare politic. Mișcarea sufletească te înfiorează, te umple de lacrimi și te zgudue în toată existența fizică și spirituală. Ce va fi fost el în viață, dacă numai umbra lui are atâta putere morală?».

În Mai 1884, Melchisedec a făcut o călătorie prin Bulgaria. A vizitat orașele bulgărești Rusciuc, Biala, oprindu-se mai mult la Târnov, vechea capitală a imperiului bulgar, de care sunt legate atâtea amintiri istorice. Preoții bătrânei cetăți în frunte cu episcopul Climent, însoțiți de autoritățile civile și militare, precum și de un numeros public, au ieșit întru întâmpinarea lui Melchisedec la mar-

tectorul ortodoxiei și să se considere urmași ai împăraților bizantini. În afară de fruntariile împărăției lor, ei obișnuiau să acoarde distincțiuni onorifice, precum engolpii și cruci de mare preț tuturor ierarhilor ortodoxi cari se distingueau în epoca lor. Au fost distinse în acest mod multe ilustrațiuni ale patriarhiilor de Constantinopole, Alexandria și Ierusalim. Dintre prelații români, afară de Melchisedec au mai primit engolpii dela Curtea Rusiei Iosif, primul episcop al Argeșului (1793-1820) și Veniamin Costache renumitul mitropolit al Moldovei din prima jumătate a secolului trecut. Evident, că la baza acestor daruri stau cu siguranță și calcule politice. Dar a acuză persoanele cari au primit sau primesc asemenea daruri că sunt vândute Rusiei — cum a fost acuzat Melchisedec de ziarul *Democrația* în tot cursul anului 1888 — e naiv din partea celor de bună credință și odios din partea celor de rea credință. Ar urma de aci ca toți bărbații politici români cari au primit decorațiuni dela Curtea Rusiei să fie considerați de instrumente muscălești!

¹⁾ *Revista pentru istorie, arheologie și filologie*, n-le I și II din 1883 și *Analtele Academiei române*, VII, 2.

ginea oraşului, făcându-i o primire aleasă. Episcopul bulgar a rostit un discurs terminând cu următoarele cuvinte: «Şi de aceea, vechea capitală a Bulgariei vă felicitază cu: bine ai venit, stimatule al nostru ierarc!» De aci a vizitat pe rând oraşele şi localităţile Drianova, Gabrova, Selvi şi Lovcea. În toate părţile făcea cercetări asupra monumentelor istorice şi asupra instituţiunilor culturale ale vecinilor noştri de peste Dunăre. Ţinta călătoriei era Plevna, locul unde ostaşii români, la 1877, au câştigat laurii victoriei şi au dat ţării independenţa şi regalitatea. Episcopul a făcut un pios pelerinaj la monumentele dela Griviţa şi Opaneţ. A intrat în cripta monumentului românesc dela Griviţa şi a văzut grămezi întregi de oase albe ca neaua şi ţeste înşiruite de ale ostaşilor români. Pe unele ţeste se puteau observa găurile, prin cari au trecut gloanţele mortale. «Am părăsit catacomba — zice el — cu ochii plini de lacrimi gândind la gloria ce aduce unui popor vitejia şi abnegaţia soldaţilor săi. Soldaţii români cu sângele lor au scris o pagină neştearsă în istoria modernelor staturi România şi Bulgaria»¹⁾).

În vara anului 1885, a călătorit în Rusia, vizitând special Basarabia şi Chievul²⁾). În această călătorie a fost însoţit de fratele său P. S. Arhiepiscopul Valerian Râmnicianu. Plecând din Roman pela finele lunii Iulie, s'au oprit în Chişinău timp de patru zile, unde au fost găzduiţi de arhiepiscopul Chişinăului. În acest timp au vizitat toate bisericile, toate monumentele şi instituţiunile din capitala Basarabiei. A patra zi, bătrânul ierarc al Chişinăului a invitat pe oaspeţii săi la mănăstirea Hârjauca, situată între munţi, la vreo trei poşte înapoia Chişinăului. La această mănăstire, care datează încă de pecând Basarabia făcea parte din Moldova, îşi alesese venerabilul prelat locul său de retragere. Aici trăeşte el ca ceilalţi oameni: liniştit, liber, fără nici o pompă. În capitală nu poate umbla decât

¹⁾ *O excursie în Bulgaria*, publicată în Revista pentru istorie, arheologie şi filologie, anul II, vol. IV, pag. 501-542 şi anul III, vol. V, pag. 113-123.

²⁾ Despre această călătorie, Melchisedec n'a scris nimic. A făcut doar menţiune de ea în şedinţa s-tului Sinod din 10 Decembrie 1885, cu ocazia discuţiunii unui articol de lege relativ la absentarea episcopilor din eparhiile respective. Relaţiunile asupra acestei călătorii mi-au fost date de d-l I. Mihăilescu, care a făcut parte din suita celor doi prelaţi, şi mi-au fost confirmate de P. S. Valerian.

În mare ținută. Așa e în Rusia: ierarhii bisericești nu pot ieși afară din curte decât în mare ținută: împodobiți cu toate ordinele ce posedă și în cupeu cu patru cai. În contrast cu vieața din Chișinău, cât de fericit nu se va fi simțit acest bătrân, când, aici în sânul naturei, sub ramurile bogate ale unui arbore, sorbiă liniștit din cana cu ceaiu aromat! La Hârjauca a petrecut Melchisedec cu însoțitorii săi încă patru zile. De aici, trecând iarăș prin Chișinău unde s'au despărțit de arhiepiscop, au mers să viziteze mănăstirea Chițcani sau Neamțu-Nou. Aceasta e o mănăstire nouă și istoria fundării ei e următoarea: Pe timpul secularizării, doi călugări, Teofan și Andronic dela mănăstirea Neamțului au sustras din arhiva mănăstirii documentele moșiilor pe cari acea mănăstire le posedă în Basarabia. Cei doi călugări s'au strecurat frumos cu documentele și au trecut Prutul necontrolați de nimenea. Au mers direct la Petersburg, unde, după multe stăruinți pelângă împăratul Alexandru al II-lea și pelângă împărăteasă, au căpătat permisiune să dureze o mănăstire pe una din moșiile mănăstirii Neamțului. Călugării fugari au ales ca loc satul Chițcani de pe malul Nistrului și aici au ridicat ei o mănăstire mândră, căreia i-au dat numele de *Noul-Neamț*. Tocmai când prelații români erau acolo în vizită, superiorul—unul din cei doi călugări anume Andronic, căci Teofan murise—puneă piatra fundamentală unei clădiri de lângă mănăstire. Superiorul cu ocazia aceasta a rugat pe Melchisedec să ia parte la serbare împreună cu fratele său. Prelații români au oficiat serviciul dumnezeesc în asistența unui numeros public, care ascultă cu plăcere serviciul în limba română. La mănăstirea Noul-Neamț au stat trei zile, în care timp au vizitat și împrejurimile. De aci au plecat spre Chiev unde au ajuns după 24 de ore. Mitropolitul Platon și guvernatorul¹⁾ Chievului, pe de o parte, și foștii colegi ai lui Mel-

¹⁾ Marea armonie dintre biserică și stat face ca în Rusia autoritățile civile să fie invitate de cele bisericești la orce fel de serbări fie și cu caracter intim, de asemenea autoritățile civile invită la rândul lor pe cele bisericești. Bărbații de stat ruși, la diferite ocaziuni solemne, arată cu multă emfază motivul și necesitatea strânsului raport dintre biserică și stat. Iată ce zicea Pobiedonoseff la jubileul de 900 de ani al creștinării Rușilor: «...toată puterea Rusiei stă în dreapta ei credință în care se află secretul continuei desfășurări a simțământului național al poporului rus și a nepregetatei sale innălțări la menirea destinelor sale pe lume. Biserica fiind una cu poporul și poporul una cu biserica sa națională». (Ziarul *Epoca* No. 802 din 27 Iulie 1888).

chisedec, acum toți profesori la Academie, pe de alta parte, au făcut prelaților români o primire strălucită și Melchisedec a fost sărbătorit ca o mare căpetenie a bisericii ortodoxe¹⁾.

În călătoriile sale, Melchisedec se introducea pretutindeni căutând să învețe, să asimileze și să utilizeze pentru biserica română din câte vede și auzea.

* * *

Onorurile ce i s'au făcut la Chiev au costat însă mult pe Melchisedec, după venirea sa în țară, și au fost cea mai bună ocaziune oferită dușmanilor săi de a-l discredită în fața țării și a întărâta opinia publică în contra lui. Ceice nu putuse mistui fermitatea caracterului și a întregii lui personalități se ridicară acum ca un singur om, asmuțind asupra-i câteva ziare dintr'o anumită presă politică. Melchisedec a trăit atunci cele mai neplăcute zile ale vieții sale. Eră atacat în Senat, vizat în Sinod²⁾, urmărit pretutindeni și suspectat de toți. Mințile cele mai limpezi își pierduse cumpătul dând crezământ celor mai nedemne și mai fantastice scornituri. Se zicea între altele că Melchisedec, în fanatismul său ortodox, s'a dus la Chiev ca să-și vândă țara Rușilor și să comploteze contra M. S. Regelui. Mobilul adevărat al acestei campanii nedemne eră însă împrejurarea, că tocmai atunci devenise vacant scaunul de mitropolit primat, prin moartea lui Calinic. Cu arma ce de mai sus, a fost împiedicat Melchisedec de a

¹⁾ Pentru scrierile sale, *Papismul și Biserica ortodoxă în luptă cu protestantismul*. Melchisedec eră foarte apreciat în toate țările ortodoxe. Recenziuni elogioase se făcuse unor opere ale lui chiar în reviste franceze (Cp. A. D'Avril în *Polybiblion, revue bibliographique universelle*, sixième année, tom dixième, IV livraison, pag. 219—221). Un prelat grec dela patriarhie, deși știe că Melchisedec eră în capul luptei dintre biserica română și patriarhie, totuș traducând în grecește pe la 1876 opul *Lipovenismul* numește pe autorul lui *Înțeleptul arhieru moldav—Ο' σοφός μολδαυός αρχιερεύς*. Dela Petru Movilă încoace numele nici unui prelat român n'a mers mai departe decât numele lui Melchisedec. Sărbătorirea lui de către Ruși se datorește zelului ce are acest popor pentru ortodoxie.

²⁾ *Sumarele ședințelor sf. Sinod*, ședința din 3 Decembrie 1885: «Și eu asemenea vă rog a mă dispensă. Nu pot primi, fiindcă văd că aceasta este îndreptată contra mea. Am auzit vorbindu-se prin jurnale că am lipsit din țară, că m'am dus în Rusia, că am luat parte la o adunare particulară, care s'a făcut pentru susținerea ortodoxiei la noi în țară. Da, m'am dus, mă declar vinovat, dacă pot fi vinovat; voi răspunde eu când voi fi întrebat, voi spune pentru ce. Prin urmare nu primesc să fiu ales în această comisiune». Melchisedec fusese propus a fi raportor în Sinod al legii relative la absentarea episcopilor din eparhiile lor.

sul treptele celei mai înalte demnități bisericești. Celce ridicase prestigiul bisericeii naționale și celce în toată vieța numai onoare făcuse țării și neamului său erà dat la o parte acum, împrôscat cu injurii grosolane și acoperit cu spuma calomniei. Așa că am putea zice cu eclesiastul, despre nedreptatea ce i se făcù lui Melchisedec: «Și văzut-am pe ceice lucrară drept, depărtați dela locul sfânt și uitați în cetate!» (VIII, 10).

Ridicarea lui Melchisedec la scaunul de mitropolit primat de două ori a preocupat spiritele: odată în 1886, a doua oară în 1888. După moartea lui Calinic Miclescu, întâmplată în seara de 15 August 1886, locotenența scaunului mitropolitan fu încredințată arhierelui Inocențiu Ploeșteanu, vicarul mitropoliei. În cercurile politice, adversarii lui Melchisedec începură imediat o propagandă vie contra unei presuntive candidaturi a lui la scaunul vacant al marelui demnități eclesiastice ¹⁾.

Până pela jumătatea lui Noemvrie, grație calomniilor de tot felul, Melchisedec—naționalistul dela divanul ad-hoc și cel mai distins episcop român—pentru cei mai mulți reprezentanți de atunci ai țării și ai bisericeii nu mai erà decât un oarecare Român cumpărat de Ruși. Știind că după alegerea mitropolitului toate calomniile vor încetă, Melchisedec se decise a nu-și pune candidatura și a stà cu totul în rezervă. Amicii săi însă, mai ales V. A. Ureche, fost ministru de culte și Neculae Ionescu, fost ministru de externe, l-au determinat, nu numai să-și pue candidatura, dar să și ia parte la prealabila consfătuire a marelui colegiu electoral. În ședința intimă a acestui colegiu, ținută în seara zilei de 20 Noemvrie 1886, cel dintâi a luat cuvântul Ureche, care într'un discurs entuziast a relevat marile merite și calități alese ale lui Melchisedec, fără însă a-l numi²⁾. Un membru al majorității, pricepând că Ureche

¹⁾ Aluziuni răutăcioase la adresa lui Melchisedec s'au strecurat chiar în descrierea înmormântării mitropolitului Calinic publicată în ziarul *Voința națională* din 21 August.

²⁾ Iată un fragment din acel discurs: «Ca să facem lumină în biserică să aprindem, înalt colegiu electoral, soare luminos mai întâi pe chiar tronul ei. Deci, om învățat ne trebuie la mitropolia țării. Om învățat ne trebuie ca prelat, ca să știe limitele în cari se mișcă libertatea de conștiință, și până unde se întinde laturea politică a bisericeii române. Om învățat se cade a fi prelatul bisericeii, căci ignoranța nu va vedea scăderile din actuala ei organizare».

În discursul său, cuvânt de cuvânt, a vizat direct pe Melchisedec, iea cuvântul, și începe a critica fățiș pe acest episcop, întrebându-se în aplauzele majorității că «ce-a făcut pentru țară (?), dacă e învățat» (!). Cel din urmă vorbește ministrul cultelor «care și-a exprimat dorința ca să se înalțe pe scaunul arhiepiscopal al României un bărbat cuvios și patriot» ¹⁾. Cuvântul *patriot*, repetit de orator și subliniat de aplauzele majorității, a fost socotit ca o săgeată aruncată contra lui Melchisedec, despre care cei interesați răspândise din timp vorba că e filorus. În cele din urmă, ministrul a comunicat că alesul guvernului este episcopul Dunărei de Jos. Cu o liniște sufletească desăvârșită—spun ceice l-au văzut atunci—Melchisedec, după ce a arătat că nu el, ci amicii săi i-au pus candidatura la scaunul mitropolitan și că prezența lui la acea ședință sedatorește dreptului său de membru al marelui colegiu electoral, a zis între altele, că dacă în cursul vieții sale de până atunci, n'a făcut nimic bun în această țară, se va sili să facă în restul zilelor, ce i-au mai rămas și e convins că după moarte nu-i va mai pune nimeni la îndoială patriotismul ce l-a însuflețit în toată viața sa. «*Romanul—*a încheiat dânsul—*Romanul, pe care l-am iubit și înfrumusețat va fi azilul bătrânelor mele*» ²⁾. După alegerea făcută în persoana episcopului Dunărei de Jos ³⁾, se începe o polemică de presă în jurul căzutei candidaturi a lui Melchisedec, fiecare ziar exploatănd faptul din punctul său de vedere politic. E inutil a înregistra aici comentariile făcute atunci de diferite foi periodice, dar în interesul istoriei nu de mică importanță sunt reflexiunile ziarului *Lupta* ⁴⁾,

Om învățat va fi prelatul care pune-va biserica la nivela culturală a societății române din punctul de vedere al formelor culturale externe. Om învățat și caracter energic va fi prelatul care va reformă călugărismul român. Adânc învățat, nemărginit energic și todeodată deplin împăcat cu societatea civilă, va fi mitropolitul primat, care va da clerului de mir o altă situațiune decât cea detestabilă actuală. Om învățat, energic, Român bun și mai presus de orice lupte sau legături de partide se cade să fie mitropolitul primat al României, urmaș al Varlamilor, Dositeilor, Iacobilor, Filareților, Veniaminilor etc. (Vezi *Scrisoarea* lui V. A. Ureche către directorul ziarului *Românul* publicată în numita foae din 8 Decemvrie 1886).

¹⁾ Ziarul *Voința națională* din 26 Noemvrie 1866.

²⁾ Relațiune dela un martor ocular.

³⁾ I. P. S. Iosif Gheorghian, actualul Mitropolit Primat.

⁴⁾ Iată un fragment din acele reflexiuni: «Noi, cum am spus, suntem contra bisericeii ca instituție de stat... Mai mult: asemenea funcțiuni (scaune epi-

faimos prin campania lui antireligioasă și prin atitudinea-i dușmănoasă față de «fanaticul» Melchisedec sau cum îi zicea mai des «fanaticul dela Roman»¹⁾. Această polemică a încetat apoi deodată, ca să fie reluată cu mai multă înverșunare peste doi ani, în 1888, când iarăși se vorbea de vacanța scaunului mitropolitan. Pela începutul acestui an, I. P. S. Mitropolit Primat, Iosif Gheorghian arătase intimilor săi că dorește a se retrage din demnitatea ce ocupă, spre a petrece liniștit restul vieții la vreo mănăstire. Știrea aceasta a produs mare îngrijorare printre adversarii personali ai lui Melchisedec, cari se temeau iarăși de venirea lui la cârma afacerilor bisericești. Astfel stând lucrurile, aceștia pornesc din nou o campanie și mai violentă de presă contra acestui episcop, în scop de a-i strică prestigiul și a-l discredită cu totul. Campania aceasta a durat un an întreg cu o stăruință uimitoare și a rămas memorabilă în istoria presei românești. Steagul de

scopale și mitropolitane) ni se par cu atât mai periculoase cu cât persoanele ce le ocupă sunt mai culte în sensul religiei și mai fanatice. Pentruca să judecăm însă procederea colectivităților să ne punem în ipoteza lor și să ne întrebăm: așa trebuiau să procedeze niște oameni cari cred în biserică, țin la întărirea autorității și a prestigiului ei? Socotim că nu. Dintre toți prelații, acela care este mai versat în canoanele bisericii răsăritene ortodoxe, religia de stat a poporului român, este necontestat episcopul Romanului. Din punct de vedere religios, acela care poate să ocupe mai cu splendoare locul de mitropolit primat nu poate să fie decât el. El este acela care face în Sinod tot felul de propuneri pentru organizarea tot mai armonică a bisericii. El este cel care a scris cărți bisericești, el este cel mai fanatic și mai intransigent asupra canoanelor. Prin urmare, o reprezentatie națională, care face mare paradă de religia strămoșilor noștri, de ridicarea prestigiului clerului, de biserică nedespărțită de școală și alte tirade declamatorii, o asemenea reprezentatie nu poate alege la demnitatea de mitropolit primat decât pe episcopul Romanului. Pentruca dar Camerele nu au ales pe acesta și au ales pe un altul? Motivul adevărat este următorul: Pentruca colectivităților puțin le pasă de religia strămoșilor noștri, de ridicarea clerului și altele când este în joc vre-o coterie, când este a căpăta în mâinile lor un instrument mai mult de dominație și a se servi. Cuvinte ca religia strămoșilor noștri, ca biserică și școală sunt bune la dânsii ca să facă tirade ipocrite în scop de a înșelă și mistifică lumea. În realitate, când este vorba la treabă, atunci în politica colectivităților interesele meschine de coterie primează totul. Sunt curioase însă motivele aparente, pe cari colectivitățile le-au adus pentru a combate candidatura episcopului de Roman: «Episcopul de Roman are simpatii pentru Ruși, zic ei. Nu putem să-l alegem. El este fanatic pentru ortodoxie». Dar pentru cine voii să aibă simpatii din punctul de vedere religios?... Astăzi îl acoperiți cu desaprobară, ba chiar cu calomniile voastre pe bietul pravoslavnic Melchisedec. Acum însă cAtiva ani, când ați avut nevoc de Rusia, pe dânsul l-ați trimis în misiune bisericească la Petersburg. Comedie și iarăși comedie este tot ce faceți» (*Lupta* din 14—15 Noembrie 1886).

¹⁾ Nettle din 12, 16, 26 Iulie 1884, apoi cele din 13 Ianuarie, 17, 19, 20 Aprilie, 21 Iunie 1888 etc.

frunte al luptei în contra lui Melchisedec a fost incredințat ziarului *Democrația*, care la 1 Martie 1888 a și început ostilitățile prin articolul intitulat «Episcopul de Roman și ziarul *Epoca*». În acest articol numitul ziar, negăsind nici un motiv de ceartă, atrage atenția *Epocai*, să nu mai releveze meritele lui Melchisedec, ca nu cumva să pătrunză între ierarhii români zâzania și invidia! Orcum, tonul ostil lui Melchisedec în acest articol e străveziu și subțire exprimat.

La 22 Aprilie, *Democrația* apare cu un alt articol intitulat «Un memoriu al părintelui Melchisedec». Partea finală a acestui articol sună astfel: «Pentru celce știe că P. S. Sa are trimis în Rusia un buchet de seminariști spre a sorbi acolo sentimente neprielnice țării și a deveni apoi instructorii tinerilor de prin seminarii; pentru cel ce știe că P. S. autor n'a voit să acoarde nici cel mai mic ajutor vreunui tânăr ce ar fi voit să studieze în altă parte, decât numai în sfânta Rusie, cestiunea memoriului e deslegată». E vorba de memoriul lui Melchisedec în privința îmbunătățirii soartei clerului!

Pela finele verei, când știrile despre retragerea mitropolitului devenise tot mai dese, «*Democrația*» întetește și mai mult ostilitatea față de Melchisedec. Astfel la 3 August, apare articolul «Muscalul Melchisedec», care începe astfel: «Multe ca nisipul mării și ca stelele cerului sunt păcatele P. S. S. părintelui Melchisedec, episcop de Roman, cel prea învățat, prea neprihănit și în veci cu duhul înălțat spre scaunul mitropoliei». Incetul cu încetul campania aceasta dusă cu atâta stăruință contra unui singur om a luat proporțiuni crescânde făcându-se ecoul ei nu numai ziare românești, dar chiar ziare politice străine. Astfel ziarul *Neue freie Presse* din Viena, într'un lung articol politic, vorbește între altele de *fantasmagoriile rusofile ale episcopului de Roman Melchisedec*¹⁾. Deși atacurile deveneau tot mai vijelioase înșelând opinia publică română și întărâtând-o contra lui Melchisedec²⁾, totuș acesta ședează retras la reședința sa epi-

¹⁾ No. 8579 din 13 Iulie st. n. 1888.

²⁾ Pe lângă calomniile debitate de *Democrația* se mai adăogă iritația produsă deja în spirite prin afirmațiunile anumitor ziare că răscoala de atunci a țaranilor pentru pământ, o alimentă banii Țarului și eră urzită de agenți muscălești. (Titu Maiorescu, *Discursuri parlamentare*, IV, pag. 20).

scopală din Roman păstrând o rezervă absolută și neluând nici o atitudine pe calea publicității. A întreținut numai o corespondență particulară de scurtă durată cu ministrul de culte de atunci¹⁾, pe care o provocase însă acesta din urmă. Într'una din scrisori, Melchisedec îi spune: «Eu am desprețuit cabalele și intrigile străine și locale, ce se fac în contra mea. Eu unul n'am de sperat avantaje lumești, ca să curtenesc și să mă tem de cutare sau cutare persoană sau partid politic. Eu gândesc numai la prosperitatea politică și morală a țării mele și a bisericii noastre naționale»²⁾. În anonimii și neîmblânziții săi inimi, Melchisedec vede pe iezuiți cari cu viclenie au atras în partea lor și pe câțiva bărbați politici români³⁾. Iată ce spune ministrului în scrisoarea dela 16 Iunie 1888: «Nu cred că D-voastră împărtășiți răutăcioasele calomnii și aserțiuni iezuitice ale calomniatorilor mei, răspândite prin jurnalele colectiviste, că eu aș fi în România un agent al politicei rusești. Ei sunt agenți ai propagandei iezuitice și găsind în mine un apărător neînduplecat al bisericii noastre strămoșești, care aparține la ortodoxia Orientului, au unit toate forțele vicleșugului iezuitic, spre a mă denegri înaintea țării și a națiunii mele, reprezentându-mă ca pe un agent al politicei rusești».

La 11 August, *Democrația* apare cu articolul «Rusescul Episcop» având în partea finală următoarea apostrofă: «Dacă ai de gând să te faci mitropolit, să te duci în Rusia. Acolo îți sboară dorurile, acolo și ai drept la răsplată; aici numai de pedeapsă te-ai făcut vrednic. În Țara Românească, Românii sunt stăpâni și biserica română tot a Românilor

¹⁾ D-l Titu Maiorescu—*Acta Corespondențelor*, de pe 1888.

²⁾ Scrisoarea din 27 Iunie 1888.

³⁾ Faptul e adevărat. Atacurile și calomniile contra lui Melchisedec au început de prin 1884, adică imediat după apariția scrierei *Papismul și biserica ortodoxă română*, care în partea-i dela urmă e cel mai crud și mai documentat rechizitoriu ce s'a scris vreodată contra iezuiților propagandiști. Nu numai atât, dar într'unul din n-rile ulterioare ale ziarului *Democrația*, acei anonimi își arată pe față motivul indignării lor contra lui Melchisedec: «Noi îți cunoaștem scrierea *Papismul...*» (no. din 3 Septembrie 1888). Amestecul iezuiților în această campanie reiese și din împrejurarea că ziarele austriace când înregistrau vreun progres sau regres al catolicismului în România nu uitau să arunce câte-o săgeată contra rusificatului Melchisedec. Se știe de altfel că propaganda catolică în România se face cu sprijinul și cu banii Austriei. O spune iezuitul Don José Riojos în opul său. *La papauté et les églises d'Orient*, Liege, 1883.

este, Rușii și uneltele lor să nu se amestece între noi și ale noastre. Peste Prut, ba și mai departe: peste Nistru; acolo îți sunt dorurile, acolo ar trebui să-ți fie și ființa... Ești deprins cu graiul, deschide deci gura și apără-te. Ești deprins cu scrisul, ia deci condeiul și spală-te cu cerneala penei tale spre a te albî mai vârtos decât zăpada!». Innegrind astfel pe Melchisedec înaintea marelui public, care adesea foarte ușor este indus în eroare, *Democrația* caută a discredită pe bărbatul pus ca țintă atacurilor sale și în cercurile superioare, de a căror apreciere în bine aveă mai ales nevoie Melchisedec. Astfel, prin articolul dela 3 Septemvrie acelaș an «Episcopul Melchisedec și Sinodul», ziarul amintit tinde a face pe Melchisedec odios nu numai celorlalți episcopi, colegi ai lui, dar chiar M. S. Regelui: «Când zici că amenințarea (bisericeii ortodoxe) vine din partea catolicismului, îți îndrepti săgețile contra M. S. Regelui. Iar când zici că amenințarea vine din partea materialismului îți îndreptezi săgețile contra sfântului Sinod». Partea interesantă din acest articol e că *Democrația* nu se mai mulțumește a dovedi rusismul lui Melchisedec numai cu simple afirmațiuni ale ei, ci aduce în fine și un argument. Iată ce zice: «Acel episcop al cărui portret la serbarea [jubiliară] din Chiev eră alătura cu icoanele somitășilor rușești...». Aceasta însă nu e decât o răstălmăcire malițioasă a unei știri dată de un alt ziar și de o semnificație cu totul alta. La Academia din Chiev, în galeria cu portretele doctorilor teologi ai bisericeii ortodoxe **de toate națiunile** se află intradevăr și portretul lui Melchisedec. Atâta tot ¹⁾. Un alt articol, cel cu n-rul dela 14 Septemvrie, se termină așa: «El este vinovat peste seamă față cu Sinodul pe care l-a insultat, față cu Regele pe care-l înjuriază, Il surpă și-l calomniază, arătându-l ca inimic al ortodoxiei române». Tot

¹⁾ Iată textual acea informațiune: «Vasta sală (aulă) a Congregațiunii academice teologice este decorată cu o strălucită galerie de tablouri reprezentând pe împărații cari au contribuit mai mult la înflorirea Academiei, pe marii ierarhi ai bisericeii ruse, între cari preșade, într'un tablou mai mare decât mărimea naturală, fericitul fondator al Academiei de Chiev Petru Movilă, print moldovean—zice inscripția—arhimandritul Pecerski și mitropolit al Chievului până la anul 1646. În galeria mitropolișilor mai sunt și alți Români, cum Dionisie Balaban mort la 1633, și Varlaam Ieșanu mort la 1708, iar în galeria teologilor ortodoxi, clarici și laici, de toate națiunile reputați ca doctori ai bisericeii ecumenice ortodoxe se vede și portretul Preasfințitului Melchisedec al Romanului» (Ziarul *Epoca*, no. 800 din 24 Iulie 1888).

În acest articol, îl acuză vehement de antidinasticism și de uneltiri secrete în favoarea întronării copilului din flori Cuza. În articolul dela 25 Octomvrie, intitulat «Melchisedec a învins» atacurile ating nota din urmă a furiei și a veninului: «Lipsit a fost acest călugăr de simțurile naționale de când a deschis ochii pe lume. Și unul din păcatele cele mai mari ale partidului liberal este că nu l'a trimis într'o chilie să-și ispășească păcatele de tot soiul... Să vorbesc fără încunjur: acum părintele Melchisedec va fi făcut primat în fine. Acum când conservatorii au majoritate în Cameră și în Senat, lucrul e ca și săvârșit. Ce se va face cu primatul actual? I. P. S. Sa nu dorește decât să se retragă, după ce i se va face o pensie. Deci nu e nici o piedică... Lucrul e regulat din vreme».

Stăruințe politice însă vor fi determinat pe I. P. S. Sa a nu se retrage atunci—desigur un succes al celorce patronau *Democrația*—după cum tot stăruințe politice L-au determinat în 1896 să vie iarăși la cârma afacerilor bisericești. La 1893, adică după moartea lui *Melchisedec*, Mitropolitul n'a mai fost împiedicat de nimeni de a-și da demisia dorită.

Astfel s'a terminat această luptă, lăsând o pată neagră pe amintirea învingătorilor și scoțând în mai mare evidență meritele și gloria celui învins! Iar marele păgubaș a fost desigur tot Biserica națională, care a văzut și de data aceasta cum îi scapă din mână o rară ocaziune de a se afirma, ridicându-se la înălțimea cerută de menirea ei în societate.

Deși în aparență—după mărturia celorce trăiau atunci în jurul său—Melchisedec se arată nepăsător față de intrigile, defăimările și atacurile răuvoitorilor săi, părând a nu le da nicio atenție, totuși impresiunea acelei campanii violente s'a repercutat cu atâta putere în sufletul său, încât, atunci pentru prima oară în viață, s'a îmbolnăvit. Ce e mai mult, el se temeă că atacurile nu vor mai înceta și ura inamicilor săi îl va urmări și după moarte răstălmacindu-i actele vieții și distrugându-i dispozițiunile mărețe ale testamentului său. De aceea, în ultimele momente ale vieții, a dat ordin cu limbă de moarte celor din ju-

rul său ca să nu comunice nimănui notițe despre viața sa or părți din corespondență, *pânăce nu vor trece cei cu urile și pasiunile încontra sa* ¹⁾.

* * *

Afară de călătoriile mai sus amintite Melchisedec, de regulă, petrecea cam vreo cinci luni în București, unde luă parte la ședințele Sinodului, ale Academiei și ale Senatului, iar restul anului îl petrecea la Roman. Pe cât îi plăcea la Roman să trăiască comod, pe atât viețuia de modest în București. În fostul palat al Sinodului din strada Carol avea două camere: într'una locuia el, iar în cealaltă omul său de serviciu. Timpul cât stă acasă îl întrebuința cu lectura diferitor cărți, sau scriea la vreo lucrare a sa, or traducea. Foarte rar ieșea să se plimbe sau să se ducă la vreun cunoscut. La dânsul veneau mulți din amicii săi. Vieța din București nu-i plăcea. Pentru el era o fericire când putea să se ducă la Roman, unde găsea toate mângerile sufletești.

Treisprezece ani a păstorit Melchisedec eparhia ce i se încredințase, și și-a legat numele său de episcopia de Roman, a cărei istorie o scrisese el cu multă pricepere și cu aparat științific, cu cinci ani mai înainte de a fi fost numit titularul ei. Deși s'a bucurat de sănătate continuă în tot cursul vieții sale ²⁾, totuș în anul 1891 a contractat o răceală pulmonară, careia i-a urmat o boală de ficat și în sfârșit o gută i-a scurtat zilele.

La etate de 69 de ani, dupăce o jumătate de secol a revărsat raze de știință, de credință și de binefaceri în biserica neamului său, Melchisedec apune ca un luceafăr

¹⁾ Iată ce scriea în 1893, V. Mandinescu, fostul director de episcopie și secretarul intim al lui Melchisedec, d-lui Prof. I. Cornoiu, care-i ceruse notițe despre viața răposatului episcop pentru «o persoană din cele mai sus puse» (d-l I. Calinderu) și «entusiasmată de meritele lui Melchisedec»: «Este adevărat că timp de 37 de ani, cât am fost pelângă mult regretatul meu dohovnicesc părinte—episcopul Melchisedec—am avut ocazia a cunoaște cele mai multe din împrejurările vieții și activității sale în diferitele posturi ce a ocupat, dar cunoscând el pasiunile unor persoane încontra sa, defăimările ce s'au adus și se aduc asupra a tot ce a lucrat el, mi-a dat ordin și verbal și în scris a nu comunica nimănui științe relative la viața și activitatea sa și nici din corespondența sa pânăce nu vor trece cei cu pasiunile și urile încontra sa...».

²⁾ Mandinescu, în *Notița-i biografică* inedită, pe care am citat-o la început, spune că Melchisedec cu vreo cinci ani înainte de moarte, adică prin 1888, a început să simță durere de răunchi și de picioare simțind o greutate la mers.

în oraşul Roman, în dimineaţa zilei de Sâmbătă 16 Maiu, anul 1892. «Fiindcă nu aparţinuse nici unui partid politic, moartea lui a trecut aproape neobservată», zice sarcastic unul din cei mai profunzi cugetători români¹⁾. Potrivit dorinţei exprimate de dânsul înainte de a muri, Melchisedec a fost înmormântat în grădina caselor sale din Roman. Mormântul său simplu, fără nici un monument²⁾, se află în mijlocul pomilor şi florilor, în acel loc unde se recreia todeauna şi unde, departe de sgomotele lumii, găsea el adevărata mulţumire şi fericire a vieţii.

¹⁾ Haşdeu, *Revista nouă*, anul 1892, pag. 162.

²⁾ Pe mormântul său, epitropia a proiectat ridicarea unei capele (Vezi procesul-verbal al epitropiei din 8 Septembrie 1906).

II.

Activitatea politică și bisericească.

§ 6. Activitatea lui Melchisedec ca deputat la divanul ad-hoc. Propaganda lui în favoarea unirii (1856—1860).

Marile evenimente și noile aspirațiuni ce frământau pe Români pe la mijlocul secolului trecut nu puteau lăsa rece și indiferent pe un om cult și o fire aleasă, cum erà Melchisedec. Cea mai vie dorință a Românilor, în care ei își puneau toate speranțele viitorului, erà atunci unirea celor două țări surori, Moldova și Muntenia. Această dorință a neamului a găsit în Melchisedec pe cel mai hotărât luptător și pe cel mai devotat apostol al ei. În ziua de 29 Iunie 1856, când la Huși se serbà patronul episcopiei, Melchisedec ținù în biserica catedrală o predică înnălțătoare în favoarea unirii¹⁾. Cu drept cuvânt predica aceasta a fost numită de el *Fertfă pentru unirea principatelor*. Fondul ei îl întemeiază pe cuvintele Mântuitorului: «Precum tu, Părinte, întru mine și eu întru tine, așa și aceștia întru noi una să fie»²⁾. După ce stabilește o frumoasă legătură între perpetua rugăciune a bisericii creștine în genere «pentru unirea tuturor» și fierbinta rugăciune de atunci a bisericii române în special pentru unirea celor două țări surori, oratorul expune părți alese din istoria trecutului nostru făcând reflexiuni asupra lor și arătând cum unele popoare deși mari, dar nesocotind unirea, au dispărut de pe scena lumii. Susține că unirea Moldovenilor cu Muntenii

¹⁾ E publicată în ziarul *Steaua Dunărei* din 14 Iunie 1856 și a fost reprodusă apoi în *Acte și documente relative la istoria renașterii României*, vol. III, pag. 260 și urm.

²⁾ Ioan, XVII, 21.

e cerută de unitatea credinței, a limbei, a moravurilor, precum și de identitatea originii. După ce arată foloasele unirii și pericolele neunirii și îndeamnă să nu fim surzi la chemarea unei surori mai mari a națiunii noastre—a Franței—care sprijină dorințele noastre și ne deschide drumul libertății și al gloriei, oratorul adresează niște alternative stringente și frumoase fiecărei clase a societății moldovenești:

„Ce voești tu, noblețe română—zice el—floarea nației noastre și care mai mult decât toți datorești a te interesa de fericirea patriei! Voești oare ca în călătoriile prin țările civilizate todeauna să fii silită a te rușina de tine însuși, să-ți ascunzi originea, să tănu-ești nația și țara ta și să cauți a te ascunde sub o mască de Grec, Leah, Ungur sau alt oarecare, afară de fața cea frumoasă de Român? Dacă aceasta e înjosire, apoi dă mâna cu noblețea soră din Valahia și atunci vei avea curaj a declara noblețea română înaintea noblețelor europene și acelea te vor saluta și stimă după vrednicie. Voești să fii cinstită, mare și puternică? Ajută mai întâi patria ta să se facă cinstită, mare și puternică. || Ce voești, cinstite clerule român! — urmașule al apostolilor, înaintea căror Cristos s'a rugat pentru unire? Voești oare să rămâi în ignoranță și dispreț deapururea și să privești cu întristare corupția și pierzarea sufletelor din neștiința legii lui Dumnezeu pe care ești dator a o predică oamenilor? Dacă vrei să scapi de răspunderea cea înfricoșată, apoi dă mâna cu cellalt cler frate din Valahia și prin întrunite puteri să ne silim a merge pe urmele staturilor creștine, să înnavuțim biserica lui Dumnezeu, a patriei noastre cea lipsită de pâinea cerească; ca să nu mai aibă străinul pretext de a ne dezbrăca sub cuvânt de a ne păstra credința și biserica!... || Ce voiți voi, negustorilor? Veți voi oare ca pentru siguranța persoanei și a averii voastre să alergați și în viitor la protecții străine în sânul țării voastre, ca în relațiunile comerciale să vă rușinați a spune că sunteți români, și în țara voastră să fiți împiedicați și respinși de viclenia dușmană, care țintește ca Românul în patria sa să nu aibă altă soartă decât munca cea ostenicioasă a câmpului? Dacă aveți simț național, iubire de patrie și dorință de folosul vostru propriu, apoi înflorați-vă de desbinare și alergați la unire cu frații voștri din vecinătate, ca în unire să fiți tari și respectabili și steagul comercial al patriei să fluture pe mările lumii și să vă aducă bogățiile neamurilor. Păziți-vă de ceice prihănesc unirea; aceia sunt de simțuri evreești: doresc să fiți voi slabi ca să fie ei tari. || Ce voiți voi sătenilor? Voiți oare ca să fiți orbi todeauna, sclavi în rând cu dobitoacele; să robiți brațele voastre și să vărsați sudoarea voastră în folosul străinilor ce încalcă țara noastră când vor? Voiți ca pe todeauna să fiți salahorii, podvodarii lor și în loc de plată să nu luați decât jăfuire și loviri și tratate de dobitoace?

Dacă nu voiți a lăsa aceste dureri și fiilor voștri ca moștenire și ca ei să vă blesteme în loc să vă pomenească, că i-ați născut; apoi strigați și voi unire cu frații voștri din Valahia și *Unirea* aceasta vă va deschide și vouă o cale luminoasă și vă va face să gustați din rodurile dreptății și a libertății, pe cari voi încă nu le-ați gustat de mult“.

Astfel pregăteă Melchisedec poporul, în sfera sa de activitate, pentru noile aspirațiuni naționale.

În vara anului 1857 se făceau alegerile pentru divanul ad-hoc, unde Moldovenii aveau să-și exprime toate dorințele viitoarelor lor organizări. Din partea clerului, mitropolitul, episcopii și locotenenții de episcopi erau membri de drept ai divanului. Pe lângă aceștia egumenii mănăstirilor neînchinat de o parte și egumenii mănăstirilor închinat de altă parte aveau să aleagă câte doi deputați pentru divan—deci în total patru deputați ai egumenilor—și în fine clerul fiecărei eparhii avea să trimeată câte un reprezentant ¹⁾.

În ziua de 29 August, clerul din eparhia Hușilor întrunit sub președința locotenentului de episcop Ghenadie Șendrea a ales ca reprezentat al său în divan pe arhimandritul Melchisedec. După alegere, Melchisedec împreună cu clerul a formulat un însemnat program de reforme, ale cărui principii aveau să le propue și să le susțină la divan în numele alegătorilor săi. Dezideratele acestui program ²⁾ sunt de mare însemnătate culturală și morală pentru cler și au servit de bază ulterioarelor legiuiri bisericești.

¹⁾ Circulara mitropoliei Moldovei către egumenii mănăstirilor închinat și neînchinat din 24 Martie/5 Aprilie 1857, Iași. (*Acte și Documente*, vol. IV, pag. 237).

²⁾ E reprodus de d-l Calinderu în *Discurs de recepțiune*, anexa E. Iată pe scurt copriusul lui: Preoții să poată ocupa posturile de învățători sătești și în acelaș timp să aibă dreptul exclusiv de a predă religia în școalele publice și în cele private. În privința întreținerii lor, să fie salariați de stat, să fie scutiți de orice dări și angarale atât către stat cât și către proprietar, și în cazuri de boală sau neputință de a mai servi să fie scoși la pensie ca ceilalți funcționari ai Statului. Judecata preoților să se facă după normele dreptului canonic și stabilitatea lor în vreun sat să nu depindă de capriiul proprietarului. Alte însărcinări să nu aibă preotul afară de cele ce intră în sfera activității sale preoțești. Fii de preoți, rămași orfani, să fie primiți în seminar ca bursieri.

Să se îmbunătățească școalele catehetice de prin județe pentru formarea candidaților de seminarii și a dascălilor de biserică. Să se organizeze pe baze mai largi seminarele eparhiale. Să se scoată un ziar sau revistă bisericească pentru cultivarea preoților și moralizarea poporului. Protoereii să fie aleși dintre clericii cei mai luminați, mai morali și mai conștiincioși iar asesorii consistoriali să fie aleși de către preoți.

Scutirile de cari se bucură preotul să se acoarde și celorlalți bisericăși. Autoritățile civile să oprească pe proprietari și arendași de a scoate la muncă pe

Cu acest program, Melchisedec se prezintă la divanul ad-hoc din Iași a cărui ședință de deschidere s'a ținut la 22 Septemvrie 1857. Deși ales al clerului, el consideră misiunea sa în acea memorabilă adunare mult mai largă, coprinzând interesele nu ale unei singure clase ci ale întregului neam. Melchisedec eră pătruns de ideia, că biserica nu poate avea a înrâurire asupra societăței românești dacă reprezentanții ei nu binecuvintează, nu sfințesc și nu îmbărbătează mișcările înalte și aspirațiunile mari ale națiunei. Alătura de frații Scriban, el votă pentru unirea principatelor într'un singur stat sub numele de România, 2) un principe străin ereditar dintr'o dinastie domnitoare în Europa, 3) neutralitatea teritoriului principatelor, 4) puterea legiuitoare să fie încredințată unei reprezentanțe aleasă din toate clasele națiunei etc..., toate acestea sub garanția colectivă a Puterilor semnatare ale tractatului de Paris. Susținù în fine drepturile clerului și pledâ călduros pentru îmbunătățirea pozițiunei materiale a clerului luman, lucru ce l-a susținut toată vieața sa ca episcop, în Sinod și în Senat.

Ziua de 7 Octomvrie 1857, când s'a votat în divan unirea țărilor surori, a fost cea mai frumoasă zi din istoria modernă a Românilor. Toți deputații, clerici și laici, au votat cu a bucurie indescrribilă acest mare act. Mitropolitul Sofronie subscriind *pentru* în capul actului a rostit următoarele cuvinte: «Unde-i turma acolo-i și păstorul». Mulți deputați au însoțit voturile lor cu expresiuni de vie bucurie: Gheorghe Sturdza a zis că «mulțumește lui Dumnezeu că i-a lungit zilele să vază cea mai frumoasă zi a neamului românesc». Protoiereul Dimitrie Matcaș a declarat că «alegătorii săi, tot clerul din Roman, l-au rugat cu lacrămile în ochi ca să voteze pentru dorințele rostite în programul național: Unirea principatelor, principe străin

săteni duminica și sărbătoarea. Bisericile cu fonduri proprii **să nu mai fie lăuate** la dispoziția persoanelor particulare, iar dacă pentru respectul vreunor **dispozițiuni testamentare** va fi necesar a se menține pe alocurea **epitropi** dintre **persoanele particulare**, atunci și preotul să fie de drept **președintele** epitropiei și **să dea episcopului** respectiv cont anual de cheltuelile **necesitate** cu întreținerea **bisericii**. Bisericile ruinate să fie reparate, iar cele **făcute din nuele sau lemn** să fie **stricate** și reconstruite din piatră.

La **alegerea** episcopilor pe lângă ceilalți membri **alegători** să participe la vot și **delegați de ai** preoților din coprinusul eparhiei.—

etc». Se înțelege dela sine atitudinea avută de Melchisedec în ședința divanului din acea memorabilă zi.

În diferite ședințe, divanul ad-hoc a rostit următoarele deziderate: 1) Recunoașterea neatârării bisericii ortodoxe a răsăritului din Principatele-Unite de orice Chiriarchie, păstrându-se însă unitatea credinței și înțelegerea cu biserica ecumenică a răsăritului în privința dogmelor, 2) Înființarea unei autorități sinodale centrale pentru trebile duhovnicești, canonice și disciplinare. Arhimandritul Melchisedec propune, ca aliniatul din urmă să fie întregit prin cuvintele: «unde va fi reprezentată și preoțimea fiecărei eparhii». Cu alte cuvinte, întregul aliniat să sune astfel: «Înființarea unei autorități sinodale centrale pentru trebile duhovnicești, canonice și disciplinare, unde va fi reprezentată și preoțimea fiecărei eparhii». Amendamentul acesta propus de Melchisedec a fost sprijinit de Icon. D. Matcaș, arhimandritul Neofit Scriban, Gr. Balș și încă alți deputați civili. Cu acea ocaziune, Melchisedec a ținut adunării un discurs, ale cărui puncte principale sunt următoarele: Preoțimea laică trebuie să participe la Sinod prin reprezentanții săi, 1) căci aceasta e o datină veche întrebuințată în toate Sinoadele ecumenice și locale, 2) căci episcopii administreză biserica de fapt în cea mai mare parte prin preoții laici, 3) căci preoții lumeni sunt acea parte a clerului care trăește nedeslipit de lume și cunoaște mai bine nevoile și suferințele ei. Episcopul, după canoane, trebuind a fi ales dintre monahi, presupune la el o vieță mai mult sau mai puțin retrasă de zgomotul și valurile lumii, spre a putea mai liber înfățișa modelele virtuților păstorale mai înalte. Ceiace un episcop poate să-și închipuiască or să audă, preotul vede, simte și trăește însuși. Dacă preoțimei i s'ar nega dreptul de a lua parte la adunarea bisericească, aceasta ar însemna că experiența preotului despre nevoile spirituale ale poporului nu ar trebui luată în considerație. 4) Reprezentanța bisericii trebuie să coprindă toate interesele bisericii, dupăcum în adunarea națională toate acelea ale națiunii. Mihail Cogălniceanu luând cuvântul susține întru totul ideile lui Melchisedec, cari sunt acceptate în unanimitate¹⁾.

¹⁾ Melchisedec e revenit mai târziu asupra acestei opinii relativă la modul constituirei Sinodului, nu însă și Cogălniceanu, care zicea într'una din șe-

Cel mai de seamă discurs al său îl rostește Melchisedec în ședința de 20 Decembrie 1857¹⁾. În acest discurs el desvoaltă și susține cu argumente toate dezideratele cerute de clerul român potrivit timpului. Arată că dorințele clerului sunt dorințe de interes național, dorințe de progres pentru cler, în paralel cu progresul ce-l dorim pentru întreaga noastră societate. Dovedește cu probe, că nu vom avea niciodată un cler luminat și progresist, dacă nu-i îmbunătățim soarta. Susține apoi că dorind reforme și îmbunătățiri în soarta clerului, noi nu facem alta decât dorim să păstrăm la înălțimea ce merită, gagiul prețios ce ni l-a lăsat străbunii noștri—religia creștină. «Acele dorinți și necesități ale clerului—zice distinsul arhimandrit—sunt de două feluri: morale și materiale. Chemarea clerului este chemarea apostolilor pe cari Mântuitorul i-a trimis în lume zicându-le: «Mergând învățați toate neamurile...», și din acest punct de vedere El i-a numit când **lumina lumii**, când **sare a pământului**, când **cetate situată deasupra muntelui**. Dacă ceice trebuie a fi lumină sunt întunerec, dar întunerecul adevărat cât va fi de mare!». De aci deduce Melchisedec în discursul său, că prima și cea mai vitală dorință a clerului este luminarea și cultivarea lui cu științele cari fac podoaba secolului și de care este părtaș clerul statelor luminate. Arată că în cler este o clasă mai liberă de legăturile materiale cu lumea și în cea mai strânsă legătură cu biserica. Aceștia sunt monahii, cari, prin pozițiunea și condiția lor, se pot deda în toată liniștea vieții contemplative și datoriiilor ce le sunt impuse de menirea lor. Ei formează un corp deosebit care dă din sânul lui pe conducătorii bisericei: mitropoliți, episcopi și egumeni, formând astfel tăria și eternitatea bisericei. Intemeiat pe

dințele Senatului din 1888: «...o reformă mare trebuie introdusă în organizarea Sinodului. Acea reformă s'a proiectat în divanul ad-hoc până în punctele cele mai mici de reprezentanți, de membri ai Sinodului, din cari cel din urmă supraviețuitor e eruditul, ortodoxul episcop de Roman (Melchisedec). D-lor trebuie să introducem în Sinod elementul preoților de mir...» (Titu Maiorescu, *Discursuri parlamentare*, 4, pag. 139). Ținând însă socoteală de oarecari împrejurări și fapte, ne convingem ușor că ideile emise în Senat la 1888 de Cogălniceanu, dacă n'au fost inspirate direct, au fost în tot cazul aprobate de Melchisedec, căruia Cogălniceanu i-a păstrat până la moarte o amicitie desăvârșită. Lucrul acesta reiese clar din celalte idei spuse de Cogălniceanu în discursul său fără nicio rezervă, pe cari noi nu le putem comenta aci cu toată nepărtinirea cerută de istorie.

¹⁾ *Acte și documente relative la istoria renașterii României*, vol. IV, pag. 437.

aceste considerațiuni, Melchisedec justifică dorința clerului, ca monahismul să fie organizat în așa mod, încât bunurile morale posedate de el să fie spre folosul societății și al religiunii. Susține că demnitarii bisericești trebuiesc a fi pentru cler modele de virtute și demni povățuitori în chemarea cea înaltă a preoției, adică să fie în adevăratul înțeles **lumina ce se pune în sfeșnic ca să lumineze tuturor**. Arată mai departe, că rostul rangurilor și onorurilor în orice clasă a societății nu e altul decât mijloace pentru încurajarea virtuții și a meritelor, căci altfel aceste ranguri și onoruri n'ar fi altceva decât mulțumirea unor ambițiuni degenerate de niciun folos pentru stat dacă nu chiar dăunătoare. Aduce exemple din cari se vede că acest mod de a considera onorurile și rangurile a fost adoptat încă din vechime și de biserică. Pe temeiul acestor motive, Melchisedec susține, că înaintarea în funcțiunile și rangurile bisericești să se facă în vederea erudițiunii, moralității și a meritelor dovedite în folosul patriei și al bisericii. Cât privește alegerea mitropoliților și a episcopilor, Melchisedec accentuează că trebuie făcută tot de cler, căci așa a fost datina la Români. În favoarea acestei susțineri aduce spusele lui Dimitrie Cantemir că: «Partea bisericească își alege singură pe păstorii săi cei noi; însă numai atunci când îi convoacă domnia la aceasta, la care se cere și întărirea domnească, adică da celui ales un toiag păstoresc cu însăși mâna sa»¹⁾. Susține că datina aceasta trebuie păstrată, deși a fost nesocotită de unii domni fanarioți. Pe de altă parte, Melchisedec e de părere că și civilii trebuie să ia parte la aceste alegeri, căci cu cât adunarea alegătoare va avea baze mai largi, cu atât și rezultatul va fi mai favorabil pentru biserică. Arată că aceasta e și în spiritul canoanelor căci, precum se vede din interpretarea canonului al VIII-lea al Sinodului de Laodicea, **cei mai înțelepți și mai evlavioși lumeni se cuvine să aleagă împreună cu episcopii și cu preoții**. Pentru prosperarea bisericii, Melchisedec susține ca toți clericii fără distincție să fie salariați potrivit cu poziția și serviciul lor în societate. Toată averea clerului, a episcopilor, a mănăstirilor, a schiturilor și a bisericilor să formeze o sin-

¹⁾ Dimitrie Cantemir, *Descrierea Moldovei*, pag. 75, ed. 1851.

gură cassă sub controlul Sinodului. Educația religioasă a tinerimei să fie făcută de preoți și în fine, toate bisericile, mănăstirile și schiturile din țară să depindă numai de autoritatea bisericeii noastre: mitropoliții, episcopii și Sinodul.

Divanul ad-hoc al Moldovei s'a închis la 13 Ianuarie 1858, când Melchisedec se întoarce iarăși la direcția seminarului din Huși. Convins că unirea are inimici mulți și de temut, deși în divan pătrunsese numai doi din partizanii neunirei¹⁾, el duce în ținutul Hușilor o campanie sistematică în sensul ca ideea unirei să prinză rădăcini cât mai sigure și mai adânci. Cu ocazia alegerii deputaților dintre proprietarii mici și târgoveții din ținutul Fălciului, patriotul arhimandrit a ținut o caldă cuvântare²⁾ în catedrala Hușilor. Aceasta e o admirabilă predică ce se închiagă idee cu idee din preceptul evanghelic: «Să iubești pe Domnul Dumnezeuul tău din toată inima ta și din tot cugetul tău, iar pe aproapele tău ca însuși pe tine. Intru aceste două porunci se cuprinde toată legea și profeții»³⁾. Oratorul arată că celce îndeplinește complet această poruncă este și creștin bun, și familist bun și cetățean bun și funcționar bun, căci despre cine zicem noi că iubește pe Dumnezeu? Desigur că despre acela care iubește și onorează biserica lui Dumnezeu. De aci deduce că cea dintâi datorie a noastră pe pământ e datoria către biserică, care ne-a adoptat încă dela nașterea noastră, ne-a crescut și ne-a educat cu învățătura unei morale cerești; care sfințește toate momentele cele mari ale vieții noastre; prin care aducem lui Dumnezeu laudele și mulțumi-rile noastre pentru binefaceri și care păstrează chivotul cel sfânt al speranțelor noastre timporale și eterne. Oratorul aduce apoi exemple, cum noi toți alergăm la ajutorul bisericeii în strâmătorări, în amărăciuni și boale, când orce ajutor omenesc încetează. Arată că, după legea firei, noi trebuie să răspundem acestei iubiri a bisericeii față de

¹⁾ Logofătul Alecu Balș, care susține că trebuie să se ție socoteală de cuvântul său deoarece este proprietar a 80.000 de fălci, și episcopul locotenent de Roman Nectarie Hermeziu, care fiind înfruntat de mitropolitul Sofronie și de Cogălniceanu că anul trecut subscrisese pentru unire și acum e contra, a răspuns că, «atunci a fost între patru ochi» (*Acte și documente privitoare la renașterea României*, vol. 6/¹ pag. 79 - 80)

²⁾ Se află reprodușă tot în *Acte și documente*, vol. VII, pag. 1354 urm.

³⁾ Mateiu XXIII, 35-39.

noi tot prin iubire și recunoștință, și momentul cel mai ales, când putem să arătăm iubirea și recunoștința noastră este acum, când biserica și fiii patriei încearcă a trece poporul nostru din șerbia Egiptului în pământul promisiunii. Arată că biserica are și ea nevoile ei, lacrămile ei, cari iarăși sunt tot ale noastre, precum nevoile și lacrămile mamei sunt totodată și ale fiilor.

«Provedința divină—zice el orășenilor și micilor proprietari—v'a ales din mijlocul fraților voștri, ca prin voi să lucreze mântuirea patriei noastre. Gândiți-vă că numele ce veți scrie pe biletul de alegere are să fie o sentință dată de voi spre moartea ori vieața fraților voștri și a patriei voastre. Deșteptați-vă! Biserica se roagă, patria se uită la voi întocma ca osânditul la moarte, carele tot speră achitare până la rostirea horărârei. Biserica așteaptă a vedea prin voi mântuirea sa și a fiilor ei..... Dacă însă din nepăsare și răutate, din lipsă de dragoste către Dumnezeu și aproapele veți lăsa să scape și această ocazie de mântuire, dacă asemenea Israeliților celor îndărătnici, pornind pe calea mântuirii, ați voi să vă întoarceți iar la relele trecutului, cu ce inimă vă veți mai înfățișa voi în biserică, unde acum hrăniți atâtea speranțe? Cu ce ochi veți privi voi la acest Răstignit, care și-a vărsat sângele pentru mântuirea oamenilor și dela care voi așteptați mântuirea? Cu ce curajiu veți privi la chipurile acestor apostoli, cari n'au cruțat nici o jerfă pentru binele omenirii; la acest Pavel care zicea că ar preferi să piară el, numai să se mântuiască frații lui? Cu ce buze veți sărută icoanele Sfinților în biserică, cari cu toți s'au uitat pe sine pentru dragostea lui Dumnezeu și a aproapelui... ..»

Și astfel elocința ilustrului arhimandrit desvoltă idee după idee, sentiment după sentiment și mersul ei dulce, lin, fermecător pătrunde, convinge, mișcă și îmmuiă inima și sufletul auditorilor. Niciodată amvonul român n'a răsunit de predici mai înălțătoare, mai călduroase și mai pline de accente patriotice, cum a răsunit atunci prin rostul de aur al arhimandritului Melchisedec. Tot în vederea unirei, a ținut Melchisedec în catedrala Hușilor o altă predică la alegerea deputaților dintre proprietarii mari din județul Fălciu, între cari se află prezent și colonelul Alexandru Cuza, cel ce a devenit pe urmă Alexandru Ioan I, domnul României. Această predică ¹⁾ are următorul text: «Și a treia zi, disdedimineată, s'au produs tunete și fulgere și

¹⁾ Se află reproducă în *Acte și documente relative la istoria renașterii României*, vol. VII, p. 1374 și urm.

nori întunecați acoperea muntele Sinai; și s'a spăimântat tot poporul cel din tabără, iar muntele Sinai fumegă tot că se pogorise Dumnezeu pe el în chip de foc» ¹⁾).

E vorba de acel tablou măreț și înfiorător, ce s'a produs în natură în ziua când poporul iudeu a fost înzestrat cu tablele legei. Oratorul face o reușită comparație între turburările de atunci ale elementelor naturei, când Iehova a dat poporului israilit legea pe muntele Sinai, cu neli-niștea și fiorul ce coprinsese spiritele Românilor în preziua marilor evenimente—alegerea domnului și unirea—de cari depindea viitorul lor.

«După cum atunci—zice oratorul—fulgerile și trăznetele au servit nu spre a ucide, ci spre a face mai măreț cortegiul maestăței divine, tot așa și acum fulgerile ce scânteiază prin atmosfera noastră politică vor servi numai spre a ne convinge și mai mult că dacă Dumnezeu e cu noi, cine poate fi contra noastră? Să zicem deci cu profetul: «De s'ar sculă asupra noastră tabără, nu se va înfricoșă inima noastră». Dar poporul nostru astăzi e înspăimântat de nesiguranța atmosferei politice și așteaptă cu frică și cutremur soarta sa. Să zicem, că mulțimea nu știe decât a se teme de tot ce este mare; însă, dacă poporul israilit se temeă la Sinai, când însuși Dumnezeu lucră pentru el, ca un părinte pentru fii; cu cât mai vârtos trebuie să ne temem noi, cari încă nu știm de merităm ca Dumnezeu să facă acum minunea cea mare întru noi, și până la vederea faptei ne rămâne numai frica și speranța».

După aceste comparațiuni preliminară, oratorul face o alocuțiune insinuantă distinșilor săi auditori:

«Către voi, mă adresez, acum nobililor alegători, nobili și după naștere, nobili și după drituri, știință și putere! Voi judecătorii lui Israil, întâi născuți ai poporului nostru, căpeteniile țării, floarea națiunii noastre, stelele orizontului nostru politic! Voi puteți să luminați întunerecul nostru, să alungați frica noastră, să ridicați bărbăția ca un paratoner contra fulgerilor și a tunetelor. Voi, prin știința voastră, înțelepciunea voastră, caritatea voastră, sperăm că veți ști să alegeți dintre voi persoanele cu inima plină de căldura ceia sfântă, prin care Dumnezeu scrie și conduce sorțile popoarelor. Voi ne veți da negreșit pe bărbații, cari să aibă vrednicia de a străbate întunerecul Sinaului în vuetul elementelor și a mângâia pe poporul înfricoșat. Dumnezeu și până acum a lucrat prin voi soarta acestui popor. Voi ați păzit țara în timpurile cele mai critice, ați fost făcliile ei

¹⁾ *Ieșirea*, XIX., 16—19.

în timpul nopții, și când s'a făcut ziuă, ziua cea de mântuire, voi ați vestit-o și ați rupt perdelele cu care voiă a ne prelungi întunericul și noaptea trecutului. Dați-ne Mântuitorul, care să fie mai presus în credință și nădejde decât toate valurile ce ar putea învălui corabia patriei noastre pe luciul politic. Nu uitați că națiile se formează și trăesc prin faptele și suvenirile bărbaților mari ai lor. Voi puteți acum să ne dați acești bărbați mari...»

Predicile lui Melchisedec ținute în catedrala Hușilor cu ocazia alegerii deputaților acelei adunări au avut în timpul lor un răsunset mare și caracterizează aspirațiunile întregii națiuni.

* * *

Ca reprezentant al clerului, Melchisedec s'a arătat în epoca de care ne ocupăm partizan înfocat al ideilor liberale ce frământau atunci pe toate popoarele Europei. În sânul divanului a susținut cu căldură și a votat toate dezideratele partidului național progresist, iar în afară de divan s'a arătat om de acțiune și de luptă, făcând în țară o întinsă propagandă politică în favoarea unirei. Propaganda aceasta o făcea el prin convorbiri particulare, prin discursuri ocazionale și mai ales în biserică, după sfârșitul liturghiei, prin predici înflăcărâte, în care îndemnă pe toți să lupte pentru unire. Ca membru al divanului, a putut să-și arate spiritul său de bun organizator al bisericii. În rezumat, ideile sale pe teren bisericesc, pentru cari a luptat atunci sunt: ridicarea morală și materială a clerului, independența bisericii române de orice chiriarchie străină și stabilirea unei legături cât mai strânse între interesele statului și ale bisericii. Nu s'a mărginit însă numai la generalități, ci a formulat un bogat program de activitate ce eră menit să dea o mare înflorire bisericii române. Numai cunoscând bine programul de atunci al ideilor sale pentru reorganizarea bisericii, ne putem explica fecunda activitate ce a desfășurat mai târziu ca membru al sântului Sinod. Ideile exprimate de el atunci, parte s'au înfăptuit în cursul vieții sale, devenind legi și regulamente, parte s'au realizat după moartea sa, iar unele stau tot nerealizate.

§ 7. *Activitatea politică și bisericească a lui Melchisedec după Unire până la anul 1870.*

Cu suirea lui Cuza pe tronul ambelor principate, cea dintâi reformă ce aveà să fie înfăptuită pe teren bisericesc erà secularizarea averilor mănăstirești. Cum însă realizarea acestei reforme întâmpinà multe greutăți, s'a găsit cu cale ca deocamdată Statul să exercite mai întâi numai un control riguros asupra administrării acestor averi de către egumenii mănăstirilor. În scopul acesta, chiar în primul an al domniei lui Cuza, s'a instituit o comisiune regulatoare a averilor mănăstirilor neînchinat din Moldova, în care a intrat și Melchisedec ca reprezentant al clerului, pe ziua de 1 Iunie 1859 ¹⁾. Pentru prima oară se făcea o constatare oficială a averilor mănăstirești din România și inventarierea lor ezactă. Comisiunea însărcinată, după ce determinà prin inventariere averea unei mănăstiri, făcea bugete de venit și cheltueli, a căror administrare aveà să se facă cu aprobarea și sub controlul guvernului. Lucrările comisiunii se făceau cu multă greutate din cauza atitudinii monahilor, cari se opuneau la facerea inventarelor ²⁾. Prin participarea sa la această comisiune, Melchisedec s'a ales cu o ură neîmpăcată din partea călugărilor, cari nu-l puteau iertà că a dat concurs puterii civile la realizarea unei reforme, care lovià direct în interesele lor. «Cât pentru Preasfinția Voastră—îi scrieà Filaret Scriban mai târziu ³⁾—destule Vă sunt blestemurile monahilor de prin chinoviile Moldovei, pe cari eu însumi le-am auzit, cu imputarea că V'am fost dascăl și stareț».

În primul an al noiei domnii, 1859, în Moldova se perindară la putere trei ministere, unul de mai scurtă durată decât altul și la începutul anului al doilea, Mihail Cogăl-

¹⁾ Decretul de numire vezi-l în „Dosarul documentelor științifice și actelor de serviciu ale lui Melchisedec» unde se află anexat și programul după care aveà să lucreze comisiunea.

²⁾ În privința stărei deplorabile în care se găseau unele mănăstiri să se citească în Monitorul oficial al Moldovei din 13 Iulie 1859 referatul asupra mănăstirii Văratice subscris de A. Teriachiu, ministrul de atunci al cultelor și de Melchisedec; și tot în aceeaș foaie din 25 Iulie 1859, procesul verbal asupra mănăstirii Neamțul subscris de A. Teriachiu, G. Cozadini, Melchisedec și Icon. D. Matcaș.

³⁾ Scrisoare publicată în *Discurs de recepțiune în Academie* al D-lui I. Calinderu Anexa A. pag. 70.

niceanu e însărcinat cu formarea cabinetului. La alcătuirea listei ministeriale, acesta căută un bărbat din cler, cult și patriot, care să-l ajute la realizarea numitei reforme, de care depindea în parte dezvoltarea și prosperitatea principatelor de curând unite. Bărbatul căutat fu găsit în persoana arhimandritului Melchisedec, fost deputat al clerului la divanul ad-hoc, care împărtășind opiniunile primului ministru acceptă a face parte din cabinet ca ministru de culte. În această demnitate, Melchisedec fu întărit de domn în ziua de 30 Aprilie 1860 ¹⁾. Înălțarea sa la minister stârni însă murmure surde din partea numeroșilor invidioși și competitori de portofolii, și de aceia ministerul său a fost de scurtă durată. Adunarea electivă sprijinită și de atitudinea chiriarhiei ostilă lui Melchisedec se indignă de numirea unui «călugăr liberal» în cabinetul Cogălniceanu. Insuși unchiul domnitorului, Grigore Cuza, deputat al marilor proprietari din ținutul Vasluiului și fost vornic bisericesc, se întărată contra lui Melchisedec. La 4 Maiu, când s'a prezentat noul minister în Cameră, Cogălniceanu a citit admirabila programă a guvernului, care a fost primită cu aplauze unanime. Imediat Grigore Cuza cere cuvântul și interpelând pe primul ministru combate în termeni violenți prezența «călugărului» Melchisedec pe banca ministerială ²⁾. După acest incident nu s'a dat niciun vot, dar Melchisedec și-a dat demisia ³⁾ chiar a treia zi, cu toată

¹⁾ *Monitorul oficial al Moldovei* din acea zi.

²⁾ Argumentul de căpetenie al acestui deputat eră, că Melchisedec fiind cleric nu poate fi investit cu dregătorii lumești. «Prea onorabilul deputat de Vaslui—zice ziarul *Steaua Dunării* din 5 Mai 1860—n'au aflat alte cuvinte cu care să-și exprime temerile sale și n'au găsit alte deducțiuni a face din această numire în minister a unui preot român, decât că am fi aproape de a vedea pe băncile ministerului nostru vreun *muftiu*, vreun *rabin*, vreun servitor al marelui *Brama* sau mai știu eu ce; D-lui au mai exprimat apoi temerea că am cădea în iezuitism...» A răspuns Cogălniceanu care a arătat că, după articolul 47 din Convențiune, toți Românii sunt deopotrivă înaintea legii și egal îndreptățiți a primi funcțiuni de ale statului. Că membrii clerului pot fi alegători și eligibili, pot fi aleși deputați și prin urmare pot fi chemați prin voința Suveranului a fi și miniștri. «Clase în România nu mai există, astăzi noi nu mai avem înaintea decât Români toți deopotrivă înaintea driturilor și îndatoririlor puse de lege». Asupra cestiunei, dacă clericii pot primi funcțiuni civile a scris Neofit Scriban un articol intitulat «Clerul român în fața articolului 46 din Convențiune» publicat în *Steaua Dunării* din 17 Mai 1860.

³⁾ «Credem a ști—zice tot *Steaua Dunării* din aceeași zi—că această dimisionare este pornită din însuși simțul său de bunătate și modestie deamă, și aceasta după părerea noastră eră și chipul cel mai cuviincios de a răspunde la niște prejudece inventate, mânate de patimi ascunse. Opiniunea le va judecă».

opunerea primului ministru, care i-a observat, că o interpelare orcât de înverșunată ar fi nu e un motiv de a-și da demisia. Interimatul cultelor și al instrucțiunii publice l-a luat Cogălniceanu ¹⁾. Ieșind din minister, Melchisedec

¹⁾ Prin conținutul lor, atât demisia lui Melchisedec cât și apostila domnească pusă pe ea, fiind nu de puțin interes le reproducem în întregime aci după *Monitorul oficial al Moldovei* din 6 Maiu 1860.

Prea Innălțate Doamne!

Chemat de Innălțimea Voastră la postul de Ministru Secretar de Stat la Departamentul Cultelor și a Instrucției publice, nu m'am înșelat nicidecum de a vedea în aceasta altă, decât chemarea raportorului dorințelor clerului național, la divanul ad-hoc. Am primit dar chemarea, ca vederatul semn al binevoinței Innălțimei Voastre, de a ridică clerul din îngiosita lui poziție, în carea l-au aruncat tristele împrejurări ale patriei noastre. Niciodată nu mi-ar fi trecut prin minte, că o atât de creștinească bunăvoință a Innălțimei Voastre, asupra clerului și a religiei să fie contra sfintelor canoane, cari în spiritul și în litera lor chiar nu sunt și nu pot să fie decât de a pune clerul în adevărata lui misie, moralizătoare și luminătoare a poporului. Și eu cunosc și respectez canoanele, ca expresie a acestei mântuitoare idei și nu mă sfiesc a mărturisi, Prea Innălțate Doamne, că dacă chiemarea mea la postul de Ministru al Cultelor și al Instrucției publice o ași fi înțeles de contrară canoanelor bisericesti, mi-ași fi luat îndrăzneala, ca către un Domnitor creștin ortodox, a vă arată chiar de atunci neputința mea de a primi. Dar aceia ce m'au îndemnat a răspunde la chemarea Innălțimei Voastre, au fost chiar canoanele bisericești, cari învoesc clericului când va fi chiebat de legi, a luă asupra-și purtarea de grijă pentru orfanii, văduve, pentru lucrurile bisericești și pentru alte însărcinări compatibile cu religiozitatea și frica de Dumnezeu (Canon III, Sinod. IV ecumenic).

În privirea mea, Ministerul de Culte cu educația tinerimei, cu cutia milelor și cu averea bisericească nu este decât tocmai cazul învoit de canoane. Ca cleric însă, dator deapururea a gândi, a lucra și a mă ruga pentru pacea și unirea tuturor și pentru întemeerea dragostei între creștini, văzând că ființa mea în postul de Ministru al Cultului și a Instrucției publice, au ridicat împotrivire din partea unor onorabili deputați, totodată și spre a fi consecințe programului noului Minister subscris și de mine, prin care împreună cu colegii miei ceilalți Domni Miniștri, m'am angajat în fața țării de a feri conflictele între guvern și puterea legislativă a țării mai ales în timpul de față, când toată țara și întreaga nație cu nerăbdare așteaptă legi și reforme, cari nu se pot face decât prin armonia puterilor statului. Deaceia, vin umilit a depune Innălțimei Voastre demisia mea din postul de Ministru, cu care creștineasca Voastră râvnă m'au fost onorat. Gata de a prosforă slabele mele puteri pe altarul Patriei or când Innălțimea Voastră sau guvernul Innălțimei Voastre m'ar îndatori la orice serviciu fraților miei, mulțumit în postul meu de profesor ce l-am avut înainte, pe care-l stimez nu mai puțin decât acest de Ministru al Instrucției publice, și prea fericit, că am ocazie a putea mărturisi tuturor și todeauna despre binevoința Innălțimei Voastre către clerul Patriei și stima creștinească pentru religia ortodoxă, am de cea mai mare onoare, Prea Innălțate Doamne a fi

A Innălțimei Voastre întru tot plecat și supus serv

1860, Maiu 6 zile

Arhimandrit Melchisedec

Innaltul Apostil

Primum cu părere de rău asemenea demisie dela Prea Cuviosul Arhimandrit Melchisedec, care prin nobila sa purtare la lucrările divanului ad-hoc consultativ, destul închezeșlue adevărate servitii într'un moment de tranziție așa de gingaș; însărcinăm totodată pe Ministrul nostru, Secretar de Stat la departamentul din năuntru și președinte al Consiliului, a da publicitate acestei a noastre mărturisiri precum și demisiei de față; a o comunica oficial Prea Cuviosiei Sale precum și a ocărui ad-interim Ministerul de Culte.

(ss) Alexandru Ioan I.

În loc să facă pe otensatul, dete o probă strălucită de abnegație, rară în politică, și acceptă a fi simplu membru în comisiunea însărcinată cu aducerea la îndeplinire a secularizării averilor mănăstirești. În acest post fu întărit de principe prin decretul din 5 Octomvrie 1860, în locul lui Lascăr Rosetti demisionat. Cu tot protestul chiriarhiei, Melchisedec nu ezită un moment de a lua parte activă la secularizare. Nu urmărind interese personale sau favoruri din partea puterii civile, cum s'ar părea la prima vedere, ci fiind ferm convins, una, de înflorirea ce vor da aceste averi tânărului stat român, alta, că colosala avere mănăstirească administrată de călugări nu va da roadele așteptate, dupăcum nu dedese nici până atunci. Această atitudine a lui Melchisedec în chestia secularizării l-a făcut odios în fața clerului monacal. Înainte de a se pronunța pentru secularizare, lui Melchisedec i se dedese asigurări formale atât din partea domnitorului cât și a guvernului, că Statul va crea un fond anumit pe care-l va administra în folosul bisericii și al instituțiilor ei. Aceasta rezultă atât din împrejurarea că mai târziu, când vorbește de secularizare *așa cum s'a făcut*, o numește el însuși «odiosul act de spoliere»¹⁾, cât și din următorul loc al mesagiului de deschidere a Constituantei din 1866: «Tot Camerei române este lăsată misiunea deopotrivă mare și sfântă de a mângâia umbrele mâhnite ale atâtor donatori și înzestrători ai bisericii. *O rea interpretare de regimul trecut a vorbeii secularizare* nu numai a sfâșiat fără înfiorare testamentele—cuvântul ultim al celor ce muriră—dar încă a desecat, prin această faptă, din inima română avutul simț de altădată pentru faceri de bine...»²⁾.

Tot lui Melchisedec i se datorește dacă, la secularizare, Statul a lăsat pe seama mănăstirilor și episcopiiilor o parte din pământ pentru gospodărie. În toamna anului 1864, guvernul român, simțind necesitatea de a româniza biserica Basarabiei, lucru ce nu se putea dobândi «decât printr'o directă și națională conducere și privighere a intereselor materiale și spirituale ale bisericii din acea parte»³⁾, a ho-

¹⁾ Testamentul P. S. Melchisedec. pag. 10.

²⁾ Textul acestui mesăgiu e publicat în *Almanahul Cultelor* din 1869, pag. 97.

³⁾ Astfel se exprimă ministrul cultelor și al instrucțiunii de atunci N. Crețulescu în referatul său cu No. 52.046 din Octomvrie 1864, către consiliul de miniștri. *Monitorul Oficial* din 21 Noemvrie 3 Decemvrie 1864.

tărât a pune capăt unei stări de lucruri provizorii ¹⁾ înființând o episcopie cu reședința în Ismail. După poziția topografică ce ocupă teritoriul ei față de cursul Dunărei, noua episcopie primi numele de a «Dunărei de Jos», iar ca rațiune istorică ea e o continuare a foastei eparhii a Proilavei (Brăilei), desființată la 1828 și care coprindea toate orașele și ținuturile stăpânite în mod efectiv de Turci dincoace de Dunăre, anume: Brăila, Ismailul, Reni, Chilia, Benderul și Hotinul. Intinderea jurisdicțională a noiei eparhii coprindea în Basarabia județele Ismailul și Bolgradul, apoi județul Brăila ce se deslipi de eparhia Buzăului și județul Covurlui ce se deslipi de eparhia Hușilor, căreia i se dete în schimb județul Cahul din Basarabia. Cel dintâi episcop căruia i-a fost dat să păstorească această eparhie a fost arhiereul Melchisedec «persoană demnă de a ocupă asemenea funcțiune» ²⁾.

Ca episcop al Dunărei de Jos, Melchisedec a luat parte activă la luptele politico-bisericești determinate de domnitorul Cuza. Alătura de ceilalți prelați, el s'a opus la încercarea domnitorului Cuza și a guvernului său de a înlocui vechiul călindar iulian prin cel gregorian, care este în uz la popoarele din Apus. Consiliul bisericesc, convocat la începutul anului 1865, anume spre a se pronunța asupra acestei înlocuiri, a semnat un proces-verbal, redactat de Melchisedec și de Dionisie al Buzăului, prin care se răspunde guvernului că «diferința ce există între călindarul iulian și cel gregorian, deși în sine este o cesticie curat astronomică, dar strânsa legătură pusă de Sinodul I dela Niceia între călindarul iulian și biserică este stabilirea sărbătorilor și mai cu deosebire a sărbătoarei Paștelor și cele ce țin de dânsa, carea în biserică a devenit ca și o dogmă, după coprinderea canonului I-iu al sinodului dela Antiohia, unde cele hotărâte în acel sinod pentru serbarea Paștelor se numesc *bine-dogmatisite*» ³⁾. Cu acest răspuns guvernul a fost nemulțumit deocamdată, dar văzând marea agitație ce provocase în țară ideia schimbării călindarului și modul cum exploată opoziția această

¹⁾ **Administrația** bisericească a celor trei județe basarabene se făcuse până atunci de un consistoriu special.

²⁾ **Acelaș referat al ministrului Crețulescu, amintit mai sus.**

³⁾ **Melchisedec, *Biserica ortodoxă și călindarul*, pag. 42.**

chestie, a recunoscut dreptatea consiliului bisericesc și a părăsit și el ideia acelei reforme.

La începutul loviturii de stat săvârșită de domnitorul Cuza, cei mai mulți ierarhi ai bisericii erau locotenenți provizorii. Domnitorul și guvernul căutau să profite de aceasta spre a forma o ierarhie stabilită și definitivă, de care să se servească la împrejurări. În scopul acesta, guvernul depune un proiect de lege¹⁾ în virtutea căreia episcopii și mitropoliții urmau să fie aleși de domn în urma prezintării făcute de ministrul cultelor. Legea aceasta s'a votat de Cameră la 20 Ianuarie 1865 și de Senat la 12 Februarie, acelaș an. Cum se vede, această reformă nu era întemeiată nici pe canoane și nici măcar pe tradițiunile țării, din care cauză a produs adânci nemulțumiri în toate spiritele. După promulgarea ei, toți locotenenții eparhiali, precum și locotenentul de mitropolit al Moldovei, fură decretați definitivii la posturile lor. Astfel și Melchisedec devine titularul eparhiei Dunărei de jos. Căpeteniile clerului român priviră aplicarea acestei legi ca ceva anticanonic și contrar vechilor instituțiuni ale țării. Adversarii cei mai pronunțați ai legii erau frații Scriban, Iosif Bobulescu, fost episcop de Râmnic și Evantias locotenent de episcop al Romanului. Toți aceștia, după îndemnul lui Filaret Scriban, își înnaintară dimisiunile din demnitățile ce ocupau. Melchisedec care nu luase nicio atitudine, primi din partea fostului său dascăl o scrisoare, la 23 Mai 1865, prin care era îndemnat a-și da și el demisia din funcțiunea anticanonică ce ocupă. Totuș după o convorbire cu mai mulți colegi ai săi și după stăruința lui Cogălniceanu, Melchisedec se abținù de a intra în mișcarea provocată de Scriban. Neliniștit de această rezervă, în ziua de 15 Maiu, acelaș an, Filaret îi adresă o nouă invitațiune și mai tare²⁾, dar care nu i-a fost remisă ci

¹⁾ Textul acestei faimoase legi coprindeă următoarele trei articole: 1) Mitropoliții și episcopii eparhioți din România să se numească de domn, după o prezintarea ministrului cultelor în urma deliberațiunei consiliului de miniștri. 2) Mitropoliții și episcopii se aleg din clerul monacal, având mitropolitul vârsta de 40 de ani și episcopii de 35 de ani cel puțin, cunoscuți prin pietate, învățătură și activitate. 3) Mitropoliții și episcopii sunt justițiabili de delictele spirituale înaintea Sinodului Țării, iar pentru orice alte delictes înaintea Curței de Casație

²⁾ Iată ce-i spunea între altele Scriban în acea scrisoare: «A doua oară deci, ca un sincer amic și frate în Cristos, vă fac cunoscut și vă previu că pentru

numai citită de nepotul și credincierul lui Filaret, arhimandritul Teoctist Scriban, care a luat-o apoi cu dânsul.

Tonul acestei scrisori avu de efect pe deoparte răcirea relațiilor între cei doi prelați ¹⁾, iar pe de altă parte făcu pe Melchisedec să înnainteze ministerului de culte imediat o lungă și motivată demisiune, al cărui text îl aveà gata.

Prin această demisie, care e un adevărat memoriu, Melchisedec roagă pe ministru să «mijlocească la Înaltul Domn ca să binevoiască a mă iertà de funcțiunea de episcop, la care D-Voastră m'ați recomandat și să rămân servitor al bisericei în treapta de arhieru, ce o am dela biserică tot cu aprobarea Înălțimei sale».

Arată că actul demiterii îi este impus de conștiința sa, pe care alminteri ar trebui să și-o calce: «Conștiința mi-a răspuns, că biserica română, ca să rămie ortodoxă, trebuie să stea nemișcată de pe tărâmul sfintelor așezăminte ale ei apostolice și părintești». Și mai departe zice: «Respectez din suflet și venerez aceste sfinte așezăminte, cari ne-au păstrat ortodoxia, paladiul libertăților și al aspirațiilor române în trecut și viitor». După ce domnitorul

arhieru și tot clerul român se apropie vremea și acum este când se pot zice cuvintele ce a adresat odinioară Iisus Cristos către învățăceii săi: «A cerut Satana să vă cearnă ca grâul!» Mă esplic: Nu au fost bine mistuite de către bolnav acele mari doze ale secularizării și a capitulațiilor și iată și legea —sacrilege—pentru numirea eparchioților sancționată, și iată-vă deci numiți și puși în cea mai falsă și periculoasă pozițiune:.... Ce va zice istoria pentru un Scriban și pentru un Melchisedec, ale căror nume s'au citat în Senatul României cu atâta glorie în discursul pentru apărarea bisericei, când ei vor primi funcțiuni sacrilege? Un Scriban, un Melchisedec, cari toată vieța lor o au sacrificat pentru apărarea bisericei și a drepturilor ab-antiquo a națiunei, acum la bătrânețe să joace în loc de rolul de eroi, ca mai nainte, rolul de piază... Eu nu mă pricep să vă felicitez sau să vă plâng pentru noua funcțiune; nu știu cu ce față vă veți prezintă în București și în Senatul român vizavi de bravul S. Rosetti și cei șapte colegi ai lui, între cari este și stimabilul V. Sturdza și cu ce curaj veți asistà în Sinod și veți vorbi în puterea canoanelor, pe care înșivă le-ați călcat, când v'ați suit pe scaunul episcopal... Pentru Dumnezeu, arătați odată un act de vieță spre a vedeà națiunea și clerul, că nu au adormit toți strejarii bisericești, și credeți că dela Carpați și până la Ierusalim vă va răsună numele ca unui adevărat Melchisedec. Aduceți-vă aminte pentrue v'am dat eu acest mare nume, când v'am călugărit ca să fie toți preoții români după rânduiala lui Melchisedec. Iată acum v'a sosit vremea ca să fiți acel pomăzuit dela Duhul Sânt. Dupăcè veți citi aceste linii ce le-am scris cu lacrimi, stați puțin și vă rugați lui Dumnezeu, ca să fiți în istoria bisericei acel ce ați fost merit». (I. Calinderu, *Discurs de recep.* anexa A).

¹⁾ Deși nu s'au mai împănt niciodată din cauza vehementelor atacuri îndreptate contra lui Melchisedec de Scribănești în genere, totuși Melchisedec în tot cursul vieții sale a păstrat lui Filaret, o deosebită venerațiune numindu-l «mare dascăl al bluericii». (Sumarele ședințelor S. Sinod, pag. 703, red. 18 Noem. 1883). Cât de sinceră a fost recunoștința elevului față de dascăl se vede și din aceea că după moartea lui Filaret, Melchisedec i-a trecut numele în pomelnicul său personal de morți alături de numele lui Alexandru Ioan Cuza și al altor persoane scumpe inimei sale! (Vezi acest pomelnic în *Actu corespondenților și lucrărilor particulare din 1885*).

a citit această demisiune, Melchisedec a fost chemat la Curte, unde a avut o lungă întrevedere cu el. Cuza i-a declarat formal, că e dispus a face pentru biserică orce i s'ar propune, căci singur se înterează de a pune pentru todeauna capăt anomaliilor și să realizeze odată independența bisericii române de orce Chiriarchie străină ¹⁾. A îndemnat pe Melchisedec să-și retragă demisia, declarându-i că dacă el, domnitorul, nu va face pentru binele bisericii orce i se va propune, atunci va avea tot cuvântul să demisioneze. Cât pentru alegerile de episcopi făcute, a adăos că va reveni și asupra lor, rămâind cazul de față ca o excepție dela datinele țării, pe care el a fost nevoit s'o facă spre a desființa odată sistemul nenorocit «de a ajunge la episcopat prin simonie și corupțiune, care a scandalizat așa de mult lumea». Ultima afirmațiune a principelui Cuza nu e un simplu expedient d'a face pe Melchisedec să-și retragă dimisia. E fapt cert, că simonia pe acele timpuri era în floare. Ajungând la înaltele demnități ecleziastice cu multe sacrificii bănești date în dreapta și în stânga pe la puternicii zilei, unii episcopi și mitropoliți storceau dela candidații la preoție până și procentele banilor aruncați de ei la politiciani și oameni influenți. În timpul când în Moldova erau trei seminare bine organizate și când se oprise de mult intrarea în cler a celor fără atestat de seminar, «am văzut cu ochii mei—zice un martor al acelor timpuri²⁾—cum năvăleau la porțile mitropoliei turme de dascăli cu plete mari și barbe lungi gata de preoție, pentru care nu li se cerea decât dela *una sută galbeni înainte*». În cele din urmă Melchisedec a cedat stăruințelor domnitorului, care ceru să-i arăte în scris îmbunătățirile ce sunt de adus bisericii naționale. Dacă în această împrejurare a vieței, Melchisedec s'a arătat cam șovăitor, în loc să fi dat dovadă de un caracter hotărât, cum ar fi fost de așteptat dela el, și dacă strict vorbind nu poate fi aprobat din acest punct de vedere, în schimb însă nu poate fi îndreptățită nici procedarea extremă a fraților Scribani și a altora, cari au apelat la patriarhie și

¹⁾ Pentru detaliile acestei întrevederi, vezi scrisoarea lui Melchisedec către Climent Nicolau cu data de 17 Iunie, 1865, apud I. Calinderu, *Discurs*, Anexa D. p. 79—82.

²⁾ C. Erbiceanu, *Biserica ortodoxă română an. XVI*, pag. 510.

au cerut intervenția puterilor străine contra numitei legi. Imprejurările în cari Melchisedec și-a retras demisia dovedesc însă până la evidență, că purtarea lui la acea ocaziune a fost dictată numai de patriotismul înalt, de care era în-suflețit. Iată cum se apără el, într'o scrisoare adresată părintelui Climent, față de acuzațiunile îndreptate contra sa în acea împrejurare: «Când la noi în țară totul este anomalie, de ce să te miri că și eu fac astăzi o anomalie. Judecă-mă după scop... Eu știu una că am lucrat și voiu lucra ca arhieru ortodox, pe atâta și ca Român. Pe cât mă îngrozesc de a lovi în biserică, pe atâta mă feresc și de a fi taxat că aș face cauză comună cu străinii contra țării mele. Și pe la urechile mele au suflat multe și felurite, însă nici n'am putut, nici n'a trebuit să fac mai altfel decum am făcut» ¹⁾. Ziarele timpului mai ales cele adverse regimului cuzist se făcură atunci răsunetul invectivelor și înjuriilor îndreptate contra episcopilor ziși necanonici. Unii politiciani au alimentat acest conflict bisericesc pentru scopurile lor, făcând din el o armă contra domniei lui Cuza. Melchisedec era acuzat într'o broșurică de Romulus Scriban, nepotul lui Filaret, că «este schismatic, se pleacă la toate fluctuațiunile și este gata a îmbrățișa și islamismul numai să-i fie profitabil» ²⁾ Expresiunile cele mai tari, vorbele cele mai triviale n'au fost cruțate. Iată ce zicea tot R. Scriban despre alegerea noilor episcopi: «... călugări, psalți de pe la mânăstiri fără de nici un studiu teologic sau de orcare altul, fără învățătură și moralitate, oameni de cafeuri, fură înălțați la gradele episcopale» ³⁾. Dacă Melchisedec ar fi stăruit în demisie, guvernul ar fi trebuit probabil să cedeze, și astfel s'ar fi știrbit cu totul autoritatea suveranității naționale și a principelui Cuza.

Conform cererei domnitorului, Melchisedec a formulat mai multe deziderate pentru îmbunătățirile ce trebuiesc luate drept bază unei organizațiuni potrivite cu timpul a bisericii române. Domnitorul a propus celor doi mitropoliți să se adune cu episcopii, să se consulte despre acele deziderate și să facă Măriei Sale o expunere de toate. Con-

¹⁾ *Corespondențe și lucrări particulare*, pe anul 1865. Scrisoarea în cestiune s'a publicat de d-l I. Calinderu în *Discurs de recepțiune*, pag 79—82.

²⁾ *Scrisoarea adresată de Melchisedec către redactorul Trompetei române*, în *Corespondențele de pe anul 1866*.

sultarea s'a făcut și toți au fost de acord cu opiniunile formulate de Melchisedec. Iată în rezumat puntele la cari s'au mărginit deocamdată: Au votat pentru amânarea legii sinodale și s'au pronunțat contra legii pentru seminarii, contra sistemului de a face pe ministru șef al bisericeii și de a se alcătui bugetele fără consultarea bisericeii; contra căsătoriei civile și contra tendinței de a se desființa monahismul înloc de a se regulă prin canoane; contra *numirei* și pentru *alegerea* episcopilor, iar în legiferarea religioasă, ministrul să se consulte mai întâi cu Sinodul, ca să nu se mai nască împoncișare între legile civile și așezămintele bisericești.

Sinodul convocat pentru luarea în deliberațiune a acestor propuneri n'a lucrat nimic de seamă, din cauza neînțelegerilor ivite asupra modului cum erà constituit.¹⁾ Intre aceste, a în noaptea de 11 Fevruarie 1866, o conspirație silește pe Cuza a părăsi tronul. La 10 Maiu acelaș an, e proclamat domn Carol I de Hohenzollern care, cum se știe, a aplanat certurile religioase. Legea organică a bisericeii, votată de Corpurile legiuitoare în 1872 a împăcat spiritele și a pus biserica română pe adevăratele temelii canonice și tradiționale.

La 1868, Melchisedec a fost trimis împreună cu Ion Cantacuzino, fost ministru de finanțe, în misiune politică la Curtea Rusiei. Scopul acestei misiuni erà de a înmâna împăratului Alexandru al II-lea o scrisoare a Suveranului nostru și a intră în tratative cu guvernul imperial asupra unor cestiuni politice nerezolvate, precum: jurisdicția consulară, regularea datoriei Rusiei față de țara noastră, o convențiune relativă la diferite punte interesând pe supușii ruși aflători în principate și viceversa, cum și de a liniști întrucâtva pe Rusia în privința averilor mănăstirești secularizate de România la 1864. În privința aceasta mai ales, atitudinea Rusiei erà foarte ostilă față de România.

¹⁾ După lovitura de stat în Maiu 1864, Cuza a însărcinat Consiliul de Stat a gregăti, legile cele mai necesare pentru organizarea țării în toate ramurile între altele și legea pentru constituirea Sinodului bisericesc. Cu compunerea legii sinodale Consilul de Stat a însărcinat pe August Laurian. Acesta a luat de normă organizarea făcută de Șaguna în Transilvania, dar neputând aplică în România toate sinoadele lui Șaguna le-a redus numai la două: Sinod eparhial și Sinod central și în ele au îngrămădit toate elementele sinodale transilvane: mitropoliți, episcopi, arhieriei, preoți, profesori, civili.

Ascultând plângerile patriarcului, guvernul rus trimisese tuturor puterilor o protestare energică, în care arată că «măsurile luate de principele Cuza contra moșiilor mânăstirești constitue o despuere incalificabilă, cerând ca totul să fie pus în starea în care se află pe timpul congresului de Paris»¹⁾. Prezența lui Melchisedec în această misiune eră binevăzută în toate cercurile diplomatice interesate.

Intr'o scrisoare către principele Carol, din 27 Februarie 1868, Bismark se exprimă astfel asupra acestei misiuni: «Nu mă indoesc că misiunea la Petersburg va avea un efect cu atât mai favorabil, cu cât *episcopul de Ismail* va răuși să-și asigure simpatiile colegilor și coreligionarilor săi din Petersburg și a arată în chip public acest succes»²⁾. Melchisedec fû bine primit de împărat, de mitropolit și de înalții demnitari ruși. Împăratul, care i-a sărutat mâna, s'a exprimat așa: «Bunele dispozițiuni ale principelui Carol se văd dejă în persoanele ce a ales intermediari»³⁾. S'a discutat despre propaganda catolică în România, despre cestia evreiască, de secularizarea averilor mânăstirești, de alegerea necanonică a episcopilor din timpul lui Cuza, de conflictul cu patriarhia și despre atitudinea noului domnitor față de biserică. Rușii au observat, că domnul fiind catolic va înlesni propaganda catolică. Melchisedec a răspuns că «domnul este foarte preocupat a restabili biserica în tot ceia ce a stricat Cuza; că el dorește între altele a reveni la legăturile de amiciție cu Rusia, care este sprijinul ortodoxiei». La aceasta mitropolitul și-a arătat îndoiala sub cuvânt că nu-l va lăsa Franța și el nu poate a nu ascultă de Franța care l-a pus. «Va ascultă de Franța—replică Melchisedec—întrucât interesele țării și ale popoului vor permite. În tot cazul, exemplul lui Cuza este o mare experiență pentru domni Românici în privința religiei. Spre a evita soarta lui, negreșit, nu vor merge pe urmele lui, nici vor persecută biserica»⁴⁾. Sunt admirabile răspunsurile cumpătate și cumpănite ale lui Melchisedec în toate cestiunile discutate. Todeauna își exprimă convingerile cu fi-

¹⁾ Ziarul *Românul* din 10 Decembrie 1863.

²⁾ *Aus dem Leben König Karls von Rumänien — Auszeichnungen eines Augenzeugen*, ed. 1894 pag. 249.

³⁾ *Un episod diplomatic*. p. 14.

⁴⁾ *Ibidm*, p. 13.

nețe, dar în mo dhotărât. Mitropolitul de Petersburg a sondat pe Melchisedec asupra posibilității căsătoriei principelui Carol cu o principesă rusă. Răspunsul nu mai puțin fin al lui Melchisedec a mulțumit pe Ruși, fără a fi obligat pe Români¹⁾. Relațiunile politice dintre Rusia și România s'au îmbunătățit cu totul în urma acestei misiuni. Principele de Reuss, pe atunci ambasador al Prusiei la Petersburg, într'o scrisoare către domnitorul nostru, zicea cu privire la acea misiune: «Rezultate definitive nu sunt, totuși s'au semănat germeii buni, și e de nevoie acum ca să fie cultivați; dispozițiunile guvernului rus față de cel român s'au ameliorat în tot cazul»²⁾.

După întoarcerea din Rusia, domnitorul Carol comunică lui Melchisedec dorința sa de a-l face consilier al tronului și a stăruit să accepte ministerul cultelor. Melchisedec, știind cât de acute sunt patimile și luptele politice la noi, a declinat această onoare, preferind a se ocupa în liniște numai de interesele bisericeii³⁾.

§ 8. *Activitatea ca membru al Sântului Sinod.*

Atât în ședintele Sinodului din timpul domniei lui Cuza, cât și la lucrările Sinodului constituit mai târziu, prin legea din 1872 Melchisedec a arătat aptitudini deosebite în ceea ce privește organizația bisericească. Activitatea sa ca membru al Sinodului e așa de bogată, încât singură ar putea face obiectul unei lucrări speciale. Aici însă o vom expune cu totul pe scurt, mai mult rezumând și amintind în treacăt, decât analizând și apreciind. Să începem mai întâi cu activitatea desfășurată de el în Sinodul din timpul domniei lui Cuza, care, din cauza modului cum era constituit, a căzut repede în desuetudine, și n'a putut ținea decât 15 ședințe, la finele anului 1865⁴⁾.

În ședința din 7 Decembrie 1865, Melchisedec a fost numit președinte al comisiunii însărcinate cu elaborarea

¹⁾ Ibidem, p. 15

²⁾ Scrisoarea aceasta e publicată tot în «Aus dem Leben König Karls von Rumänien».

³⁾ *Nota biografică* din ziarul *Epoca*, 31 Decembrie 1887, inspirată desigur de Melchisedec.

⁴⁾ Procesele verbale ale ședințelor aceluși Sinod să se vadă în *Almanahul Cultelor* pe 1868, pag. 41—96, și în *Monitorul Oficial* din 1866.

a două regulamente, unul relativ la lucrările Sinoadelor eparhiale și altul disciplinar pentru călugării și călugărițele dela mănăstirile ce se mențin prin legea de călugăriri și secularizare.

În ședința din 17 Decembrie, a propus câteva adăosuri și îndreptări de mare însemnătate la proiectul de regulament pentru *editarea din nou a cărților bisericești și corectarea lor din punctul de vedere al limbei*. La editarea acestor cărți—zicea atunci Melchisedec—să se aibă în vedere diferitele traducțiuni ce s'au făcut în românește în diferite timpuri și locuri. Unde se vor întâmpina variante, să se prefere aceia ce ar fi mai potrivită cu originalul și mai bine exprimată în românește. În privința stilului, să se respecte principiul popularității limbei atât de mult respectat de vechii traducători români. Acest principiu al popularității însă nu trebuie împins până acolo ca să se sacrifice ideia originalului, cum au făcut adesea vechii traducători. În chestia purității, traducătorii să fie departe de orice arbitraritate. Indatăce o expresie întrebuințată în limba bisericească este înțeleasă de Români și exprimă bine ideia originalului, și altă expresie nu există în limba poporului, aceia se va menține și în viitor. Zicerile adoptate în limba bisericească din limbile popoarelor vecine, numai atunci să se schimbe, când ar fi altele române de aceiaș însemnare, sau când cele întrebuințate până acum ar fi în opoziție cu estetica simțului românesc și s'ar cere a-le înlocui cu altele mai potrivite. În tot cazul, inovațiile limbistice se îngăduie numai întrucât vor fi cerute de vreo necesitate evidentă impusă de ezactitatea exprimării sau de estetica ce trebuie să aibă orice limbă cultă. În privința cărților cari trebuiesc editate mai curând, Melchisedec arată pe cele următoare: *Liturgiar arhieresc, Omiliile sfântului Ioan Crisostom, Carte de tedeuri* ¹⁾ și *Traducerea revizuită a psaltilui*.

În ședința din 29 Decembrie, a luat parte la discuția proiectului de lege relativ la costumul preoților, observând față de propunerile reformiste ale unor colegi ai săi, că «în principiu, cum trebuie să fie costumul clerului, este clar

¹⁾ Aceste trei cărți au fost traduse de Melchisedec și cea din urmă—*Carte de tedeuri*—a fost adoptată de Sfântul Sinod.

hotărât de canoanele bisericeii. Două lucruri se pun în vedere: îmbrăcăminte să fie modestă, nu luxoasă, și al doilea conformă cu uzul, adică cum s'a deprins lumea de mult timp a vedeă pe preoți și pe călugări. Ar fi foarte curios pentru popor a vedeă deodată niște schimbări radicale în costumul clericilor.

A mai luat în fine parte la discuția îndatoririlor și drepturilor preoților de regiment, în ședința din 31 Decembrie, anul 1865.

Să trecem acum la activitatea desfășurată de el în ședințele Sinodului constituit prin legea din 1872.

Dela 1 Mai 1873 ¹⁾, când Sântul Sinod constituit pe baze strict canonice, a ținut prima ședință a sa, și până pela 1888, putem afirmă fără exagerare, că Melchisedec a fost sufletul acestei instituțiuni. Aproape toate regulamentele ce le are azi biserica română au ieșit ca proiecte sau propuneri din mintea sa și au fost redactate de pana sa. Astfel în prima ședință a fost ales împreună cu Iosif Naniescu episcopul de Argeș și cu arhiereul Ghenadie fost Argeșiu în comisiunea însărcinată cu elaborarea unui proiect de regulament al S-tului Sinod. La 7 Mai a fost ales în comisiunea pentru combinarea efigiei sigiliului necesar S-tului Sinod. În ședințele din 11, 12, 13 și 14 Mai, Melchisedec a citit un proiect de regulament pentru disciplina bisericească, care s'a votat cu unanimitate. În ședințele din 23 și 24 Mai 1873, a prezentat S-tului Sinod proiectul de regulament pentru disciplina monacală. Apoi a prezentat unul după altul: proiectul de regulament pentru procedură în judecata bisericească (25 Mai, 1873); proiect de regulament pentru poziția seminariștilor (25 și 26 Mai); proiectul de deciziune în privința împrejurărilor și drepturilor schitului românesc din Muntele Atos (25 Maiu). Apoi a prezentat proiecte de regulament pentru: aranjarea arhierilor locotenenți pe eparhii; pentru atribuțiunile de precădere ale Mitropolitului Primat al României (26 Maiu); pentru immormântări, pomeniri și regula cununiei, etc....

La 11 Maiu 1874, Melchisedec propune un regulament pentru monopolul lumânărilor de ceară, ca să înceteze a-

¹⁾ Toate datele de felul acesteea sunt culese din *Sumarele ședințelor S-tului Sinod.* de pe anii respectivi.

buzul ce se făcea cu falsificarea lor. În şedinţa de la 28 Maiu, propune un alt proiect de regulament, pentru jurământul preoţilor, care a fost adoptat cu unanimitate de voturi, iar la 29 Maiu, a prezentat proiectul de regulament pentru fixarea sărbătorilor bisericeşti şi naţionale. În şedinţa din 11 Noemvrie prezintă proiectul de lege pentru învăţământul seminarial şi tot atunci dă citire proiectului pentru alegerea arhieriei titulari, care fu admis cu unele modificări. La 18 Noemvrie propune a se alege o comisiune aparte, în afară de S-tul Sinod, care să se ocupe cu elaborarea unui proiect de regulament relativ la cărţile didactice religioase.

În şedinţa din 8 Decemvrie, 1875, Melchisedec dă citire unei propuneri relative la salarierea preoţilor, prezentând şi un proiect de modificare a unor articole din regulamentul pentru întreţinerea clerului. La 3 Noemvrie supune aprobării S-tului Sinod un manuscript conţinând şapte te-deuri pentru diferite ocaziuni cărui i se dă aprobare. În şedinţa de la 27 Iunie, S-tul Sinod avea să se pronunţe asupra propunerii făcute de o biserică străină, de a se trimite din partea bisericii române doi reprezentanţi cari să asiste la conferinţa vechilor catolici ce urmă să se ţie la Bonn şi la care aveau să participe prin delegaţi mai toate bisericile ortodoxe—a Rusiei, a Greciei, a Serbiei şi chiar Patriarhia din Constantinopol. Cel mai indicat prin varietatea cunoştinţelor sale teologice şi istorice de a reprezintă biserica română în acel congres, era desigur Melchisedec, care a şi fost ales împreună cu Ghenadie, fostul locotenent de episcop al Argeşului. Conferinţa s'a ţinut în numitul oraş, în zilele de 12 până la 16 August, 1875 şi avea de scop unirea dogmatică a vechilor catolici şi a anglicanilor cu biserica ortodoxă a Răsăritului. Conform deciziunii S-tului Sinod, trimişii români aveau să asiste la acea conferinţă fără a fi autorizaţi a lua vreun angajament sau deciziune. Deşi rezultatul **acelei conferinţe**¹⁾ a corăspuns pe deplin aşteptărei ortodoxilor, totuşi

¹⁾ Prima şedinţă a acelei conferinţe a deschis-o celebrul canonic Döllinger, capul vechilor catolici, printr'un discurs în care a arătat cu multă elocinţă că pricina separaţiunii bisericilor nu e decât **sistemul ierarhic** a bisericii occidentale. Intre altele, a făcut istoricul adaosului *filioque* în simbolul credinţei; a vorbit despre ordinul iezuiţilor şi al dominicanilor, despre reformă şi liber-

diferite împrejurări împiedicând continuarea conferinței în anul următor, unirea dorită nu s'a putut realiza.

La 14 Mai 1876, Melchisedec arată necesitatea de a se publică sumarele proceselor-verbale ale sfântului Sinod pen-

tățile bisericeii galicane, despre starea actuală a bisericeii din Roma și în fine a atins cestia dogmatică despre purcederea S-tului Spirit gășind mai bună expresia *διὰ τοῦ Ἁγίου* care se află la mai mulți din sfinții părinți greci. După aceasta Döllinger a învitat pe teologii orientali a face observațiunile lor asupra unor articole, pe cari vechii catolici le dedese cu o zi mai nainte spre a le examină. Atunci s'a sculat Ossinin, profesor de teologie din Petersburg, delegatul Orientalilor spre a vorbi în numele lor. După citirea acelor articole Ossinin a expus și observațiunile pe cari le făcuse ortodoxii într'o întrunire particulară între ei la Grand Hotel Royal sub președința lui Ghenadie, care împreună cu Melchisedec locuiau în acel otel. Astfel s'a terminat prima ședință.

În discursul ținut în ședința de a doua zi, Döllinger a vorbit despre schimbarea ce s'a operat dela 18 Iulie 1870—când s'a proclamat în Vatican dogma infalibilității papei—în raportul dintre biserica orientală și cea papistă. Mai nainte de 1870—zice Döllinger—biserica orientală eră considerată de papiști ca schismatică, nu ca eretică. Ortodoxul voind a intra în biserica papistă nu eră obligat a face o declarație publică că se leapădă de erorile sale (cum se procedă spre exemplu cu protestanții), ci numai declară că primește confesiunea tridentină. Revoluția cea mare din 1870 a cășunat o schimbare esențială în această privință. În conciliul Vaticanului s'au proclamat două dogme noi: dogma jurisdicțiunii universale a papei și dogma infalibilității papei în toate cestiuunile dogmatice și morale. De aci—zice Döllinger—s'a născut o îndoită erezie, căci nerecunoașterea acelor dogme dela 18 Iulie 1870 se consideră după teoria bisericeii papiste ca erezie. De aceia toate bisericile, cari n'au primit articolele credinței proclamate în 1870 se privesc ca eretice și astfel ei pun acum biserica orientală în aceiaș categorie cu bisericile reformate din Anglia, Germania și America. Prin acele dogme, Vaticanul a deschis în întreaga biserică o prăpastie ce nu-și află pereche în toată istoria bisericească de până atunci. O înțelegere sau apropiere a părților separate prin acea prăpastie e cu totul imposibilă. Biserica din Roma sau cum trebuie să o numim de acum Biserica din Vatican permite o toleranță numai sub condiția admiterei dogmelor din Vatican. Apoi dogma infalibilității a avut și altă consecință. Biserica papistă a acceptat o doctrină condamnată de toate celelalte biserici, doctrina că aceia cari n'au aceiaș credință nu sunt de tolerat și că a întrebuință forța și violența încontra lor nu numai se permite, ci chiar se impune. Astfel dar dela 1870, lumea creștină s'a divizat în două tabere: cele 180 milioane ale papiștilor și adversarii infalibilității papei. Evident, nu putem admite—zice Döllinger—că toți papiștii cred serios în această dogmă. Deși deocamdată ei au primit dogma cea nouă, aceasta nu poate dură mult. Ne aflăm la începutul unor mari schimbări. După mine—zice ilustrul canonic—este imposibil ca decretul din Vatican să devie legea de cugetare a 180 de milioane de creștini cari în mare parte aparțin națiunilor celor mai civilizate. În fața acestor papiști suntem noi ceilalți, mai ales biserica orientală, care e bazată pe vechile ei temelii și conservă cu fidelitate tradițiunile apostolice. Cam acesta e miezul celor două cuvântări ale lui Döllinger. Din cestiuunile dogmatice, vechii catolici și anglicanii au acceptat simbolul fără adaosul *filioque* și au respins doctrina despre purgator. La încheierea conferinței, Orientalii au declarat că doctrina din cele 10 paragrafe formulate în ultimele două ședințe o gășesc cu totul ortodoxă, însă admiterea oficială rămâne rezervată legitimelor căpetenii ierarhice ale bisericeii ortodoxe și sinoadelor locale cari sunt în drept a decidă despre unele ca acestea. (*Correspondențe și diferite lucrări particulare pe anul 1875 și Biserica ortodoxă română*, an. II, pag. 298—304).

tru cunoștința atât a membrilor acestui sfințit Corp, cât și a țării întregi, propunând să se publice aceste procese-verbale în revista «Biserica Ortodoxă Română». Tot atunci atrage atenția Sântului Sinod asupra necesității simțite de a se publică o ediție corectă de toate regulamentele votate de acest Corp și roagă a se luă măsuri ca să se tipărească în fiecare broșură a menționatei reviste bisericești câte o coală coprinzând regulamentele votate. La 18 Mai, arată motivul pentru ce a propus proiectul de regulament pentru pantahuze. Arată cum s'a urmat până atunci în privința strângerei de ajutor pentru construirea sau repararea bisericilor fără mijloace. Năvălind străinii în țară pentru strângerea de asemenea ajutoare au comis multe abuzuri și ca o urmare a acestui fapt, guvernul a oprit cu totul pantahuzele. Regulamentul în cestiune merit a face o regulă în această privință e votat în unanimitate de membrii Sântului Sinod.

În Iunie 1879, propune niște reforme moderate în portul preoților, care de asemenea au fost admise.

La începutul sesiunii de primăvară din 1880, comisia pentru cercetarea cărților didactice religioase, compusă din Iosif, mitropolitul Moldovei, Melchisedec și arhiereul Vladimir Suhopan, prezintă Sântului Sinod un amănunțit raport asupra manualelor supuse aprobării sfințitului Corp. «În privința literară—zic cei trei membri în raportul lor—manualele pentru învățământul religios trebuiesc a fi scrise într'o limbă simplă, curată de novismele arbitrare și nefolositoare. Termenii noi să se introducă numai unde cere știința, și acei termeni să se esplice copiilor prin parafraze. Propozițiunile și frazele să fie scurte și regulate. Ortografia să fie acea obișnuită astăzi în literatură și a nume cea fonetică. Ca dreptar la redactarea acestor manuale în privința întinderei, a expunerii, pentru acomodarea cu inteligența copiilor precum și pentru arătarea izvoarelor învățământului catehetic, Prea Sfințitii Prelați recomandă autorilor opul intitulat «*Catchetica bisericeii drept credincioase răsăritene* de Ion Ștefanelli, Sibiu 1879». După ce exprimă și alte deziderate în privința calităților ce trebuie să întrunească aceste cărți, conchid, că numai cu modul acesta vom putea avea în România ortodoxă un în-

vătământ, precizat și unificat, precum sunt și credințele și principiile religiei și bisericești noastre ortodoxe; și se va pune capăt anarhiei, arbitrariului și ignoranței ce domnește astăzi în predarea învățământului religios în școlile noastre române. Tot în sesiunea de toamnă din 1880, Melchisedec a prezentat Sfântului Sinod un erudit proiect pentru revizuirea și editarea cărților bisericești. Deși nu ne putem uni în unele puncte cu concluziunile acestui proiect, căci din progresist, Melchisedec devenise acum prea conservator declarându-se chiar pentru menținerea alfabetului cirilic, totuși memoriul acesta e o dovadă vie a competenței și a profunde sale erudițiuni. La 12 Iunie 1881, prezintă Sfântului Sinod un raport și proiect de regulament asupra normei ce trebuie a se adopta de biserică ortodoxă română în diferite cazuri, când persoane de rit eterodox sau de altă religie recurg la biserică noastră pentru necesități spirituale-religioase. «Sfântul Sinod, zice Melchisedec, trebuie să tindă pe căi morale și legale ca deosebitele elemente de naționalități streine, ce se aglomerează în țara noastră să se contopească în naționalitatea română, să devină adevărați și desăvârșiți fii ai națiunii române. Aceasta însă se va ajunge numai întrucât ei devenind politicește români, se vor face și bisericește creștini ortodoksi. De aceea biserică noastră e datoare a primi cu brațe deschise și amicalmente pe toți fiii patriei comune, cari în trebuințele vieții năzuesc la ajutorul ei spiritual». Proiectul propus de Melchisedec asupra normei de urmat pentru primirea eterodoxilor și necredincioșilor în sânul bisericești române e primit în unanimitate de membrii Sfântului Sinod. Dispozițiunile acestui regulament arată vederile largi și spiritul reconciliant al lui Melchisedec față de creștinii de alte rituri și dacă comparăm aceste dispozițiuni cu uzurile și normele urmate de biserică romano-catolică în cazuri similare, ele fac multă onoare episcopului nostru.

În ședințele din 12 și 13 Noemvrie 1881, Melchisedec citește un memoriu asupra cântărilor bisericești. Memoriul acesta e o însemnată bucată istorică relativă la un subiect, asupra căruia nu se scrisese decât foarte puțin. Pe baza monumentelor istorice găsite în țară și a relațiunilor date

de străini asupra țării noastre, Melchisedec arată mai întâi că la Români, decând există religia și biserica creștină, a existat todeauna și cântarea bisericească și împreună cu dânsa școale de cântări bisericești în limbile slavonă și greacă și anume pe la mitropolii, episcopii, mânăstiri și pe la școalele satești ce unii dintre boeri înființau pe la proprietățile lor. Aceasta o deduce el atât din împrejurarea că în cursul secolului XVI-lea ortodoxii din Peremysl și Lemberg trimeteau în Moldova dascăli sau diaci de ai lor ca să studieze muzica bisericească, precum și din relațiunea lui Doroteiu al Menemvasiei, care, vorbind de Petru Schiopul, îi laudă calitățile frumoase spuind între altele că «el iubea încă și cântăreții și avea un iscusit dascăl de cântări». Invățatul episcop expune apoi pe rând relațiunile date asupra cântărilor bisericești în țările române de Paul de Alepo, de Dimitrie Cantemir și de unii cronicari ai Moldovei. În privința diferitelor genuri de cântare bisericească uzitate în țările creștine ortodoxe, Melchisedec face observația că, deși în originea ei, cântarea bisericească a fost aceeaș — cea constantinopolitană care ca dintr'un centru mare bisericesc s'a transportat în toate țările ortodoxe ale Europei: Bulgaria, Serbia, România și Rusia — cu timpul însă din cauza diferenței limbilor, a împrejurărilor politice, a genului muzical al popoarelor, cântările bisericești au suferit multe prefaceri». După ce face pe rând istoricul muzicii eclesiastice în bisericile rusă, sârbă și bulgară, trece apoi la cântarea bisericească română urmărind amănunțit firul istoric al dezvoltării ei din secolul al XVIII-lea până în ziua de astăzi¹⁾. Acest memoriu este urmat de un proiect de regulament privitor la regularea și îmbunătățirea cântului bisericesc în România. Proiectul acesta compus din 11 articole a fost votat cu unele modificări propuse de ceilalți membrii ai Sântului Sinod, în ședințele din 28 și 30 Noemvrie 1881.

În ședința din 9 Noemvrie 1882, Melchisedec dă citire unei propuneri relativă la mijloacele prin care s'ar putea realiza definitivă înființare a facultății de teologie. Deși facultatea de teologie se deschisese cu o deosebită solemnitate, din inițiativa mitropolitului primat Calinic, în

¹⁾ Melchisedec *Memoriul pentru cântările bisericești în România*. București, 1881.

1881 fiind față și ministrul cultelor¹⁾, și funcționase în cursul aceluia an mulțumită unor profesori cari predau cursurile gratuit, totuși din diferite cauze nu fusese trecută în buget nici în anul următor 1882. Pentru a curmă această nesuferită stare de lucruri, la 9 Noemvrie 1882, Melchisedec ține în Sinod un discurs în care dezvoaltă, din punctul de vedere patriotic și religios, imperioasa necesitate a înființării unei facultăți teologice la universitatea din București²⁾.

Prin anii 1882 și 1883, biserica papală din România făcea primele încercări de a se ridica la gradul de arhiepiscopat. Din acest incident, Melchisedec scrie frumosul său memoriu intitulat *Papismul și starea actuală a bisericii ortodoxe în Regatul României*, pe care-l citește în trei ședințe consecutive din sesiunea de primăvară a Sântului Sinod. Lucrarea aceasta a căpătat unanime aprobări din partea tuturor membrilor Sântului Sinod, și mitropolitul primat și-a luat asupra-și sarcina de a o tipări cu cheltuiala sa. În urma acestei scrieri a lui Melchisedec, biserica papală deși a răușit să înființeze în București mult doritul arhiepiscopat, totuși propaganda papistă a fost discreditată mult chiar de atunci, și Românii au început a fi mai atenți față cu mișcările ei, a-i observa pas cu pas mijloacele de cari se servește, până ce în anul 1904, un adevărat conflict s'a declarat între ministerul nostru de culte și institutele acestei propagande³⁾. Dar nici iezuiții n'au

¹⁾ *Biserica ortodoxă română* pe anii 1880-1881 (vol. V), pag. 818-825—Solemnitatea inaugurării Facultății de Teologie.

²⁾ «Nu este demn de regatul ortodox al României și de biserica lui autocefală—zice Melchisedec—ca această stare tristă a învățământului teologic să mai continue; ca tinerii doritori de acest înalt studiu să nu-l poată face în țara lor și să umble căutându-l prin alte țări». Mai departe arată cum din lipsa de preoți bine formați, inima și inteligența poporului stau necultivate ca un pământ întelenit ce așteaptă plugul și sămânța ca să rodească spice frumoase în loc de burueni». După Melchisedec, cu drept cuvânt, cauza principală pentru care nu se iveau la noi lucrători demni în via Domnului era împrejurarea că seminarele nu aveau profesori, cari să poată forma buni și devotați păstori ai turmei lui Cristos. În cea mai mare parte, profesorii seminarelor erau recrutați dintre elevii altor școli secundare din țară, cari nici nu se gândeau vreodată că au să lucreze pentru a da țării buni păstori spirituali. De cele mai multe ori nu se țineau datori nici a respecta biserica și instituțiile ei, ba unii luau în derădere dogmele creștine și cultul divin. Această lipsă de buni profesori era chemată să o repare Facultatea de Teologie, care a fost deschisă solemn la începutul lui Octomvrie 1884 și consfințită creerea ei prin legea dela 3 Iulie 1880.

³⁾ Ordinul ministrului de culte (d-l Spiru Haret) în *Monitorul Oficial*, din 7 Octomvrie 1904 etc. etc.

iertat pe Melchisedec. Incepând chiar din anul 1884, au luptat din răputeri și pe ascuns ca să-i surpe reputația, l-au acuzat că conspiră contra Regelui, că e rusofil¹⁾, și de mai multe ori au răușit chiar să producă desbinare între el și ceilalți prelați români²⁾. In afară de puține excepțiuni, opiniunea publică a fost înșelată, cu privire la Melchisedec; însă aceasta a costat chiar vieța pe distinsul episcop, căci moartea i-a fost grăbită—zice secretarul și tovarășul nedespărțit al său—«de mahniciunea pricinuită de intrigile și calomniile răuvoitorilor săi»!³⁾.

In Iunie 1883, clerul laic din Moldova se agită pentru a căpăta dreptul să participe și el prin reprezentanții săi la lucrările Sântului Sinod. In vederea acestui scop, se făcea o vie propagandă pentru ținerea unui congres preoțesc la Focșani. N'au lipsit nici instigațiuni din afară de cler. Prin ziarul *Ecoul Moldovei*, redactat în mare parte de Ovrei, se insultă religia și se criticau episcopii și mitropoliții; unii din aceștia erau acuzați chiar că înclină spre catolicism etc. In fața acestor mișcări, Sântul Sinod a decis să se trimită preoților o carte pastorală spre a-i sfătui să se păzească de acei instigatori, cari răspândeau ura și discordia între membrii clerului. Cu compunerea și redactarea acestei cărți e însărcinat tot Melchisedec, care o face și o citește Sântului Sinod în ședința din 14 Iunie 1883. In acelaș timp, Sântul Sinod a ales o comisiune, compusă din cei doi mitropoliți și Melchisedec, cari să studieze cestiunea, dacă preoțimea laică poate luă parte la Sinod. Memoriul acestei comisiuni, datorit în cea mai mare parte erudițiunii lui Melchisedec, a fost citit de el în ședințele din 27 și 28 Octomvrie 1883⁴⁾.

¹⁾ In mijlocul acestor calomnii, ca o expansiune ireflexă a mâniei, inimicii săi anonimi spuneau din când în când chiar și motivul adevărat pentru care-l atăcau: «Noi îți cunoaștem scrierea *Papismul*—îi ziceau ei—și știm.» (Ziarul *Democrația* din 3/15 Septemvrie 1888)

²⁾ Ziarul *Democrația* din 3/15 August 1888, din 3/15 Septemvrie acelaș an etc., și *Scrisoarea* fratelui său P. S. Arhieru Valerian din 23 Aprilie 1886, inserată în *Acta corespondențelor* aceluia an.

³⁾ V. Mandinescu. *Notiță biografică despre Melchisedec, inedită.*

⁴⁾ In partea întâi a acestui memoriu, Melchisedec face teoria dogmatică a bisericeii și a ierarhiei ei bazată pe Noul Testament și pe tradițiunea bisericească. Arată atribuțiunile ascrise gradelor ierarhice chiar dela începutul creștinismului. Vorbește apoi despre Sinoade, despre rațiunea lor de a fi și despre atribuțiunile acestor instituțiuni. Trecând la miezul cestiunii de ce adică numai episcopii și nu și ceilalți membrii ai ierarhiei bisericești au după ca-

Memoriul termină cu o serie de propuneri și deziderate de ordin disciplinar bazate pe diferite canoane bisericești. Unele din aceste deziderate au devenit articole ale legii clerului din 1893. Să urmărim mai departe activitatea epis-

noane dreptul de a participa la Sinoade? La această întrebare, Melchisedec răspunde că așa au legiuit bărbații cei mari ai bisericii începând dela apostoli, și motivul acestui lucru este iarăș ușor de spus: Cea mai înaltă autoritate bisericească—Sinodul—trebuie să se compue din membrii cei mai superiori și cu mai mare grad de autoritate și dar spiritual, cari sunt episcopii ca primii și de drept reprezentanți ai bisericilor particulare, unde ei reprezintă pe Domnul nostru Iisus Cristos, începătorul păstorilor. După opinunea părinților bisericii, cu învoirea episcopilor pot și preoții a fi admiși la Sinoade, însă numai ca consilieri sau ajutători, și ca oameni de încredere ai episcopului respectiv, dar todeauna cu stare în al doilea loc după episcopi. Tot în asemenea condițiuni pot fi admiși și diaconii. După expunerea acestei teorii dogmatice a bisericii ortodoxe, despre biserică, ierarhie și Sinoade, Melchisedec desfășoară aplicarea acestei teorii în toate țările ortodoxe și în toate secolele până în timpul de față. Insistă în mod deosebit asupra organizării bisericii române ortodoxe neunite din Transilvania, care a înrăurit și înrăurește încă asupra unor spirite din România. Demonstrează că dintre toate adunările bisericești numite acolo Sinoade, precum: Sinodul parohial, mănăstiresc, protopopesc sau protopresbiteral, Sinodul eparhial, metropolitan administrativ bisericesc și metropolitan administrativ dogmatic - numai cel din urmă corăspunde cu Sinodul bisericii noastre, pentrucă e compus numai din mitropolit și din episcopi, și pentrucă sfera lui e doctrina și disciplina bisericească Arată, cu drept cuvânt, că actuala organizație a bisericii române din Transilvania a întocmit-o Șaguna din simțite motive naționale. Acea organizație bisericească excepțională nu se poate introduce în România, unde există altă stare de lucruri Arată că n'ar fi potrivit ca consiliul comunal și epitropiile bisericești dela noi să fie înlocuite printr'un Sinod parohial; consiliul județean printr'un Sinod protopopesc, or Corpurile noastre legiuitoare, Camera și Senatul, să fie înlocuite printr'un Sinod eparhial și altul metropolitan economic. Rolul epitropiilor și senatelor școlare, eparhiale și metropolitane la noi le împlinește ministerul de culte cu consiliile sale școlare, permanent și general. Face apoi o comparație între biserica ortodoxă și cea papistă în privința ierarhiei. Arată că cea de a doua diferă de cea dintâi prin faptul, că a concentrat în papa cea mai înaltă autoritate bisericească, recunoscându-l monarc absolut a toată biserica latină mai presus de orice Sinod. Arată apoi că prin instituțiunea sinodică episcopală, biserica ortodoxă se deosebete și de protestantism, care desființând ierarhia bisericească, taina preoției și tradițiunile apostolice și ale învățătorilor bisericii nu mai poate avea Sinoade canonice, nici autoritate legală spirituală, bazată pe spiritul Sfintei Scripturi și pe practica seculară a bisericii ecumenice. Dupăce descrie în toate amănunțimile organizația bisericească la romano-catolici și la protestanți, trece la cestiunea ierarhiei și a Sinodului în biserica română. În privința aceasta arată că în vechime mitropolitii și episcopii noștri se întruneau în Sinod mai mult la cazuri de judecată asupra lor. Vorbește de cestiunea sinodală în divanul ad-hoc și despre legea sinodală din timpul domniei lui Cuza. Trece apoi la legea organică din 1872. Face istoricul activității sinodale din epoca înființării lui și până la anul când autorul scrie acest memoriu—aceasta ca un răspuns indirect dat celorce bârfiau această instituție, acuzând-o că n'a lucrat nimic. Arată cauzele adevărate pentruce nu s'au realizat toate năzuințele și dorințele Sinodului. Vorbește despre cele trei curenți principale, dușmane bisericii noastre și instituțiilor ei: propaganda papistă, propaganda protestantă și curentul ideilor socialiste cu ateismul, materialismul și cosmopolitismul lor. (*Studiu despre ierarhia și instituțiunea sinodală în biserica ortodoxă a Răsăritului în genere și despre ierarhia și instituțiunea sinodală în biserica română în special.* București, 1883.

copului Melchisedec în sânul Sântului Sinod. La 3 Noemvrie 1883, neobositul prelat citește în Sântul Sinod un proiect de adresă către primul ministru, conținând următoarele deziderate: 1) înființarea unei facultăți de teologie 2) reforma seminariilor; 3) îmbunătățirea stărei materiale a preoților; 4) înființarea unui personal de serviciu pentru Sântul Sinod (director de cancelarie, subdirector, doi stenografi, un bibliotecar etc). La 15 Noemvrie 1883, propune Sinodului a imprimă în o nouă edițiune *Mărturisirea ortodoxă* de Petru Movilă, luându-se de bază ediția de Neamț, datorită lui Filaret Scriban. Tot atunci, arată că se simte mare trebuință de o colecție, care să cuprindă toate regulamentele Sântului Sinod ¹⁾ «Preoții nici n'au cunoștință de ele. Noi dăm preoților povățuiri și instrucțiuni citindu-le articole din regulamente, fără ca ei să aibă cunoștință de ele».

La începutul sesiunii de primăvară a anului 1885, Melchisedec reia din nou cestiunea reformei învățământului seminarial. Intr'un discurs ținut în Sinod fiind față și ministrul de culte, arată că legea învățământului seminarial nu s'a votat, deși proiectul există chiar dela 1873. Arată starea deplorabilă în care se găseau seminariile sub amândouă raporturile, moral și material, cu deosebire seminarul din Iași, care între altele se află într'o complectă ruină și rămas în izlaz.

Un mare rol a jucat Melchisedec în demersurile făcute pentru ridicarea bisericii române la rangul de autocefală. La 10 Iulie 1882, patriarcul Ioachim trimite mitropolitului și celorlalți ierarhi «ai păzitei de Dumnezeu regiuni a României» ²⁾ o scrisoare subscrisă și de 11 arhieriei, membri ai Sinodului patriarcal. Prin această epistolă, ierarhii noștri sunt muștrați, că, în contra regulei urmată din vechime, la 25 Martie trecut, au săvârșit în catedrala mitropoliei din București sfințirea sântului mir. Mai departe acea scrisoare patriarcală spune că s'a răspândit pe acolo sgo-

¹⁾ Cu editarea acestei colecțiuni a fost însărcinat arhiepiscopul Inocențiu Ploșteanu.

²⁾ (*κράτει της Ρομανίας*)—În corpul răspunsului, Melchisedec se miră de modul cum consideră Patriarcul Țara Românească. Arată că țara noastră nu e o simplă regiune, sau ținut (*κράτος, κλιμα*), ci *păzitul de D-zeu regal al României*.

motul, că în biserica română s'ar fi mai introdus și alte inovațiuni, precum: stropirea și turnarea pe cap la botez în loc de cufundare, înmormântarea bisericească a sinușișilor, călindarul gregorian, demnități patriarcale și alte novisme. Sântul Sinod, luând în discuție coprinsul acelei scrisori, a decis să i se răspundă patriarcului în mod documentat la toate punctele de învinuire din acea epistolă. Răspunsul, compus de Melchisedec, e un mic capodoperă. După ce face rezumatul scrisoarei patriarcale, prelatul nostru analizează cu multă agerime locurile din Sânta Scriptură precum și canoanele pe care își întemeiază patriarcul muștrarea ce face ierarhilor bisericeii române. Să dăm aci două-trei citate și canoane de acestea: Cuvintele Sântului apostol Petru din epistola I, cap. IV, 1: «Păștoriți turma lui Dumnezeu cea dintre voi... făcându-vă exemplu turmei». Ne-ar fi părut și mai bine, zice Melchisedec, dacă Innalta Sa Santitate cită întreg pasagiul acesta, care se exprimă astfel: «....păștoriți turma lui D-zeu cea dintre voi, priveghind asupra ei nu cu sila, ci de voe și duple Dumnezeu, nu din interes rău, ci cu osârdie, *nici așa ca cum ați domniã peste cleruri*, ci făcându-vă exemple turmei». Melchisedec nu însoțește acest text de niciun comentariu, lasă numai a se înțelege, că acelaș pasagiu citat de patriarc fragmentar spre a învinui clerul român superior, dacă îl cităm complet devine o învinuire tocmai pentru Santitatea Sa, care caută a domina clerul bisericeii unei alte națiuni. După ce analizează și arată adevărata semnificație a citatelor incomplete din scrisoarea patriarcală, Melchisedec în loc să observe că Santitatea Sa a făcut uz de abilități, citând fragmentar locurile din scriptură, se mărginește a spune cu multă finețe: «*Noi mulțămim din inimă Innaltei Sale Santități patriarcale că ne pune în vedere cuvintele cele sfinte ale Scripturei: ne dă ocaziune să gândim la ele, să le studiem profund și să le realizăm în viața noastră*». Afirmațiunii patriarcului, că biserica română ar fi fost pusă de Sinodul al IV-lea ecumenic, prin canonul XXVIII, sub jurisdicțiunea bisericeii constantinopolitane, Melchisedec îi răspunde că Românii n'au primit botezul și doctrina creștină dela Constantinopole, nici pe întâii lor episcopi. Creștinătatea Românilor este mai veche decât chiar existența Constantinopolei. Barbarii, despre care

e vorba în menționatul canon (ἐπι δὲ καὶ ἐν Βαρβαρικοῖς Ἐπίσκοποι τῶν προειρημένων διοικήσεων) sunt Alanii și Rușii, aceasta o spune atât *pidaliul* ¹⁾ cât și canonistul rus, arhimandritul Ion. Melchisedec face apoi istoricul relațiilor în cari au stat Românii cu biserica constantinopolitană dela început și până astăzi. Arată între altele, cum patriarhia de Constantinopole, în secolul al XVI, al XVII și al XVIII-lea, se susține mai mult din ajutoarele domnilor, boerilor, clerului și poporului român. Citează cazul unui patriarc care, persecutat de cămătarii turci, armeni și jidani încât nu mai putea stă la Constantinopole, a venit la ajutorul țărilor române și tânguindu-se lui Vasile Lupu despre trista sa pozițiune, a scos din buzunar un ștreang și arătându-l domnitorului i-a zis: «Spânzură-mă Măria Ta, un domnitor creștin, decât mă vor spânzură păgânii». Domnul român se înduioșă de această poziție disperată și-i dete o sumă mare de bani. Arată cum patriarhi, după ce s'au pus bine cu Turcii și s'au făcut organe politice ale lor pe tărâmul bisericesc, susținând dominațiunea musulmană asupra popoarelor ortodoxe, au schimbat politica lor bisericească în politică despotică, de asuprire, impunere și dominație absolută. Istoricul luptelor noastre cu patriarhia—zice Melchisedec—este o dramă plină de durere sufletească pentru orce inimă umană. Pe de o parte simplitatea, devotamentul religios până la abnegație, credulitatea, durerea pentru suferințele confrăților din Orient, jertfele enorme în favoarea lor, pe de alta ingratitudea, dorința de apăsare, de dominare, de absolutism. Arată cum patriarhia a desaprobat toate mișcările noastre de renaștere națională, și le-a combătut cu toate armele, de care a crezut că poate dispune. La 1848, patriarhia a destituit și argosit pe mitropolitul Ungro-Vlahiei Neofit, pentru că s'a pus în fruntea mișcării din acel an, când țara eră turburată și îngrijată de existența ei, iar la 1859 amenință pe mitropoliții români cu escomunicare, dacă vor aderă și ei la unire și vor cooperă pentru realizarea ei. În privința sfințirii mirului, Melchisedec demonstrează, că, după canoane, o poate săvârși orce episcop ortodox, și

¹⁾ Cartea canoanelor publicată de biserica Constantinopolei la începutul secolului trecut.

biserica română în trecut a avut deplina libertate a și-l procură după bunăvoința sa și după credința sa. Mirul se sfințează uneori în România, alteori se procură dela Chiev mai ales decâtre biserică din Moldova. Biserica noastră, zice Melchisedec, nu mai crede că Spiritul Sfânt trebuie să se pogoare mai întâi la Constantinopole sau aiurea și apoi de acolo să-l cerem și dobândim și noi; ci trebuie să-l căutăm și cerem de sus, dela Părintele luminilor și dătătorul a tot darul desăvârșit. Răspunsul se termină cu spulberarea insinuărilor despre pretinsele inovațiuni imputate de patriarc bisericeii române.

Se știu luptele și demersurile făcute pentru obținerea autocefaliei, care a fost recunoscută tocmai la 1 Maiu 1885.

În 1888, Melchisedec prezintă Sântului Sinod un memoriu amănunțit *despre starea preoților din România și despre pozițiunea lor morală și materială*. Aceasta a fost o chestiune care a preocupat mult pe distinsul prelat, în tot cursul vieții sale. A vorbit despre ea chiar la divanul ad-hoc¹⁾ și în mai multe sedințe ale Sântului Sinod. Văzând că toate încercările și stăruințele sale, de a face pe miniștii cari s'au perindat la departamentul cultelor să se ocupe cu îmbunătățirea stărei morale și materiale a clerului, au fost zadarnice, Melchisedec face o ultimă încercare scriind memoriul de față. Nimeni până la dânsul n'a pătruns și n'a studiat mai bine uestia clerului, cum a pătruns-o și a studiat-o Melchisedec în memoriul acesta. E strigătul de durere al unui bărbat, care vede în ruina unei instituțiuni începutul de ruină al neamului său. Zelul ce aveă pentru ridicarea clerului se vede de acolo, că la sfârșitul memoriului propune Sântului Sinod să nu treacă nicio sesiune a sa fără a face o amintire guvernului Maestăței Sale Regelui, prin ministrul de culte, ca să elaboreze fără întârziere un proiect de lege pentru îmbunătățirea pozițiunii materiale a bisericilor și a clerului atât urban cât și rural precum și o reorganizare a seminarelor conformă cu timpul. Totuș acest cleric de frunte al bisericeii române n'a avut fericirea să-și vadă împlinită una

¹⁾ «Pentru accia dorim, ca toți servitorii bisericeii fără deosebire să fie salariați potrivit cu poziția și serviciul lor în societate» (*Acte și documente relative la ist. renașterei Rom.*, vol VI, pag. 440).

din dorințele cele mari ale sufletului său, pentru realizarea căreia lucrase atât de mult. În 1892, Melchisedec moare și legea clerului ieă ființă cu un an mai târziu, în 1893. De aceea, puțin înaintea morței, scrie în testamentul său, că fără cultură, clerul va fi amorțit și stăpânit de prejudițiile vulgare și de viciu, iar biserica va deveni o instituție moartă, destinată numai a însoți pe morți la mormânt!

Aceasta e în trăsuri generale, activitatea lui Melchisedec ca membru al Sântului Sinod. N'am amintit aci și partea însemnată ce a luat la discuțiunile urmate asupra propunerilor celorlalți colegi ai săi. Majoritatea membrilor Sântului Sinod l-a urmat până la 1888 susținându-i ideile și propunerile, iar dela acea dată făcându-i-se multe amărăciuni, venea tot mai rar la Sinod, apoi a încetat chiar de a mai lua parte la ședințele acelei Adunări, până când a venit moartea, care l-a găsit retras cu totul.

* * *

Generalizând toate datele înșirate până aci, observăm că întreaga organizație modernă a bisericei române și a instituțiilor religioase din România, în punctele esențiale, se datorește exclusiv lui Melchisedec. Ceiace s'a făcut dela moartea lui încoace sunt sau propuneri de ale sale, ce nu s'au putut realiza la timp, d. e., îmbunătățirea soartei clerului, Cassa bisericeii¹⁾ etc., sau o dezvoltare progresivă pe temeliile puse de el. Melchisedec avea toate calitățile unui distins reorganizator: un spirit practic în cel mai larg înțeles al cuvântului, o minte coordonatoare, o energie și o stăruință demne de admirat.

În bogata sa activitate ca membru al Sântului Sinod, Melchisedec s'a manifestat ca un mare promovător al culturii religioase²⁾, ca un împodobitor al cultului divin³⁾, ca un luptător pentru independența bisericeii române de patriarhie⁴⁾ și ca un stabilitor al normelor de administrație bisericească⁵⁾.

¹⁾ Melchisedec, *Papismul și starea actuală a bisericeii române* pag. 106.

²⁾ Reorganizația seminarelor, înființarea Facultății de Teologie.

³⁾ Memoriul și proiectul lui de regulament pentru prosperarea muziceii bisericești, Cartea de tedeumuri traduse și compilate de dânsul.

⁴⁾ Răspuns la scrisoarea patriarcului din 10 Iulie 1882 către mitropolitul Primat etc.

⁵⁾ Regulament al S-tului Sinod; regulamente pentru disciplina bisericească,

§ 9. Activitatea lui Melchisedec ca episcop.

În mijlocul multiplelor ocupațiuni științifice și literare, Melchisedec a putut fi și un distins păstor al eparhiei sale, pe care o cunoștea tot atât de bine, cași casa sa. Pururea o inspecta și o vizita canoniceste, sfătuind pe preoți, îndemnându-i și încurajându-i ca un adevărat părinte la lucrul cel înalt al păstoriei spirituale. «În haosul de tot felul de idei destrăbălate ce au năpădit pe țara noastră — zicea el preoților — fiți voi păzitorii ordinii și ai cuminției românești și aceasta vă va ridica foarte mult în opiniunea oamenilor de bine»¹⁾. Preoții cei buni, harnicii lucrători în viaa Domnului, erau onorați de el cu amicitia sa. Le acordă diferite distincțiuni bisericești și la nevoie eră sprijinul lor. Despre acest fel de preoți, iată ce zicea: «Un preot bun, cucernic, râvnitor pentru cele dumnezeesti este bucuria cea mai mare a unui ierarc, este coroana lui, mâna lui cea dreaptă, aripile care-l înalță»²⁾. În toate vizitele canonice, episcopul Melchisedec observă cu deamănuntul relele de care suferea eparhia sa. Inspectând el însuși și apriciind după fapte purtarea și activitatea preoților din eparhie, pe unii îi înalță la funcțiuni de încredere, iar pe cei trândavi și leneși îi înțelepțează muștrându-i și sfătuindu-i. Grija lui de căpetenie eră să-și formeze un personal administrativ bine calificat pentru atribuțiunile și îndatoririle demnității respective. Cele două demnități superioare, direcția episcopiei și protoieria le-a încredințat unor bărbați culți și încercați pentru asemena locuri. Însărcină pe protoierei să-i trimită rapoarte amănunțite asupra stărei morale și materiale a clerului și a poporenilor din județele lor, precum și asupra stărei și întreținerii bisericilor³⁾. Căută să știe tot ce se petrece în eparhia sa, precum: starea celorlalte confesiuni, câte și

pentru disciplina monacală, pentru aranjarea arhiepiscopilor locotenenți pe eparhii, pentru atribuțiunile de precădere ale mitropolitului primat etc..

¹⁾ *Enciclica S-tului Sinod* (compusă de Melchisedec), București 1883, pag. 9.

²⁾ *Ibidem*.

³⁾ *Între altele vezi Memoriu de starea bisericilor și a parohiilor rurale ortodoxe din cuprinsul județului Roman* de Icon. I. Constantinescu publicat în rev. *Biserica ortodoxă română*, an. XIV-lea no. 12, pag. 914 seq. și an. XV-lea no. 1, pag. 84—91; no. 2, pag. 178—185; no. 3, pag. 273—277; no. 7, pag. 565—570; no. 9, pag. 750—759 și no. 10, pag. 944—945.

care sunt comunele cu locuitori papiști, bisericile armene din eparhie, cum stă biserica acestora din punctul de vedere moral și material, totalul locuitorilor aparținând acestor confesiuni etc. Lui Melchisedec îi revine meritul de a fi publicat primele statistici și tablouri indicând diferențele noțiuni privitoare la starea celorlalte confesiuni ¹⁾. Exemplul lui a fost imitat în urmă și de alții.

Spre a ne face o idee completă de activitatea lui Melchisedec ca episcop e necesar să vedem ce-a făcut el ca administrator de episcopie întâi la Huși, apoi la Ismail și în fine la Roman. Activitatea episcopală a început-o Melchisedec în anul 1861, când a fost numit locotenent de episcop al eparhiei Hușilor. Episcopia de Huși de mai mulți ani fiind văduvă de episcopi se administră de locotenenți, cari nu se interesau de necesitățile ei și neglijau administrația eparhială. Când Melchisedec a venit la cârma acestei episcopii, a găsit-o într'o stare de vădită decadere. Catedrala avea acoperișul spart și când plouă, picură pe pereți, iar înăuntru eră neîngrijită și lipsită până și de veșmintele necesare cultului. Încăperile din curtea episcopiei erau neîngrijite și grădinile ei lăsate în părăginire. După stăruințele lui Melchisedec, catedrala s'a învelit din nou, s'au reparat încăperile din curtea episcopiei și s'au înfrumusețat grădinile ei. Insuși Melchisedec, în orele destinate recreațiunii, se ocupă cu multă plăcere de lucrările grădinilor alături de călugări și oamenii episcopiei. «Asemenea și eu, Preasânțite Stăpâne—îi sciea mai târziu la Ismail, un diacon care rămăsese la Huși—niciodată nu Vă uit și mai ales acum în primăvară, umblând pela hultoanele *care le-ați hultuit* și curățindu-le aducându-mi aminte *cum hultuiam amândoi*, și de unde știeam eu, că în primăvara asta nu vom mai fi la un loc» ²⁾. În administrația eparhială a introdus buna ordine și moralitatea prin numirea de protoierei capabili și onști, și prin regularea averilor bisericilor parohiale, cari în multe părți se nimicise prin neglijența și reua administrație a unora dintre epitropi.

¹⁾ *Listă de numărul papiștilor din cuprinsul jud. Bacău, în Biserica ortodoxă română, an. 1885—86, pag. 169—176 și*

Listă de numărul papiștilor din cuprinsul jud. Putna, ibid. pag. 394.

• Aceasta din urmă e semnată de V. Mandinescu, directorul episcopiei.

²⁾ Scrisoarea datând din 2 Aprilie 1865 inserată în *Acta corespondențelor aceluiași an.*

În Iannarie 1864, Melchisedec a luat conducerea episcopiei Dunărei de jos mai întâi tot ca locotenent și apoi în calitate de titular. În Ismail, orașul destinat ca reședință a acestei episcopii atunci înființate, trebuia creat totul din temelie. Noul episcop, care aici era primul, a cumpărat din mijloacele sale particulare o casă ¹⁾ modestă, care serviă de reședință episcopală. Chiar în primul an, pelângă încăperile vechi pe care le-a îmbunătățit, a construit și altele noi. Localul însă era prea mic pentru aranjarea unei gospodării demne de asemenea casă. În toamna anului 1866 a mai cumpărat o proprietate învecinată ²⁾ cu bani plătiți din cassa bisericească eparhială. A plantat din nou o grădină mare, cea mai bogată din câte se află în Ismail, cu feluri de arbori roditori și neroditori, precum: caiși, migdali, piersici, meri, peri, gutui, duzi, cireși, vișini, pruni etc.; apoi diferite alte plantațiuni, precum: vie, coacaze, smieură, fragi, tot felul de flori și o mulțime de trandafiri comuni și altoiți. Această măreață casă episcopală era obiectul de admirație al înalților demnitari ai Statului și chiar a domnitorului, cărora le serviă drept găzduire și casă de recepție ordecâteori vizitau Ismailul ³⁾.

În conducerea eparhiei, episcopul din chiar primul moment a întâmpinat o greutate mare în pretențiunile enoriașilor bisericeii catedrale, cari cereau cu multă stăruință să se menție limba slavonă în serviciile divine, deoarece biserica e a lor, ei o întrețin și fiind Ruși, nu înțeleg limba română. La înlăturarea acestei piedici, episcopul a procedat cu multă prudență în deplină înțelegere cu guvernul. Limba slavonă a fost înlocuită încetul cu încetul de cea română, pe măsură ce populația rusă era atrasă pe nesimțite de frumusețea cultului român executat într'adins cu mai multă pompă de episcop. Totuși cererile de menținerea limbei slavone la serviciile divine s'au reînnoit de mai multe ori, nu numai de Ismaileni dar chiar de coloniștii Bolgrădeni (Bulgari) împinși la aceasta și de înalte influențe din afară. Rușii reușise chiar a căpăta dela ministerul cultelor o adresă către episcop în care se zicea că: în bise-

¹⁾ Proprietate a d-nei Olga Neimeier. *Corespondențe și lucrări pe anul 1864.*

²⁾ Proprietate a orfanilor Mavrodi. *Corespondențe și lucrări pe anul 1866.*

³⁾ Relațiuni personale dela părintele Isidor Bușilă, și *Corespondențele* din acel timp.

ricile ai căror poporeni sunt mai mult de jumătate Ruși, serviciile divine să se facă în limba slavonă. Episcopul le-a răspuns însă că-și menține dispozițiunile de mai nainte, adică de a se face parte românește, parte slavonește ¹⁾). Aceste susceptibilități au fost menajate cu mult tact, și cu încetul s'a introdus limba română și prin coloniile bulgare, împărțindu-se cărți românești pe la toate bisericile, și numindu-se preoți români acolo unde devenea vacanță de preot.

Să vedem acum activitatea gospodărească a prelatului nostru la episcopia de Roman. Din cauza turburărilor politice, timp de 28 de ani, dela 1851—1873, scaunul episcopal de Roman a stat neîntrerupt văduvit de episcopi. În tot intervalul acesta, afacerile eparhiei au fost administrate numai de locotenenți de episcopi. Așa că la venirea lui Melchisedec, episcopia de Roman se află într'o adevărată ruină atât materială cât și morală. Biserica episcopală dărăpănată, pe din afară păreții stricați, frumosul brâu de piatră, care încinge biserica de jur împrejur, în multe părți eră rupt; din frumoasa pictură veche nu se mai cunoștea nimic: un strat gros de funingine acoperea totul. În vasta curte zăceau de ani de zile grămezi mari de moluz, cărămizi, piatră și alte multe resturi din materialul caselor, cari se stricase cu 30 de ani în urmă. Peste aceste materialuri creșteau în pace: spinul, pălămida, păpădia, bozul, cucuta, laurul porcesc, nalba sălbatică și alte burueni înnalte, așa că nimeni nu îndrăzneă să treacă pe acolo de frica reptilelor ce se încuibază în asemenea locuri ²⁾). Un rând de case de alături cu vreo 20 de camere și niște șuri de scânduri cu învelișurile înverzite de vechime formau clădirile din curtea episcopiei. În scurt, episcopia și casele ei ajunsese a fi asemenea viei, de care zice profetul, că surpându-i-se gardul, «trecătorii o prădează, mistrețul o rămă și fiara sălbatică o paște» ³⁾). În mijlocul acestei pă-

¹⁾ *Corespondențe* pe anul 1864, 65, 66.

²⁾ Aceste amănunte precum și următoarele, pe cari mi le comunică d-l I. Mihăilescu fostul om de casă al lui Melchisedec, în toată întregimea lor sunt purul adevăr. Ele sunt confirmate de cuvintele «uriciunea pustiului» cum a calificat scurt și drastic starea acelei episcopii înaintea venirii lui Melchisedec, aci, răposatul profesor G. Erbiceanu în discursul rostit la funeraliile nemuritorului episcop.

³⁾ *Psalmul LXXIX, 13—14.*

ragini, ședeà numai biserica neîngrijită și ea ca o senti-nelă veghetoare a ideii creștine și ca o mărturie neștearsă a pietăței vechilor domni. Din lipsa unei locuințe mai cu-viincioase, episcopul antecesor lui Melchisedec locuia afară de episcopie, în niște case închiriate. Călugării episcopiei locuiau în chilioarele din jurul catedralei, și aici departe de ochiul stăpânului duceau o viață incompatibilă cu pre-scripțiunile tagmei călugărești. Fiecare aveà menaj aparte, ba unii țineau și câte-o servitoare ca menajeră. Cu venirea lui Melchisedec, toate se schimbă ca prin farmec. Ca un alt Zorobabel s'a apucat el a rezidi acest Ierusalim risipit și dărăpanat de dinții timpului și de incuria predeceso-rilor săi. Vechile ruini s'au transformat într'un palat frumos. Biserica a început a fi reparată și curățită; funinginea ce acopereà frumoasele picturi a fost ștearsă. În această operă, episcopul a fost ajutat de fratele său, P. S. Valerian, pe care-l găsisse la Roman arhimandrit de scaun.

Până la terminarea palatului episcopal, care erà început din inițiativa și cu cheltuiala episcopului anterior Isaia Vicol, Melchisedec și-a ales pentru locuința sa provizorie câteva chiliuțe din curtea episcopiei, căci nu voià să locuiască afară, în oraș. În aceste chiliuțe avù fericirea de a primi, în primăvara anului 1879, vizita domnitorului Carol însoțit de principele moștenitor al Suediei și Norvegiei. Odată cu instalarea sa aici, în locul menajelor individuale înființă masa comună. Un clopoțel anunță ora mesei, în fruntea căreia ședeà episcopul. Casa episcopală s'a terminat în toamna acelu an cu sumele liberate de guvern, iar mo-bilarea lor s'a făcut cu cheltuiala episcopului. S'a curățit curtea episcopiei de moluzul rămas din dărâmarea foastelor încăperi episcopale. Locul bălăriilor și al duedaelor îl luă una din cele mai frumoase florării. De jur împrejur fură plantați pomi fructiferi, atât indigeni, cât și exotici, pre-cum: migdali, smochini, lămâi, etc. A îngrădit cu zăplaz toată grădina episcopiei, a plantat vie, a făcut un iaz, mai multe fântani și chioșcuri¹⁾. Florăria episcopiei erà admi-rată de toți vizitatorii. Melchisedec iubià mult florile și pomii. **Lucrările** grădinei erau conduse de ierodiaconul

¹⁾ *Corespondențele lui Melchisedec* din primii ani ai episcopatului său la Ro-man și *Relațiuni personale* dela d-l I. Mihăilescu, părintele Isidor Bușilă etc.

Isidor Bușilă, care a servit ca arhidiacon pe Melchisedec încă de când acesta eră locotenent de episcop la Huși, și despre care prelatul vorbește în testamentul său, lăudându-i «marea lui iubire pentru activitatea gospodărească»¹⁾ În primul an al episcopatului său la Roman, Melchisedec a cumpărat cu banii săi o stupină situată pe locul numit Lunca Vlădicăi, dincolo de râul Moldova. Aci, din când în când, el însuși se ocupă cu creșterea albinelor, scriind chiar un manual de apicultură, ce se păstrează și astăzi în manuscris²⁾. Exemplul acesta de activitate gospodărească n'a rămas fără imitatori în orașul Roman. Multe florării și diferite alte grădini s'au înființat după aceea în Roman, luând ca model pe cele dela episcopie.

După terminarea palatului episcopal, în curs de șase ani, sub deaproapea îngrijire și supravegere a arhimandritului Ieronim Ștefănescu, urmașul părintelui Valerian—devenit arhieru—s'au clădit din nou trei rânduri de case în curtea episcopiei și anume: încăperi pentru cancelarie, consistor și arhivă, încăperi pentru funcționarii episcopiei și un alt rând mai mic pentru locuința servitorilor. Clopotnița catedralei eră un turn început de 100 de ani, din timpul episcopului Leon (1769-1786) și stă neisprăvit de atâta timp, având un aspect cu totul neplăcut³⁾. Clopoțele erau așezate într'o cameră a acestei clădiri, ridicată numai până la 10 metri înălțime. Una din principalele griji ale episcopului a fost și terminarea acestui turn întocmai cum fusese proiectat. Astăzi cel mai înalt turn din Roman, care încântă ochiul călătorului e clopotnița episcopiei. Arhimandritul Ieronim, fratele mai mic al episcopului, a înzestrat episcopia cu un clopot mare și de toată frumusețea comandat pe a sa cheltuială în Germania. O mulțime de obiecte prețioase dela episcopia de Roman, precum: icoanele împărătești îmbrăcate cu argint, chivotul, evanghelia

¹⁾ Testamentul episcopului Melchisedec, pag. 5.

²⁾ În arhiva caselor Fundațiunei Melchisedec din Roman.

³⁾ Cu trei ani înainte de a deveni episcop de Roman, Melchisedec se exprimă astfel despre această clopotniță: «Din nenorocire, niciunul din episcopii următori (lui Leon) n'au avut nici gustul, nici zelul pentru lucruri mari și frumoase, ca să continue și să execute ideia frumosului în arhitectură, concepută de Leon; încât astăzi în loc ca acea clopotniță să fie podoaba episcopiei și a orașului, reprezintă un aspect hâd ca orice masă de materie informă. (Melchisedec, *Cronica Romanului*, II, pag. 112).

Îmbrăcată cu argint suflat cu aur etc., sunt daruri pioase ale acestui arhimandrit. Îmbunătățirile făcute la episcopie s'au făcut parte cu bani dați de stat, parte cu cheltueala proprie a lui Melchisedec ¹⁾.

Solicitudinea episcopului nu s'a mărginit aci. Seminarul eparhiei sale nu avea local propriu, ci era adăpostit în niște case închiriate din marginea orașului cari servise înainte de han pentru călători. Seminaristii, trei din patru părți, erau externi ducând o viață destrăbălată. Prin stăruința lui Melchisedec la ministerul cultelor, seminarul fu înzestrat cu un local mare și igienic, așezat chiar lângă episcopie. În urma propunerilor sale, Sântul Sinod a făcut să se aprobe un nou regulament al seminarelor, prin care externatele au fost desființate ²⁾. Interesul ce purtă seminarului și-l manifestă prin vizite dese, uneori chiar zilnice ³⁾. În aceste ocazii, cu o iubire de părinte vorbea cu toți profesorii, îi încurajă, îi sfătuiă cum să se poarte cu elevii, și îi exortă să-și împlinească cu demnitate apostolatul sfânt căruia s'au închinat. Elevilor le da învățături frumoase și exemple morale, le dăruia cărți și bani, îndemnându-i a fi devotați bisericii și nedespărțiți de ea în toată viața lor. Pe cei studiosi îi ajută regulat, iar pe cei cu merite vădite îi trimetea la studii în străinătate. Cu cheltueala lui Melchisedec, în 1888, cinci tineri studiau teologia în Rusia, și tot acolo un al șaselea făcea studii de pictură bisericească ⁴⁾. Pe altă parte, ca membru al Sântului Sinod, a mijlocit de s'au dat burse și ajutoare la o mulțime de tineri cari studiau teologia la Cernăuți ⁵⁾. Tot Melchisedec a descoperit, cu ocazia călătoriei făcute

¹⁾ Din condicile de cheltueli ale episcopiei dintre anii 1879—1886 precum și din unele inscripțiuni comemorative, rezultă că cu crearea grădinelor de flori și pomi, episcopul a cheltuit din banii săi proprii peste 10.000 de lei. Pentru ridicarea și terminarea clopotniței Statul a dat 50.000 de lei, iar episcopul 12.000 lei. Pentru construcția încăperilor destinate cancelariei, consistorului și arhivei, statul a dat 11.000 de lei, iar episcopul 5.000. Pentru încăperile funcționarilor episcopiei a dat numai statul 33.000 de lei. Deasemenea pentru încăperile servitorilor a dat tot numai statul 6.000 de lei. Pentru facearea zăplazului sau palanului din jurul grădinei episcopale, a cheltuit episcopul 16.000 de lei, Statul dând numai 3.000.

²⁾ Vezi sumarele ședințelor S-tului Sinod pe anul 1883, pag. 683.

³⁾ *Relațiuni personale* dela părintele Iconom Const. Nazarie și alții.

⁴⁾ *Correspondențele lui Melchisedec* din acel timp și ziarul *Democrația*, n-rul din 11/23 August, 1888.

⁵⁾ *Sumarele ședințelor Sântului Sinod*, pag. 423, 469, 661 și 664.

de el în Rusia, că nemuritorul Petru Movilă, înființatorul Academiei spirituale din Chiev, prevăzuse în testamentul său ca printre tinerii studenți ce vor fi întreținuți din fondurile lăsate de dânsul, să fie și doi Români. Din cauza împrejurărilor istorice, dispoziția aceasta neputându-se urmări, a început să se aplice în urma stăruințelor lui Melchisedec la Sinodul bisericeii ruse.

Ca servitor al altarului, Melchisedec căută să împodobească și să dea măreție serviciului divin. La episcopia de Roman, cântările corale s'au introdus pentru prima oară în timpul episcopatului său. Deși avea o voce plăcută, Melchisedec nu era însă muzicant bun. Când serviă, avea o ținută impunătoare și poporul admiră mult pompa serviciilor divine săvârșite de el. La servicii bisericești extraordinare din coprinsul eparhiei, el nu se ducea decât foarte rar, deși era chemat des. Multele sale ocupațiuni îl împiedicau. La toate acestea el delegă pe protoiereul de Roman să servească în locul său ¹⁾.

În raporturile cu oamenii, Melchisedec era foarte amabil și popular cu toți. Sunt persoane administrative cari pierd din autoritate și din respect imediat ce vorbesc mai familiar cu subalternii lor. Cauza lucrului zace în faptul, că în orice convorbire mai liberă, lumea vede omul și cultura lui. Cât privește pe Melchisedec, singur numele lui impunea stimă și respect. La episcopie vorbea cu toți, nefăcând deosebire între cel mai înalt funcționar al episcopiei și cel din urmă servitor—la dânsul toți erau egali. Cu o bunătate rară trată pe cei mici și supuși, era aspru și neînduplecat cu cei răi. În atitudinea sa observai un fel de seninătate plăcută, reflex al unei inimi sincere și bune. Avea darul de a-și apropia pe cel cu care vorbea, și acesta putea să-i vorbească liber și deschis. Și sufletul său era împodobit cu multe alte calități alese, caracteristice numai oamenilor mari ²⁾.

Toamna pe la finele lui August se culegea porumbul din grădina episcopiei. Melchisedec simțea o deosebită

¹⁾ *Relațiune personală* dela părintele Grigore Nicolau, fost arhidiacon al lui Melchisedec, azi arhidiacon la Madona Dudu din Craiova.

²⁾ *Relațiunile* acestea asupra lui Melchisedec mi-au fost comunicate la fel de toate persoanele cari l-au cunoscut de aproape și cu cari am convorbit despre el.

plăcere a culege și el porumbi alătura cu ceilalți culegători. Frumoasele șezători serale dela episcopie, în care se curățează porumbul de foi, așa numitele clăci—la cari pelângă călugării și oamenii de serviciu ai episcopiei, mai venea și lume din populația săracă a orașului—de multe ori erau prezidate de episcopul iubit și respectat. Atunci povestează el acelei mulțimi care-l respectă, îl iubiă, îl veneră, întâmplări din istoria țării, ori amintiri din viața sa de pecând eră elev la seminar, student la Chiev, locotenent de episcop la Huși și episcop la Ismail. Când se spârgea claca, episcopul își golea punga în mâinile acelei mulțimi sărace, îndemnând-o să cumpere haine și pâine pentru ei și pentru copii ¹⁾).

Melchisedec iubiă foarte mult biserica și ar fi făcut orice pentru prosperarea și viitorul ei. Cu mult regret, observă el răceala claselor culte către biserică și cu durere spunea intimilor săi, că dacă societatea românească va merge înainte pe povârnișul indiferentismului față de biserică, nu va trăi ca atare. Arată că niciodată o națiune n'a existat fără biserică și nici poate există, și dacă vom neglija și disprețui biserica noastră națională, forța lucrurilor va aduce la noi alta, străină de noi și de trebuințele noastre²⁾. În vederea nenorocirilor ce pot cădea peste țara și credința strămoșilor, Melchisedec se gândea la orice ocazie, ce trebuie să facă pentru propășirea bisericii române. Odată spunea el amicilor săi, că într'un timp mitropolitul Nifon, cu care eră în bune relațiuni, eră foarte mâhnit. Întrebându-l Melchisedec de cauza acestei mâhniri, a spus că se vede aproape de mormânt și posedă *oareșcare avere* și nu știe ce ar face pentru biserică, ca numele lui să fie nemuritor. Aceasta eră după secularizare și fiindcă văzuse soarta averilor bisericesti, aveă mare groază că și ceeace ar face el, cu timpul se va nimici. Atunci Melchisedec l-a asigurat că cea mai bună instituție ce ar putea face este o școală bisericească. Având fonduri îndestulătoare ea va dură în veci. Astfel a luat naștere ideea înființării seminarului Nifon. Dealmintrelea, testamentul mitropolitului Nifon, în întregimea lui, cu admirabilele dispozițiuni și ope-

¹⁾ *Relațiune personală dela d-l Ion Mihăilescu.*

²⁾ *Papismul și biserica ortodoxă română*, pag. 91.

rațiuni pecuniare, e compus de Melchisedec, după însărcinarea intimă ce-i dedese mitropolitul. După compunere, Melchisedec l-a dat părintelui Isidor Bușilă, arhidiaconul său, spre a l transcrie pe curat, și apoi l-a remis mitropolitului, care l-a aprobat în toate amănuntele lui ¹⁾. Zelul lui Melchisedec pentru biserică nu convenea unor bărbați politici, cari credeau că ridicarea clerului le va încurcă planurile și calculele. La orice ocazie, aceia căutau să-i micșoreze valoarea defăimându-l și criticându l. Printr'o superficială înțelegere a lucrurilor, mulți credeau că și la noi se poate naște mult temutul clericalism din Apus. Melchisedec mai avea și amici falși, cărora le stă ca un măcăcine pe inimă ceea ce predică, sciea și făcea el. La ocaziuni binevenite, aceștia țineau isonul adversarilor săi.

§ 10. Testamentul.

După o muncă neobosită de aproape 50 de ani, închinată patriei și bisericei, Melchisedec când a fost aproape de ora morței și-a făcut testamentul, depunând pe altarul patriei aspirațiunile și credințele sale, împreună cu rodul ostenelelor din viața percursă în lumea aceasta. Testamentul lui e o glorie neperitoare pentru dânsul și o pagină măreață în istoria episcopatului românesc. În partea introductivă, episcopul expune pregramul activității sale din cursul acestei vieți, program de luptă, de credințe și aspirațiuni mărețe, pe cari el le lasă ca moștenire morală viitorilor ierarhi ai bisericei române. Iată formularea acestor credințe și aspirațiuni făcută de dânsul.

În numele Tatălui și al Fiului și al Sântului Dub, Treimea cea de o ființă și nedespărțită, care a creat toate cele văzute și nevăzute și conduce sortele oamenirei!

«Iată eu robul și închinătorul adevăratului Dumnezeu, smeritul Melchisedec, Episcop Romanului, cugetând la ceasul sfârșitului acestei vieți trecătoare și la viața cea nemuritoare ce se începe dela ușa mormântului, am decis ca credințele și aspirațiunile mele din viața aceasta trecătoare să le transmit vieții cei veșnice.

Am dorit în viața mea desvoltarea spre bine a instituțiunilor religioase din România ce ni le-au transmis pietatea și râvna stră-

¹⁾ *Relațiune personală dela părintele Isidos Bușilă*

moșilor noștri, pentru cultura intelectuală și morală a poporului român.

Mi-a fost prețios progresul și ridicarea națiunii din decăderea ei seculară.

Am iubit știința și pe oamenii devotați ei și am urât ignoranța și pe apărătorii ei.

Am crezut, că numai știința unită cu sentimentul adevărat religios va ridica clerul și Biserica noastră la înălțimea cuvenită și la conștiința datoriei.

Am crezut, că fără cultură clerul va continua a rămâne amorțit și stăpânit de prejudițiile vulgare, de viții și spre batjocura unor ambițioși vani și speculatori de cele sante; iar Biserica o instituțiune moartă, destinată numai a acompaña pe morți la mormânt.

Am iubit poporul și am dorit îmbunătățirea soartei lui materialicește și moralicește.

Am privit cu adâncă durere la degradarea și distrugerea institutelor religioase strămoșești, care fiind legate cu istoria țării și plantate adânc în spiritul religios al poporului, ar fi putut deveni atâtea instituțiuni pentru cultura intelectuală, morală, industrială a poporului și de aziluri pentru neputincioși și pentru orfani.

Cât am fost în viață, am lucrat în sensul acestor dorințe ale mele sufletești, întrucât m'au ajutat mijloacele și puterile mele.

Acum, tot ce am agonisit în timpul unui serviciu public de 45 de ani ca Profesor și apoi ca Episcop, voesc ca să servească după moartea mea pentru desvoltarea intelectuală, morală și religioasă a națiunii mele în genere și a bisericii române ortodoxe în special.

În partea următoare, arată în ce constă averea ce lasă după dânsul și însărcinează cu limbă de moarte pe episcopii testamentului său a întrebuița acea avere «pentru desvoltarea intelectuală, morală și religioasă a națiunii mele în genere și a bisericii române ortodoxe în special!».

Averea lăsată de Melchisedec la moartea sa constă din: a) capitalul de 150,000 lei noi, b) o stupină cu 100 de stupi, cu temnic și casă pentru stupar și c) două rânduri de case într'o grădină de toată frumusețea, situată în apropierea episcopiei. Capitalul sus amintit a fost sporit cu suma de 10.000 lei donați de P. S. Arhieru Valerian, frate cu fericitul întru amintire episcop. Conform dorinței exprese a fericitului fondator, din o parte a venitului acestei averi se servește anual o bursă de 1000 lei unui student, care să studieze teologia la Chiev, și se întreține o grădină de copii. O altă dorință a testatorului e ca cu trecerea timpului, capitalul crescând treptat, viitorii episcopi să nu se mărginească numai la instituțiunile arătate și să facă și

alte îmbunătățiri de interes public și pentru înflorirea culturii bisericești. Această fundațiune a lui Melchisedec este administrată de doi epitropi.

Din diferitele donațiuni testamentare, amintim aci următoarele. Biblioteca sa compusă din cărți române și străine, —2511 cărți tipărite și 82 manuscripte ¹⁾—a fost dăruită Academiei române. Tot Academiei a fost dăruită o colecție de monede vechi, compusă din 95 bucăți de aramă, de argint și de aur. Episcopiei de Roman i s'a hărăzit arhieraticalele împreună cu engolpiul împărătesc, dăruit lui Melchisedec de împăratul Rusiei, Alexandru al III-lea cu ocazia a 25 de ani a serviciului său arhieresc. Episcopiei i-a mai dăruit și decorațiunile sale spre păstrare și spre împodobirea icoanelor la zile de sărbători. Iată acum și cuvântul ultim adresat epitropilor fundațiunei sale: «In timpurile anterioare, în țara noastră, Biserica a fost depozitara dorințelor și a faptelor pioase, cari se delegau ei de pietatea publică. Dar, din nenorocire, în prezent, la noi Biserica nu mai prezintă nicio garanție pentru încrederea publică în asemenea cestiuni. Prin odiosul act de spoliere, numit *Secularizare*, ea a devenit săracă materialicește, politicește—sclavă unor miniștri întitulați «de Culte», cari lipsiți de orice idee despre înalta menire a Bisericei în societate și adeseori chiar ei dușmani ai creștinismului, au să ia bisericei și ultimele resturi de existență materială și de independență. Ținută sistematiceste în ignoranță, condusă de un întunecos despotism egoistic și caprițios, Biserica noastră nu prezintă nicio atracție pentru oamenii cugetători, nici chiar pentru pietatea cea simplă. Va trece mult timp, până ce Provedința va ridică în Biserica română oameni cu știință, cu cunoștință de datorie și cu zel creștinesc, cari vor înălța Biserica la treapta pe care o cere a sta o națiune creștină cultă și liberă. Până atunci, unica speranță de conservare și realizare a dorințelor pioase sunt persoanele oneste particulare, cari în viața lor au dat probe de respect către Biserică și devotament pentru binele comun, cu alte cuvinte, persoane însuflețite de dragoste către Dumnezeu și către aproapele.

¹⁾ *Analele Academiei*, Seria II, 15, pag. 20.

Aceste calități doresc eu ca să fie distincțiunea principală a viitorilor epitropi ai moștenirii mele».

Din cele de până aci, se vede că testamentul lui Melchisedec e încoronarea sau pecetluirea ultimă a întregii sale activități. Ideile pentru care a luptat în viață, a ținut să nu le părăsească nici după moarte. Testamentul acesta e adevărata oglindă a sufletului său, prin el putem vedea clar adevăratele motive interne ale tuturor actelor săvârșite de el în viață.

Prin fundațiunea ce-i poartă numele, Melchisedec continuă și după moarte neobosită sa activitate închinată bisericii și patriei.

III

Activitatea literară

§ II. Priviri generale

Melchisedec e unul dintre cărturarii însemnați ai secolului trecut. A scris mult pe tărâmul istoriei în genere și cu deosebire al istoriei bisericești române. Cunoștințele sale filologice, mai ales slavistice și chiar arheologice; investigațiunile proprii, obiectivitatea în judecarea faptelor și oarecăr spirit critic—fac din el un bun istoric în accepția modernă a cuvântului. Valoarea operilor sale istorice e cu atât mai mare, cu cât sunt scrise într'un timp, când la noi se făcea de obicei știință cu tendințe.

O însușire de căpetenie a lucrărilor istorice ale lui Melchisedec e originalitatea; a adus lucruri nouă și a răsturnat teorii acreditate. Să dăm un exemplu. Se crede de mulți istorici, că Armenii în Moldova ar fi mai vechi decât Români, adică acel popor ar fi locuind aici din timpuri anterioare lui Dragoș Vodă, primul domnitor al Moldovei. Opinia aceasta a exprimat-o întâi Nicolae Șuțul în *Notițele sale statistice*, făcute în timpul domniei lui Mihail Sturza, unde, la pag. 50-51, conchide la marea vechime a Armenilor în Moldova pe baza inscripțiunii dela biserica armeană din Botoșani, care poartă data de 1232. Pe baza aceleiaș inscripțiuni, teoria lui Șuțul a fost adoptată mai târziu fără nicio schimbare de Hașdeu¹⁾, apoi de d-l A. Xenopol²⁾ și în fine

¹⁾ «...ceiace se știe, a bună seamă, este că încă înainte de Dragoș, această poliție (Botoșani) cuprindea în sine o numeroasă poporăciune armeană.....» (*Ziarul Din Moldova*, anul 1863).

²⁾ «Atâta se știe, că principele Bârladului de pola 1134 eră de neam slavon, că principatul său eră sub suzeranitatea regatului Galiciei, și că biserica zidită în Botoșani înainte de descălecare, în anul 1354 (?) este a unei comunități armeanuți—două dovezi negative asupra existenței române». (*Studii asu-*

de alții¹⁾. Melchisedec, cel dintâi a arătat că această opinie asupra vechimei Armenilor în Moldova este neîntemeiată, întrucât data din inscripția bisericii din Botoșani, pe care e sprijinită, e fals interpretată. E știut, că ȋra armeană începe cu anul 551 după Crist. Deci, pentru a prefăce anul armean în an creștin, trebuie a-i adăoga 551 și suma va fi anul creștin. Anul 1232 din inscripția bisericii din Botoșani corăspunde deci anului creștin 1783²⁾.

O altă calitate esențială a lui Melchisedec ca istoric e imparțialitatea sa și lipsa de orice tendință. «Un bun istoric—zice el—nu trebuie să inducă pasiunile și tendințele sale individuale în evenimentele de mult trecute, schimo-sindu-le or inventând dela sine altele nouă cu intențiune și precugetare»³⁾. E caracteristic, în privința aceasta, modul cum probează el falsitatea legendei, după care autocefalia bisericii din Moldova ar fi fost recunoscută de Sinodul și patriarhia din Constantinopol demult, sub împăratul Ion Paleologul, în timpul lui Alexandru cel Bun. «O spuiu fără sfială—zice Melchisedec—e o simplă poveste inventată de mitropolitul Gheorghe (1723—1729), deși negreșit cu o toarte bună intențiune de a apăra biserica sa»⁴⁾. Să se noteze, că Melchisedec spuneă acestea tocmai în timpul, când biserica română căută să devie autocefală și aveă mai mult ca orcând nevoie de argumente istorice. Ce e mai mult, corifeul în lupta pentru independența bisericii române a fost tot Melchisedec.

Un alt caz tot așa de tipic e următorul: În cronica episcopiiilor de Huși și de Roman, alături de episcopi și mitropoliți mari ca Inocențiu, Dositei, Veniamin și alții, Melchisedec a întâlnit și păstori de cea mai rea speță. Defecțele acestora nu le ascunde, ci, ca un istoric conștiincios, ni le prezintă în toată goliciunea lor. Astfel ne vorbește de un episcop de Roman, Antonie 1787—1796, pe care tradiția ni-l arată ca fiind foarte material, mândru, arogant,

fra pozițiunei geografice a Românilor, articol publicat în *Convorbiri literare*, an. XV, n-r 10 (ianuarie 1882).

¹⁾ «Aceasta este atât de adevărat pentru trecut încât pururea se deosibă rasa pământeană de rasele străine, din cari unele, buneoară Armenii, erau mai vechi în țară decât Românii înșii. (Ziarul *Timpu* din 26 Ianuarie 1882).

²⁾ *Analele Academiei române*, seria II, tom. V, secția II, pag. 61—71.

³⁾ *Cronica Romanului*, I, pag. 209.

⁴⁾ *Cronica Romanului*, I, pag. 91.

despot și fără nici o conștiință de înalta misiune morală a unui episcop. Iată ce ne spune Melchisedec despre acesta: «Foarte rar liturghisea la episcopia sa; chiar la aniversarea episcopiei nu liturghisea, necum la alte sărbători, ci chema pe Amfilochie Hotineanul dela Zagavia de oficiu la episcopie, iar el se ducea la vreuna din moșiile episcopiei, până când trecea sărbătoarea și apoi revenea. De felul lui era un mare lacom. Măncă așa de mult, încât nu se putea ridica dela masă, ci cum ședea pe pat, se răsturna la somn după ce se sfârșea masa. Odată a mâncat așa de multe cireșe, încât s'a bolnăvit de moarte, la care ocaziune domnul Moruz i-ar fi recomandat, ca o măsură igienică, să mănânce altădată mai puține cireșe. El însă i-a răspuns, că nu găsește în pomelnicul episcopiei, ca vre-un episcop să fi murit de cireșe! Odată a înfruntat cu mare aroganță pe Veniamin, episcopul de Huși, pentru că n'a voit să mănânce carne cu dânsul în postul Crăciunului. El nu se putea stăpâni de mâncare nici până după liturghie, care pe atunci se făcea destul de dimineață» ¹⁾. Iată deci un episcop închinat cu totul materiei, de o fire arogantă și despotică descris de Melchisedec cu toată imparțialitatea. Ne mai vorbește în alt loc despre un Iustin, locotenent de episcop la Roman între anii 1851—1856, care din natura sa era foarte ușor, afemeiat și luxos până la cochetărie. «După el—ne spune Melchisedec—au rămas o mulțime de argintării, haine prețioase, mai ales blănuri scumpe, cari s'au luat de rude și s'au vândut pe la diferite persoane. A mai rămas încă o besectă plină de felurite sticlute cu tot felul de drese pentru obraz și instrumente de toaletă, cu care acest om pus la înalta păstorie a bisericii se ocupa și—și pierdeă timpul ²⁾. Se știe, pe de o parte, cât zel avea Melchisedec pentru prestigiul bisericii și, pe de altă parte, că la noi foarte mulți confundă clerul cu însăși religia. Considerațiunile acestea nu l-au împiedicat a descrie asemenea tipuri în adevăratele lor colori umbrite și să le înfățișeze astfel publicului, care deseori vede în defectele unor persoane din cler defecte și scăderi ale religiei însăși. Melchisedec relatează faptele așa cum reies ele din

¹⁾ *Cronica Romanului*, partea II, pag. 159—160.

²⁾ *Ibidem*, pag. 221.

documentele și izvoarele pe cari le-a cercetat, și chiar când se înșală, se înșală de bună credință, și niciodată nu caută să-și ascundă gândul său, sau să inducă pe lector în eroare, exagerând un fapt pentru a deșteptă interesul lui.

Pentru istoriografia română, Melchisedec mai are încă un merit distins. El împreună cu Hașdeu sunt cei dintâi istorici, cari au apreciat după adevărata lui valoare studiul vechilor documente slavone. Melchisedec a început publicarea atâror documente în prima sa lucrare istorică, *Cronica Hușilor*, iar Hașdeu în revistele lui dela Iași și apoi în *Arhiva istorică a României*.

Pentru aceste motive, cel mai de seamă istoric al nostru de azi, vorbind de Melchisedec, îl numește cu drept cuvânt «bărbat cu o chemare științifică netăgăduită» ¹⁾.

Privite sub toate aspectele însă, trebuie să recunoaștem, că scrierile istorice ale acestui episcop nu sunt cu totul lipsite de scăderi și erori. În genere vorbind, ele păcătuiesc mai mult sub raportul tehnice și mai deloc sub raportul fondului. Dacă vom lua în mână vreo scriere istorică de ale lui Melchisedec și o vom citi din scoarță până în scoarță, ceea ce ne va izbi mai mult sub raportul tehnice va fi de sigur mulțimea digresiunilor uneori prea mari. În orice fel de scrieri, însă digresiunile, pelângă avantajul că lămuresc mai bine unele cestiuni, au și cusurul că slăbesc atențiunea lectorului. Totuș niște digresiuni cu extinderea bine proporționată după mărimea subiectului și în strânsă legătură cu el sunt binevenite. O digresie nepotrivită, din multele ce întâlnim în scrierile istorice ale acestui episcop, e desigur cea din *Cronica Romanului*, care ocupă paginile 41-100 inclusiv, din volumul I. Intradevăr, capitolele: Inceputul ierarhiei bisericești în Moldova; Arhiepiscopia Ohridei și jurisdicțiunea ei canonică asupra bisericilor din Dacia; Conflictul Moldovei cu patriarhia (6 paragrafe); Documentul mitropolitului George despre autocefalia bisericii Moldovei, — vatămă unitatea cărței. Locul acestor capitole nu poate fi decât în *Istoria mitropoliei Moldovei*, și probabil că aceste capitole fusese compuse în vederea numitei lucrări, al cărui material laboriosul episcop îl avea strâns, dar pe care n'a avut timpul să-l coordoneze, să-l prelucreze și

¹⁾ N. Iorga în *Floarea Darurilor* din 16 Septembrie, 1907, pag. 386.

să-l dea publicității. Ceeace a îndemnat pe Melchisedec să pue aceste capitole ca un fel de introducere la *Cronica Romanului*, e desigur coprinsul lor despre ierarhia și autocefalia bisericeii moldovene. Se știe, că în timpul, când lucră și publică *Cronica Romanului*, ierarhia și independența bisericeii române erau cestiuni la ordinea zilei și Melchisedec a socotit oportun să dea atunci o pagină istorică asupra acestor cestiuni. Astfel eminenta lui scriere a rămas cu o eroare de tehnică. Tot în *Cronica Romanului* un episod de o întindere mai mică, al cărui loc însă eră mai potrivit în notă jos decât în corpul scrierei, e cel relativ la sfârâmarea testamentelor făcute de episcopi și luarea averii lor particulare de către stat (vol. II, pag. 163-172).

În privința fondului, eroarea cea mai bătătoare la ochi e incontestabil cea din apendicele *Croniceii Hușilor*, relativă la autenticitatea faimoasei mistificațiuni literare ce poartă titlul de *Cronica lui Huru*. Când Melchisedec lucră la *Cronica Hușilor*, autenticitatea acelei cronici deși negată de unii ca Cipariu, Barnuțiu, Cogălniceanu și Hașdeu, totuș o mulțime de alți scriitori o susțineau precum: Eliade, I. Maiorescu, Săulescu, Arune Pumnul, G. Baritz, V. A. Ureche N. Ionescu, etc. Împrejurarea că Melchisedec a găsit în documentele episcopiei de Huși, potriviri cu unele aserțiuni din numita cronică¹⁾, l-a făcut să treacă în partea acestora din urmă. Autenticitatea acestei cronici odată admisă, Melchisedec n'a ezitat să se rapoarte la ea în diferite locuri ale scrierilor sale istorice. Astfel în *Cronica Romanului*, vol. I, la paginile: 4, 32-33, 132, 145 etc.

Alte câteva erori mărunte sunt cele relative la cronologie. Anume: în transformarea anilor dela facerea lumii în anii dela Crist, Melchisedec de câteva ori a greșit numărul cu câte o unitate, grație împrejurării că în documentele vechi, începutul anului contând uneori la 1 Ianuar, alteori la 1 Septemvrie, trebuie să se scadă din anul documentului când 5508, când 5509, pentru justa aflare a anului dela Cristos²⁾. În operele istorice cu caracter ge-

¹⁾ *Cronica Hușilor*, Apendice, pag. 16.

²⁾ *Cronica Hușilor* pag. 11, 25, 31, 34, 64 etc. unde ca să aște anul dala Crist a scăzut din anul creațiunei pretutindeni 5508 în loc de 5509 ordecâteori întâlneă evenimente petrecute în lunile Septemvrie, Decemvrie, deși observase că în toate documentele anul se începeă la 1 Septemvrie, după cronologia

neral însă, nu putem pretinde până acum ezactitate absolută în transformarea datelor cronologice vechi în date după cronologia nouă, deoarece în diferitele epoci ale trecutului, începutul anului eră socotit în mod variabil: când la 1 Septembrie, când la 1 Ianuarie. Cestiunea aceasta va fi lămurită numai prin studii făcute special pentru fiecare epocă, așa cum a făcut d-l Constantin Giurescu pentru Moldova, în epoca dela întemeierea principatului și până la domnia lui Ștefan al IV-lea¹). Relativ la cronologie, însuși Melchisedec își mărturisește insuficiența. Iată ce zice, buneoară, într'o scrisoare din 1884 adresată d-lui A. Xenopol, care-i cerea oarecari lămuriri asupra unor date: «Este o cestiune de studiu profund și bazat pe date de ale noastre sigure. Aceasta rămâne viitorului, carele va dispune de materialuri îndestulătoare și de oameni devotați științei în toate ramurile și în cel cronologic național. Eu nu fac decât adun material și ici coalea fac și eu observațiunile mele modeste». După ce d-lui Xenopol lămuririle cerute zice: «Citește aceste date, dar le calculează și d-ta; căci eu sunt prost matematic și astronom»²). Din aceste cuvinte se vede că Melchisedec făcea cercetările științifice cu multă precauțiune și rezultatele aflate le supunea el singur îndoielei spre a putea fi controlate și verificate din nou. Activitatea lui Melchisedec e prea bogată și în scrierile ce a lăsat vedem prea bine trăsăturile distinsei sale educațiuni științifice, pentruca erorile semnalate să-i întunece sau să-i micșoreze însemnătatea sa de istoric.

În privința formei, felul de a scrie al lui Melchisedec e icoana temperamentului său și poartă pecetia personalității sale. Stilul simplu și cumpătat, fraza limpede, rotundă și corectă. Fiecare gândire se mărginește în limitele cuvintelor absolut necesare: niciun compliment, niciun atribut inutil sau util a înfrumuseța doar fraza nu și gândirea. Felul acesta de proză îl găsim nu numai în scrierile sale istorice, dar și în discursurile sale, în predici, precum și în memorii de călătorie. Dacă unele fraze au oarecare

bisericeii. (Vezi Apendice, Cronologia veche).—Giurescu, în *Convorbiri literare*, XXXIV, pag. 693-714, 739-745.

¹) *Convorbiri literare*, XXXIII, p. 829 etc.

²) Copia acestei scrisori vezi-o în *Corespondențe și lucrări particulare pe anul 1884*.

măreție, aceasta nu se datorește atât stilului, cât mai ales nobleței și sincerității gândirei ce exprimă.

În scrierile istorice nu l-a preocupat nimic alt decât adevărul, orcum ar fi el. Faptele rele sunt criticate, iar cele bune le dă de exemplu, sau îi servesc spre a biciui starea actuală.

În genere, Melchisedec e un literat distins și face parte din cercul marilor scriitori, cari au deschis drumuri nouă și sigure istoriografiei române.

Meritele lui științifice și literare au fost apreciate și de contemporanii săi, cari l-au ales membru al Academiei române, încă din anul 1870. Iată ce zice în această privință Hașdeu, colegul său dela Academie: «Episcopul Melchisedec, fără îndoială, a fost bărbatul cel mai cu știință dintre prelații noștri contemporani și locul său în Academia română—nu o simplă conveniență politică sau o greșală de adresă—i se cuveneà lui în toată puterea cuvântului. În episcopul Melchisedec străluceà munca literară. Ca academician el va rămâneà cu tot dreptul în panteonul nostru național¹⁾. Valoarea acestor elogii va ieși mai bine în evidență, dacă le vom alăturà cu ceea ce spune mai jos tot Hașdeu, cu caracteristica-i franchețe: «Mărturisesc că eu unul nu iubiam deloc pe episcopul Melchisedec și sunt încredințat, că nici episcopul nu mă iubià pe mine. Ne-am cunoscut în Moldova acum vreo 30 de ani²⁾ și todeauna am resimțit un fel de antipatie unul pentru altul și eu unul n'o ascundeam deloc³⁾».

¹⁾ *Revista nouă*, An. 1892 pag. 162.

²⁾ Hașdeu scrieà acestea în 1892.

³⁾ Afară de împunsăturile reciproce de polemici literare, acești doi bărbați au avut adesea și discuțiuni acerbe în ședințele intime ale Academiei. Vom narà un caz petrecut în una din ședințele anului 1889. În ședința din 10 Martie a celui an, Melchisedec citise memoriul său despre *Vicața și minunile cuvioasei maicei noastre Paraschevei cea nouă și istoricul spintelor ei moaște*. În ședința de a doua zi, Hașdeu atrage atențiunea Academiei asupra lucrării citite de Melchisedec și observă că dacă această lucrare se va publicà în *Anale*, să se înlătore dintr'însa datele curat religioase, rămânând numai partea istorică. Episcopul Melchisedec se scoală atunci și zice că i se pare curioasă părerea d-lui Hașdeu. Academia este reprezentarea întregii lucrări intelectuale și de idei a Românilor și n'ar fi bine să-i fie rușine de religia și de credința poporului român. În replică, Hașdeu spune, că deosibește punctul de vedere istoric de cel teologic. Academia are o secțiune literară, una istorică și una științifică, dar n'are și o secțiune teologică. P. S. Melchisedec este istoric și teolog. În Academie a fost ales pentru lucrările sale istorice, iar nu pentru credințele sale religioase, de aceea crede că partea teologică a lucrării

Și în fine multe cercuri ale învățaților din străinătate au apreciat activitatea științifică și literară a episcopului nostru și au recunoscut erudițiunea lui, căci îl vedem făcând parte, ca membru onorar sau corespondent, din diferite instituțiuni străine, științifice și culturale¹⁾.

§ 12. *Analiza critică a câtorva lucrări istorice.*

A. **Cronica Hușilor**²⁾. Cartea are 464 de pagini și e urmată de un apendice de 180 de pagini. Esceptând prefața, la finele căreia se află portretul lui Inocenție, episcop al Hușilor între anii 1752—1782, opul întreg poate fi împărțit în trei cărți bine distincte: 1). Istoria orașului Huși, 2). Istoria episcopiei de Huși și 3). Apendice. Fiecare din aceste cărți puteau forma singure câte un volum aparte, dacă autorul n'ar fi ținut la considerația, că tustrele au fost compuse pe baza mai ales a unei singure fântâni: *arhiva episcopiei de Huși*, cum se găsește ea între anii 1861—1863.

În prefață, autorul spune că materialul istoric al opului de față l-a strâns în răstimpul celor trei ani cât a fost locotenent de episcop al eparhiei Hușilor, adică între 1861—1864. Ca să arate scopul urmărit prin scrierea acestei cronici, distinsul prelat observă, că avem multe opere isto-

privitoare la minunile făcute de relicviile sfintei Parascheva nu poate fi publicată în *Analele Academiei*. După intervenirea altor membri ca: V. A. Ureche Dimitrie A. Sturdza, Maniu, Cogălniceanu, cari susținau libertatea absolută de a cugeta pentru orice membru, și în special după arătarea lui Odobescu că în Academia franceză s'au văzut stând alătura cel mai mare inamic al creștinismului—Renan—și arhiepiscopul Dupanloup, fără, ca vreunul din ei să fi încercat a constrânge libertatea de opinie a celui alt, Melchisedec declară că renunță la publicarea în *Anale* a memoriului său de oarece o parte din el a mai fost publicată în alt loc. Adresându-se lui Hașdeu zice, că credința sa este atât de puternică, încât nimeni nu i-o poate schimba, și dacă ar mai fi în Academie mai mulți de părerile d-lui Hașdeu, «aș preferi a renunța să particip la lucrările ei». (*Analele Acad.* II, 11, pag. 55 - 57).

¹⁾ Anume: 1) Membru corespondent al Institutului etnografic din Paris, Diploma no. 87 din 18 August 1880. 2) Membru al Societății arheologice din Târnov—10 Maiu 1884. 3) Membru onorific al Academiei spirituale din Chiev; Diploma no. 1073 din 4 Septembrie 1885. 4) Membru corespondent al Societății imperiale ruse din Petersburg, Diploma no. 28 din Februarie 1887. 5) Membru onorific al Academiei spirituale din Petersburg—Diploma no. 65 din 12 Aprilie 1890. 6) Membru al Societății iubitorilor de instrucțiune religioasă din St. Petersburg, Diploma no. 189, Oct. 30, 1875. 7) Membru onorific al Societății Filocriștilor Eleni din Atena, 21 Făurar 1876. 8) Membru al *Silogului* din Constantinopol.

²⁾ Titlul complet al tuturor scrierilor lui Melchisedec să se vadă mai departe la anexa A.

rice scrise atât de Români cât și de străini, totuș n'avem încă o istorie. Operile acestea se ocupă exclusiv cu partea politică și administrativă a țării, pe când religia cu instituțiunile sale; școala și literatura; starea socială cu organismul și moravurile sale; administrația, justiția, oastea, industria, negoțul, artele, agricultura și alte ramuri de activitate, în cari se manifestă viața unei națiuni sunt uitate cu totul de istoricii noștri sau sunt atinse prea pe scurt și numai la întâmplare ici-coleă. În acest op scriitorul caută să împlinească lacunele arătate studiind toate cestiunile de mai sus, bine-înțeles întrucât ele vin în legătură cu istoria orașului Huși și a episcopiei sale.

I. În prima carte, autorul face istoria orașului Huși sub toate aspectele. Vorbește în partea introductivă despre numirea și începutul Hușilor, pe care îl fixează cam la 1489. Analizează toate părerile relative la originea orașului: una poporană, alta a lui Andrei Wolf¹⁾ și a treia a unui autor maghiar, anume Timon, împărtășită și de Hașdeu²⁾. Autorul respinge aceste versiuni și emite alta pe care o întemeiază pe mai multe urice și crisoave dela Ștefan cel Mare (pag. 1—10). Vorbește apoi de poziția strategică a locului, de castelul ridicat aci de Ștefan cel Mare, care nu mai există de mult timp, despre planul, despre greutatea pozițiunii și despre colonizația treptată a orașului. Apoi descrie înflorirea și comerțul Hușilor, care a decăzut mult dela luarea Basarabiei la anul 1812. În partea următoare, autorul expune întregul aparat administrativ al urbei Huși vorbind de toți demnitarii, funcționarii și impiegații vechi. Într'o expunere plăcută, scriitorul plimbă pe dinaintea ochilor noștri: consiliul muncipal în frunte cu *șoltuzul*, (primarul de azi), *dispunătorul* sau *căpitanul târgului* (prefectul poliției), care supraveghează buna ordine și siguranța averei *părgarilor* etc. în fine: ceparii, bourarii, marele vornic al țării de jos, telal-bașa, ușurgii și vătăjii-mari (pag. 31—53). Ca niște figuri caleidoscopice se perindează în aceste pagini toți dregătorii și impiegații moldoveni din niște timpuri nu de mult apuse, peste ale căror

¹⁾ În scrierea despre *Episcopiile de Roman și Huși și m-riile Moldovei*. O recensiune asupra acestei lucrări a făcut-o d-l Dragomir Demetrescu în *Rev. Biserica ortodoxă română*, pe an. 1903, no. 1 și no. 2.

²⁾ *Ion-Vodă cel Cumplit* pag. 131.

numiri, sarcini și atribuțiuni timpul modern cu vieța-i socială prefăcută a aruncat pentru todeauna vâlul gros al uitării. Mai departe autorul vorbește despre dările și angaralele, cărora, după documentele episcopiei, erau supuși Hușenii și ceilalți locuitori ai țării. Rând pe rând facem cunoștință cu aceste dări și obligațiuni cetățenești precum: *sulgiul, ilișul, untul, bezmenul de ceară, ialovițe de siliște, braniște, care împărătești, bile, șeice, camăna* etc. etc.

Innaintea de a vorbi de comerț și de cauzele decăderii lui, scriitorul caută să familiarizeze pe lector cu vechile monede, cari circulau în țară¹⁾. La finele capitoului se vorbește de un articol de negoț anume mierea în raporturile noastre politice și comerciale cu imperiul turcesc (pag. 81—89).

II. Am spus că a doua carte a întregii opere este istoria episcopiei de Huși. În partea întâi, autorul vorbește de data înființării acestei episcopii, pe care o pune la finele secolului al XVI-lea. Arată că motivul înființării acestei episcopii «n'a putut fi altul decât înlesnirea privegherei și administrației bisericesti în partea de răsărit a țării care eră mai mult amenințată de mahomedanism». Mai jos înserează uricul lui Ieremia Movilă, prin care acest domn hărăzește pentru prima oară mai multe moșii spre întreținerea episcopiei de Huși, — «nou zidită (adică creată, înființată) sânta episcopie de Huși» — anul 1592. La început, eparhia Hușilor se compunea din: 1) ținutul Fălciului din dreapta și din stânga Prutului cu reședința în Fălciu; 2) ținutul Lăpușnei, partea ce rămăsese după luarea Tighinei cu cele douăsprezece sate de către Turci, 3) ținutul Orheiului, 4) ținutul Sorocei cu reședința în Soroca situată pe malul Nistrului. În cursul timpului însă, întinderea acestei eparhii a suferit multe schimbări. Cea mai însemnată schimbare a fost aceia de la 1812, când Basarabia fu luată de Ruși, iar cea din urmă s'a petrecut la 1879 când județul Cahul trecu din nou în stăpânirea Rușilor. În ordinea ierarhică, episcopul de Huși venea după episcopul de Rădăuți, iar acesta după episcopul de Roman. În partea doua a acestei cărți, autorul vorbește despre episcopii, cari s'au

¹⁾ Precum: ortul, galbeni ungrești, taleri, florinți, costandele, potronici, lei bătuți, zloți, ruble, aspri, tulți, copeicile, șălanul și pungile de bani.

perindat ca titulari sau locotenenți la scaunul episcopiei de Huși. Face biografiile și studiază activitatea fiecăruia după datele și documentele episcopiei. Termină cu al XXIV-lea episcop Calinic Hariupoleos, care a administrat ca locotenent eparhia Hușilor până la anul 1870, urmându-i Melchisedec. Urmează apoi o tablă cronologică a episcopilor de Huși cu domnitorii contemporani lor. Din cauza lipsei de date, Melchisedec vorbește prea puțin de unii episcopi, alteori nu precizează bine nici anii păstoriei mai cu seamă la cei dintâi. O adevărată monografie rezervează însă lui Inocentie, care a păstorit episcopia 30 de ani și patru luni, numindu-l cu drept cuvânt *părințele acestei episcopii*.

III. Partea ultimă a operei, numită de autor apendice se compune din opt monografii independente una de alta:

1) *Noțiuni istorice relative la istoria limbii române* Despre această monografie vom vorbi la capitolul «Incerări filologice».

2) *Despre cronologia noastră veche și nouă*, în care arată că până în a II-a jumătate a secolului al XVIII-lea, anii s'au socotit la noi dela Adam și numai dela această din urmă dată s'au socotit dela nașterea lui Cristos.

3) A treia monografie tratează *ceștiuni arheologice, istorice, geografice* precum: cetatea Crăciuna de la piciorul muntelui Vrancea, Cetatea-Nouă sau Novogradul dela Roman, genealogia lui Ștefan cel mare, satul Ciortești din Vaslui, satul Gârla Vlădicăi pe Prut, în ținutul Fălciului; noțiuni filologice: *moșeni-moșneni, fântână-fântânari, budd-buda, bezmen, răzași, voevod*, etc. (pag. 99—106).

4) *Episcopiile de Roman și Rădăuți* și episcopii de cari a găsit amintiri în documentele episcopiei de Huși și în alte monumente istorice (pag. 106—148).

5) *Eparhia Hotinului și a Chișinăului*. Pe patru pagini (148—151) autorul face pe scurt istoricul bisericii române din Basarabia cu schimbările suferite în administrația ei potrivit fluctuațiunilor politice dintre ani 1718—1864.

(9) *Eparhia Priolaviei* în care capitol face istoricul acestei eparhii înființată pentru creștinii aflători pe pământ românesc supus însă direct Turcilor; stabilind și șirul păstorilor acestei eparhii.

7) *Dubăsari*. Sub acest titlu, autorul vorbește despre acel târgușor român de pe malul stâng al Nistrului, stăruind mai ales asupra dependenței lui bisericești.

8) In partea ultimă a apendicelui, vorbește despre *arhi-eria titulară* în Moldova.

Cronica Hușilor e cea mai însemnată lucrare istorică a lui Melchisedec. In ea se oglindesc toate calitățile sale de bun istoric, dar și defectele despre cari am vorbit mai sus ¹⁾ și cari persistă în mai mică măsură în lucrările ulterioare ale lui. In genere, scrierea aceasta se distinge printr'o mare bogăție de noțiuni istorice relative la trecutul poporului român. Documentele slavonești sunt reproduse cu îngrijire, și, abstrăgând foarte puține inexactități ²⁾, sunt bine și corect traduse. In această scriere a aderat Melchisedec mai întâi la părerea nefundată asupra autenticității *Cronicei lui Huru*, asupra cărei opinii n'a mai revenit, deși a mai fost preocupat de această chestiune și mai târziu ³⁾. Relativ la partea tehnică și externă a lucrării, Hașdeu a observat, în critica ce i-a făcut ⁴⁾, că Melchisedec vorbește în Apendice *de omni re scibili*. Intradevăr, cele opt monografii din Apendice, Melchisedec mai bine făcea dacă le publică în broșuri separate pe cele mai mari, sau ca articole de revistă pe cele mai mici.

B. Notițe istorice și arheologice (320 de pagini). In acest op, Melchisedec reproduce cu multă îngrijire inscripțiunile vechi slavonești, grecești și românești săpate pe pietrele mormântale, pe clopote, pe cruci, pe diferite vase sacre și pe pereții numitelor mănăstiri și biserici. Inscripțiunile slavonești și puținele grecești sunt însoțite de traducerea în românește și de diferite explicări istorice și filologice. La capitolul fiecărei mănăstiri și biserici dă lista odoarelor prețioase, vechi și moderne, precum: epitafe sau aere,

¹⁾ Pag. 84—86.

²⁾ De exemplu: Zicerea *plemianikū*, luându-se după semnificația ei din ru-sește, Melchisedec a tradus-o prin *nepot de frate* sau de soră (pag. 20), pe-când în *paleoslovenica* înseamnă *rudenie* în genere. (Hașdeu în *Ziarul Traian*, no. 4, pag. 15).

³⁾ Vezi *Scrisoarea* adresată lui Melchisedec de d-l Gr. Crețu, care-i spune că între ceice combat autenticitatea numitei cronici e și M. Cogălniceanu «care mi-a spus că a constatat împreună cu Laurian că acel manuscript eră fiert în zeamă de fasole ca să pară vechiu» (*Correspondențe* pe 1882).

⁴⁾ *Ziarul Traian*, n-rile 4, 5, 6 și 7.

panaghiare, cruci, icoane, candelile, chivote, veșminte etc. Descrie amănunțit forma acestor odoare arătând vechimea și numele donatorului. Manuscrisele și cărțile aflate prin bibliotecile acestor monumente sunt menționate, descrise și comentate ¹⁾. În privința aceasta e caracteristic faptul, că manuscrise, documente, cărți și odoare prețioase se găsesc mai mult pe la mănăstirile nelichinate; cât privește mănăstirile foaste închinare, ele sunt mult mai sărace, deoarece tot tezaurul de anticități a fost parte prefăcut, parte nimicit, iar resturile ascunse de cei din urmă egumeni în timpul secularizării și transportate în Orient, împreună cu documentele moșilor. După descriere forma și arată conținutul manuscriptelor, Melchisedec reproduce bucăți întregi din ele, dacă interesează din punctul de vedere literar. Astfel la pagina 41—47, reproduce dintr'un manuscript, aflător în biblioteca mănăstirii Agapia *Cuvânt către cela ce va să fie călugăr*, ca o bucată literară călugărească din secolul al XVIII-lea. Deasemenea reproduce și însemnările de pe cărțile vechi făcute de foștii lor posesori. În bibliotecile mănăstirilor se află tot felul de acte, din cari Melchisedec reproduce pe acelea ce au mai multă valoare istorică. Astfel la pagina 98—101, reproduce un document al Vrâncenilor din anul 1445, dela Ștefan Vodă fiul lui Alexandru cel Bun. Textul original slavon e reprodus paralel cu traducerea română.

La pag. 106—108, reproduce circulara ierarhilor Moldovei din anul 1834, prin care se prescrie preoților din țară mai multe regule contra abuzurilor ce se comiteau la săvârșirea căsătoriilor. Această circulară episcopul a găsit-o în biblioteca mănăstirii Vizantia. În biblioteca mănăstirii Agapia, a găsit două importante acte relative la reformarea mănăstirilor de maici, la adunarea lor din mănăstirile cele mici la două mai mari, la înființarea de școli pe la mănăstirile de maici și la înființarea seminarului din Socola. Aceste acte—anafora divanului Moldovei subscrisă de mitropolitul Veniamin și crisoval domnului Alexandru Moruz—sunt reproduse la pag. 48—59.

¹⁾ Nu amintește pe cele din biblioteca mănăstirii Neamțul, deoarece a vorbit despre ele în *Revista pentru istorie, arheologie și filologie*, an. 1884, fascic. I, pag. 140, No. 91.

Afară de două testamente, dintre cari unul al lui Solomon Bârlădeanul pentru înzestrarea mănăstirii Bogdana din județul Bacău, (reprodus la pag. 116—119) și altul al Spătarului Ilie Ianachi și al soției sale Teofana, pentru înzestrarea mănăstirii Răchitoasa din județul Tecuci (reprodus la pag. 297—299), celelalte acte, în număr de 9, ce mai sunt reproduse se referă la închinarea respective-
lor mănăstiri ¹⁾).

Vorbind de mănăstirea Trei-lerarhilor, Melchisedec se oprește la două cestiuni istorice în strânsă legătură cu acest monument: Colegiul vasilian și Sinodul ținut la Iași în 1641. Vorbește pe larg de două persoane principale ce reprezentau în secolul al XVII-lea cultura și ortodoxia în Orientul Europei: Petru-Movilă, mitropolitul, Chievlui și Vasilie Lupul, domnul Moldovei (pag. 188—229).

Insistă mai mult asupra mănăstirilor și bisericilor, despre cari nu se scrisese mai nimic până la dânsul. Vorbește de forma și stilul arhitectonic în cari sunt zidite, precum și impresia ce fac ele vizitatorului. Stilul lui Melchisedec capătă accente de mâhnire și de revoltă, când vede că unele mănăstiri s'au ruinat cu totul ne mai îngrijind nimenea de ele. Iată ce zice de mănăstirea Mira din județul Putna, (pag. 115):

Cu un cuvânt, mănăstirea Cantemirilor este cu totul devastată și părăsită. Sufletul vizitatorului se umple de o mare tristețe; te turbură și simțul religios turmentat de batjocura monumentelor religioase, ce ne-au lăsat strămoșii cu atâta dărnicie, și simțul patriotic, văzând monumentele istorice, cari sunt destinate spre a eterniza memoria oamenilor celor mari ai istoriei noastre,—disprețuite și predate nimicirii nu de către invidia străinului, ci de însuși conducătorii României, cari seamănă a nu avea nicio simpatie și niciun respect către memoria bărbaților celor mari, cari ne-au lăsat această țară și ne-au format această nație, cu al cărui nume ne fălim noi astăzi. Ce civilizație ipocrită! Ce cultură deșuchiată este aceia, cu care se fălește generația actuală a României! Devastarea, părăsirea, pustiirea și dărâmarea mănăstirilor foaste închinare, todeauna va fi o pată neagră pe fruntea oamenilor noștri de stat, cari au fost, sunt

¹⁾ Anume: a) actul de închinare al m-rei *Dobrovățul*, pag. 138—139; b) actul de închinare al m-rei *Probota*, pag. 157—161 și 162—168; c) al m-rei *Golia*, pag. 232—236; d) al m-rei *Bîrboiu*, pag. 262—265; e) al m-rei *Galata*, pag. 279—281; f) al m-rei *Răchitoasa*, pag. 299—300, 300—301 și 302—304; g) al m-rei *Precista din Focșani*, pag. 303—310; h) al m-rei *Precista din Galați*, pag. 312—315 și i) al m-rei *Teodoreni* din Burdujeni, pag. 316—318.

și vor fi în fruntea țării, cu monumentele noastre ruinate: și un puternic motiv pentru călugării străini de a le reclama, cu testamentele fundatorilor în mână, la ocaziuni favorabile lor și nefavorabile nouă. Ne mai fiind mânăstiri, ele totuș trebuie să existe și să perpetueze memoria marilor lor fundatori, și să servească de centruri de cultură, și de binefacere pentru poporul român, pentru copii lui, pentru bătrânii lui cei lipsiți de orce milă, pentru bolnavii lui, pentru soldații infirmi, pentru industria națională, etc..

În scurt, această carte a lui Melchisedec e un bogat izvor de informație istorică și e scrisă cu mult simț patriotic.

C. Biserica ortodoxă în luptă cu protestantismul.

Lucrarea aceasta a fost prezentată ca memoriu Academiei române în anul 1890, și e împărțită în cinci părți. În prima parte arată mijloacele întrebuintate de protestanți în secolul al XVII-lea de a atrage biserica ortodoxă la doctrina lor. Reproduce după doctorul Aymon ¹⁾, teolog calvin, *Confesiunea ortodoxă* atribuită lui Ciril Lucaris, patriarcul Constantinopolei. Această scriere îmbibată de spiritul doctrinei calvine cuprinde 18 articole și 4 întrebări cu răspunsuri relative la Sânta Scriptură.

În partea II-a, expune luptele date simultan atât de protestanți cât și de catolici de a atrage fiecare în partea lor biserica ortodoxă. Principalul reprezentant al protestanților, Martin Crusius sau Craus, profesor de literatura greacă și latină la Academia din Tübingen, a întreținuto corespondență asiduă cu patriarcul Ieremia în scopul unirei, dar fără rezultat. Din partea bisericii papiste, lupta a fost condusă de Grigorie al XIII-lea, care s'a suit pe tronul papal odată cu patriarcul Ieremia al II-lea. Ceice au suferit mai mult din aceste lupte au fost patriarhii ecumenici, cari erau puși și depuși după intrigile atât ale iezuiților cât și ale ambasadurilor protestanți. Toate corespondențele și peripețiile acestor lupte sunt împrumutate de Melchisedec din opera învățatului rus Ivan Maleșevsky intitulată *Aleksandriiskii Meletii Pagasü*, unde sunt descrise pe larg la pag. 204—290.

¹⁾ *Monuments authentiques dela religion des Grecs*, pag. 337 etc.

În partea III-a Melchisedec face, biografia lui Ciril Lucaris. Istoricul păstoriei și al vieții pline de sbucium a acestui prelat e făcut după istoria bisericească a lui Meletie al Atenelor (tom. III, sec. XVII-lea, pag. 164—167), Vorbind de originea confesiunii pseudo-lucariene, Melchisedec rămâne la părerea, că această carte uu poate fi opera lui Ciril.

Dupăce arată împrejurările cari, în acel timp de lupte religioase, au determinat pe mitropolitul Chievului de a compune în formă catehetică o amănunțită expunere a dogmelor bisericeii ortodoxe, face istoricul celor două Sinoade, ținute unul la Constantinopol în 1640 și cellalt la Iași în 1641. Tăcerea cronicarilor și lipsa totală de documente românești privitoare la acesta din urmă au fost acoperite cu succes de Melchisedec prin izvoare străine, grecești și rusești¹⁾, aruncând astfel lumină asupra uneia din cele mai însemnate epoci din istoria bisericeii române.

În partea IV, face o ochire asupra protestantismului și în special a calvinismului în țările române, Muntenia, Moldova și Transilvania. Această ochire istorică o începe cu jumătatea secolului al XVI-lea, când pentru prima oară protestantismul a devenit cunoscut Românilor și o termină cu descrierea celui de al doilea Sinod ținut la Iași în 1645.

În partea V, vorbește despre ultimul Sinod ortodox contra protestanților, așa numitul Sinod de Ierusalim ținut însă la Betleem în anul 1669 sub președința patriarcului Dositeiu. După acest Sinod, protestanții au mutat luptele lor de pe tărâmul bisericesc pe cel politic.

În privința unirei bisericești între diferitele confesiuni creștine, Melchisedec conchide, că aceasta este imposibilă

¹⁾ a) Patriarcul Dositeiu al Ierusalimului în prefața sa dela cartea lui Meletie Sirigul contra calvinilor face în scurt istoricul Sinodului acesta dela Iași.

b) Același patriarc în opul său *Λωδεκα Βιβλος*, pag. 1171, cartea XI, cap. 10, vorbește de Vasile Lupul, de Petru Movilă și de Sinodul dela Iași.

c) Patriarcul Nectarie, în epistola adresată ortodoxilor din toată lumea, dă, asemenea, notițe despre Petru Movilă și Sinodul din Iași.

d) Meletie al Atenelor (1661—1714) în *Istoria bisericească* a sa (tom. III, sec. XVII, pag. 1—8) vorbește despre acele chestiuni.

e) Colecția nouă și cea mai amănunțită a sfintelor Sinoade. Tom. II, dela anii dela Crist 449 până la 1643, tipărită în anul 1762, pag. 1009 (*Τῶν ἱερῶν Συνόδων νέα καὶ ἀψφλεστᾶτη Συλλογὴ, τόμος δεῦτερος. Ἀπὸ ἔτους Χριστοῦ 449 ἄχρι ἔτους 1643*).

f) Mitropolitul Macarie, istoricul bisericeii ruse—tom. XI, pag. 591—594.

astăzi. «Aceasta provine—zice el—din cauza mândriei naționale și culturale, din cauza împunerișării intereselor și tendințelor politice, pe care le urmărește fiecare stat, care voește a aveà biserica unealta sa politică; din cauza indiferentismului religios, ce a copleșit omenirea în veacul nostru».

Prin această scriere, Melchisedec se ridică dela cercul restrâns al istoriei bisericei române la o sferă mai largă a științei în care, prin felul cum tratează chestia ce studiază, dovedește cunoștințe întinse și chemare la studiu pe acest teren: la istoria universală a bisericei creștine.

D. Inedite. In afară de lucrările istorice analizate, Melchisedec mai are multe alte lucrări istorice tipărite, cari se pot vedeà în lista completă a lucrărilor lui pe care o dăm mai jos ¹⁾.

Dela Melchisedec însă a mai rămas un bogat material istoric strâns de el cu asiduitate pentru alcătuirea lucrărilor ce-și pusese în gând să le facă, dar pe care n'a avut timpul să-l prelucreze cu totul²⁾. In mare parte acest

¹⁾ Vezi anexa A.

²⁾ Iată pe scurt cuprinsul acestui material în mai multe dosare:

A. DOSARUL I are o grosime de trei degete și e format din următoarele trei caete:

- a) Caetul XI, *Mitropoliții.*
- b) Caetul VI, *Clerul.*
- c) Caetul VIII, *Patriarhii în Moldova.*

B. DOSARUL II, grosimea de 1½ degete, abstrăgând foile nescrise. Coprinde patru caete:

- a) Caetul IV, *Morala și disciplina bisericească*
- b) Caetul IX, *Nevoințele pentru apărarea credinței*
- c) Caetul X, *Papismul și luteranismul*
- d) Caetul VII, *Nenorocirile bisericeii.*

C. DOSARUL III, grosimea de 2 degete, are un singur caet:

- a) Caetul III, *Cultura. Cărțile bisericești. Bărbații însemnați pentru biserică.* In caetul acesta sunt anexate două cuvinte vechi în original căpătate dela m-rea Neamțului, un document din 1815 și trei n-re, din *Foae pentru minte, inimă și literatură.*

D. DOSARUL IV, grosimea de 1½ degete, are un singur caet:

- a) Caetul I, Material privitor mai mult la istoria generală a Românilor, coprinde următoarele capitole: 1) *Dacia creștină.* 2) *Date relative la Cronica mitropoliei Moldovei.* 3) *Inceputul bisericeii bulgare.* 4) *Românii și Bulgariei etc.* In acest caet, sunt anexate două broșurele tipărite, trei n-re din *Foae pentru minte, inimă și literatură.* și o copie veche (1779) după un document, găsită de Melchisedec în m-rea Neamțului.

E. DOSARUL V, grosime 2¼ degete, are tot un singur caet:

- a) Caetul V, *Mânăstirile.* Există în acest caet și o mică broșură.

F. DOSARUL VI, grosimea 1½ degete:

- a) Caetul II, *Seminarul Socola.* Are de asemenea anexată o broșură.

material istoric, a devenit inutil pentru cercetătorul istoric de azi, fiindcă a fost publicat în lucrări apărute în timpul din urmă. Utilizabile însă rămân relațiunile culese de el de prin isvoarele rusești, cum și fragmentele din con-dica sfântă a mitropoliei Moldovei, azi pierdută.

E. Descrieri de biblioteci. Melchisedec eră un distins bibliofil. Gustul său ales în lucrurile de acest fel se vede din descrierea plină de interes făcută de dânsul asupra unor biblioteci însemnate române.

a) În *Revista pentru istorie, arheologie și filologie* (anul II, vol. III, p. 129-143), a publicat *Catalog de cărțile sârbești și rusești, manuscrise vechi ce se află în biblioteca mănăstirii Neamțului*. În acest conspect, prelatul descrie amănunțit forma celor 106 manuscripte slave din biblioteca mănăstirii Neamțului. Arată cuprinsul fiecăruia și reproduce notițele românești precum și pe cele slave în traducere română, dintre cari unele interesante pentru istoria țării.

b) În aceeaș revistă (anul II, vol. IV, p. 700-713 și urmare în vol. V, anul III pag. 142-152), Melchisedec a scris despre *Biblioteca d-lui D. Sturdza dela Miclăușeni*. Această amănunțită dare de seamă Melchisedec a împărțit-o în două secțiuni. În partea I, a ales 12 din cele mai însemnate documente ale Miclăușenilor, le-a reprodus pe două coloane: slavonește și românește, în traducere făcută de dânsul. La urmă, din documentele reproduse trage ca concluziuni câteva noțiuni istorice precum: Numirea satului Miclăușeni derivat de el din Miclăuș, care pe timpul lui Alexandru cel Bun, adică la începutul secolului al XV-lea a fost dvornic și pentru serviciile sale, Vodă i-a dat o parte din locul domnesc, care apoi s'a numit după numele primului posesor Miclăuș, *Miclăușeni*. Numele Miclăuș e forma maghiară a numelui Nicolae. Această formă de nume ne dă a înțelege că Miclăuș emigrase din provinciile ungare în Moldova sau poate se trăgea dintr'o familie ce emigrase în Moldova pela mijlocul secolului al XIV-lea, sub

G. DOSARUL VII, grosimea de 2 degete:

a) **Caetul XII, Episcopiile.**

H. DOSAR NENUMEROTAT, grosimea 1½ degete: Material pentru Cronica mitropoliei Moldovei.

I. DOSAR NENUMEROTAT cu foile necusute, 3 degete grosime; coprinde adaose și îndreptări la unele din cele precedente.

conducerea voevodului Bogdan din Maramureș. După această notiță, urmează câteva notiuni istorice asupra târgului din apropiere numit *Schiai* etc.

În partea II, descrie cărțile vechi din biblioteca d-lui Sturdza, tipărite și manuscrise, românești și slavone, în număr de 68.

§ 13. *Partea filologică din scrierile lui Melchisedec,*

Am văzut că Melchisedec s'a manifestat în istorie ca un om de știință în adevăratul înțeles al cuvântului. Diferitele notițe și interpretări din scrierile sale istorice dovedesc însă, că el mai eră și filolog ager și cu mult bun simț, într'un timp când la noi această știință eră încă în fașă. Ca filolog, Melchisedec eră contra curentelor exagerate de prefacere în cultivarea și dezvoltarea limbei, cari pe timpul său luase proporțiuni îngrijitoare.

Precum la noi—zice dânsul—mulți din literatorii români tind fără trebuință a latiniza și franțuzi limba română falșificând bazele ei istorice și filologice, tot așa în timpurile din urmă, mulți literatori bulgari, ademeniți de cultura limbei rusești și deprinși cu ea din copilărie, fiindcă și-au făcut în ea studiile lor, tind a rusifica limba lor națională și în formele gramaticale și în pronunție. Aceasta este la noi ca și la ei o direcție greșită. *Limba națională trebuie cultivată pe bazele ei proprii atât istorice cât și filologice, după cum veacurile au format-o.* Precum Românii nu pot și nu trebuie să devină Francezii Orientului, tot așa Bulgarii nu pot și nu trebuie să devină Rușii din Sud. Aceste direcții foarte greșite în cultura națională nu sunt progres național, ci piedică adevăratului progres național și în cultura limbei, și în dezvoltarea puterilor proprii ale poporului, culturale și morale¹⁾.

Încercările filologice ale lui Melchisedec sunt împrăștiate în operele sale istorice mai ales în *Cronica Hușilor*, *Cronica Romanului* și în *Notițe istorice și arhiologice de pe la 48 de mânăstiri și biserici.*

Cea mai însemnată încercare filologică a sa e o monografie intitulată:

A) Notiuni relative la istoria limbei române intercalată în apendicele *Cronicei Hușilor.* (pag. 1-97). În această

¹⁾ *Călătoria în Bulgaria*, în Rev. ist. fil. și arheol. an. II, vol. IV, pag. 528.

monografie, învățatul episcop analizează mai întâi aserțiunea lui Dimitrie Cantemir despre introducerea limbei slavone în Moldova. După opinia numitului principe, slavona s'ar fi introdus după consiliul dela Florența (1439), sub domnia lui Alexandru cel Bun și astfel acest domnitor «s'a făcut urzitorul cel dintâi al barbariei în care se află Moldova acum»¹⁾. Melchisedec zice că din toată afirmația lui Cantemir un singur lucru e adevărat, anume că limba slavonă introdusă la Români i-a ținut în barbarie. Celelalte afirmațiuni nu-s adevărate din motive cronologice. În *Arhiva istorică* (tom. I, f. 18, n—2. 19), zice autorul, se publică un ispisoc slavon dela Roman Vodă, anul 1392, Martie 30—deci, iată un document slavon mai vechiu cu 48 de ani decât sinodul florentin. După amintirea acestuia, Melchisedec reproduce în originalul slavon un alt ispisoc dela Alexandru cel Bun din 1407²⁾, deci cu 33 de ani mai vechiu decât Sinodul dela Florența. Nu numai atât, dar comparând data ținerei conciliului florentin—1439—cu aceia a morței lui Alexandru cel Bun vedem că acesta murise cu doi ani mai înainte³⁾. Continuând, autorul reproduce mai multe urice slavone din timpurile următoare, însoțindu-le de traducerea română și face o importantă reflexiune: «Dacă cineva ar putea aduna toate zicerile și frazele române ce se găsesc răspândite prin documentele slavone, ar putea forma un bun lexicon de limba română, cum era ea în gura poporului, pecând cartea românească era cea slavonă.»⁴⁾ Dă el însuși modele cum ar putea fi făcută asemenea lucrare. Percurgând mai departe această monografie, dăm de o eroare capitală a operei sale filologice. E vorba de susținerea autenticității faimosului *Izvod al spătarului Clănău*, cărei erori a căzut victimă nu numai Melchisedec ci și Eliade, Ion Maiorescu, Arune Pumnul, Bolintineanu, Bariț, N. Ionescu, V. A. Ureche, Gr. Vizanti.

¹⁾ D. Cantemir, *Descriptio Moldaviae*, ultimul capit.

²⁾ Acest ispisoc îl copiase Melchisedec din *Jurnalul Societății arheologice* din Odesa, când era student la Chiev.

³⁾ Ideile acestea au fost reproduse în urmă de toți cari s'au ocupat cu acest subiect, fără să mai amintească pe celce le-a emis întâi: Ureche, *Schițe de istoria limbei și lit. rom.* pag. 35; Lăzărici *Ist. limb. rom.* pag. 34—35; A. Denuşianu, *Istoria limbei române* pag. 79 (an. 1894).

⁴⁾ După Melchisedec, românistul Diez arată din nou necesitatea unei asemenea lucrări întreprinsă ceva mai târziu și dusă la bun sfârșit de Haşdeu în scrierea sa «*Cuvente den Bătrâni*» 1878—1879—1881, București.

Intrucât s'a demonstrat până la ultima evidență falșitatea acestui izvod, e de prisos a mai vorbi aici de el ¹⁾.

Incepând cu anul 1526, autorul urmărește an cu an lupta dintre limba română și cea slavonă, atât în cancelaria domnească, cât și în viața privată și în literatura propriu zisă. Vedem de aci, cum unii domnitori țineau morțiș la tradițiunile slavone, pecând alții mai puțin *procopsiți* în acea limbă cedau de nevoie limbei române. Melchisedec dă pretutindenii mostre de limbă românească veche cu preferință documente originare din Huși, le însoțește de observațiuni și note filologice și ne plimbă astfel până la jumătatea secolului al XVIII-lea, unde oprindu-se trage următoarele concluziuni: 1) Că până la începutul secolului al XVIII-lea, limba română eră limba vorbitoare a poporului: că în ea se scrieau și lucrări private ale persoanelor ce nu știeau altă limbă sau ale oamenilor învățați, cari se conduceau de sentimentul iubirei de patrie, cum a fost buneoară vornicul Ureche; 2) Că limba oficială a curței domnești în care se da ordinele administrative, sentințele judecătorești, uricile sau hrisoavele precum și limba cultului și a bisericei eră cea slavonă; 3) Că și particularii până și simplii răzași în daraverile lor, în înscrisuri de vânzări și cumpărături se serviau bucuroși de limba slavonă, îndată ce se găseă între ei un știutor de a scrie actul în slavonește; 4) Că limba slavonă, în timpul de dinaintea lui Vasile Lupu se stricase foarte mult fiind robită tot mai mult de spiritul limbei române. Aceasta dovedește, că pe atunci, slavonismul se păstră numai ca o rutină de cancelarie, nicidecum ca o necesitate. Logofeții nu mai învățau această limbă la vreo școală, ci numai din practică, din care cauză ei își formase o slavonească a lor proprie, pe care cu tot dreptul o putem numi *slavono-română*.

La anul 1643, Mitropolitul Varlaam tipărește în Iași prima carte bisericească în limba română, *Carte românească de învățătură la duminicile de preste an și la praznice împărătești și svântii mari*. Ca probă de limba lui Varlaam și ca un

¹⁾ Peripețiile amănunțite ale acestui proces științific se găsesc mai ales în următoarea bibliografie: a) Papadopol-Calimac *Analele Academiei române*, seria II, t. IV, p. 97, an 1882; b) Gr. Tocilescu în *Revista pentru istorie, arheologie și filologie*, an II, vol. III, pag. 468 și urm.; c) I. Tanoviceanu, *Probe nouă de falșitatea izvodului lui Clănău*, în rev. *Arhiva pe 1882*, pag. 470 și urm. etc.

document istoric pentru literatura română, Melchisedec reproduce prefața acestei cărți intitulată *Cuvânt împreună către toată semenția românească*. După Vasile Lupul, urmează o adevărată secetă literară până pe la 1680 când apare Dositeiu, care e cel dintăiu prelat care a lucrat pentru românizarea cultului. Melchisedec reproduce multe bucăți din literatura bisericească a lui Dositeiu. Trece apoi în sec. al XVIII-lea, când pe bieții dascăli și preoți români a căzut altă beleă: pelângă slavonește, trebuiau să învețe și unele cântări grecești. La începutul acestui secol, limba slavă decăzuse cu totul. Că o probă cât de mult eră ignorată această limbă, Melchisedec reproduce din manuscrisul lui Popa Toader dela Bodești, o rugăciune în slavonește, pe care preoții o citeau femeilor. Inceputul acestei rugăciuni îl dăm aci numai în traducerea românească: «Doamne, Iisuse Cristoase, al lui Dumnezeu pe muntele Rărăul în chivotul lui Noe. Doamne, Dumnezeul meu, ce mai lăsat, atunci D-l Dumnezeu a trimis la ea îngerul la această nevastă și zi: Lazăr, Lazăr, Lazăr, ilivanca, ilivanca.....

Aci se termină monografia aceasta, deși ne-am fi așteptat să ni se desfășoare mai clar ultimele zile ale slavonismului și primirea definitivă a limbei române în cancelariile Statului și în serviciile bisericești.

B) Limba slavonă cultivată în țările române. Deși studiată sporadic de tot, cestiunea aceasta poate formă un alt capitol din opera filologică a lui Melchisedec. Ideile relevate de Melchisedec asupra acestui subiect sunt cam următoarele: Cu căderea imperiului bulgar de peste Dunăre a decăzut și literatura bulgară și cu încetul s'a nimicit luându-i locul cea greacă în biserică, și cea turcă în politică. Limba slavonă însă a continuat a fi cultivată mult timp la Românii de dincoace de Dunăre, atât în biserică cât și în Stat. Cultivată pe un teritoriu străin și de un popor de altă origine, această limbă și-a pierdut încetul cu încetul caracterul vechiu slavon adoptând forme gramaticale române, cuvinte și expresiuni române. Astfel, de multe ori, în documentele slave, se găsește forma genetivului pusă în locul celei de dativ și viceversa ¹⁾, imitân-

¹⁾ Astfel dativul e pus în locul genetivului într'o mărturie hotarnică din a-

du-se limba română, în care genetivul și dativul au o formă comună. Într'un hrisov dela Petru Rareș, 1539, Martie 17, găsim expresiunea *kako da est* formată aidoma după cea românească *ca să fie* (*Cron. Rom.* I, pag. 163). Fiindcă în limba română, la modul conjunctiv, timpul prezinte, persoana III dela amândouă numerile, sunt identice: *să vie, să meargă* etc., scribii slavoni introduceau această identitate și la formele corăspunzătoare din slavonește: *da priidet, da budet*, în loc de *da priidut, budut* (*Ibidem*, pag. 243, aceiaș carte domnească dată de Stefan Tomșa). Apoi întâlnim cuvinte formate după echivalentele românești: *pakijū* format din *pakū* «iar», dupăcum românul *iarăși* e din *iar* (*ibid.*), *takojdere* «asemenea» în loc de *takojde*; finalul *re* amintește pe cel din românul *asisderea* (*ibid.* pag. 150). Afară de oarecare fraze stereotipe, curat slavone—precum începutul hrisoavelor cu titlul *domnesc* și finitul cu blestemul și cu formele de cancelarie—tot coprinsul este compunere a scribilor români prin așezarea cuvintelor slavone pe urzeala limbei române cu totală nepăsare de sintaxa slavonă și chiar cu adoptarea de expresiuni și forme române precum: *nepot, nepoată, unchiu, hotar, Gostileștilor și Bâhnenilor*. Astfel s'a format o limbă slavă proprie țărilor române sau mai drept româno-slavonă, care reprezintă epoca decadenței acestei limbi și pentru noi apropierea epocii de cultivare a limbei române.

C) **Etimologii** Dacă admirăm la Melchisedec o pătrundere ageră în chestiunile de filologie generală, trebuie să observăm că în chestiuni de filologie specială și mai ales în etimologii, soluțiunile propuse de el n'au fost todeauna fericite. Melchisedec s'a ocupat cu etimologia anumitor cuvinte, pe cari le-a întâlnit în documentele studiate de el. Atari cuvinte sunt nume de localități, de persoane și mai rar nume comune. Dăm mai la vale câteva din aceste etimologii:

a) *Rusovlahia* și *Ungrovlahia*¹⁾. Observațiunile făcute

nul 1604. dată de episcopul Agaton de Roman etc. (*Cronica Rom.* I, pag. 235); apoi într'o carte domnească dată de Stefan Tomșa (circa 1614), găsim genetivul asimilat dativului: *pred otsu molebniku*—înaintea **părintelui** și rugătorului (*ibid.* pag. 245).

¹⁾ *Cronica Romanului*, I, p. 62. Ultima opinie înșă a fost dată de D-l Onciu în *Titlul lui Mircea cel Bătrân*, în *convorbiri literare an XXXV* p. 1017 urm.

de învățatul prelat asupra acestor cuvinte nu constituie ceiace numim etimologie, ci arată mai ales motivele cari au dat naștere acestor termeni. Înainte de Melchisedec, a căutat să dea o explicație acestor numiri contemporanul său Hașdeu în *Istoria critică a României*, fascicula IV p. 337. Hașdeu explică numele de *Rusovlahia*, dat Moldovei în actele patriarcale dela finele secolului XVI-lea, prin aceea că încă de pela 1388, Pocuția, provincie *rusească* a Galiției ar fi fost cedată Moldovei de Polonia pentru un împrumut bănesc ce Moldova făcuse Poloniei; de aici principii Moldovei ar fi dat țării lor titlul de *Rusovlahia*, întocmai precum principii Munteniei din vechime numiau țara lor Ungrovlachia, pentru că ar fi stăpânit odată o parte din Ungaria, anume în Transilvania—ducatele Făgărașului și Omlășului. Iată ce zice Melchisedec despre această aserțiune a lui Hașdeu: «Această explicație a termenilor *Rusovlahia* și *Ungrovlachia*, orcât s'ar părea de savantă, noi o găsim nelogică și neadmisibilă. Este foarte puțin măgulitor pentru strămoșii noștri de a-i crede atât de naivi, încât dela o garanție provizorie fie chiar o provincie, pentru asigurarea plăței unui împrumut făcut vecinilor să-și schimbe numele țării din *Moldova* în *Rusovlahia*; deasemenea ca domnii munteni să nascocoască titlul de *Ungrovlachia* și să-și dea aerul de domnitori ai Ungariei, pentru că oarecând ar fi avut oarecari drepturi feudale asupra unui «fragment din Transilvania cum se exprimă d-l Hașdeu». Și mai departe: «Originea numirilor *Rusovlahiei* și *Ungrovlachia* nu trebuie să o căutăm la Români; nici în împrumuturi bănești, nici în ambițiuni vane și în cuceriri iluzorii. Ele sunt fabricate de străini și anume în Constantinopole, când s'au început relațiunile bisericești cu Biserica Mare, după înființarea statelor actuale românești: al Munteniei mai întâi și apoi al Moldovei în secolul al XIV-lea. Bizantinii au numit aceste state românești cu termeni inventați de ei, spre a le diferi unul de altul. Pe unul, cu care se pusese în legături de mai nainte, l-au numit dela vecinătatea lui cu Ungaria: *Ungrovlachia*, adică România sau Vlahia de lângă Ungaria; pe cealaltă uneori dela vecinătatea cu Marea Neagră: *Maurovlachia*, alte ori dela vecinătatea cu Rusia: *Rusovlahia*. Muntenia a adoptat ca

sacru numele de *Ungrovlahia* și l-a păstrat mult timp în actele publice domnești, iar în cele bisericești până astăzi. Moldovenii însă n'au adoptat niciuna din numirile date dela Constantinopole țarei lor, și prin aceea au făcut și pe biserica constantinopolitană a părăsi numirile inventate de ea, încă dela începutul veacului al XV-lea și a numi pe Moldova mai întâi *Moldovlahia* și apoi *Moldavia*¹⁾. Mitropoliții Munteniei din vechime aveau relațiuni bisericești cu creștinii din Ungaria: ei erau pentru Ungaria reprezentanți ai patriarhiei, împuterniciți de dânsa a da acelor creștini concursul la trebuință, ca cei mai apropiați de ei dintre ierarhii ortodoxi, și pentru că acei creștini erau amenințați de papiști și de alte confesiuni eterodoxe. Calitatea aceasta a mitropoliților munteni e exprimată nu prin demnitatea de «*al Ungrovlahiei*» ci prin cea de «*Exarh al Ungariei și al Plaiurilor*», care datează încă din secolul al XV-lea (*Acta P. II*, 494).

b) Altă etimologie nu mai puțin interesantă datorită învățatului prelat și pe care a adoptat-o mai târziu și Hașdeu (*Magnum Etym.* vol. II, pag. 1711) e *arminden* (transil. *armingen*) «ziua întâi a lui Maiu». După lexiconul budan, această numire ar derivă din latinul **alimentale**. Un latinist a derivat-o dela **arma induere**, iar slavistul Miklosich o deducea din germanul **allmende** «*silva communis*»²⁾. Melchisedec a dat acestei numiri adevărata etimologie plecând dela explicarea zicerei *Iliinū denū* ocurentă într'un crisov dela Stefan cel Mare, din anul 1458: «*Iliinū denū*, ziua lui Ilie. Înțeleg că la Roman se făcea iarmoroc (bâlcu) în ziua de S. profet Ilie, la 20 Iuliu. Ceice voiau să facă vânzare în acea zi trebuiau să plătească primăriei sau agenților ei o știută taxă. Zicerea *Iliinū denū* ne explică și derivațiunea altei ziceri ce a rămas până astăzi în limba română: *arminden*. *Iremiinū* sau *Iirmiinū denū* înseamnă *ziua lui Ieremia*, adică ziua întâi de Maiu, când se serbează Sântul profet Ieremia» (*Cron. Romanului I*, p. 124).

Lămurește apoi originea istorică și etimologică a o mulțime de sate, orașe și localități din Moldova precum: *Rotopănești* (ibid. p. 105), *Știoboreni* (125), *Ghinddoani* (ibid.),

¹⁾ Vezi corespondența Patriarhiei cu Alexandru cel Bun, *Acta P. II* 528.

²⁾ Miklosich, *Beitr. zu Lautl. d. rumun. Dialekte*, *Conson.* I, p. 51.

Dumești, Bălești (142), *Zărnești, Botășani* azi *Botoșani*—dela numele unei familii vechi *Botăș*, ocurentă în documentele vechi, precum într'un uric dela Ștefan cel Mare din anul 1488, 15 Octomvrie—(ibid. 143), *Dumești, Hărmanești, Grozești* (145). Intr'un document dela Ștefan Vodă fiul lui Petru Rareș ocurge numirea *Vișneuți* asupra căreia învățatul episcop face următoarea observațiune: «Aici se înțelege un pârâu. Dar arată la o numire de sat cu numele acesta. O mulțime de localități în România mai cu seamă în partea de sus a Moldovei, se termină în *uți*. Aceasta nu este decât finalul slavon *vețu* sau *veci* românizat, d. e. Tulpina sau patriarcul unei familii a fost *Radu*; fii și urmașii lui s'a numit slavonește *Radovici*; numele acesta s'a dat și locului unde locuiau descendenții ei; românește s'a zis *Rădăuți*. Deasemenea *Cernăuți, Tiseuți, Climăuți, Pătrăuți, Dălhăuți, Popăuți, Vișneuți* etc. etc.

Alătura de etimologiile juste, în scrierile lui Melchisedec găsim altele a căror soluțiune propusă de el nu conșună cu adevărul. Așa după dânsul vorba *izlaz* «pășune la marginea satulu» derivă din vsl. **izlazŭ** «exitus, ieșire», substantivul verbului **izlaziti** «a ieși» ¹⁾. Deși etimologia acesta a fost împărtășită apoi de toți filologii (Miklosich, Cihac, Hașdeu, etc.), totuș e inexactă, căci dela noțiunea de «a ieși» nu se putea ajunge la cea «pășune». *Izlaz* a purces din latinul galic «**eslagium**, ager urbi vel pago vicinior ex quo decimas percipere solet....Normannis *ailage*» (DuC) ²⁾.

Braniște. In *Cronica Hușilor*, p. 58, Melchisedec a derivat zicerea *braniște* din slavul **branŭ** «luptă, bătălie», deci *braniște* «loc de bătălie». Cred că la început — zice el —, s'a numit *braniște* seciurile sau tăeturile ce ocazionau rebelele prin codrii cei mari ce acopereau țara. Tăeturile acelea rămăneau în urmă poeni de fânețe domnești sau particulare». In recensia făcută de Hașdeu *Cronicei Hușilor* în ziarul său Traian (n. 4, p. 15), acesta arată că *braniște* derivă nu din **branŭ** «luptă», ci din **braniti** «a o-
«pri, a apăra», deci *braniște* «loc oprit, opritură». Spre

¹⁾ *Cronica Romanului*, II, pag. 41.

²⁾ C. Diclescu, *Originile limbii române*, Voc. pag. 6.

întărirea acestei etimologii, Hașdeu dă ca exemplu similar zicerea mediolatină **parcus** «parc» din *parcere* «a cruță». S'ar mai putea adăuga încă un exemplu absolut identic: **defensa**, dicitur ager, pratum vel silva....» (*DuC*) din *defendere* «a apăra, a opri». De altfel și Melchisedec a revenit mai târziu asupra etimologiei sale în *Cronica Romanului*, I, p.177: «Găsesc însă mai nemerită și mai proprie derivațiunea ce dă acestei ziceri d-l Hașdeu, dela verbul *braniti* «a opri, a apăra».

D. **Critici literare.** De natura aceasta e interesanta prefață scrisă de Melchisedec la volumul al II la al «Didahiilor lui Antim Ivireanu». In partea I a acestei prefețe, vorbește despre aflarea și autenticitatea manuscriptului original al didahiilor, iar în partea II face analiza critică a predicilor lui Antim. Studiul acesta e bine scris și bine documentat.

Inedite. Cu caracter filologic și literar, Melchisedec mai are o mulțime de studii și însemnări de diferite întinderi, ce se păstrează printre manuscrisele rămase dela dânsul. Amintim aci:

1) *Studiu literar asupra operilor lui Dositeiu*, în care analizează amănunțit și în mod critic scrierile acestui mitropolit din punctul de vedere al limbei.

2) *Notițe literare*, 1871. E un manuscript în folio, conștând din 33 de foi. Conține studii asupra unor manuscripte, aflate în biblioteca lui Dionisie Romano al Buzăului, din punctul de vedere al coprinsului și al limbei

3). *Studii literare asupra manuscriselor române rari și foarte prețioase pentru lileratura română.* In manuscriptul acesta compus din 8 foi nelegate, Melchisedec analizează filologic și literar *codicele voronețan, psaltirea scheiană, etc.*

Toate aceste manuscrise se păstrează în arhiva «Fundațiunea Melchisedec» din Roman.

E. **Literatură populară.** Din această ramură fac parte câteva articole publicate în revistele *Convorbiri literare* și *Revista pentru istorie, arheologie și filologie*. In cea dintâi, (anul 1880 — 1881 pag. 290—297 și 344—349), a publicat sub titlul *Literatură religioasă populară următoarele bucăți*

folclorice: a) Imn catihetic (O, diece, prea învățate), b) Colăcărie sau discursuri populare la nuntă, c) Cuvânt de iertăciune ce se rostește de către părinții ce-și însoară fii, înainte de a merge ei la cununie—în două variante, d) Urare populară de anul nou. Bucățile sunt însoțite de notițe espliative și filologice.

În *Revista pentru istorie, arheologie și filologie* (anul II, vol. III, pag. 381—384), a publicat *O rugăciune vrajă și câteva descântece românești*. Cea dintâi e o rugăciune foarte ignorantă pentru alungarea grindinei. Melchisedec a găsit-o în redacție slavonă la finele unui evangeliar-manuscript sârbesc păstrat în mănăstirea Antimului din București. Manuscrisul e fără dată, dar după scrisoarea cea proastă, episcopul deduce, că el poartă pecetea decadentei slavonismului și îi rapoartă originea la finele secolului al XVII-lea sau începutul celui al XVIII-lea. Rugăciunea o reproduce paralel: slavonește și românește. Această rugăciune-vrajă e o probă vie de adâncă ignoranță a clerului român sub dominațiunea slavonismului.

După această vrajă, urmează mai multe descântece românești precum: descântec de bubă-rea, pentru bășica cea rea, pentru năjit, pentru cârțiță și pentru Cel-pierit. Toate acestea le-a reprodus dintr'un manuscris făcut de călugărul Porfirie dela mănăstirea Bisericiani în anul 1839.

§ 14. *Limba cărților bisericesti.*

O cestiune care a preocupat mult pe învățatul episcop a fost și aceia a limbei, în care sunt traduse cărțile noastre bisericesti. Traduse în niște timpuri vitrige, sub înrâurirea directă și puternică a slavonismului, aceste cărți lasă mult de dorit sub raportul limbei. Vechile traduceri, destul de bune, ba chiar de valoare pentru epoca lor, ca niște frumoase începuturi, astăzi nu mai pot rămâne în uzul comun al bisericii fără a nu împovăra înțelesul prin dese echivoci, pleonasmе, obscurități, interpretări greșite și alte defecte stilistice. Apoi, nu se poate nega că limba română în curs de câteva secole n'a suferit nicio schimbare, și că așa cum se vorbește și se scrie astăzi ar fi absolut **aceiaș** cu cea vorbită și scrisă acum două sute

de ani. Nu e vorba aci numai de materialul lexical, care s'a îmbogățit mult în cursul secolului trecut, de care trebuie să ție samă și limba cărților bisericești pentru precisa exprimare a ideilor, ci mai ales de oarecari schimbări sintactice¹⁾.

În mijlocul variilor sale ocupațiuni, Episcopul Melchisedec a lucrat foarte mult pe acest tărâm, dar toate încercările lui de a îndreptă greșitele traduceri ale cărților bisericești au întâmpinat o mare opoziție și el a fost aspru criticat²⁾.

Cărțile liturgice traduse de Melchisedec sunt în număr de 9 și anume:

1. **Psaltirea** e cartea, care s'a impus mai întâi atențiunei lui Melchisedec și pe care o traduce în anul 1858, când eră director al seminarului din Huși. În acel timp distinsul prelat scieă unei persoane din București că e «lucru trist, că cuvântul lui Dumnezeu, izvorul mântuirii oamenilor, la noi este uitat și părăsit mai mult poate de cât orunde». Tot acolo zice că limba din actualele cărți bisericești e asemenea câmpiei din viziunea profetului Ie-

¹⁾ Să analizăm buneoară din punctul de vedere sintactic următorul imn în onoarea Sfintei Fecioare, ce-l auzim în fiecare Duminică cântându-se la biserică: «Prea binecuvântată ești Născătoare de Dumnezeu, Fecioară, că prin cel ce s'a intrupat din tine *iadul s'a robit, Adam s'a chemat, blestemul s'a pierdut, Eva s'a slobozit, moartea s'a omorît și noi am înviat*»... Mai întâi propoziția *iadul s'a robit* nu redă ideia originalului, care se exprimă mai bine prin *iadul a fost robit*. În limba de azi prin *Adam s'a chemat* nu se înțelege nimic, căci ne-am mai așteptă la ceva de exemplu *primul om*, care ar fi subiectul propozițiunei: *Adam s'a chemat primul om* sau *Primul om s'a chemat Adam*. dar înțelesul din original nu poate fi acesta. Știm că în urma păcătuirii, Adam a fost alungat din raiu sau depărtat dela grația lui D-zeu, iar în urma întrupărei Cuvântului *a fost chemat* sau mai bine *rechemat*. Acesta e înțelesul. *Blestemul s'a pierdut* e deasemenea rău zis; despre diferite lucruri zicem că s'au pierdut și le mai putem regăsi, despre blestem zicem mai bine că *s'a șters* sau *a fost șters*. *Eva s'a slobozit*. Nepotrivirea acestei expresiuni e atât de evidentă, că nu mai e nevoie de niciun comentariu. Ideia originalului se redă prin *Eva a fost liberată* (=absolvită, achitată). Mai e înfine propoziția *moartea s'a omorît*. Ceeace înțelegem noi azi prin această propoziție e curat ridicol. Dupăcum *un om s'a omorît*=*un om s'a sinucis*, tot așa *moartea s'a omorît*=*moartea s'a sinucis!* Înțelesul adevărat e acesta: *moartea a fost desființată*. Deci, ca să poată fi înțeles cum trebuie, imnul acesta trebuie tradus în modul următor: *Prea binecuvântată ești, Născătoare de Dumnezeu, Fecioară, că prin celce s'a intrupat din tine, iadul a fost robit, Adam rechemat, blestemul șters, Eva liberată, moartea desființată și noi am înviat*...

²⁾ Acest soi de opunere la îndreptarea traducerilor orcât de greșite ale cărților bisericești nu va fi cea din urmă, dupăcum nu e nici cea dintâi. La 1651, mitropolitul Ungrovlahiei Stefan a tradus în românește cartea despre *Botez și mir*, «De am mai dres rânduiălele și le-am propus românește—zice dânsul în prefață—nu se cade vouă să vă imponcișați și să vă scârbiți împotriva păstorului vostru».

zechil—«plină de oase moarte» și traducerea sa o numește «o nouă versiune a psalmilor în gustul meu»¹⁾. Traducerea aceasta făcută la 1858, adică într'o epocă când limba literară nu se fixase deplin, are desigur imperfecțiunile ei, dar totuș e cu mult superioară aceleia ce astăzi e în uzul bisericeii. Astfel în psaltirea uzuală²⁾ sunt o mulțime de construcțiuni neromânești de felul următoarelor, pe cari Melchisedec le-a îndreptat:

a) În deșert este vouă a mănecă... (CXXVI, 2).

b) Afle-se mâna ta tuturor vrășmașilor tăi... (XX, 8).

c) Judecă mie, Doamne... (VII, 11)

d) Fericit bărbatul al căruia numele Domnului este nădejdea lui... (XXXIX, 6).

a) În deșert mănecați...

b) Mâna ta va afla pre toți inimicii tăi...

c) Judecă-mă Doamne...

d) Fericit bărbatul, carele a pus nădejdea sa în Domnul...

Se știe, că argumentul de căpetenie al acelora ce susțin menținerea neschimbată a limbei din actualele cărți bisericești e că ar fi populară. Adevărul e însă că acea limbă e cu totul neromânească. Nu numai construcțiuni străine se află în cărțile uzuale bisericești, ci și mulțime de construcțiuni, cari dau naștere la niște nonsensuri regretabile. Să dăm și din aceste vreo câteva, din care se va vedeà care e adevărata limbă populară, înțeleasă de toți:

a) Aceasta este poarta Domnului *dreptii vor intra într'insa* (ps. CXVII, 20).

b) Din necaz am chemat pre Domnul, și Domnul *m'au auzit întru desfătare* (ps. CXVII, 5), adică Domnul m'a auzit când eram în desfătare, în loc să mă fi auzit la necaz, când aveam nevoie!

c) Iată, precum sunt *ochii slugilor în mâinile stăpânilor săi*, precum sunt *ochii slujnicei în mâinile stăpânei sale*, așa ochii noștri către Domnul Dumnezeu!

a) Aceasta este poarta Domnului; *dreptii vor intră prin ea*.

b) În strâmtoare fiind, am chemat pre Domnul și Domnul m'a auzit și m'a scos la lărgime.

c) Iată precum *ochii servitorilor privesc la mâna domnilor săi* și precum *ochii servitoarei la mâna doamnei sale*, așa privesc ochii noștri către Domnul

¹⁾ *Corespondențe* pe 1857—1858.

²⁾ Citațiunile sunt după ediția din 1904. Ediția din 1895 făcută sub îngrijirea P. S. Arhieru Valerian coprinde multe îndreptări după manuscrisul lui Melchisedec și câțiva psalmi sunt luați în întregime de acolo.

nostru, până ce se va milostivi spre noi. (ps. CXXII, 2)

d) *Ostenele rodurilor tale vei mânca* (CXXVII, 2)

Dumnezeul nostru, până ce se va milostivi spre noi.

Căci vei mânca din ostenele mâinilor tale...

Un alt defect al limbei din actualele cărți bisericești e mulțimea pleonasmelor, cari fac fraza greoaie și întunecă înțelesul. Un merit al traducerei lui Melchisedec e că le-a evitat aproape pretutindeni:

a) Pofta inimei lui i-a dat lui și de voia buzelor lui nu l-ai lipsit *pre dânsul* (XX, 2)

b) ...dreapta ta să afle pre toți cei ce te urăsc *pre tine* (XX, 8)

c) Nu mă voiu teme de mii de noroade cari *împrejur* mă împresoară (III, 2)

a) Dorința inimei lui i-a dat și ceiace au pronunțat buzele lui nu i-ai refuzat

b) Dreapta ta va afla pre toți cei ce te urăsc.

c) Nu mă voiu teme de mii de popoare cari mă împresoară.

Tot pleonasme sunt și gerunziile urmate de un timp trecut al verbului respectiv *incungiurând m'au încungiurat; mergând mergeau* (ps. CXXV, 6), *șezând am șezut, așteptând am așteptat* (ps. XXXIX, 1)... Se știe că în limba ebraică repetiția aceluiaș verb todeauna împlinește lipsa unui adverb sau a unei locuțiuni adverbiale. De lucrul acesta trebuie neapărat să se ție seamă, căci expresiuni ca cele de sus n'au nici un înțeles și desfigurează structura frazei. Așa versetul «*Incungiurând m'au încungiurat și întru numele Domnului i-am înfrânt pe ei*» (CXVII, 11) corect tradus sună astfel: *Din toate părțile mă înconjurase, dar în numele Domnului i-am sfărâmat*. La Melchisedec, traducerea acestui verset reproduce exact nu numai ideea originalului, dar păstrează și poetica figură din originalul ebraic: «*Mă încungiurase și iar mă încungiurase, dar în numele Domnului i-am sfărâmat*».

Un alt merit al versiunii lui Melchisedec e că întrebuințează cuvinte cu înțeles propriu, acolo unde cărțile uzuale bisericești au cuvinte cu un înțeles forțat sau cu alt înțeles. Care din cele două traduceri e mai bună, se va vedea ușor din exemplele următoare

a) Că *au plecat* asupra ta rele. (ps. XX, 12).

b) Cugetat-au sfaturi cari nu vor putea să *stea*. (ibidem).

a) Că *au plănuit* asupra ta rele.

b) Cugetat-au sfaturi cari nu se vor putea *împlini*.

c) Focul, grindina, zăpada, gheața, *duhul cel de vișor* ce face cuvântul lui (ps. CXLVIII, 8).

d) Să laude numele lui *în hore*, în timpane și în psaltire să-i cânte lui. (ps. CXLIX, 3).

e) *Innălțările* lui Dumnezeu în *gâttelejul* lor, și săbii de amândouă părțile ascuțite în mâinile lor. (ibid., 6).

f) Lăudați pre Dumnezeu *întru sfinții* lui, lăudați-l pre el *întru tăria* puterii lui (ps. CX, 1).

g) Mărturișiți-vă Domnului, că este bun, că în veac este mila lui. (ps. CXVII, 1).

h) Și au *băgat* în gura mea cântare nouă (ps. XXIX, 3).

c) Focul, grindina, zăpada, gheața, *vântul cel cu vijelie*, care face cuvântul lui.

d) Să laude numele lui *în cor*, în timpane și în psaltire să cânte numele lui.

e) *Laudele* lui Dumnezeu vor fi *în gura* lor, și săbii cu două ascuțisuri în mâinile lor.

f) Lăudați pre Dumnezeu *pentru santitatea* lui, lăudați-l *pentru tăria* puterii lui.

g) *Celebrați*¹⁾ pe Domnul că este bun și mila lui este veșnică.

h) Și au *pus* în gura mea cântare nouă...

Ce să mai zicem de acele locuri ale psaltirei rituale, unde frazele sunt simple îngrămădiri de vorbe cari nu spun nimic!

a) Măcar că în chip trece omul, dar înzadar se turbură.... (38. 6).

b) Că-i vei pune pre dânșii (pe vrășmași) dar întru cei rămași ai tăi vei găti fața lor. (XX, 8).

a) Cu adevărat, omul trece ca umbra, cu adevărat, îndeșert se chinuește: (grămădește averi și nu știe cine le va culege).

b) Că-i vei pune în fugă; în coardele tale vei pregăti săgeți asupra feței lor.

Psaltirea tradusă de Melchisedec a rămas netipărită și se păstrează în trei exemplare manuscrise, dintre cari unul e în biblioteca Academiei, altul în arhiva caselor Melchisedec din Roman și în fine unul în posesiunea Preasfințitului Arhiepiscop Valerian Râmnicănean. Câteștrele aceste exemplare sunt transcrise la 1874 de ierodiaconul Meletie Cristescu cu litere cirilice într'o artă caligrafică desăvârșită, ce se poate compara cu renumita măiestrie caligrafică a manuscriselor din secolul al XVII-lea. Transcrierea s'a făcut după manuscrisul primitiv dela 1858, care nu se mai păstrează²⁾.

¹⁾ Cuvântul n'are echivalent. Ii corăspund perifrizele: *Răspândiți faima Domnului...* sau *Faceți cunoscut pretutindeni numele Domnului...*

²⁾ Manuscrisul dela 1874 e în 4° și coprinde 330 de pagini. Psalmii au amândouă numerotațiile: cea greacă în cifre arabe și alătura în parantez cea

În catedrala episcopiei de Roman, psaltirea s'a citit după acest manuscript în tot timpul păstoriei lui Melchisedec¹⁾.

b) **Oratoriul.** A fost scris de Melchisedec după cererea Măriei Sale Domnitorului Carol I, cu a cărui cheltuială s'a și publicat. Coprinde: rugăciuni de seara, rugăciuni de dimineața, liturgia celui întru Sânti Părintelui nostru Ion Crisostomul, rugăciunile mesei, conspectul vieței morale a creștinului (un fel de catehism rezumat), cele nouă comandamente ale bisericii, România este grădina Maicei Domnului, Icoanele cele mai renumite ale Maicei Domnului. Partea ultimă (a IV) e un fel de călindar coprinzând: Sinaxarul celor douăsprezece luni, Fragment din catihisul popular al mitropolitului Veniamin, pentru sărbătorile ce trebuie a se serbă în curgerea anului cu nelucrare și sărbătorile superstițioase, Sărbătorile cărora sunt dedicate mănăstirile, catedralele și bisericile cele mai renumite din România cu arătarea pe scurt a istoricului acelor monumente, Pascalia pe 39 de ani. Cartea se termină cu un mic vocabular coprinzând explicația termenilor liturgici și a câtorva cuvinte noi.

Valoarea acestui Oratoriu se va vedeà ușor făcând paralela câtorva locuri din el cu cele corăspunzătoare din cărțile rituale în uz:

a) Dă-ne nouă iertăciune sufletului și trupului, celor ce mergem spre somn.

b) potolește pornirea poftelor.

c) că nevrednic sunt iubirei tale de oameni(...

d) Și ne curățește pre noi de toată spurcăciunea (Impărate curesc).

a) Dă-ne nouă celor ce mergem spre somn alinare sufletului și corpului.

b) liniștește întărâtarea pasiunilor.

c) Că nu sunt vrednic de iubirea de oameni a ta.

d) Și ne curățește de toată spurcăciunea.

romană în cifre romane. Manuscrisul începe cu o prefață, care ține dela pagina I până la pag. XIV. În prefață autorul arată mai întâi valoarea filologică a numirilor *psalm* și *psaltire*, ebreeste *mismor* și *Sepher tehilim*. Vorbește apoi de colectarea psalmilor la Ebrei, de împărțirea psaltirei și de suprascrierile sau titlurile psalmilor. Analizează fondul psalmilor cari formează «inima vechiului așezământ» și sunt «o revărsare a spiritului bărbaților pioși în *tânguire*, *laudă*, *rugăciune*, *mulțămire* și dela lege trece la profetie» Mai departe, autorul vorbind despre psalmii mesianici, arată, pe de o parte, importanța ce au acordat psalmilor Mântuitorul și Apostolii, iar pe de altă parte folosul ce poate trage creștinul din citirea acestor sublimă poezii religioase.

¹⁾ *Relațiune personală* dela părintele Arhimandrit Isidor Bușilă.

c) Și nu ne duce *pre noi* în ispită.

e) Și nu ne duce în ispită.

f) *Cu vrednicie și cu dreptate* este a ne închină Tatălui și Fiului...

f) *Demn și drept* este a ne închină Tatălui și Fiului...

Esceptând câteva înlocuiri de cuvinte izolate, psalmii din *Oratoriu*, în număr de 23, sunt identici cu cei din psaltirea manuscris.

Apariția *Oratoriului* a fost întâmpinată cu critici violente din multe părți. Unii nu puteau tolera ca un episcop să tipărească cu litere latine o carte de rugăciuni, iar alți protestau cu toată energia contra tendinței lui Melchisedec de a revizui limba cărților bisericești. O critică mai amănunțită intitulată *Reforma limbet din cărțile bisericești* a scris cu acea ocazie S. G. Vârgolici ¹⁾. În genere, Vârgolici se declară pentru menținerea tuturor cuvintelor strecurate în cărțile bisericești din limbile popoarelor vecine și nu suferă înlocuirea lor cu alte echivalente românești. După el, traduceriile lui Melchisedec sunt o lovitură de moarte dată sentimentului religios, ca și cum acest sentiment ar fi întemeiat pe greșitele traduceri de felul celor de mai sus. În lipsă de argumente, criticul spre a-și susține felul său de a vedea, gratifică lucrarea lui Melchisedec cu tot felul de calificative tari, numind-o între altele chiar «fărădelege» și e «o datorie sfântă pentru fiecare de a protesta împotriva acestei fărădelegi». Afară de cei ce din buna lor credință au criticat pe Melchisedec în acest ram de activitate al său, mai erau alții, cari-l criticau din motive egoiste și cu scopuri personale. Acest fel de critici au costat mult pe Melchisedec. «Cu ocazia inprimărei *Oratoriului* cu caractere latine—spune însuși—am auzit multe nemulțămiri și mi s'au cauzat multe neajunsuri din partea unor persoane pe cari nu voesc a le cită» ²⁾. Ca urmare a acestui lucru, din liberal cum eră, a deve-

¹⁾ În *Convorbirile literare* de pe anul al X-lea, 1876—1877, (pag. 433—440). «Știm—zice dânsul—că s'au schimbat dejă tot printr'o comisie, îmbrăcăminte preoților noștri. Deși nu se prea înțeleg cuvintele unei asemenea schimbări, totuș lucrul în sine ar avea puțină însemnătate, dacă aceasta n'ar părea a fi fost întâiul pas pe un tărâm rămas până acum apărat de de orce înnoiri și prefaceri».

²⁾ *Sumarele ședințelor S-tului Sinod*, pag. 291.

nit mai târziu foarte conservator pledând chiar pentru menținerea alfabetului cirilic în cărțile bisericești ¹⁾).

3. Evhologii. Coprinde 21 de evhologii la diferite împrejurări și următoarele trei tedeuri: tedeum la anul nou (pag. 83), tedeum de mulțămire (pag. 100) și tedeum la începerea cursului scolastic (pag. 117). Scrierea aceasta a lui Melchisedec a contribuit mult la împodobirea diferitelor servicii bisericești extraordinare, prin faptul că pe de o parte conține câteva evhologii ce nu existau până atunci în românește (rânduiala binecuvântării corăbiei nouă; a unirii cu biserica ortodoxă a celor ce se convertesc dela schismă sau eres) și pe de altă parte se disting printr'un conținut mai bogat de forme (rânduiala ce se face la întemeierea bisericii și la înfigerea crucei etc.). Melchisedec le-a compilat și prelucrat după cărți similare rusești și grecești.

4. Carte de tedeumuri. Manuscriptul acestei cărți fusese aprobat de Sântul Sinod încă din ședința dela 3 Noembrie 1876. Întârzierea publicării se datorește neînțelegerii ce se ivise între membrii sfințitului Corp asupra caracterelor cu care să se tipărească: latine sau cirilice? Scrierea coprinde următoarele 7 tedeumuri: a) la anul nou, b) *la deschiderea sesiunilor S-tului Sinod al bisericii române* c) *la deschiderea Corpurilor legiuitoare*, d) *la sărbătorile naționale, precum: onomastica Domnitorului etc.*, e) *la ziua onomastică a mitropoliților, precum și a oricărui ierarh eparhial*, f) la începerea cursului școlar și în fine g) Tedeum de mulțumire pentru orice binefacere primită dela Dumnezeu. Cele subliniate nu fuseseră până atunci în uzul bisericii române. Melchisedec le-a luat după cărți rusești și grecești, aprobate de Sinoadele respective.

5. Tedeu la Duminica ortodoxiei. E inedit. Manuscriptul se păstrează în biblioteca Academiei fiind însemnat cu no. 521. Pe foaia dintâi mai sunt următoarele: De prea sfințitul Melchisedec. Roman, 1888. Scris de mine Pr. Ghiță Ionescu. Precede o interesantă prefață tratând despre modul cum se făceau lepădările sau exorcismele în biserica creștină în diferitele timpuri ale existenței ei. Transcrierea e

¹⁾ Ibidem, pag. 307—315.

cu caractere cirilice și executată cu oarecare măiestrie¹⁾.

6. **Acatistul acoperământului Maicei Domnului.** E tradus din rusește după ediția de Chiev din 1878. Deși a apărut în 1887, când cirilicele nu mai erau în uz, totuși cartea asta e tipărită cu caractere cirilice. În acest timp căzuse și Melchisedec în extrem.

7. **Liturgiar în manuscris.** E tradus din limba rusă de Melchisedec în primii ani ai episcopatului său la Ismail. În 1868 ierodiaconul Isidor l-a transcris cu caractere cirilice. A mai fost transcris încă odată tot-cu cirilice și cu mai multă artă de ierodiaconul Meletie Cristescu în 1876. Traducerea acestui *liturgiar* e făcută după aceleași principii cași *psaltirea*. Două exemplare există în arhiva «Fundațiunei Melchisedec» din Roman.

8. **Arhieraticon**, în manuscris. Din exemplarele existente, unul se află în biblioteca Academiei, secția manuscriselor, altul în biblioteca S-tului Sinod.

9. **Rugăciunea S-tului Ambrosie.** Titlul și inițialele sunt scrise cu cerneală roșie. La fine e un pomelnic al viilor începând cu prea sfințitul Filaret (Scriban) și un pomelnic al morților. Se păstrează în arhiva caselor Melchisedec din Roman.

§ 15. Cărțile didactice.

În prima jumătate a secolului trecut, în școlile românești atât în Muntenia cât și în Moldova, majoritatea științelor se predau numai după dictate și manuscripte. Răul acestui sistem de predare stă nu numai în faptul, că se răpește învățământului un timp prețios prin scrierea dictatelor și transcrierea manuscriptelor, dar nici nu se putea face de cei în drept un control reușit asupra valorii sau nevalorii cutărui manuscript. În Moldova, cei dintâi bărbați cari s'au nevoit a scrie cărți didactice în ramul teologic sunt: Veniamin Costache, Filaret Scriban și Melchisedec. Meritul incontestabil de a fi stabilit terminologia teologică la noi în cea mai mare parte revine însă lui Melchi-

¹⁾ Manuscrisul cu no. 522 aflat tot în biblioteca Academiei și intitulat *Rânduiala teatului în Duminica ortodoxiei* e identic cu acesta, afară de introducerea care lipsește.

sedec. În general, cărțile sale didactice în număr de 12, dintre cari șapte imprimare și patru inedite, nu sunt originale ci prelucrate după diferiți autori ruși, germani și francezi. Deoarece aceste cărți didactice desvăluiesc mai bine neobosita sa activitate ca profesor, le vom înșiră aici pe toate începând cu cea dintâi și făcând asupra fiecăreia cuvenitele aprecieri.

1. **Manual de liturgică** (ed. I, 1853; ed. II, București, 1862), a fost prelucrată de Melchisedec după manualul protoiereului rus Ion Skvorțev, fostul său profesor de filozofie la Academia din Chiev. Manualul corăspunzător rusesc, fiind compus pentru școalele civile, a trebuit să sufere însemnate modificări sub condeiuul lui Melchisedec. Multe din cele cunoscute din uz seminariștilor le-a omis și în locul lor a pus altele. A dat o mai mare dezvoltare noțiunilor arheologice despre rânduelile bisericesti, a insistat mai mult asupra unor cestiuni de ritual necesare științei clericilor și în fine a introdus un capitol despre traducerea în limba română a cărților bisericesti. Expunerea sistematică a noțiunilor liturgice, stilul limpede și ușor sunt calități esențiale ale acestui manual, care poate fi întrebuițat cu folos și azi, deși, după uzul de atunci, e tipărit cu alfabetul mixt ¹⁾).

2. **Manual de tipic**, 1854. În introducere arată ce se înțelege prin tipic, care e obiectul lui, necesitatea unei asemenea cărți, istoricul formulării serviciilor divine, cărțile bisericesti, cum s'a format tipicul, compunerea cântărilor bisericesti, cum trebuie să fie citirea și cântarea în biserică, cum trebuie a petrece creștinul în biserică etc. (13 §). Corpul scrierei coprinde următoarele părți (2 §) I) Rânduiala bisericască în zilele ordinare săptămânice; II) Rânduiala bisericască a duminicilor anuale (9 §), III) Rânduiala bisericască în sărbători (11 §), IV) Rânduiala bisericască a postului mare (6 §).

3) **Teologia dogmatică a bisericii ortodoxe**. E cea dintâi carte de acest fel în limba română, și e tipărită la Iași, în 1855. În introducere arată ce se înțelege prin *teologia dogmatică*, care e obiectul acestei științe, datoriile ei, modelele mărturisirei de credință, metoda de urmat, e-

¹⁾ Vorbim de ediția II, căci prima e tipărită cu alfabetul cirilic.

sența dogmelor și ideia de căpetenie a teologiei dogmatice, și în fine părțile compunătoare și importanța acestei științe. Cartea se distinge prin tratarea succintă a chestiunilor și prin împărțirea metodică a materiei.

4). **Scurtă introducere în cursul științelor teologice.** Această carte e închinată lui Meletie Istrati, episcopul de Huși, cu a cărui cheltuială s'a și publicat. Se știe că în anul publicării ei, acest episcop ceruse pe Melchisedec să fie director și profesor la seminarul din eparhia sa. Acest manual prelucrat după diferiți autori ruși și germani coprinde trei părți: a) învățătura despre religia creștină ca obiect al teologiei; b) izvoarele învățătorei creștine, și c) despre forma dinafarică a sistemului teologic. Capitolul final tratează despre *teologia în patria noastră* (Moldova). Face aici mai mult istoricul pe scurt al seminarului din mănăstirea Socola, de soarta căruia—cu drept cuvânt spune dânsul—a fost legată până atunci soarta teologiei luată în înțeles de știință sistematică.

5. **Catehismul ortodox.** E o carte tradusă de Melchisedec după renumitul catehism al lui Filaret mitropolitul Moscovei, care se află tradus în limbile tuturor popoarelor ortodoxe. Melchisedec a tradus acest op, când eră arhimandrit și director al seminarului din Huși, din ordinul episcopului său Meletie Istrati, care doreă să pună în mâinile preoților din eparhia Hușilor o carte instructivă, coprinzând principiile religiunei creștine, lucru ce se impunea cu atât mai mult, cu cât pe acele timpuri preoțimea rurală mai ales suferea de lipsa totală a unei culturi teologice. Cartea a fost tipărită la Iași în 1858 cu cheltuiala aceluiaș episcop, care a dispus împărțirea gratuită a ei pe la toți preoții din eparhia sa. Cestiunile din el sunt tratate erotematic, adică pe întrebări și răspunsuri. Prefața adresată preoților e scrisă de Meletie Istrati. ¹⁾

6. **Introducere în sfințitele cărți ale Vechiului și Noului Testament.** Felul cum e tratată materia acestei cărți

¹⁾ În românește *Catehismul lui Filaret* a fost tradus mai nainte depe versiunea greacă de Eufrosin Poteca. Traducerea acestuia a fost reprodusă de episcopul Dionisie Romano al Buzăului în două edițiuni, odată în 1857, când eră arhimandrit, și a doua oară în timpul episcopatului său. Traducerea lui Melchisedec e făcută direct depe originalul rusesc.

și dezvoltarea extinsă a cestiunilor din ea, ne arată că pe atunci cursul superior al seminariilor eră menit să suplinească întru câtva lipsa unei facultăți de teologie. Lucrarea e tipărită de Melchisedec în două tomuri, dintre cari primul (p. 240) coprinde introducerea în cărțile Vechiului Testament iar secundul (p. 223) introducerea în cărțile Noului Testament. Tomul al doilea (dela pag. 206 până la fine) se termină cu un apendice intitulat «Despre înțelesul scripturilor și despre regulile de critică și de exegeză ce trebuie a le observă tâlcuitorul». Acest adaos e un mic tratat de ermeneutică.

7. **Teologia pastorală.** Prin bogăția coprinsului și prin felul cum e tratată materia, *pastorală* lui Melchisedec e poate cea mai bună dintre puținele care există în limba română. Dupăcum singur spune, ea e parte tradusă, parte prelucrată după autori ruși și germani: Antonie, Amfiteatrov, Chiril, Reichenberg etc. Afară de introducere (5 §), cartea coprinde două părți. Partea I are 78 § și tratează destul de amănunțit despre calitățile necesare unui păstor bisericesc. Partea II tratează despre diferitele serviri pastorale: predica, serviciile divine și datoriile preotului de a se purta prudent cu oamenii și a le da consilii la diferite cazuri din viață. Unele secțiuni ale acestei părți, care e formată din 124 §, au o dezvoltare prea mare; astfel secțiunea I care tratează despre predică e un adevărat tratat de omiletică. Cartea aceasta s'a tipărit în 1863.

MANUSCRIPTE

1) *Introducere spețială în cărțile Noului Așezământ.* E partea întâi a manuscriptului cu no. 72 din biblioteca Academiei. Textul e un curs complet împărțit în trei secțiuni (despărțituri): 1) Cărțile istorice sau cele patru evanghelii și Faptele Apostolilor. Fiecare din aceste cărți e tratată în parte, uneori comparativ unele cu altele. 2) Despre cărțile didactice ale Noului Așezământ—epistolele apostolice tratate de asemenea special. 3) Despre cartea profetică a Noului Așezământ sau Apocalipsul s-tului Ion Teolo-

gul. Este scris pe hârtie de mai mulți, desigur de seminariștii dela Socola.

2) *Arheologia biblică*. Formează partea ultimă a aceluiaș manuscript cu no. 73 din biblioteca Academiei. După introducere urmează textul care coprinde trei secțiuni. Secția I tratează despre: Palestina sau pământul făgăduinței, descrierea geografică a țării, clima, însușirile fizice, împărțirea politică etc. Secția doua tratează despre starea economică a locuitorilor Palestinei: nutrimentul, îmbrăcămintea, gospodăria sau iconomia, păstoria, agricultura, grădinăria, stupăritul și pescăria. Secția treia tratează despre starea familiară, relațiunile matrimoniale, starea vieții publice, starea artelor, a științelor și a comerțului. E scris pe hârtie de mai mulți.

3) *Patrologia sau lecții despre sfinții părinți, dascăli ai bisericei și scriitori bisericești*. Manuscriptul acesta aflător tot în biblioteca Academiei poartă no. 74. E scris pe hârtie de mai mulți. Are o introducere și o privire generală asupra periodului I, care coprinde părinții bisericești din secolul apostolic. Periodul al II-lea tratează despre părinții și scriitorii bisericești din secolul al II-lea și al III-lea. Termină cu Ieronim.

4) *Dreptul canonic* alcătuit din două părți. Partea I se află într'un caet legat intitulat *Dritul canonic*. Partea II-a se află în manuscriptul nenumerotat de istorie bisericească și poartă titlul: *Incercare de compunerea unui manual de știința canoanelor pentru seminariile noastre*. «Din anul 1855, când eram profesor între altele și de această materie în seminarul central din mănăstirea Socola». Amândouă aceste manuscripte se găsesc în arhiva caselor Melchisedec din Roman.

5) De natură didactică e și manuscriptul intitulat *Cultura albinelor*, aflător tot în arhiva caselor Melchisedec din Roman. E format din 30 de foi și e scris de mâna lui Melchisedec. Deși nu posedă nicăiri indicația datei, totuș după caracterele exterioare se vede a fi scris între anii 1880—1885, când Melchisedec se ocupă singur cu creșterea albinelor la stupina din localitatea numită Lunca Vlădicăi. E o traducere sau cel mult o compilație după alte lucrări similare.

Acestea sunt manuscriptele didactice compuse de Melchisedec. Cele despre care vorbește d-l I. Calinderu în *Discursul său de recepțiune* (pag. 12), precum: *Teologia morală*, *Etica aplicată*, *Istoria bisertcească* pe scurt, *Istoria universală* dela facerea lumii pânăla căderea împărăției romane de apus, *Istoria principatului Moldovei* după P. Maior etc., despre *Geografie* îndeobște, *Geografia astronomică* și *Ritorica* sunt cursuri *paradosite* de diferiți profesori în seminarul Socolei. Ele nu sunt compuse de Melchisedec, ci fac numai parte din biblioteca sa, adică sunt cum singur spune: Ex libris Hierodiaconi Melchisedec.

§ 16. Cuvântări.

Cele mai însemnate cuvântări originale ale lui Melchisedec sunt de natură politică în strânsă legătură însă cu biserica. Patriotismul său sincer i-a inspirat cugetări alese, pe cari le-a îmbrăcat într'o formă plăcută și captivantă. Propriu vorbind, Melchisedec nu erà un orator, când vorbea însă de biserică și de patrie, chiar un orator mare s'ar fi simțit umilit în fața lui. A avut ocaziune să vorbească la cele mai solemne momente ale națiunii și ale bisericeii, și discursurile lui au avut mare răsunset în timpul lor. Cuvântul său aveà un accent de sinceritate, de bună credință și convingere, și de aceea erà ascultat cu plăcere și interes de auditori. Cuvântările sale se disting prin bogăția ideilor și printr'o strânsă argumentare, pe care știe să o întemeeze pe întinsele sale cunoștințe istorice. În cestiunile complicate erà explicit și practic, desfășurà măestrit ideile și tot ce erà mai profund și mai abstract deveneà perceptibil pentru întregul auditor.

După conținut, unele cuvântări ale sale sunt pur religioase—*predicile*, altele bisericesti-sociale—*discursurile* și în fine câteva tratează științific anumite subiecte—*dizertații*.

A. **Predici.** Predicile lui Melchisedec, în număr de 32, sunt inedite și se păstrează în manuscriptele no. 72, 75 și 516 ¹⁾ din biblioteca Academiei române. Aceste predici au fost compuse și rostite de el între anii 1843—1858, adică în epoca, când a trecut prin cele trei grade călugă-

¹⁾ Vezi anexa B.

rești: ierodiacon, protosinghel și arhimandrit. Unele din ele s'au publicat prin diferite ziare ale timpului, ce nu se pot găsi ușor, cele mai multe însă au rămas nepublicate.

Predicile lui Melchisedec se disting prin simplitatea lor desăvârșită și prin lipsa de orice înflorituri stilistice. Nu se găsesc în ele nici figuri oratorice studiate, nici descrieri poetice, nici abundența oratorică a stilului, nici exordii măestrite cu comparațiuni poetice, nici, în fine, concluziuni meșteșugite. Adesea, după text, urmează nemijlocit dezvoltarea subiectului, în cursul căreia sunt presărate ici-colea citate din scriptură bine alese și bine potrivite. Unele par niște improvizate lecțiuni de morală, din cari transpiră o religiozitate adâncă, sinceră și conștiințioasă.

Afară de două predici traduse din Filaret al Moscvei (ms. no. 75), Melchisedec a mai tradus pentru uzul preoților 64 din clasicile cuvântări ale lui Ion Gură-de-aur. Acestea le-a tipărit în tipografia cărților bisericești în anul 1883 și poartă titlul de «*Șasezeci și patru de cuvinte sau predice ale celui dintru sfinți părintelui nostru Ioan Crisostomul, extrase din operele acestui mare Părinte și Dascăl al Bisericii creștine ortodoxe, de Doctorul Carl Joseph Hefele, profesor de teologie la Tübingen—traduse în românește și orânduite după duminicile și sărbătorile anuale ale Bisericii ortodoxe de Episcopul de Roman Melchisedec.*»

Traducerea aceasta e făcută cu multă îngrijire și într'o limbă cât se poate de populară.

B. Discursuri. Talentul oratoric al lui Melchisedec se vede mult mai bine în discursurile sale, ale căror coprins se rapoartă atât la cestiuni politice cât și la cestiuni bisericești. Relativ la evenimentele dintre anii 1857—1859, Melchisedec are patru discursuri, cari, prin frumusețile de tot felul ce strălucesc în ele, pot fi privite ca cele mai frumoase bucăți de elocință românească produse în acea epocă. În ele găsim comparațiuni alese și originale, tablouri vii și însuflețite, alternative stringente, mijloace puternice de a persuada pe auditori, și abundență oratorică a stilului. Aceste discursuri i-au fost inspirate de cele două evenimente ale timpului: unirea țărilor surori și reanexarea la patria mamă, a Basarabiei sudice. Un discurs nu mai puțin frumos e cel rostit la inaugurarea episcopiei Dună-

rei de Jos, care se distinge prin înalte simțiminte patriotice și printr'o bogăție de idei și noțiuni istorice exprimate cu destulă măiestrie. Pelângă alte discursuri, pe cari le semnalăm mai jos ¹⁾, Melchisedec mai are și două discursuri rostite în Senat, din cari se vede talentul său de orator parlamentar. Acestea se disting prin claritatea ideilor, prin puterea analitică și prin promptitudinea și limpeziciunea cu care răspunde la interpelări.

C. Dizertațiuni Dizertațiunile lui Melchisedec în număr de 7 datează toate din epoca profesoratului său (1843—1860) și se păstrează în manuscriptele No. 516 din biblioteca Academiei. Le vom înșiră aici pe toatearătând cuprinsul fiecăreia.

I. *Dizertație despre întruparea Fiului lui Dumnezeu*, în care potrivit cu învățătura bisericii noastre, Melchisedec stabilește legătura dogmatică între păcatul original și starea primitivă a omului pe de o parte și întruparea Fiului lui Dumnezeu și mântuirea lumii pe de altă parte²⁾.

II. *Dizertație despre onanism*, scrisă pe 30 de pagini (pag. 218—232) în manuscriptul no. 75. Ca inspector al seminarului Veniamin, Melchisedec va fi observat probabil vreun caz de acestea. Imprejurarea aceasta l-a determinat să-și aleagă pentru dizertația sa un asemenea subiect. Di-

¹⁾ Vezi anexa B.

²⁾ E scrisă pe 40 de pagini în m-sul no. 516 din biblioteca Academiei și e făcută după următorul plan:

A. Definiția întrupării Fiului lui Dumnezeu,

B. Divizia acestei dizertațiuni:

Secția I

Căderea omenirii din starea cea fericită.

1) Ce fel a fost starea omenirii înainte de cădere

2) Însăși căderea.

a) Păcatul ca cauză a căderii.

b) Mărimea acestui păcat.

c) Pedepsa pentru păcat.

3) Starea omului după cădere.

Secția II

Despre îndreptarea oamenilor

1) Hotărârea din partea dumnezeiască de a ierta păcatul omenirii și a o liberă din căderea ei.

2) Cum că din partea omenirii niciuna din fapăturile create nu a fost în stare a face îndestulare dreptății dumnezeiești.

3) Fiul lui Dumnezeu s'a făcut din partea omenirii împlinitor dreptății dumnezeiești.

4) Neapărat a fost ca Fiul lui Dumnezeu să se întrupeze.

C. Concluzia

La fine stă scris: *Finis de Incarnatione Christi. M. Ștefănescu, 1843.*

zertația e ținută în anul 1853 și are următorul coprins:

În introducere desvoaltă ideia, că niciun fel de rău pe care l-ar face alții omului nu poate să fie atât de vătămător ca răul pe care și-l face omul singur. În pertractare, arată ideia bisericii despre această faptă abominabilă și apoi ideile doctorilor și a altor bărbați cunoscuți prin a lor învățatură și dorință de binele omenirii. E la locul lui și face efect citatul: «Au nu știți că templu al lui Dumnezeu sunteți și Spiritul lui Dumnezeu locuește întru voi? De va strică cineva casa lui Dumnezeu, strica-l-va pe acela Dumnezeu» (Pavel, I Corinteni, III, 16—17). Amintește între altele cazul lui Onan din *Cartea facerii* și-l dă ca pe un exemplu teribil al urgiei divine asupra onaniștilor chiar în vieața aceasta temporală. Expune apoi pedepsele canonice ce aplică biserica celorce s'au dovedit a fi practicat măcar odată vițiul onanismului. Dupăce arată păreriile unor ilustrațiuni medicale asupra acestui vițiu, citează o mulțime de cazuri concrete. În concluzie arată mijloacele prin care se poate stărpi acest vițiu odios, dacă n'a ajuns în perioada ultimei sale desvoltări.

III. *Sinodul florentin în raport către biserica moldo-română*¹⁾. Toate cestiunile din această dizertație au fost desvoltate mai târziu de Melchisedec în diferitele sale scrieri, precum: *Grigorie Tamblac* (Revista pentru istorie, arheologie și filologie, an II, vol. III, pag. 1—64), Inceputul ierarhiei în Moldova și dependența bisericii moldovene (*Cronica Romanului* I pag. 41—100) și Noțiuni relative la istoria limbei române (*Cronica Hușilor*, Apendice, (pag. 1—15 etc).

IV. *Duhul timpului de față*, tot în manuscriptul no. 75 foaia 181—187. Are ca text versetul 2—3 din prima epistolă a lui Ioan: «Să cunoașteți duhul lui Dumnezeu și duhul înșelăciunei...» În întregul ei, dizertația are un conținut pur educativ. Arată că spiritul timpului de azi e spi-

¹⁾ În manuscris no. 76. Această dizertație coprinde următoarele părți:

1. Cine a fost Grigore Tamblac?
2. Cari au fost cei dintâi mitropoliți ai Moldovei?
3. De ce jurisdicție a atârnat în vechime biserica Moldovei și ce schimbări au urmat în această privință?
4. Este oare adevărată spunerea lui Cantemir despre alungarea literaturii române din Moldova în urma Sinodului Florentin?

rit al necredinței și al imoralității. Reproducând ideia unui predicator german¹⁾, Melchisedec zice că spiritul necredinței își are începutul în ideia falsă despre libertatea civilă, care s'a extins și asupra religiunii. Spiritul acesta s'a întins din timpul revoluțiunii franceze peste toată Europa și se propagă azi prin profesori francezi, căci societatea înaltă preferă pentru educarea și instrucția copiilor săi profesori numai francezi.

După spiritul necredinței vine spiritul imoralității ce se poate vedea clar în corupția generală a moravurilor. Aceasta vine tot din metoadele greșite, după care se face educația astăzi. Intre altele multe arătate de orator, spiritul timpului fiind prea filantrop *cruță toiagul lui Solomon pentru copii* (*Proverbe*, XIII, 25) și le dă libertate în toate, necăutând a-i constrânge cu frica de Dumnezeu.

V. *Sinodul din Iași*, ms. 75, foaia 187-195. Dizertația aceasta i-a servit de bază la serierea lucrării *Biserica ortodoxă în luptă cu protestantismul și în special cu calvinismul în secolul al XVII-lea și cele două sinoade din Moldova contra calvinilor*—memoriu citit de Melchisedec în ședința Academiei române din Martie 1890.

VI. *Oare mintea omenească merge înaintea spre desăvârșire?* E o dizertație filozofică aflătoare în acelaș manuscript, f. 197-201. Arată cele două păreri în privința acestei întrebări. Prima e că mintea omenească merge înaintea, trebuie a merge și va merge fără oprire. A doua, că mintea omenească merge, merge, merge și după aceea deodată se întoarce îndărăt; stând pe loc câteva secole ea iarăși începe a merge înainte și apoi iarăși se întoarce. După ce arată toate argumentele pe care se sprijină fiecare din aceste opinii, expune ideile Sfintei Scripturi despre perfecția umană și căile ce conduc la ea.

VII. *Profețiile despre soarta Babilonului adevărate de întâmplările istorice* (ms. no. 75, f. 203-209). Arată că istoria Babilonului e verificarea faptică a ceea ce spune Scriptura că *de nu va zidi Domnul casa, îndeșert s'ar osteni ziditorii și de nu va păzi Domnul cetatea îndeșert ar priveghea strejarul*. Dovedește cu ajutorul istoriei, că toate

¹⁾ *Muster-Prediger*, herausgeg. von A. Hungari, B. VII, Frankfort am Mein, 1846.

prezicerile profeților asupra acestei faimoase cetăți s'au realizat în totul.

VIII. *Dizertație de finirea studiilor la Academia din Chiev.* Această dizertație e o explicare exegetică a capitolelor VII, VIII și IX, 1-8 din cartea profetului Isaia.

Dizertațiile lui Melchisedec sunt scrise într'o limbă literară corectă. În ele vedem talentul său de a analiza și judeca faptele, cum și aptitudinea sa de a sistematiza și grupa ideile după valoarea și derivațiunea lor, unele din altele.

§ 17. *Activitatea ca membru al Academiei*

În strânsă legătură cu activitatea literară a lui Melchisedec, stă și activitatea sa ca membru al celei mai înalte instituțiuni culturale a țării. Multe din scriirile sale istorice nu sunt decât niște memorii științifice citite în ședințele Academiei. Membru al Academiei a fost ales în anul 1870, când această instituție nu numără mai mult decât patru ani de existență. Activitatea desfășurată de Melchisedec în ședințele Academiei începe însă a fi consemnată în *Desbateri* cu câțiva ani mai târziu după alegerea sa ca membru¹⁾.

În ședința dela 21 Septembrie 1879, Melchisedec ia parte la discuția asupra cărților religioase didactice din punctul de vedere literar și pedagogic. Limba acestor cărți—zice eruditul Episcop—e de dorit să fie destul de curată, dar în acelaș timp pecăt se poate mai simplă, mai înțeleasă. Aceiaș idee o susține poetul V. Alexandri, care zice că cestiunea cărților religioase e o cestiune delicată: limba lor trebuie să se purifice treptat, pas cu pas, pentru a nu îngreuiă înțelegerea prin termeni neobișnuiți și echivoci.

De atunci, Melchisedec a prezentat raportul asupra *Gramaticii raționate pentru începători* de V. Ionescu. (Iași, 1879: 1 vol. în 8° de 162 pagini). Autorul acestei cărți solicită un premiu dela Academie. Iată în scurt raportul făcut de Mel-

¹⁾ În ședința din 10 Septembrie 1870, a fost proclamat membru activ, dar neputând participa la ședințe, demisionează din Societatea Academică. E reales cu toate acestea în anul următor, dar acum ca membru onorar (Cp. Indice alfabetic al *Analelor Soc. Acad. rom.* din anii 1867-77, pag. XII). Cam de prin 1878, Melchisedec a început să vie la ședințele Academiei și să ia parte la lucrările ei ca membru activ.

chisedec. Această gramatică destinată pentru începători are de scop, dupăcum spune însuș autorul ei, să desvoalte în copii nu numai limba, ci și cugetarea, să-i deprindă nu numai: a scrie corect, ci să și vorbească drept. Abstrăgând calitățile pe cari la tot pasul recensentul i le recunoaște, cartea în totul ei are prea multe imperfecțiuni. În dorința sa de a-și face cartea cât mai înțelegibilă minții copiilor, autorul a trecut sistematic peste gramaticile uzitate până atunci, a amestecat părțile unele cu altele, a modificat chiar și ordinea părților de cuvânt, pe cari le clasifică în 9 categorii: 1. nume, 2. personale, 3. însușitive, 4. verbe, etc.. Face uz de o terminologie gramaticală arbitrară, de exemplu, verbul ajutător *sunt* îl numește *începător de vorbă*. Inventează și făurește dela sine termeni noi, precum: *strigătoare* îld. interjecțiuni, *insușitive* îld. ajective, *diriguitoare* îld. prepozițiuni, *legătoare* îld. conjuncțiuni etc. În desfășurarea materiei tratate, întâlnim definițiuni inexacte, precum: «Om învățat este acela ce cunoaște lucrurile cu cari se întâlnește» (pag. 1); «Eu cunosc blana cu ochii închiși pentru că știu că e moale» (pag. 6); «Cu pielea noi nu facem decât pipăim» (pag. 8); «Insușirea se ține de ființă ca albul de părete» (pag. 173) etc. etc.

Apoi întâlnim unele forme gramaticale curioase precum e substantivul *popă*, declinat *popa—popelui* etc. Raportorul conchide că din aceste observațiuni analitice, colegii săi își vor face o idee de valoarea opului care solicită sufragiile lor pentru unul din premii.

Alte cinci rapoarte academice datorite penei lui Melchisedec¹⁾, dovedesc, cași acesta pe de o parte, aptitudinea lui în cestiunile literare și pe de altă parte cinstea și conștiențiozitatea sa în materie de critică.

În sesiunea anului 1880, a luat parte la discuțiunile ortografice. Melchisedec era pentru conservarea literilor latine *y*, *ph*, *th*, *qu* și *k* în transcrierea textelor religioase unde le mențineă la noi și grafia cirilică.

¹⁾ a) *Literatura populară română* de dr. Gaster, raport de Melchisedec (Anal. Acad. seria II, 5, pag. 163—170), b) *Vieța, lucrările și scrierile lui G. Asachi* de I. Negre, raport de Melchisedec (ibid pag. 182—192), c) *Horea*. Roman original de I. P. Florantin; raport de Melchisedec; d) *Metoadă nouă de abecedar*: de acelaș; raport de Mel.; e) *Grădina de copii*, cd. II, raport de Mel.; *Estetica*, partea II, raport de Melchisedec.—Anale seria II, 11, pag. 178—180.

În ședința din 6 Fevruarie 1881, Melchisedec oferă Academiei trei crisoave moldovenești originale, scrise pe pergament în slavonește și însoțite de traducerea română. Aceste crisoave sunt primul dela Alexandrel-Vodă din 1453, al doilea dela Stefan cel Mare și al treilea dela Ieremia Movilă. Tot în acea ședință, dă lectură unei părți din memoriul intitulat «Relațiuni istorice despre țările române din epoca dela finele veacului al XVI-lea și începutul celui al XVII-lea».

În ședința din 10 Martie 1881, veni în discuție propunerea episcopului Melchisedec, ca să se tipărească de către Academie Colecția de 64 de predici de Crisostom, traduse de dânsul din limba germană. Contra acestei propuneri se ridică d-l Titu Maiorescu pe motivul, că numita lucrare atingând mai ales cestiuni religioase poate suscita «Institutului nostru neînțelegeri regretabile cu Sinodul și cu ceilalți prelați ai țării». Pentru publicarea numitei lucrări de către Academie au fost însă V. A. Ureche, Papadopol-Calimac și mai ales poetul V. Alexandri, care ziceă, că îndatoririle Academiei fiind nu numai de a desvoltă inteligența ci și de a întări moralitatea națiunii este cu totul în căderile ei asemenea publicație. Cât despre Sinod dacă e nevoie, i se poate cere prealabil aprobarea ¹⁾.

În ședința dela 3 Decemvrie 1882, după ce a terminat lectura memoriului său, *O vizită la câteva mănăstiri și biserici antice din Bucovina*, Melchisedec a făcut Academiei o fericită propunere privitoare la anticitățile păstrate de monumentele noastre istorice.

«Mănăstirile noastre—zice dânsul—ne-au păstrat multe resturi din vechea cultură a Românilor. Bisericile noastre, dacă nu în totul cel puțin în parte, reprezintă motive sublime de arhitectură cari și astăzi fac onoare geniului străbun. Pictura bisericească ne dă tipurile și modelurile, după care trebuie să se cultive la noi această artă. Deasemenea: sculptura, argintăria, desemnul și cusătoria găsesc aici modele vrednice de imitat și continuat. Ele ne îndeamnă la formarea tipurilor de arte naționale. Mănăstirile deasemenea prin

¹⁾ Această carte s'a tipărit însă cu trei ani mai târziu la *Tipografia Cărților Bisericești* și anume 1000 de exemplare cu cheltuiala lui Melchisedec și 2000 cu cheltuiala unei persoane anonime, care a dispus ca venitul realizat din vânzarea celor 2000 de exemplare ale sale să fie întrebuințat de numita Tipografie la imprimarea altor cărți trebuincioase bisericei române. (*Sumarele șed. Sinod.*, an. 1883, p. 709).

monumentele lor istorice ne dau o mulțime de date spre a ne completa și desvolda istoria trecutului nostru în toate privirile. Academia ar face un mare serviciu culturii noastre intelectuale și artelor, dacă ar lua măsuri prin oameni competenți a se aduna toate resturile culturii noastre antice păstrate prin mănăstiri și a se publica într'un album, care să poată fi pus la dispozițiunea publicului, a scriitorilor și a artiștilor români. Arhitectura noastră bisericească lipsită de modeluri tipice a ajuns la anarhie, lăsată la caprițul arhitecților cari, cea mai mare parte, se conduc or de modeluri streine, or inventate de dâșii și adeseori fără gust și rău nemerite. Dacă ar fi adunate într'un album frumoasele motive antice de arhitectură bisericească, s'ar forma după ele o arhitectură bisericească proprie națională și totodată frumoasă, unitară. Școalele noastre de pictură, desemnuri și cusătorie încă ar căpăta o mulțime de modeluri pentru arta și industria națională.

În urma acestei expunerii de motive, Melchisedec propune Academiei să ia dispozițiunile următoare: 1) Să se adune și să se studieze la Academie toate inscripțiunile aflătoare în toate țările locuite de Români, pe la biserici, mănăstiri și alte monumente antice. 2) Să se angajeze un arhitect sau doi, cari să aleagă modelurile și motivele cele mai alese din arhitectura noastră antică, să le desemneze și descrie, compunând tot odată după ele modele de arhitectură bisericească națională. 3) Să se angajeze un pictor, care să formeze un album de pictură antică, de sculptură, de desemnurile ornamentale bisericești, de cusătorie și argintărie. Această lucrare se poate face treptat alocând pe fiecare an în bugetul Academiei o sumă oarecare. Lucrările persoanelor însărcinate cu această colecțiune de produse antice să se publice într'un album, care să fie pus la dispozițiunea artiștilor români pentru restabilirea și desvoltarea artelor române: arhitectura, pictura desemnul, argintăria și cusătoria ornamentelor bisericești. Această lucrare s'a făcut de mult în toate țările civilizate. Este timpul, ca și România să nu fie lipsită de ea. O asemenea lucrare va fi totodată și de mare onoare pentru națiunea noastră. *Ea va da dovada cea mai pipăită despre cultura și inteligența românească nu numai în prezent dar și în veacurile de mult trecute; va lega cultura actuală cu cea trecută și în multe ne va emancipa de robia spirituală, care ne împinge a căuta și adopta toate dela străini¹⁾.*

¹⁾ Analele Academiei, seria II, 5, pag. 19—21.

Această nobilă și frumoasă propunere s'a pus în aplicare cu câțiva ani mai târziu și astăzi o continuă atât Academia cât și ministerul cultelor. În ședința din 13 Noemvrie 1882, Melchisedec citește memoriul său asupra descoperirii adevăratului portret al lui Ștefan cel mare în evangeliarul dela Humor. În călătoria ce făcuse în acel an prin Bucovina, a dat în cancelaria palatului mitropolitan din Cernăuți peste două exemplare foarte frumoase de evanghelii moldovenești, unul dăruit de Ștefan cel Mare mănăstirei Humorului în anul 1473, altul dăruit de Grigorie, mitropolitul Moldovei, mănăstirei Voronețul la 1550. Melchisedec a descris aceste cărți și a copiat notițele de pe ele. Cea dintâi este importantă mai ales prin faptul, că în ea se găsește portretul lui Ștefan cel Mare. Melchisedec a accentuat atunci, că numai acela singur e adevăratul portret al lui Ștefan cel Mare, deoarece evangeliarul în cestiune e făcut din ordinul și cu cheltuiala lui Ștefan cel Mare, a fost în posesiunea sa și el însuși le-a dăruit mănăstirei Humorului. Opinia lui Melchisedec a fost aprobată de toți, afară de Hașdeu care și-a exprimat îndoelile asupra ei, zicând că portretul poate fi al lui Petru Rareș ¹⁾.

În ședința din 22 Noemvrie 1885, Melchisedec prezintă pentru biblioteca Academiei: un uric slavon dela Ștefan cel Mare, anul 1470, cu traducere și note de dânsul, scrierile sale *Notițe istorice și arheologice adunate dela 48 mănăstiri și biserici antice din Moldova și Cuvânt pentru școală și biserică* ținut cu ocazia jubileului școalelor din Iași, iar din partea lui Nicu Rosetti prezintă un exemplar din psaltirea versificată de Ion Pralea.

În ședința dela 18 Martie 1886, Melchisedec arată, că printr'o particulară norocire posedă un manuscris în care se copriind predicile lui Antim Ivireanul. Această colecție de predici este una dintre cele mai însemnate, ce ni s'a

¹⁾ Anul trecut cele două evangheliare au fost din nou studiate de d-l I. Bogdan într'un studiu intitulat: «Evangheliile dela Humor și Voroneț din 1473 și 1550. *). În acest studiu d-sa zice: «Că portretul din evanghelia dela Humor este al lui Ștefan cel Mare, nu al lui Petru Rareș, mi se pare neîndoelnic cu toate îndoelile exprimate atunci de d-l B. P. Hașdeu». În traducerea celor două notițe de pe evangeliarul lui Ștefan, d-l Bogdan a relevat la Melchisedec câteva erori de traducere.

*) *Analele Academiei*, II, tom. XXIX - pag. 646 - 649, ședința din 23 Martie 1907.

păstrat dela episcopii și mitropoliții din trecut. Manuscrisul coprinde și un memoriu al mitropolitului Antim către Constantin Brâncoveanu. El e o copie făcută către finele secolului trecut (al XVIII-lea).

În ședința din 18 Martie 1885, din impulsul lui N. Ionescu, secțiunea istorică se ocupă cu semnificația numelui *Io* din titulatura vechilor noștri domni. V. A. Ureche arată că cestiunea aceasta a fost agitată întâi de principele Dimitrie Cantemir în *Descriptio Moldaviae* (pag. 46)¹⁾. Cum că *Io* înseamnă *Ioan* și nu *eu* nu e nicio îndoială; dar că *Io* sau *Ioan* să însemne împăratul Ioniță aceasta rămâne să se demonstreze. Melchisedec zice că nu știe de unde își va fi având originea cuvântul *Io*; ceea ce poate să afirme este că și alte popoare vecine, precum Bulgarii și Sârbii, întrebuintează acest nume ca o titulatură domnească; prin urmare se simte necesitatea de o cercetare mai întinsă. În inscripțiuni atât lapidare cât și cusături și pe alte ornamente bisericesti se vede încrustat întreg cuvântul *Ioan*; astfel de exemplu este inscripțiunea ușii de la biserica cea mare a mănăstirii Neamțu, unde Stefan cel Mare se numește *Ioan Stefan Voevod*, fiul lui Bogdan Voevod²⁾.

În ședința dela 1 Aprilie, acelaș an, Melchisedec a luat parte la discuțiunea asupra termenului de *iobagiu*, uzitat

¹⁾ «e regia tamen veterum Moldaviae stirpe patre Bogdano, Ioannis filio a quo principes omnes semper Ioannes suis in titulis scribi solent ortum fuisse, constans apud nos est traditio».

²⁾ La acestea d-l Dimitrie Sturdza mai adăose că pe monedele lui Vlad al II-lea Dracul se citește Ioan Vladislav, pe monedele lui Despot: Iohann D. G. Waivoda; pe a le lui Istrate Dabija: Iohan Istrat Dabija -, pe toate celelalte se află însă *Io*. După aceasta Hașdeu zice că «Părintele Melchisedec a complotat cele zise de d-l Sturdza și eu n'am decât a mă uni cu concluziunile amândurora». Titlul *Ioan* scurtat în *Io* a existat deopotrivă la domnii români și la toți împărații româno-bulgari în urma lui Ioanițiu Asan, până la căderea Bulgariei sub Turci: *Ioan Asan*, *Ioan Căliman*, *Ioan Alexandru*, *Ioan Șişman*. Eră ca *Caesar* în Roma nume personal devenit titlu. Alte două păreri au rămas izolate, cea a lui V. Maniu care susține în aceeaș ședință, că geneza numelui în cestiune se urcă mai sus de epoca Ioaniților, deoarece în forma acestui prefix domnesc (*Io*) se vede o apropiere de numele Iovius, uzitat ca atribut divin de împărații romani după Dioclițian; și alta a lui Papadopol-Calimac, care susține că *Ioan*, scurtat *Io*, nu e decât bizantinul *Ἰωάννης* «cuvios, sfânt», latinește *pius*. Titlatura aceasta a fost în uz până pela 1828, probă titlul domnilor Ipsilant, Scarlat Calimac și Caragea, în crisoavele de promulgare a codului civil.

Cestiunea aceasta a limpezit-o d-l I. Bogdan în articolul său *Io din titlul domnilor români* publicat în *Convorbirile literate* de pe anul 1889—90 pag. 721.

numai în Transilvania în locul termenului de *vecin*, *vecinie* uzitat în Moldova și identic cu *rumân* uzitat în Muntenia. Tot atunci veni ră în discuție niște documente dela Mateiu Basarab din anii 1632—1644, găsite la Creditul fonciar din București, în cari se vorbește despre instituirea șerbiei în Muntenia de pe timpul lui Mihaiu, cunoscută sub numirea de *legătura lui Mihai Vodă*. Melchisedec se oferă a merge în persoană la Odesa, dându-i-se însărcinarea Academiei, fără vreo pretențiune la ajutor bănesc, spre a cercetă dacă acel document cu *legătura lui Mihai Vodă* sau și alte documente românești se găsesc fie la societate, fie la alte biblioteci și arhive. Secțiunea, primind cu mulțămire propunerea episcopului Melchisedec, decide a se mijloci la plen ruga să se însărcineze cu acea misiune.

În ședința dela 26 Martie 1886, a luat parte la discuția asupra publicării vechilor documente românești, fiind de părere ca publicarea numitelor documente să fie însoțită de mici comentarii și notițe explicative asupra lor¹⁾.

La 23 Ianuarie 1887, Melchisedec atrage atențiunea Academiei, că I. P. S. Mitropolit al Moldovei are o bogată și prețioasă colecție de cărți tipărite și manuscrise. Între acestea se află un manuscris de mare valoare coprinzând biografia mitropolitului Nifon, fost patriarc de Constantinopol, scrisă de un contimporan. Acest prețios manuscris — zice dânsul — ar trebui să se publice.

În ședința din 20 Făurar acelaș an, Melchisedec prezintă traducerea făcută de dânsul a patru crisoave slavone din colecțiunea Academiei, iar la 12 Martie cere să se mijlocească la Cameră, ca ajutorul acordat de Stat pentru publicarea documentelor Hurmuzachi să continue a se prevedea în buget.

În ședința din 5 Aprilie 1888, iea parte la discuțiunea asupra imprimării de către Academie a operilor, rămase în manuscris, dela răposatul Petru Ispirescu, povestitor ales cu limbă dulce și plină de farmec, iar la 24 Martie din acelaș an, dă lectură unui memoriu al său despre predi-

¹⁾ Publicarea vechilor documente a început abia anul trecut (1907), când a apărut prima fascicolă din «*Documente românești*, reproduse după originale și după fotografii» sub supravegherea bibliotecarului Academiei române, d-l Ioan Bianu.

cile mitropolitului Antim Ivireanul, care a servit ca precuvântare la al II-lea volum de cuvântări ale distinsului mitropolit.

Ultima discuție, la care a luat parte Melchisedec, este aceea provocată de o carte oferită Academiei de P. A. Sârcu, student la Universitatea din Petersburg. Această broșură, extrasă din *Analele societății imperiale ruse de arheologie*, coprinde relația chineză în text mangiuric despre călătoria lui Nicolae Spătar Milescu în China la 1676. Textul e publicat cu traducere de orientalistul A. Q. Ivanovski și e precedat de o introducere asupra lui Milescu de Sârcu. În această introducere, Sârcu afirmă că numitul spătar român ar fi de origine greacă, din cauză că în multe rânduri el singur se da de grec, opinie împărtășită și de unii contemporani. La afirmarea lui Hașdeu că aserțiunea lui Sârcu este eronată, probă declarația lui proprie pusă pe coperta unei cărți ale sale, *Enchiridion sive stella orientalis*, tipărită în Stocholm la 1867 «a Nicolae Spatario *Moldovolacone*», — Melchisedec răspunde că cu greu s'ar putea contesta afirmările atât de clare, cari se află în scrisorile adresate lui Milescu de patriarcul Dositeiu, și în cari îi spune că fiind și el grec să-și facă datoria către rudeniile lui grecești¹⁾.

Dela data acestei discuțiuni, încetează și rolul avut de Melchisedec în dezbaterile Academiei. *Analele* dezbaterilor o singură dată mai amintesc numele lui, adică în ședința din 17 Mai 1891, când Melchisedec prezintă din partea doctorului N. Calinderu copia unui manuscris din 1777 și a unui poem armenesc despre Armenii din Moldova.

¹⁾ Din cele două păreri, a lui Hașdeu e cea adevărată. Numele de grec ce și-ar fi dat însuși Milescu se poate referi or la confesiunea ortodoxă (greacă) căreia aparține el, or Milescu se va fi dat de grec față de unele persoane cari n'aveau idee de *Valahi*. În tot cazul, nobila origine greacă la care se referă Dositeiu e o simplă încântare sau un expedient subțire pentru niște scopuri mai mari. După mărturia lui Neculcea (*Let.* II, p. 190), Nicolae Milescu era un boer din ținutul Vasluiului. Veracitatea acestei aserțiuni o sprijină d-l N. Iorga (*Studii și documente*, tom. 7, p. CLXXIV) pe împrejurarea că un spătar Stefan Milescu, desigur rudă cu cel dintâi, e iscălit într'o mărturie din 1693 privitoare la satul Jlgoreni din părțile vasluene.

IV.

Caracteristică generală.

§ 19. Calitățile personale, Ideile politice; Concluziune.

Melchisedec erà preot în cea mai înaltă accepțiune a cuvântului; erà bun și afabil cu toată lumea, aveà o privire blândă, o înfățișare plăcută, o inimă largă și simțitoare. Suflet sincer și caracter neșovăitor, Melchisedec, atât în scris cât și în vorbire, spuneà verde ce simțeà și cugetà: fățarnicia nu-i plăceà. Erà comunicativ și vesel, dar nu vorbăreș. Persoana lui aveà un fel de demnitate impunătoare, o noblețe pe care i-o da nu vechimea familiei sau strălucirea nașterii, ci cultura și superioritatea spiritului. În întregul ființei sale se vedeà o notă aristocratică, ceva care atrage; la el totul erà natural, nimic afectat. Admirator entuziast al naturei, iubià mult florile și din grădina episcopiei atât la Ismail cât și la Roman făcuse un adevărat raiu pământesc. În lăgătură cu aceasta, un lucru mai caracterizà gingășia inimei sale: dragostea ce aveà către copii în genere, pe care și-o manifestà atât în felul vorbirei, cât și în faptă, cumpărându-le haine, cărți și orice fel de daruri plăcute lor; de multe ori dându-le chiar bani.

În toate actele și manifestările sale, în felul său de a trăi și a lucra, păstrà ordinea și regula. Erà om de acțiune și de inițiativă: își urmăreà aspirațiunile cu o stăruință neobișnuită și prezenta lor nerealizare nu-l descourajà.

Ca toți oamenii distinși, Melchisedec erà foarte darnic, nu însă risipitor. În tot cursul vieței, de când a îmbrăcat rasa călugărească și până când pământul a acoperit rămășițele sale, a lăsat urme neșterse de pietate și de iubire

către aproapele. După moarte, toată averea agonisită de dânsul în lumea aceasta a lăsat-o pentru scopuri filantropice, nu ca de obicei rudelor, despre cari singur spune: «Eu, pe rudele mele cari au meritat, le-am ajutat încă din copilăria lor îngrijind de instrucția și de educația lor, dar pe cei netrebnici i-am respins în viața mea și după moarte. Vocațiunea mea în lumea aceasta nu a fost ca să muncesc pentru căpățuirea rudelor mele după trup, ci pentru marea mea familie duhovnicască, care este biserica și fii ei cei credincioși»¹⁾).

Melchisedec avea o credință profundă în adevărurile creștine, un devotament fără margini față de biserică și un entusiasm nestins pentru apostolatul preoției.

Se distingea printr'o capacitate deosebită pe mai multe terenuri: Eră nu numai teolog desăvârșit, dar și om de știință și literat ales. Ca scriitor a dezvoltat o muncă fără preget, lăsând peste 40 de lucrări tipărite, afară de multe manuscrise și de un voluminos material inedit de istorie bisericească română. La compunerea scrierilor sale eră de o mare tenacitate: o lucrare începută odată nu o mai întrerupea, până ce nu o termină. În fiecare an scriea câte ceva pentru Sinod sau pentru Academie. Când compunea sau traducea nu dicta altei persoane ca să scrie, ci însuși scriea, și de multe ori tot el și pesciea pentru tipografie. Cunoștea bine trei limbi moderne: franceză, germană și rusă, și patru clasice: latină, greacă, paleoslovnică și ebraică. De toate aceste limbi s'a servit în scrierile sale. Avea pasiunea cărților și documentelor vechi, pe cari le-a studiat cu pătrunderea adevăratului istoric.

Inima sa vibră de cel mai cald patriotism și a luat parte activă la toate actele mari din istoria renașterii române. Deși amestecul său în afacerile politice ale țării a fost urmat de succes, totuș neplăcerile ce i-au cauzat intrigile și meschinăriile de culise l-au făcut să stea departe de luptele politice. Dintr'o adâncă experiență personală a ieșit desigur următorul sfat, pe care el îl dă clericilor români: «Am convingerea, că membrii clerului de toate treptele nu nimeresc, când se amestecă în politica militantă. Rolul lor

¹⁾ Testamentul P. S. Melchisedec, pag. 9-10.

este apostolatul, știința și moralitatea»¹⁾). Deplina neutralitate observată de el față de partidele politice se probează atât prin manifestările sale în viața publică cât și prin corespondența sa păstrată în toată întregimea ei. Calomniile și atacurile violente, cu cari l-a lovit în ultimii ani ai vieții sale un ziar de partid, nu se datoresc vreunei bănueli că Melchisedec ar fi avut simpatii pentru cellalt partid politic, ci mai mult animozității oarecăror personalități politice. Melchisedec consideră ca lucru vătămător pentru prosperitatea țării și a națiunii, pătrunderea luptelor politice de partid în toate instituțiunile și în straturile de jos ale poporului. El zicea că prea multa politică ce se face la noi în țară conrupe simțul cel bun al poporului și împiedică guvernul și națiunea de a se ocupa cu cestiunile vitale naționale²⁾).

Ca figură bisericească, Melchisedec — incontestabil — e cel mai mare ierarc din istoria modernă a bisericii române. Incredințându-i națiunea un scaun episcopal, el n'a înțeles că trebuie să aibă un rol de figurant. Printr'o nobilă și bogată activitate, Melchisedec a ridicat, ba a sfințit episcopatul. Intr'un timp când biserica eră desconsiderată, când curentul antireligios eră așa de puternic, încât chiar un ministru de culte — filozoful Vasile Conta — propusese Camerei un proiect de lege, prin care scotea cu totul învățământul religios de prin școalele publice, lupta lui Melchisedec ca reprezentant al bisericii a fost mare³⁾). El nu eră de ideia că generațiunile precedente au făcut totul, așa ca să fi rămas celor actuale numai sarcina plăcută de a culege fructele muncii acelora. Cea mai mare aspirațiune a sa a fost ridicarea bisericii române, pe care a avut fericirea s'o vază autocefală. Toată viața a muncit pentru ridicarea nivelului cultural și moral al clerului ca

¹⁾ *Revista pentru istorie, filologie și arheologie*, anul II, vol. IV, p. 505.

²⁾ *Răspuns* la o scrisoare către dânsul a lui N. Roznovanu, 8 Aprilie 1885 în *Acta corespondențelor* aceluia an.

³⁾ Prin calitățile sale superioare, Melchisedec a fost cel mai puternic obstacol în fața celorce duceau în secolul trecut vestitele campanii antireligioase. De aci inversunarea cu care era atacat prin organele acelora. Iată ce zice despre el ziarul *Lupta* din 26 Iulie 1885: «Și de unde credeți că mișcarea pornește? Se înțelege că tot dela fanaticul dela Roman, dela rusificatul popă, care a supt la Chiev pelângă absurditățile teologice, toate instinctele despotismului barbar a acelei țări.

profesor, ca deputat la divanul ad-hoc și apoi ca episcop în Sinod și în Senat. Era convins în sufletul său, că biserica va fi umilită mereu și tot mai mult, cât timp în clerul mic și mare se vor strecură oameni fără credință, fără cultură și fără chemare potrivită cu acest apostolat. «Am crezut—zice în testamentul său—că fără cultură clerul va continua a rămâne amorțit și stăpânit de prejudițiile vulgare, de viții și spre batjocura despotismului unor ambițioși vani și speculatori de cele sfinte, iar biserica o instituție moartă, destinată numai a acompania pe morți la mormânt»¹⁾.

Studiile făcute în Rusia au făcut din el un ortodox ze-los și mai apoi un prelat, care în a doua jumătate a secolului trecut a lucrat mai mult decât oricare altul la dezvoltarea și prosperarea instituțiilor religioase în România. Totuș nu la înrăurit întru nimic șovinismul religios propriu Rușilor. Spiritul său ales l-a împiedicat a deveni intolerant. În discursul rostit în ședința Senatului din 13 Decembrie 1884, el arată pe față lărgimea vederilor sale cu privire la alte confesiuni: «Respect acea biserică (romano-catolică)—zice el—care reprezintă religiunea multor națiuni mari și chiar vechi prietene neamului nostru, și todeauna a fost în țara noastră această opiniune, aș putea dovedi cu istoria în mână».

Deși aveà astfel de vederi largi, Melchisedec a fost totuș un păstor vigilant, pe care nu-l lăsà nepăsător atacurile dibace îndreptate contra turmei sale de misionarii altor confesiuni. Cu pana-i de istoric, a zugrăvit acea țesătură de intrigi și de lupte aproape tainice date în curs de secole de papistași și protestanți spre a atrage în cursele lor pe Românii ortodoxi²⁾. El îndeamnă a ne feri de lațurile propagandei catolice, nu pentru a fi netoleranți contra spiritului constituțiunei noastre, nu pentru a jigni conștiința locuitorilor romano-catolici ce trăesc în România și poartă sarcinile Statului, ci pentru a ne apăra biserica noastră națională și prin ea a feri națiunea de uneltirile și amestecul străinilor în afacerile noastre naționale. Mel-

¹⁾ Testamentul, pag. 3.

²⁾ *Papismul și biserica ortodoxă din regatul României; deasemenea Biserica ortodoxă în luptă cu protestantismul.*

chisedec dorește unirea bisericilor, să fie adică o turmă și un păstor, dar păstorul să nu fie papa, ci:

«Iisus Cristos, adevăratul cap al bisericii, care locuiește în ceruri și proniază pentru biserica sa pe pământ spre a pregăti prin ea membri pentru biserica triumfătoare, cea cerească. Această unire aici pe pământ și în cer o dorim noi ortodoxii. De aceea, orcăror misionari, fie papiști iezuiți, fie protestanți și calvini, noi le vom răspunde: Nu vă cunoaștem pe voi. Voi nu veniți în numele lui Cristos, adevăratului și unicului nostru păstor ceresc, ci voi iezuiților, veniți în numele papei dela Roma, ca să-i întindeți domnia peste toată lumea și prin el pe a voastră; voi, calvinilor și luteranilor, veniți în numele statelor și al națiunilor voastre, ca să aduceți o nouă tinanie durabilă asupra țărilor noastre ortodoxe»¹⁾).

În scurt, Melchisedec nu avea altă ambițiune ca episcop, decât de a servi biserica națională prin ideile și vederile lui și de a deșteptă opinia publică asupra rolului bisericii în societate.

Melchisedec era antisemit în atitudinea lui față de Iudei. Vedeă clar pericolul evreesc și avea convingerea, că poporul român va îndură multe mizerii și umilințe din partea acestui element, care stă înfipt ca un ghimpe în sânul și inima țării. În convorbirile ce a avut cu diplomații ruși la Petersburg, în 1868, când veni vorba despre Ovreii din România, Melchisedec le declară: «Cestia isralită în România nu este productul vreunei intrigi de partizi politice, ci este productul deșteptărei naționale a Românilor, cari nu mai pot suferi sporirea peste măsură a acestui element cu totul eterogen și dușman. Nu numai Românii, dar și Rușii din guvernii Rusiei apusene nu se vor putea niciodată ridică la demnitatea de om și rațiune, cât timp se vor lăsa a se copleși de jidovismul necontenit crescând»²⁾).

Melchisedec a fost todeauna de ideia, că numai un Stat înfloritor poate să dea înflorire bisericii naționale și instituțiunilor religioase. De aceea el a fost singura persoană

¹⁾ *Biserica ortodoxă în luptă cu protestantismul*, p. 116.

²⁾ C. Diculescu, *Un episod diplomatic de ep. Melchisedec*, pag. 21. Și în altă parte: «Acesta este poporul evreu, pe carele noi nu-l iubim și cu drept cuvânt căci au tăhărat prea mulți în țara noastră». (*Discursul ținut la întrunirea din 11 Aprilie 1885 a Asociațiunei ortodoxe*).

bisericească ¹⁾ care în timpul domniei lui Cuza a dat concurs guvernului la secularizarea averilor mănăstirești, act care a contribuit mult la dezvoltarea economică a țării. Când la 1868, diplomații ruși din Petersburg i-au observat că el, ca persoană bisericească, ar trebui să țină mai mult la marea biserică ortodoxă și interesele ei, decât la legile și tradițiunile țării, Melchisedec le-a răspuns cu acele memorabile cuvinte: «Biserica nu se poate izola de țară; interesele țării nu pot să fie străine bisericii». «Le-am citat—zice el—exemplu din Rusia: atitudinea ce ține clerul în Rusia vis-à-vis de stat» ²⁾).

Din împrejurarea că și-a făcut studiile în Rusia, adversarii săi au făcut calomnia că ar fi partizan hotărât al Rușilor și afiliat al panslavismului. Cu această armă, ilustrul prelat a fost lovit pela spate în epoca din urmă a vieții sale de cei ce erau geloși de erudițiunea și de superioritatea spiritului său. Dacă n'a urcat treptele scaunului mitropolitan, ce i s'ar fi convenit din toate punctele de vedere, desigur că această intrigă măestrită a fost cauza. «Bun ar fi Melchisedec—se zicea—păcat că e filorus». Aparența de obiectivitate a acestei judecăți a întărit în mulți convingerea, că acuzația ar fi adevărată, și un loc ca scaunul mitropolitan nu putea în niciun caz să fie dat unui filorus. Adversarii lui Melchisedec au avut grija să facă a fi auzită această insinuare calomnioasă chiar de domnitorul Carol, curând după venirea sa în țară. Deși în proporțiuni cu totul mici, ideia fu consemnată de M. S. în memoriile sale de pe anul 1866, 5/17 Noemvrie: «Melchisedec este un bărbat învățat, care și-a făcut studiile în Rusia, din care cauză păstrează calde simpatii acestui imperiu» ³⁾). Evident, că aceleaș sentimente ce nutrește orce om față de țara unde și-a făcut studiile cu succes: Franța, Germania, Anglia, Grecia etc., le va fi avut și Melchisedec față de Rusia, de unde s'a întors cu titlul academic de

¹⁾ La așa numită *regulare* a averilor mănăstirești din 1859 a mai conlucrat dintre clerici Icon. D. Matcaș, ruda lui Melchisedec.

²⁾ *Un episod diplomatic* pag. 21.

³⁾ *Aus dem Leben König Karl von Rumänien*, v. I, pag 157. «Er ist ein gelehrter Mann, der seine Studien in Russland gemacht hat und diesem Reiche daher warme Sympatien bewahrt».

magistru în teologie și litere ¹⁾). Dar de aci nu se poate trage concluzia, că la un moment dat patriotismul său ar fi șovăit, ar fi putut adică pune cauza Rusiei mai presus de cauza țării sale. Probă toate actele mari ale vieții sale: via propagandă ce a făcut pentru unirea țărilor surori, lucru ce nu convenea Rusiei, și în genere patriotismul ce l'a manifestat în toate ocaziunile. «Să strigăm, zicea el, unire cu sora noastră Valahia, să ne silim a merge pe urmele statelor creștine.....ca să nu mai aibă *străinul* pretext a ne desbrăca sub cuvânt de a ne păstra credința și biserica» ²⁾). Cuvintele acestea rostite de Melchisedec în catedrala Hușilor sunt o evidentă aluzie la Rusia, care sub pretext că ne protejează a smuls teritorii din corpul țării și todeauna a căutat să ne înghită. Când s'a ales domn Cuza, «eu cel dintâi—zice Melchisedec—în eparhia Hușilor l-am pomenit la sfintele rugăciuni chiar înainte de a primi ordinul chiriarcului meu și am lăcrămat de bucurie când, după tristele guverne căimăcămești, am auzit pe diacon pronunțând la ectenie cuvintele»: Pentru binecredinciosul și de Cristos iubitorul Domnul nostru, Alexandru Ion, Domnului să ne rugăm» ³⁾). La 1877, când s'a început resbelul cu Turcii, Melchisedec a oferit statului suma de 1000 lei pentru cumpărarea de arme ⁴⁾, iar după resbel a făcut o listă de subscripție strângând dela diferite persoane suma de 17 mii de lei pentru îngrijirea ostașilor răniți ⁵⁾). Când apoi Basarabia română fu luată de Ruși, autoritățile bisericei ruse cerură lui Melchisedec conturile gestiunii financiare ale eparhiei Dunărei de Jos. Melchisedec ca episcop român, respingând cererea le răspunse cu demnitate: «orce bani voi fi primit dela consistoriul de Ismail, aceia sunt bani ai eparhiei Dunărei de jos, precum și consistoriul eră o ramură administrativă a bisericei române. Intrebuițarea lor mă privește pe mine ca episcop, și eu nu am a da ni-mănuși cont afară de Sinodul bisericei române». In altă parte

¹⁾ Titlul acesta se acoardă foarte rar și numai acelor ce sunt adevărate ilustratiuni ale Academiei. Dintre Românii cari au studiat la Chiev numai Filaret Scriban și Melchisedec l-au putut obține.

²⁾ Jertfă pentru unirea principatelor.

³⁾ Textul dimisiunii lui Melchisedec din demnitatea de episcop al Dunărei de jos.

⁴⁾ și ⁵⁾ Diferite corespondențe personale pe anul 1878, Ismail (ms); ibid. telegramă de mulțumire din partea Reginei.

tot în cestiunea aceasta zice: «Eu nu am a da socotele de bani românești decât autorității respective românești» ¹⁾ Desigur, un adept al Rușilor n'ar fi dat acestora un astfel de răspuns. În scrierile sale, Melchisedec găsește adesea cuvinte de laudă pentru Rusia, dar aceasta o face numai când caută a ne da ca exemplu ce-a făcut Rusia pentru prosperarea bisericii, îndemnând astfel pe bărbații de Stat români a imita exemplul Rusiei, căci înflorirea bisericii aduce înflorirea Statului.

Tăcerea lui Melchisedec, pecând se debitau calomniile pe socoteala lui, a întărit în mulți convingerea că ele ar fi întemeiate. Adevărul e însă, că Melchisedec din principiu nu obișnuia a răspunde detractorilor săi, ordecâte ori calomniile și insultele treceau limita și luau o întorsătură ridicolă. Tot așa a procedat el și în timpul lui Cuza față de injuriile grosolane, că ar fi schismatic și dispus a îmbrățișa chiar islamismul de i-ar fi profitabil. «Am crezut mai bine a tăce—zice dânsul—și a lăsa pe cei pătimiși a-și vărsa tot veninul, ca să se răcorească măcar cu vorba» ²⁾ Numai atunci se explică, când eră provocat prin scrisori particulare pornite din sinceritate. Astăzi s'a făcut destulă lumină asupra persoanei lui și e fapt cert că acuzațiunile grave ce i-au adus inimicii săi sunt de domeniul fantaziei și izvorâte din răutatea inimei omenești. «Pe tărâmul politic însă—zice el într'o scrisoare particulară—eu n'am altă țară mai iubită decât România, căreia servesc aproape de 50 de ani, și tot ce am lucrat, am lucrat numai pentru țara mea, și viitorimea, când pasiunile prezentului vor trece în întunericul de unde au ieșit, va prețui ostenelele mele în dreapta lor valoare» ³⁾. În *Acta corespondențelor* sale nu există nici o scrisoare cu conținut politic cu nici o persoană din streinătate și nici din țară. Cu caracter politic sunt numai două răspunsuri ale sale, către doi miniștri de culte de ai noștri, din anii 1885 și 1888. În aceste răspunsuri, pelângă vederile sale politice privitoare

¹⁾ Scrisoarea către Rusinski, secretarul consistoriului din Chișinău și alta către V. Mandinescu, directorul episcopiei—amândouă manuscrise aflătoare tot în diferite corespondențe particulare pe 1878.

²⁾ Articol pentru *Trompeta română*, ms. în *Corespondențe și lucrări particulare pe 1886*.

³⁾ *Corespondențele* de pe anul 1888.

la prosperitatea și fericirea patriei, se văd și sentimentele sale de bun creștin și păstor meritos al bisericii ortodoxe române.

De fapt, Melchisedec cunoscându-și prea bine sfera sa de activitate, niciodată n'a căutat să se amestice în cestiuni de politică internațională. «Stabilirea bazelor solide ale politicei noastre internaționale—spune singur într'o scriere inedită—depinde de înțelepciunea bărbaților de Stat români»¹⁾. În scrierile sale nicăiri n'a manifestat simpatii pentru vre-o putere străină afară de Franța, odată la 1856, în discursul său *Fertfă pentru unirea principatelor și a doua oară către sfârșitul vieței, în scrierea inedită Propaganda papistă*, unde la pag. 65, vorbește cu mult entusiasm de Napoleon al III-lea *binefăcătorul desinteresat al Românilor*. În aceiaș scriere inedită și în legătură cu ortodoxia română, Melchisedec a dezvoltat vederile sale politice—aceasta e singura dată—criticând ideile iezuitului Don José Riojos²⁾, care căută să demonstreze, că ar fi mai profitabil pentru Români dacă s'ar catolici și dacă s'ar alătură strâns de Austria. Aserțiunei iezuitice, că ortodoxia românească ar înlesni calea Rusiei ortodoxe de a cuceri România și că doar papismul ne-ar garantă independența noastră despre Rusia, Melchisedec răspunde, că dacă aceasta ar fi așa, apoi pe acelaș temei trebuie să credem cu siguranță, că papismul va înlesni Austriei papiste de a ne cuceri mai lesne politicește. «Inșă singură numai religiunea, lipsită de alte condițiuni necesare pentru existența politică a unei națiuni fie mari, fie mici, nu este îndeajuns pentru a apăra o națiune de cucerirea altora....». Contra pericolelor ce pretind unii, că ne-ar amenința din partea Rusiei ortodoxe, Melchisedec zice, că «noi opunem la aceasta sentimentul nostru național care ne deosibește și de Ruși și de Slavi: acest sentiment împrumută și religiunei și bisericii noastre un caracter deosebit prin limba bisericească și istoria noastră religioasă din trecut. *Orcât am ținea noi la ortodoxia ce o avem comună cu Rușii și cu ceilalți Slavi; însă noi am avut și voim să avem și biserica noastră națională, românească proprie, în care să avem și să auzim*

¹⁾ și ²⁾ Vezi scrierea acestuia *La papauté et les églises d'Orient*, Liège 1883.

limba și cartea noastră românească, așa precum am avut-o și ne-au format-o strămoșii noștri». Melchisedec arată mai departe că și Rusia și Austria sunt două țări mari cuceritoare, de cari Românii au cuvânt să se teamă; dar că este o mare deosebire între aceste cuceriri. Rusia are deschise pentru cuceririle sale toată Asia. Austria, cu aceleaș poftă de cucerire spre nenorocul ei, n'are unde să se întindă decât spre sud și vest, unde nu sunt decât țări ortodoxe. După ce se pronunță contra acelei politici fluctuante care aduce multe pericole statelor mici, Melchisedec argumentează cu exemple din istorie, că dupăcum nu e bine a ne arunca orbește în sfera politicei austriace, tot așa nu trebuie nici a manifesta o dușmănie fățișă față de Rusia.

O notă distinctivă a personalității lui Melchisedec eră independența caracterului său. Niciodată nu se lăsă a fi înrâurit de ideile și de voința altora și ținea la convingerile-i proprii, trecând peste orice considerațiuni, afară doar de cele naționale ¹⁾. Linia aceasta de conduită l-a pus adesea în conflict cu mulți din contemporanii săi și chiar cu Filaret Scriban, care l-a apreciat cel dintâi, l-a sprijinit și i-a condus primii pași în viața publică. Știm că, cu toate stăruințele, Melchisedec n'a voit să intre în mișcarea provocată de Scriban contra lui Cuza pe tema cestiunilor bisericesti. Relațiunile dintre Scriban și Melchisedec s'au înnăsprit din cauza aceasta așa de mult, încât pe la finele anului 1867, când se vorbea de trimiterea lui Melchisedec împreună cu I. Cantacuzino în Rusia, spre a trată cu guvernul imperial cestiuni politice de mare importanță pentru România, Scriban a adresat ieromonacului Nifon—superiorul m-rei române Prodromul dela Muntele Atos care se află în relațiuni cu mai mulți arhierei ruși—o scrisoare, prin care îl îndemna să discrediteze pe Melchisedec la acei arhierei ruși, prezentându-l ca pe «cel mai primejdios vrăjmaș al bisericei» ²⁾. La o scrisoare adresată de Scriban lui Melchisedec în 1872, în care-i spunea între altele că «sângele apă nu se face», acesta îi răspunde că

¹⁾ Vezi pag. 46—49.

²⁾ Scrisoarea aceasta e reprodusă de d-l I. Calinderu în *Discurs de recepțiune*, pag. 64.

relațiunile dintre ei amândoi trebuie să fie nu relațiuni de «cloșcă» și de «pui», ci relațiuni amicale și chiar frățești ca între doi arhieri, cari se stimează reciproc și se ocupă fiecare la rândul său a face să prospereze afacerile spirituale:

«Admit și prețuesc în toată valoarea lor și suvenirurile din trecut dintre un dascăl înțelept și un discipol vrednic de dragostea lui. Eu la rândul meu în astă privire, V'am păstrat todeauna și Vă voi păstră recunoștință și stimă. Nu pretindeți însă a mă avea absolut subordonat ca în timpul școlăriei. Nici «cloșca» nu face aceasta cu «puiul» său. Dupăce a crescut puii, cloșca devine pentru ei simplă găină și puii, la rândul lor, găini și cocoși egali cu fosta cloșcă. Vedeți că asemănarea cu *cloșca* și *puiul* este de parte de a exprima ideia ce ați voit a lăsa să se înțeleagă. Relațiunile noastre au fost și sunt de domeniul moralității. Pe tărâmul acesta trebuie ele conservate și consolidate, bazându-se numai pe principii morale, rezultate din judecata sănătoasă și din libera acțiune. Instinctul este motorul acțiunilor animale și la el se rapoartă atât proverbul că «sângele apă nu se face», cât și asemănarea cu *cloșca*, și au la mine valoarea numai întrucât nu vor fi în contradicție cu principiile morale.

Iertați-mi această sinceră explicațiune, făcută numai din dorința ce am de a stabili între noi amândoi adevărate relațiuni raționale și spirituale, bazate pe priviri sănătoase creștinești, cum se cade să fie între doi Arhieri, unul în etate de 60 de ani, altul de 50 de ani, iar nu ca între *cloșcă* și *pui*»¹⁾.

În bogata activitate politică și bisericească a lui Melchisedec se poate observa oarecare lipsă de consecință în ideile și vederile sale. Astfel, la 1857, ca deputat în divanul ad-hoc, a susținut cu multă căldură necesitatea participării preoțimei laice la Sinod. Cu 26 de ani mai târziu însă deși nu cu aceeași căldură, dar cu mai mult aparat științific, respinge acea idee ca necanonică și nepotrivită. La 1864, susținea secularizarea averilor mănăstirești și el, singurul din cler, a luat parte la realizarea ei, iar către finele vieții vorbind în testamentul său de această reformă o numește «*odiosul act de spoliere numit secularizarea*». Înainte de 1880, era pentru înlocuirea în cărțile bisericești a alfabetului cirilic prin cel latin, mai târziu însă s'a declarat pentru menținerea celui dintâiu. Generalizând aceste cazuri din viața lui Melchisedec, vom vedea în ele o parte firească comună tuturor oamenilor: sunt mai liberali

¹⁾ *Acta corespondențelor* pe anul 1872.

în tinerețe și mai conservatori la bătrânețe. Ca judecata noastră însă asupra persoanei lui să fie dreaptă, trebuie să analizăm amănunțit câteștrele aceste cazuri. Mai întâi de toate vom observa, că nimeni nu e ținut să rămâe fidel în tot cursul vieții sale ideilor, pe cari le aveà în epoca tinereții. E din contră o virtute chiar, să renunțăm cu dragă inimă la niște idei susținute de noi altădată și despre cari ne-am făcut convingerea că sunt rele. Acesta e cazul lui Melchisedec. Nu poate fi vorba aici de o schimbare de idei, pe care ar fi determinat-o niște considerațiuni egoiste sau interese personale. Intradevăr, Melchisedec a fost credincios ideiei relative la participarea clerului luman la Sinod, până când în ultimii ani ai domniei lui Cuza s'a făcut experiență cu astfel de Sinod. După aceea dată, el a renunțat la vechea sa idee, deoarece, pe deoparte, văzuse că un Sinod constituit astfel nu dă rezultate bune, iar, pe de altă parte, se convinsese că Sinodul bisericii române trebuie constituit la fel cu cel din Constantinopol, cu cel din Grecia, cu cel din Rusia etc., și nu imitat după al bisericii române din Transilvania constituit în alt mod de Șaguna din profunde motive politice naționale.

Atitudinea avută de Melchisedec în cestia secularizării averilor mânăstirești poate fi iarăș perfect îndreptățită. El vedeà o nedreptate în faptul că venitul colosalelor averi ale mânăstirilor închinete treceau în fiecare an fruntaria Țărilor Românești servind anumitor scopuri naționale străine, pecând biserica română erà neîngrijită și Statul sărăcit neputând da înflorire instituțiunilor sale. Erà deci o dreptate evidentă oprirea pe seama Statului român a unor averi românești. În ceiace privește acum secularizarea averilor stăpânite de mânăstirile neînchinete, Melchisedec erà de părere ca tot Statul să administreze și aceste averi, și el la rândul său să aibă grijă de interesele materiale ale bisericii. Așă e natural: membrii clerului să se ocupe numai cu cele spirituale, iar punga bisericii să o administreze Statul. Astfel clerul nu numai va fi păzit de abuzuri, dar va fi și la adăpost de orice bănuială. Dacă Statul nu făcuse aproape nimic pentru biserică până la moartea lui Melchisedec, nu e vina acestuia. La 1864, Melchisedec aveà asigurări for-

male din partea oamenilor politici, că Statul va ridica biserica la înălțimea ce i se cuvine și va da instituțiilor religioase o înflorire potrivită cu timpul¹⁾. După secularizare, Melchisedec văzând că biserica este uitată a atras de multe ori atențiunea unor oameni politici, amici ai săi, asupra acestui fapt vătămător în consecințele lui. Astfel, între alții, vedem că V. A. Ureche zicea într'un discurs rostit în ședința Camerei din 14 Ianuarie, 1877: «Tot Camerei române, exclamau dd. Brătianu și Rossetti, este lăsată misiunea deopotrivă mare și sfântă de a mângâia umbrele mâhnite ale atâtor donatori și înzestrători ai bisericeii. O rea interpretare de regimul trecut a vorbei secularizare nu numai a sfâșiat fără înfiorare testamentele —cuvântul ultim al celor ce muriră—dar încă a desecat, prin această faptă, din inima română avutul simț de altă dată pentru faceri de bine. Fără a deprinde mai întâi pe Români să consacre aiurea averea ce în trecut ar fi dat-o bisericilor pentru fapte bune, legea de secularizare rău înțeleasă a zis generozității române: *nu mai da nimic bisericeii, căci averea ce i încredințezi pentru fapte bune, va servi unui guvern pentru cheltueli ruinătoare și pentru delapidări*». Dar guvernele au continuat mai departe cu totala lor nepăsare față de biserică. La sfârșitul vieții sale deci, văzând starea deplorabilă în care se găsea clerul și lipsa complectă de atenție a Statului față de biserică, episcopul, încărunțit în lupte și muncă pentru înălțarea neamului și a bisericeii, a trebuit cu tot dreptul să fie revoltat în sufletul său contra acestei nenorocite stări de lucruri și să numească secularizarea din 1864 un act odios, o spoliere și o nedreptate strigătoare făcută bisericeii. Astfel se esplică, pentrucă Melchisedec la 1864 eră

¹⁾ Astfel justifică Melchisedec cooperarea lui la realizarea secularizării, când eră întrebat de către cineva pe cale particulară (*Relațiune personală dela Părintele Icon. Const. Nazarie*). Cum că Melchisedec spune adevărul, se vede clar din următoarele cuvinte ale lui Cogălniceanu—care a infăptuit la 1864 ca prim-ministru secularizarea—rostită într'una din ședințele Senatului din 1888: «niciunul din miniștrii de sub Cuza-Vodă nu și-ar fi pus ștreangul în gât ca să facă legea secularizării averilor mănăstirești, lege încontra căreia erau șapte mari puteri, dacă am fi știut ce întrebuițare aveă să se facă cu acele fonduri, întrebuițare pe care nu vroiu să o mai calific. Animați de cele mai bune intențiuni, noi am secularizat acele averi, ca să facem bine, ca să servim biserica, școalele, spitalele și în loc de aceasta, fondurile mănăstirești s'au întrebuițat la alte echilibrări bugetare și adeseori la cheltueli destrăbălate sau ne trebuincioase». (Titu Maiorescu, *Discursuri parlamentare*. IV, pag. 142—143)

partizan al secularizării, iar la finele vieții sale, nu găseă calificative mai negre cu care s'o infiereze.

Un alt caz, în legătură cu cel de sus, e acuzația ce i-a adus răposatul senator și fost ministru, elocintele G. Mârzescu, în ședința Senatului din 13 Decembrie, 1884. Într'un discurs al său, acesta atacând biserica și clerul superior în genere, acuză pe Melchisedec în special că el, care face atâta caz de canoane, de multe ori n'a respectat canoanele. Ca o probă, citează cazul, că la 1859 când *mitropolitul* Sofronie afuriseă actul secularizării, *arhimadritul* Melchisedec cooperă la realizarea ei. Deci Melchisedec eră învinuit de neascultare și nesupunere față de capul suprem al bisericii, lucru anticanonic. Deși la prima vedere, această acuzație pare întemeiată, totuș trebuie să recunoaștem, că clerul în genere datorind supunere și ascultare capului suprem al bisericii, capătă libertate de acțiune îndatăce acesta lucrează în mod vădit contra intereselor superioare ale Statului. Cine poate învinui, de exemplu, clerul din Moldova că la 1866 n'a urmat pe mitropolitul Calinic, care se pusese în fruntea mișcării separatiste? De aceea, foarte frumos sună răspunsul lui Melchisedec la această inculpare coprins în cuvântarea sa rostită în ședința Senatului din 13 Decembrie 1884: «Ei! Domnilor, așa se întâmplă: sunt cazuri unde este iertat oamenilor în viața lor să se despartă de tatăl și de muma lor, chiar și tatălui de fiul său; așa am fost eu atunci. N'am călcat niciun canon, sunt canoane pentru averile mănăstirești ca să nu se facă abuzuri.....».

* * *

În descrierea vieții lui Melchisedec, văzurăm că în dosul înălțării sale crescânde, nu se ascunde nici numele familiei or combinația politică, nici interesele de gașcă și de partid, nici uneltirile secrete, necum intrigile cari sapă și dărâmă instituțiunile mari și sfinte. Dela început și până la sfârșit vedem un mers încet, continuu dar sigur: e acela pe care i l-a dat superioritatea spiritului său, e știința sa vastă, virtuțile și numele bun ce a știut să-și creeze în societatea contimporanilor săi. Acestea sunt cari l-au făcut să ajungă acolo, unde trebuia să ajungă un om

întradevăr mare, mare în cea mai desăvârșită accepțiune a cuvântului, cum a fost și va rămâne episcopul Melchisedec. Căci sunt două feluri de oameni mari: pe unii îi ridică favorurile, intrigile și combinațiunile politice—aceștia sunt mari numai în timpul vieții lor și în cercul mai mult sau mai puțin restrâns al lingușitorilor, care cerc variază și el neconținut dupăcum variază și interesele meschine și mărunțișurile cumune ale vieții ce-i leagă laolaltă; pe alții, pe adevărații oameni mari îi înalță strălucirea minții lor, bogăția cunoștințelor, geniul, aptitudinile, modestia, bunătatea inimei și tezaurul virtuților. Pecând numele celor dintâi ne lasă reci și indiferenți, amintirea celor din urmă ne încălzește sufletul. Imaginea acestora răsare misterios din negura trecutului, o imagine blândă, dulce, sfântă, care se sapă în inima noastră și ne e ca un model pe căile aspre și încurcate ale vieții. Vieța și meritele lui Melchisedec, privite sub toate înfățișările lor, sunt o pildă elocinte de ceiace pot face virtuțile, talentul și stăruința pentru a scoate pe un om din întuneric, a-l pune în evidență și a-l face lumina unei națiuni.

Astfel a fost și astfel rămâne Melchisedec: una din gloriile episcopatului român și o podoabă a țării sale.

ANEXA A.

Lista completă a scrierilor lui Melchisedec și coprinsul unora pe scurt.

A. Istorie (în ordinea însemnătății lor).

1. *Cronica Hușilor și a episcopiei cu asemenea numire*, după documentele episcopiei și alte monumente ale țării. București, 1869, (Vezi pag. 88--92).

2. *Cronica Romanului și a episcopiei de Roman* după documente naționale române și străine, edite și inedite. București, 1874. E tipărită în două fascicule, dintre cari prima are 352 de pagini, iar secunda 239. Afară de noțiunile privitoare la originea orașului Roman și la istoricul episcopiei, scrierea aceasta conține multe relațiuni privitoare la starea socială, la comerț, la industrie și la organizația diferitelor corporațiuni de meseriași din vechime. În scurt, și istoricul și filologul vor găsi în ea date prețioase relative la trecutul neamului și al limbei românești.

3. *Notițe istorice și arheologice adunate de pela 48 de mănăstiri și biserici antice din Moldova*. București, 1885 (Vezi pagina 92—95).

4. *Papismul și starea actuală a bisericii ortodoxe din regatul României*. București, 1883. În partea I a lucrării, Melchisedec face istoricul catolicismului în țările române până în timpurile moderne. E bine documentat și bine scris. Desigur că memoriul acesta a lui Melchisedec e departe de a fi o istorie completă a catolicismului în țările române. Melchisedec n'a avut la îndemână tot materialul necesar pentru o asemenea lucrare. Acest material abia astăzi e în parte cunoscut prin ceiace a strâns și publicat d. N. Iorga în *Acte și documente cu privire la Istoria Românilor. I—II*. Niciuna însă din opiniunile emise de Melchisedec în acest memoriu n'a fost răsturnată de ceice au scris mai târziu asupra aceleiaș cestiuni¹⁾. În partea din urmă a memoriului, Melchisedec arată mijloacele de cari se servesc misionarii pașiști spre a atrage pe Români la catolicism și ce măsuri de apărare trebuie să ia biserica noastră.

¹⁾ Radu Rosetti, *despre Unguri și episcopiile catolice din Moldova*. Anal. Acad. 1905, seria II, tom. XXVII, pag. 247—322, și N. Iorga, *Introducerea de la vol. I-II din Acte și documente cu privire la Istoria Românilor*.

5. *Biserica ortodoxă în luptă cu protestantismul* în special cu calvinismul în veacul al XVII-lea și cele două sinoade din Moldova contra calvinilor. București, 1890. Extras din *Analele Academiei române*. seria II, tom. XII. *Memoriile secțiunii istorice* și *Rev. Biserica ortodoxă română*, An. XIV no. 12, pag. 869 urm. An. XV-lea no. 1, pag. 17—32; no. 2, pag. 133—145; no. 3, pag. 209—222. (Vezi pag. 95—97)

6. *Relațiuni istorice despre țările române* dela finele secolului al XVI-lea și începutul celui al XVII-lea, extrase din opera intitulată „*Alexandrischi Patriarhū Meletii Pigasū*“ compusă de Ivanū Malyșewski, profesor la Academia teologică din Chiev, 1872.—*Analele Academiei române*, seria II-a, tom. III, secția II, anul 1882 (pag. 1—55).

7. *Grigorie Țamblac, Vieța și scrierile sale*. (Revista pentru istorie, filologie și arheologie An. II, vol. III, pag. 1—64, *Analele Academiei*, VI, 2 și *Biserica ortodoxă română*. An. VII, pag. 410—435; 475—542.

8. *Memoriu asupra cântărilor bisericesti*. București, 1881. (Vezi pag. 58—59).

9. *Schițe biografice din vieța mitropolitului Ungro-Vlahiei Filaret al II-lea* (1792) și a altor persoane bisericesti contimporane cu dânsul. Roman, 1886. După o scurtă ochire asupra stărei politice a țărilor române, Muntenia și Moldova în secolul al XVIII-lea. Melchisedec vorbește pe larg de activitatea literară a trei mari prelați din acel secol: Grigorie, Chesarie și Filaret. Termină cu biografia acestuia din urmă.

10. *Studiu asupra ierarhiei și instituțiunii sinodale* în biserica ortodoxă a Răsăritului. București, 1883. (Vezi pag. 61—62, Nota).

11. *Lipovenismul*, adică schismaticii sau rascolnicii și ereticii rușești, după autori ruși și izvoare naționale române. București, 1871, (pag. 539). Scrierea aceasta interesează mai ales prin faptul că ne face cunoscut cultul secret al acestor eretici și vieța lor intimă care e un rezumat al tuturor erorilor și destrăbălărilor spiritului uman dela manicheism până la mutilare¹⁾. Opul lui Melchisedec nu aduce contribuțiuni noi asupra acestor cestiuni de erudiție liturgică. Meritul lui e că a știut să le culeagă din felurite scrieri și rapoarte oficiale rusești. Ceeace este nou în publicația sa este istoria Staroverilor în afară de Rusia adică în Bucovina, Moldova și mai ales în Dobrogea. În anul 1876 opul acesta a fost tradus în limba greacă.

12. *Cauzele urei creștinilor ortodoxi asupra Armenilor* și a credințelor religioase ale acestora. Scriere postumă publicată cu o prefață de d-l Dragomir Demetrescu. București, 1897.

¹⁾ *Cauterizarea* boașelor cu un fier aprins—operație numită mistic botezul cu foc; suprimarea chiar a membrului viril, pe cari ei îl numesc *cheia întunerecului*. Această din urmă mutilare constituie botezul deplin sau punerea pecetiei împărătești. La femei, semnele castrării se găsesc la țâțe și la părțile genitale. Țâțele uneori se taie cu totul, alteori li se ard gurguele, La părțile genitale se taie clitorul, labia mică, alteori și parte din labia mare.

13. *Un episod diplomatic* (din anul 1868). Scriere postumă publicată cu note și o prefață de Constantin C. Diculescu, București, 1907. (Vezi pag. 50—52).

14. *Biserica creștină și calendarul*. (Biserica ortodoxă, 1881, pag. 561—604). În această monografie, Melchisedec după ce vorbește despre disputele pascale din secolele al II-lea și al VII-lea și despre reforma calendarului iulian de către papa Grigorie al XVII-lea face istoricul încercărilor bisericești de Apus pentru a generaliza și în Răsărit calendarul gregorian arătând în același timp și măsurile luate de biserica de Răsărit contra acelor încercări.

15. *Notițe biografice despre mitropolitul Antim Ivireanul*, publicate la începutul discursurilor sau predicilor sale. București, 1886.

16. *Biografia Preasfințitului Dionisie Romano*, Episcop de Buzău. Anal. Acad. IV, 2 (59 pagini). După ce în partea introductivă vorbește de persoanele distinse, pe cari le-a avut biserica română în fruntea sa în prima jumătate a secolului trecut, Melchisedec trece la viața și activitatea episcopului Dionisie Romano, servindu-se de cunoștințele sale proprii și de relațiunile altor persoane contemporane cu Dionisie.

17. *Inscripțiunile bisericilor armenesti din Moldova*. *Analele Acad. IV, 2* (Vezi pag. 81—82).

18. *Inscripțiunea dela mănăstirea Războeni*, comentată. Anal. Acad. VII, 2, și Bis. ort. rom. An, VI, pag. 649—664 și 689—719. În această scriere, M. a stabilit genealogia lui Ștefan cel Mare.

19. *Tractat despre cinstirea și închinarea sântelor icoane* făcătoare de minuni. București, 1890. După ce face istoricul dogmei despre venerarea icoanelor în biserica creștină până astăzi polemizând cu protestanții și calvinii, cari resping această dogmă, Melchisedec vorbește despre venerarea icoanelor în biserica României ortodoxe. Arată că această credință a Românilor în puterea sfințelor icoane nu este un mit, o simplă legendă, formată de imaginația populară, ci se bazează pe fapte și semne vederate, că în sfințele icoane ale Ortodoxiei lucrează o putere supranaturală, care pune în contact cerul cu pământul, pe Dumnezeu cu omul credincios. Relatează apoi un fapt miraculos: lăcrămarea anumitor icoane, fenomen ce se întâmplă din când în când prin deosebite locuri. Alături de relațiunile propriei sale experiențe, Melchisedec consemnează și relatările unor cunoscute și distinse persoane. La fine e reprodusă predica ținută de Melchisedec la 1854 cu ocazia lăcrămării icoanei Maicei Domnului din biserica m-rei Socola.

20. *O vizită la câteva biserici și mănăstiri din Bucovina*. (Rev. Ist. arh. fil. An. I, vol. I, p. 65 și Anal. Acad. rom. Apărută și în fascicolă separată (ed. Rev. pentru Istorie, Arh. și Fil. f. II).

21. *Material inedit pentru istoria bisericii române*, cuprins în treisprezece manuscripte în folio, de diferite mărimi. Se păstrează în arhiva caselor Melchisedec din Roman. (Vezi pag. 97—98, Nota²).

22. Diferite însemnări și mici biografii precum: *Notiță biografică* despre arhiereul Vladimir Suhopan, 12 pagini manuscrise în

Diferite corespondențe personale pe anul 1878—Ismail. Scurtă biografie despre Isaia Vicol, fost episcop de Roman, *ibidem* etc...

23. *Propaganda Papistă*, manuscris cu 84 pag. în folio, 84 pagini, fără fine, neștiindu-se câte foi lipsesc de la urmă. Scrierea aceasta inedită a lui Melchisedec este un răspuns polemic la broșură *La papauté et les églises d'Orient* apărută la Liège în 1883 și datorită iezuitului Don José Riojos. Deoarece elementul politic internațional joacă un mare rol în numita broșură ca argument în susținerea tezei că pentru Români ar fi mai util catolicismul¹⁾ de cât ortodoxismul, Melchisedec spre a răspunde cu succes s'a văzut constrâns a-și dezvoltă și el vederile sale politice, desigur cu totul opuse celor ale iezuitului. Riojos. Alătura de o bogăție de noțiuni istorice, e plină de interes și demonstrația stringentă că de la Mihai Viteazul cel mai mare erou al nostru ucis în mod mișelesc, prin uneltirile Austriei căreia se încrezuse orbește—și până astăzi încrederea sinceră în această putere vecină a adus a Românilor absolut numai pierderi mari și nici un folos real.

B. Didactice²⁾.

24. *Manual de liturgică sau servirea de Dumnezeu a bisericii ortodoxe* 1853.

25. *Manual de tipicul bisericii ortodoxe*, compus în anul 1854 de protosinghelul Melchisedec răposat episcop de Roman. Reimprimat în a treia ediție de Silvestru Bălănescu, Episcop de Huși București, 1900.

26. *Teologia dogmatică a bisericii ortodoxe catolice de Răsărit*, extrasă din scrierile părinților și din învățătura sfintei noastre biserici de protosinghelul Melchisedec. Iași 1865, are 419 pag. Ediția din 1855 e tipărită cu cirilice.

27. *Scurtă introducere în cursul științelor teologice* Iași 1856.

28. Catechismul ortodox, publicat din porunca și cheltuiala prea sfințitului și de Dumnezeu iubitorului episcop al Hușului D. D. Meletie Istrate, prin Arhimandritul Melchisedec, rectorul seminariei eparhiei de Huși. Iași, 1857.

29. *Introducere în sfintele cărți ale Vechiului și Noului Testament*, prelucrată pentru seminariile române din Principatele-Unite, 2 vol., 8°. Iași 1860,

30. *Teologia păstorolă*, parte tradusă, parte prelucrată după mai mulți autori: Antonie, Amfiteatrov Chiril, Reichenberg etc. București 1862.

31. *Introducere spețială în cărțile Noului Așezământ*. E inedit.

¹⁾ Sicut genere, sic sis etiam imitatione Romanus—Precum ești cu neamul așa și cu imitațiunea să fii Roman, adică să te faci Roman și ca credința care este cea a papei dela Roma

²⁾ Despre toate aceste cărți s'a vorbit pag. 117—120.

Se găsește în partea I a manuscriptului cu no. 73 din biblioteca Academiei.

32. *Archeologia biblică*, inedită. Se găsește în partea din urmă a aceluiaș manuscript.

33. *Patrologia* sau lecții despre sfinții părinți, dascăli ai bisericii și scriitori bisericești. Nu s'a publicat; textul manuscris e în biblioteca Academiei și poartă No. 74.

34. *Dreptul canonic*, în două manuscrise aflătoare în biblioteca și arhiva caselor Melchisedec din Roman. (Vezi pag. 120).

35. *Filozofia naturci*, manuscris aflător în biblioteca Academiei române, no. 76.

C. Cărți de ritual ¹⁾

36. *Psaltirea sau cartea laudelor*, alăturată cu originalul evreesc și cu mai multe alte traduceri moderne ms. no. 170.

37. *Oratoriul sau carte de rugăciuni*, compusă după dorința Domnitorului Carol București, 1869.

38. *Evchologii*. București, 1873.

39. *Carte de tedenmuri*. București 1879.

40. *Liturgiar*, inedit. Un exemplar manuscript se află în arhiva caselor Melchisedec din Roman.

41. *Arhieraticon*, inedit. Un exemplar se află în biblioteca s-tului Sinod,

42. *Tedeu la Duminica Ortodoxiei*, inedit. Un exemplar se află în biblioteca Academiei cu no. 521.

43. *Acatistul Acoperemântului Preasfintei Născătoare de Dumnezeu și pururea Fecioară Maria*, tradus din slavonește de Melchisedec episcop de Roman. București, 1886.

44. *Rugăciunea s-tului Ambrosiu*, tradusă din rusește în 1850.

45. *Carte de rugăciuni*, București, 1884. Pagini 232, format mic. Cartea are 15 ilustrațiuni în culori cu motive evanghelice. După comunicarea ce mi-a făcut-o verbal d-l Gr. Crețu, Melchisedec a renunțat la paternitatea acestei cărți, ce poartă de altfel numele său, deoarece înaintea de tipărire manuscriptul fiind încredințat spre corectare de librarul editor (Socec) d-lui I. Slavici, acesta a restabilit textul psalmilor și al celorlalte rugăciuni după vechile cărți bisericești neținând seamă de îndreptările făcute de Melchisedec. Ca probă că Melchisedec nu consideră aceasta carte ca a sa e și faptul că însuși a omis-o din lista scrierilor sale, anexată la finele monografiei despre *Filaret al II-lea*.

D. DIVERSE

46. *Despre icoanele miraculoase dela Aton de proveniență română*. Anal. Acad. IV. 2.

47. *Memoriul despre tetraevanghelul lui Ștefan cel Mare dela*

¹⁾ Despre toate aceste cărți s'a vorbit la pag. 109—116).

Humor și tetraevanghelul mitropolitului Grigorie dela Voroneț, ambele manuscripte.—Anal. Acad. IV, 1.

48. *Răspunsul Sântului Sinod la scrisoarea P. S. Ioachim, patriarc al Constantinopolei, 1852.*

49. *Biblioteca d-lui Dimitrie Sturdza dela Miclăușani.* Revista pentru ist. fil. arh. An. II, vol. IV p 700-713 și vol. V, An. III, pag. 142-152.

50. *Raport către Sântul Sinod despre conferința dela Bonn.* Rev. Biserica ortodoxă, vol. II, p. 298-304.

51. *Memoriul asupra stărei preoților în România și a pozițiunii lor.* București, 1888. (Vezi pag. 66—67).

52. *Proect de regulament pentru revizuirea și editarea cărților bisericesti.* București, 1882. (Vezi pag. 58).

53. *O escursiune în Bulgaria.* Rev. pentru istorie, arheologie și filologie, An. II. vol. IV p. 501-542: Continuare în An. III, vol. V, p. 113—123. (Vezi pag. 17—18).

54. *Treizeci și șase de predici, păstrate în manuscriptele cu no. 72, 75 și 516 din biblioteca Academiei.*

55. *Șapte dizertații, în acelaș manuscripte.*

56. *Zece discursuri edite și inedite.*

57. *Enciclica sântului Sinod (compusă de Melchisedec).* București, 1883.

58. *Catalog de cărțile sârbești și rusești, manuscrise vechi, ce se află în biblioteca mănăstirei Neamțului.* Rev, ist. arh. fil. An. I I, vol. III, p. 129-143.

59. *Cuvinte ale sântului Ioan Crisostom orânduite după sărbători și duminici.* Traducere din limba germană după Dr. G. E. Hefélé. București, 1883.

60. *Voroavă asupra istoriei universale.* Către Domnul meu Dofin Bossuet. Textul inedit al acestei traduceri se păstrează în manuscrisul cu no. 517, care nu posedă indicat însă nici numele traducătorului, nici data traducerei.

61. *Vieța și minunile cuvioasei maicei noastre Paraschivei cea nouă și istoricul sfintelor ei moaște,* București, 1889.

62. *Evanghelia sau vieța și învățătura Domnului nostru Iisus Cristos* pusă în rând cronologic și parafrazată după cei patru evangheliști. E inedită și se păstrează în două manuscripte, unul în arhiva și biblioteca caselor Melchisedec din Roman, iar altul în biblioteca Academiei cu no. 518. Acesta din urmă e scris mai îngrijit și are 201 foi. Această scriere se tipărește acum la tipografia Cărților Bisericești.

ANEXA B.

Cuvântările lui Melchisedec

Manuscriptele no. 72, 75 și 516.

a) Manuscriptul cu no. 72 e în 4° și are 159 de foi, poartă titlul de Cuvinte rostite la diverse sărbători (de Episcopul Melchisedec). Pe foaia ultimă se află data următoare: 1854, Maiu 29. Volumul coprinde următoarele predici:

1. Cuvânt la adunarea sfinților angheli.
2. Cuvânt la intrarea în templu a Preasfintei Născătoare de Dumnezeu.
3. Cuvânt la Nașterea Domnului nostru Iisus Cristos.
4. Voroavă în ziua strămutării moaștelor s-tului Ion Crisostomul.
5. Cuvânt la duminica Vameșului și a Fariseului.
6. Cuvânt în ziua Intâmpinării Domnului.
7. Cuvânt în ziua Bunevestiri a Preasfintei Născătoare de Dumnezeu.
8. Cuvânt către ceice intră în zilele postului și-a pocăinței.
9. Cuvânt în Marțea cea mare. 1854, April 10.
10. Cuvânt în sfânta și marea Miercuri.
11. Cuvânt în Joia cea mare.
12. Cuvânt în Vinerea mare.
13. Cuvânt la Patimile Domnului.
14. „ „ Sâmbăta cea mare.
15. „ „ Vecernia sfintelor Paști.
16. „ „ sfintele Paști.

b) Manuscriptul cu no. 75 e tot în 4°, are 432 de foi și e scris pe hârtie de mai mulți. Pe prima foaie e scris următorul titlu: *Disertațiuni, predici, cuvântări funebre, articole și alte scrieri, unele compuse, altele traduse de arhimandritul Melchisedec*. Scrierile de altă natură, precum articole, discursuri politico-bisericești etc. din acest manuscript sunt următoarele: 1, Lipsa de preoți în patria noastră. (Compus de arhim. Melchisedec și publicat în foiletonul Zimbrului, no. 47 din 10 Decembrie, 1855), 2. Jertfă pentru unirea principatelor, 3. Cuvânt la divanul ad-hoc tratând despre de-

sideratele clerului, 4. Cuvânt la alegerea deputaților dintre proprietari mari, 5. Cuvânt la alegerea deputaților dintre proprietari mici 6. Sinodul florentin în raport cu biserica moldoromână, 7. Duhul timpului de față, 8. Sinodul de Iași, compus de protosinghelul Melchisedec, 9. Oare mintea omenească merge înaintea spre desăvârșire? 10. Profețiile despre soarta Vavilonului adevărate de împlinirile istorice, 11. Cuvânt de hiritismos, 1852, 12. Dizertație despre onanism, de Protosinghelul Melchisedec Socola, 1853, 13. Cuvânt la primirea în stăpânirea Moldovei a părții din Basarabia redată principatului nostru prin tractatul de Paris. Arhim. Melchisedec. 1857, Februarie.

Printre acestea se află următoarele 12 predici:

1. Cuvânt la Duminica dela Luca... (Compus de arhimandritul Melchisedec și rostit în catedrala Episcopiei de Huși, 1856).

2. Cuvânt la Duminica 14-a dela Luca (compus și rostit de arhimandritul Melchisedec în catedrala episcopiei de Huși, 1856).

3. Cuvânt la intrarea în biserică a sfintei Fecioare, (Compus și rostit de Melchisedec în catedrala episcopiei de Huși, 1856).

4. Cuvânt la Duminica V-a a marelui post (de P. S. Mitropolit Filaret al Moscvei, tradus de arhimandritul Melchisedec Huși, 1857 Martie 21).

5. Cuvânt la Duminica IV-a a marelui post compus de același, tradus de Melchisedec. Huși, 1857 Martie 11.

6. Cuvânt la lacrămile icoanei Maicei Domnului din mănăstirea Socola, de arhimandritul Melchisedec, Rostit la 1855. Decembrie 24, Socola.

7. Cuvânt în Duminica ortodoxiei la închinarea sfintelor icoane (Arhim. Melchisedec 1855, Socola).

8. Cuvânt funebru (rostit în Iași, 1857, în biserica s-lui Nicolae din Muntenime, la înmormântarea vornicului Vasile Pogor de arhimandritul Melchisedec atunci deputat la divanul ad-hoc).

9. „Se seamănă întru stricăciune, scula-se-va întru mărire; se seamănă întru slăbiciune, scula-se-va întru putere...” cap. XV, 42—

44. Cuvântare funebă rostită de Melchisedec în ziua de 27 Decembrie la răposarea D-nei Roxandra, soția negoțitorului Zaharia, ctitorul bisericei s-tului Nicolae din Huși.

10. Cuvânt funebru la înmormântarea episcopului de Huși Meletie Istrati (răposat la 1 August 1857), rostit de arhimandritul Melchisedec, rectorul seminarului de Huși). Are următorul text: „Cine este omul, carele să fie viu și să nu vază moartea?” (Psalm 88, 47).

11. Zis-au Iisus: „Eu sunt **învierca și vieța**: cel ce crede întru mine de va și muri, viu va fi“ (Ioan, XI, 25). Vaslui 1858.

12. „Toate sunt deșertăciuni **cele ominești, câte nu rămân după moarte**“. Huși, 1858.

c) Se mai găsesc câteva în **manuscriptul cu no. 516** „Dizertații, meditații, cuvântări de M. **Stefănescu** apoi ierodiaconul Melchisedec.—Românești și rusești, 1843—1849.—Sec. XIX, 4°, foi.

1. Cuvânt la **Nașterea Domnului nostru Iisus Cristos**, compus de Ierodiaconul Melchisedec 10 foi 1844, Decembrie 16, Seminaria Veniamin.

2. Cuvânt la **Duminica tuturor sfinților**, 7 foi. 1844, 17.

3. Cuvânt la **Duminica pogorârei Sfântului Duh**. 4 foi. 1845 Maiu 27, Ierodiaconul Melchisedec, Seminaria Veniamin.

4. Cuvântare funebră la **trecerea din viața de acum a prea cuvioșiei sale arhimandritul Teodosiu**, proin egumen la s-ta m-re Bisericiani, 9 foi, 1846, Februarie 2.—Ierodiaconul Melchisedec.

5. Cuvânt la **sărbarea sf. slăvitului prooroc Ilie** în 20 Iulie; 8 foi. 1847 Iulie 12.

6. Cuvânt la **a treia Duminică a sfințelor păresimi** (1848 de Ierodiaconul Melchisedec).

B). **Discursuri**. Parte inedite, parte publicate:

1. Cuvânt de hiritismos, 1852. E un discurs de felicitare către mitropolitul Moldovei. Se află în manuscriptul cu No. 75.

2. Discurs rostit într'una din primele ședințe ale divanului ad-hoc relativ la modul cum trebuie constituit sinodul. E publicat în *Acte și documente relative la istoria renașterei României*.

3. Discurs rostit în ședința din 20 Decembrie 1857 a divanului ad-hoc, relativ la dezideratele clerului român. *Idem*.

4. Jerfă pentru unirea principateior rostit în catedrala episcopiei de Huși în ziua de 29 Iunie 1856. S'a publicat în ziarul *Steaua Dunărei* din 14 Iunie 1856 și e reprodusă în *Acte și documente relative la istoria României*. vol. III, p. 260 sg.

5. Cuvânt la alegerea deputaților dintre proprietarii mici, în manuscriptul cu no. 75, ținut în Catedrala Hușilor, după închiderea divanului ad-hoc. E reprodus în *Acte și documente...* vol. VII, p. 1354 și urmm.

6. Cuvânt la alegerea deputaților dintre proprietari mari, ținut tot în catedrala Hușilor. Ibidem, p. 1374 și urmm.

7. Cuvânt la **primirea în stăpânirea Moldovei a părții din Ba-**

sarabia cedată prin tractatul de Paris. Nu s'a publicat nicăiri și se păstrează în manuscriptul cu no. 75¹⁾

Iată câteva părți din el. Textul: «Iată acum ce este bun, sau ce este frumos fără numai a locui frații împreună... Că acolo a făgăduit Domnul binecuvântare și vieață până în veac». Așa a strigat un cântăreț al lui Israil privind mulțimea poporului celui ales de Dumnezeu adunându-se din depărtare spre a întruni cu toții rugăciunile lor la locul cel ales de Dumnezeu, binecuvântatul Ierusalim. Tot cu aceste cuvinte salut și eu această sfințită adunare de frăție, în care frații ce au fost despărțiți și înstrăinați de mai mult timp, duple o iconomie a proriei dumnezeesti iarăși își dau îmbrățișarea frățească, iarăși reînnoesc legăturile frăției... Dacă poate până acum v'ați fălit că faceți parte dintr'un Stat mare și puternic, apoi această puternicie și mărire străină o înlocuiți cu ce este mai scump pe lume, cu reînnoirea legăturilor celor sântite ale naționalității. Voi, ca Români, veți face de acum parte dintr'o țară română, veți fi fii bisericei române, veți cultivă limba română, veți da fiilor voștri educație, română, veți iubi și lucră pentru patria română... Iată acum ce este bun și ce este frumos, fără numai a locui frații împreună...»

8. Discurs la inaugurarea episcopiei Dunărei-de-jos. E unul din cele mai frumoase discursuri ale lui Melchisedec. E publicat în mai multe locuri, între altele în Almanacul Cultelor pe 1868 pag. 133—136.

9. Discurs către Domnitor cu ocazia investiturii, 27 Maiu, 1865. (*Acta de diferite corespondențe și lucrări particulare* ale episcopului Dunărei de jos pe anul 1865).

10. Un discurs către școlari: *Copiilor!* (*Corespondențe și lucrări personale* pe anul 1875, la finele dosarului).

11. Discurs rostit în Sinod pentru înființarea facultăței de teologie. 1882, Noemvrie 9.

12. Discurs rostit în ședința Senatului din 13 Decemvrie 1884.

13. Discurs rostit la ședința inaugurată a Asociațianei ortodoxe din Iași.

14. Discurs rostit în ședința Senatului din 3 Decemvrie 1885.

15. Cuvânt pentru școală și biserică, scos în broșură Iași, 1885.

¹⁾ Melchisedec aveă să rostească acest discurs la solemnitatea venirii în Ismail a unei comisiuni alese de caimacamul Moldovei Teodor Balș. La început fusese ales în fruntea acelei comisiuni episcopul de Huși Meletie Istrate, care aveă să fie însoțit de Melchisedec. Dar în urmă s'a revenit propunându-se de mitropolit rectorul seminarului Veniamin, Filaret Scriban, așa că discursul lui Melchisedec nu s'a mai rostit.

POZIȚIUNI

1. Scepticismul față de biserica creștină.
2. Originea celor trei grade ierarhice: diaconia, preoția, și episcopatul.
3. Spiritismul față de creștinism.

Se aprobă

Decan (ss) **C. Chiricescu**

Secretar (ss) *Pr. I. Florescu*